

[www.birsendahavar.gov.tr](http://www.birsendahavar.gov.tr)



**BİR  
SEN  
DAHA  
VAR**



Türkiye'de Engeli Olan Çocuklara Yönelik Bilgi, Tutum ve Davranış Raporu

## Türkiye'de Engeli Olan Çocuklara Yönelik Bilgi, Tutum ve Davranış Raporu



**BİR  
SEN  
DAHA  
VAR**



# Türkiye'de Engeli Olan Çocuklara Yönelik Bilgi, Tutum ve Davranış Raporu

© Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu (UNICEF)

**Şubat 2015**

Bu yayında dile getirilen görüşler Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu'nun ilke ve görüşlerini zorunlu olarak yansıtmamaktadır.

Bu yayının herhangi bir bölümünün basılarak kullanılması izne bağlıdır. İzin, eğitimle ilgili ve kar amacı gütmeyen kuruluşlara ücretsiz verilir. Diğer kuruluşlar ise küçük bir ücrete tabidirler.

**İllüstrasyonlar:** Dawn Hudson

# İçindekiler

Şekiller Listesi .....	4
Tablolar Listesi .....	6
Ek-1 Tablolar Listesi .....	8
Yönetici Özeti .....	9
Giriş.....	16
Metodoloji .....	18
Örnekleme.....	19
Türkiye’de Engeli Olan Çocuklara Yönelik Bilgi, Tutum ve Davranışlar .....	21
Engelliliğin tanımı.....	21
Engelliliğin kapsamı .....	28
Engeli olan bir çocuğa karşı hissedilenler .....	37
Engeli olan çocukların dışlandıkları alanlar .....	45
Engeli olan çocuklarla tanışıklık durumu .....	52
Çevredeki engeli olan çocukla görüşme sıklığı .....	57
Engeli olan çocuklar hakkında bilgi sahipliği .....	65
Engeli olan çocuklarla ilgili haber ve bilgi kaynakları.....	70
Engeli olan çocuklarla diğer çocuklar arasında kabul edilebilir ilişki seviyesi .....	80
Engeli olan ve olmayan çocukların toplum tarafından tanımlanması .....	94
Engeli olan çocukların eğitim ortamı .....	99
Engeli olan çocuklara yönelik politikalar ve kamunun rolüne ilişkin değerlendirmeler.....	107
Geleneksel ve sosyal medyanın kullanımı .....	112
Sonuç .....	114
Kaynaklar.....	117
Ek 1: Anket sorularına verilen cevapların yüzdesel değerleri .....	118
EK 2: Anket formu .....	145

# Şekiller Listesi

Şekil 1: Katılımcıların demografik özellikleri (%).....	19
Şekil 2: Katılımcıların yerleşim tipi ve coğrafi bölgelere göre dağılımı (%).....	19
Şekil 3: Engelli denince akla gelen ilk 3 tanıma verilen cevapların dağılımı (Tüm örneklem, %) .....	21
Şekil 4: Engelli denince akla gelen ilk 3 tanıma verilen cevapların dağılımı (engelli yakını-genel, %) .....	22
Şekil 5: Engelli denince akla gelen ilk 3 tanıma verilen cevapların dağılımı (Eğitim seviyesi, %).....	23
Şekil 6: Engelli denince akla gelen ilk 3 tanıma verilen cevapların dağılımı (Gelir seviyesi, %) .....	24
Şekil 7: Engelli denince akla gelen ilk 3 tanıma verilen cevapların dağılımı (Yaş grubu, %) .....	25
Şekil 8: Engelli denince akla gelen ilk 3 tanıma verilen cevapların dağılımı (Yerleşim tipi, %) .....	26
Şekil 9: Engelli denince akla gelen ilk 3 tanıma verilen cevapların dağılımı (Coğrafi bölge, %).....	27
Şekil 10: Sayılmış olan engel gruplarının katılımcılar tarafından değerlendirilmesi .....	28
Şekil 11: Sayılmış olan engel gruplarının katılımcılar tarafından değerlendirilmesi .....	29
Şekil 12: Sayılmış olan engel gruplarının katılımcılar tarafından değerlendirilmesi .....	29
Şekil 13: Sayılmış olan engel gruplarının katılımcılar tarafından değerlendirilmesi .....	31
Şekil 14: Sayılmış olan engel gruplarının katılımcılar tarafından değerlendirilmesi .....	32
Şekil 15: Sayılmış olan engel gruplarının katılımcılar tarafından değerlendirilmesi .....	34
Şekil 16: Sayılmış olan engel gruplarının katılımcılar tarafından değerlendirilmesi .....	35
Şekil 17: Sayılmış olan engel gruplarının katılımcılar tarafından değerlendirilmesi .....	36
Şekil 18: Engeli olan bir çocukla karşılaştığında kişilerin hissettikleri (%).....	38
Şekil 19: Engeli olan bir çocukla karşılaştığında kişilerin hissettikleri (Cinsiyet, %).....	39
Şekil 20: Engeli olan bir çocukla karşılaştığında kişilerin hissettikleri (Cinsiyet, %).....	39
Şekil 21: Engeli olan bir çocukla karşılaştığında kişilerin hissettikleri (Eğitim seviyesi, %) .....	40
Şekil 22: Engeli olan bir çocukla karşılaştığında kişilerin hissettikleri (Gelir seviyesi, %) .....	41
Şekil 23: Engeli olan bir çocukla karşılaştığında kişilerin hissettikleri (Yaş grubu, %) .....	42
Şekil 24: Engeli olan bir çocukla karşılaştığında kişilerin hissettikleri (Yerleşim tipi, %).....	43
Şekil 25: Engeli olan bir çocukla karşılaştığında kişilerin hissettikleri (Coğrafi bölge, %) .....	44
Şekil 26: Engeli olan çocukların toplum içerisinde dışlandıkları alanlar (Tüm örneklem, %).....	45
Şekil 27: Engeli olan çocukların toplum içerisinde dışlandıkları alanlar (Cinsiyet, %) .....	46
Şekil 28: Engeli olan çocukların toplum içerisinde dışlandıkları alanlar (Eğitim seviyesi, %) .....	47
Şekil 29: Engeli olan çocukların toplum içerisinde dışlandıkları alanlar (Gelir seviyesi, %) .....	48
Şekil 30: Engeli olan çocukların toplum içerisinde dışlandıkları alanlar (Yaş grubu, %) .....	49
Şekil 31: Engeli olan çocukların toplum içerisinde dışlandıkları alanlar (Yerleşim tipi, %) .....	50
Şekil 32: Engeli olan çocukların toplum içerisinde dışlandıkları alanlar (Coğrafi bölge, %).....	51
Şekil 33: Engeli olan çocuklarla tanışıklık durumu (Tüm örneklem, %) .....	52
Şekil 34: Engeli olan çocuklarla tanışıklık durumu (Engelli yakını - genel, %).....	52
Şekil 35: Engeli olan çocuklarla tanışıklık durumu (Eğitim seviyesi, %).....	53
Şekil 36: Engeli olan çocuklarla tanışıklık durumu (Gelir seviyesi, %) .....	54
Şekil 37: Engeli olan çocuklarla tanışıklık durumu (Yaş grubu, %).....	54
Şekil 38: Engeli olan çocuklarla tanışıklık durumu (Yerleşim tipi, %) .....	55
Şekil 39: Engeli olan çocuklarla tanışıklık durumu (Coğrafi bölge, %).....	56
Şekil 40: Kişilerin çevrelerinde bulunan engeli olan çocukla görüşme sıklığı (Tüm örneklem, %).....	57
Şekil 41: Kişilerin çevrelerinde bulunan engeli olan çocukla görüşme sıklığı (Cinsiyet, %) .....	58
Şekil 42: Kişilerin çevrelerinde bulunan engeli olan çocukla görüşme sıklığı (Engelli yakını, %).....	59
Şekil 43: Kişilerin çevrelerinde bulunan engeli olan çocukla görüşme sıklığı (Eğitim seviyesi, %) .....	60
Şekil 44: Kişilerin çevrelerinde bulunan engeli olan çocukla görüşme sıklığı (Gelir seviyesi, %) .....	61

<b>Şekil 45:</b> Kişilerin çevrelerinde bulunan engeli olan çocukla görüşme sıklığı (Yaş grubu, %) .....	62
<b>Şekil 46:</b> Kişilerin çevrelerinde bulunan engeli olan çocukla görüşme sıklığı (Yerleşim tipi) .....	63
<b>Şekil 47:</b> Kişilerin çevrelerinde bulunan engeli olan çocukla görüşme sıklığı (Coğrafi bölge).....	64
<b>Şekil 48:</b> Kişilerin engeli olan çocuklar hakkındaki bilgi seviyesi (Tüm örneklem, %) .....	65
<b>Şekil 49:</b> Kişilerin çevrelerindeki engeli olan çocukları ziyaret sıklığına göre bilgi sahipliği durumları (%) .....	66
<b>Şekil 50:</b> Kişilerin engeli olan çocuklarla ilgili bilgi seviyesi (Eğitim seviyesi, %) .....	66
<b>Şekil 51:</b> Kişilerin engeli olan çocuklarla ilgili bilgi seviyesi (Gelir seviyesi, %).....	67
<b>Şekil 52:</b> Kişilerin engeli olan çocuklarla ilgili bilgi seviyesi (Yerleşim tipi, %) .....	68
<b>Şekil 53:</b> Kişilerin engeli olan çocuklarla ilgili bilgi seviyesi (Coğrafi bölge, %).....	69
<b>Şekil 54:</b> Engeli olan çocuklarla ilgili haber ve bilgi kaynakları (Tüm örneklem, %) .....	70
<b>Şekil 55:</b> Engeli olan çocuklarla ilgili haber ve bilgi edinme yöntemlerinin kişilerin çevrelerindeki engeli olan çocuklarla görüşme sıklıklarına göre dağılımı (%).....	71
<b>Şekil 56:</b> Engeli olan çocuklarla ilgili haber ve bilgi kaynakları (Cinsiyet, %) .....	72
<b>Şekil 57:</b> Engeli olan çocuklarla ilgili haber ve bilgi kaynakları (Engelli yakını, %) .....	73
<b>Şekil 58:</b> Engeli olan çocuklarla ilgili haber ve bilgi kaynakları (Eğitim seviyesi, %) .....	74
<b>Şekil 59:</b> Engeli olan çocuklarla ilgili haber ve bilgi kaynakları (Gelir seviyesi, %) .....	75
<b>Şekil 60:</b> Engeli olan çocuklarla ilgili haber ve bilgi kaynakları (Yaş grubu, %) .....	76
<b>Şekil 61:</b> Engeli olan çocuklarla ilgili haber ve bilgi kaynakları (Yerleşim tipi, %) .....	78
<b>Şekil 62:</b> Engeli olan çocuklarla ilgili haber ve bilgi kaynakları (Coğrafi bölge, %).....	79
<b>Şekil 63:</b> Engeli olan ve olmayan çocukların toplum tarafından tanımlanması (Tüm örneklem, %).....	94
<b>Şekil 64:</b> Engeli olan ve olmayan çocukların toplum tarafından tanımlanması (Eğitim seviyesi, %).....	95
<b>Şekil 65:</b> Engeli olan ve olmayan çocukların toplum tarafından tanımlanması (Gelir seviyesi, %).....	96
<b>Şekil 66:</b> Engeli olan ve olmayan çocukların toplum tarafından tanımlanması (Yerleşim tipi, %).....	98
<b>Şekil 67:</b> Farklı engel grubundaki çocuklar için uygun olduğu düşünülen eğitim ortamları (Tüm örneklem, %).....	99
<b>Şekil 68:</b> Engel gruplarına göre çocukların yaşitlarıyla aynı sınıfta eğitim görmesini uygun bulanlar (Engelli yakını-genel, %).....	100
<b>Şekil 69:</b> Engel gruplarına göre çocukların yaşitlarıyla aynı sınıfta eğitim görmesini uygun bulanlar (Eğitim seviyesi, %).....	101
<b>Şekil 70:</b> Engel gruplarına göre çocukların yaşitlarıyla aynı sınıfta eğitim görmesini uygun bulanlar (Gelir seviyesi, %) .....	102
<b>Şekil 71:</b> Engel gruplarına göre çocukların yaşitlarıyla aynı sınıfta eğitim görmesini uygun bulanlar (Yaş grubu, %).....	103
<b>Şekil 72:</b> Engel gruplarına göre çocukların yaşitlarıyla aynı sınıfta eğitim görmesini uygun bulanlar (Yerleşim tipi, %).....	105
<b>Şekil 73:</b> Engel gruplarına göre çocukların yaşitlarıyla aynı sınıfta eğitim görmesini uygun bulanlar (Coğrafi bölge, %) .....	106
<b>Şekil 74:</b> Engeli olan çocukların eğitimi ve kamunun rolüne ilişkin düşünceler (Tüm örneklem, %).....	107
<b>Şekil 75:</b> Engeli olan çocukların haklarını koruyan ayrı bir kanun olmasının gerekli olduğunu düşünenler (Tüm örneklem) .....	108
<b>Şekil 76:</b> Engeli olan çocukların daha iyi yaşam şartlarına kavuşmasının ve sosyal hayata katılmasının önündeki engeller (Tüm örneklem, %).....	109
<b>Şekil 77:</b> Engeli olan çocukların durumunun iyileştirilmesi ve toplum hayatına daha fazla katılmasında sorumluluğu olanlar (Tüm örneklem, %).....	109
<b>Şekil 78:</b> Engeli olan çocuklarla ilgili yapılması gereken çalışmalar (Tüm örneklem, %).....	110
<b>Şekil 79:</b> Engeli olan çocuklar için yapılmasına destek verilen faaliyetler (Tüm örneklem, %).....	111
<b>Şekil 80:</b> Gündemi takip etme kanalları (Tüm örneklem, %) .....	112
<b>Şekil 81:</b> Gündemi televizyon ve ya gazeteden izlediğini söyleyen katılımcıların takip ettikleri kanal ve gazete sayıları (%) .....	113
<b>Şekil 82:</b> Sahip olunan teknolojik imkanlar (Tüm örneklem, %) .....	113

# Tablolar Listesi

<b>Tablo 1:</b> Engelli denince ilk akla gelen 3 cevabın farklılaşmanın istatistiksel değerlendirmesi (Eğitim seviyesi) .....	23
<b>Tablo 2:</b> Engelli denince ilk akla gelen 3 cevabın farklılaşmanın istatistiksel değerlendirmesi (Gelir seviyesi) .....	24
<b>Tablo 3:</b> Engelli denince ilk akla gelen 3 cevabın farklılaşmanın istatistiksel anlamlılığı (Yaş grubu).....	25
<b>Tablo 4:</b> Engelli denince ilk akla gelen 3 cevabın farklılaşmanın istatistiksel anlamlılığı (Yerleşim tipi ve coğrafi bölge) .....	27
<b>Tablo 5:</b> Engel gruplarının değerlendirilmesindeki farklılaşmanın istatistiksel anlamlılığı (Cinsiyet ve engelli yakını) .	30
<b>Tablo 6:</b> Engel gruplarının değerlendirilmesindeki farklılaşmanın istatistiksel anlamlılığı (Eğitim seviyesi) .....	31
<b>Tablo 7:</b> Engel gruplarının değerlendirilmesindeki farklılaşmanın istatistiksel anlamlılığı (Gelir seviyesi).....	33
<b>Tablo 8:</b> Engel gruplarının değerlendirilmesindeki farklılaşmanın istatistiksel anlamlılığı (Yaş grubu) .....	34
<b>Tablo 9:</b> Engel gruplarının değerlendirilmesindeki farklılaşmanın istatistiksel anlamlılığı (yerleşim tipi ve coğrafi bölge).....	37
<b>Tablo 10:</b> Engeli olan bir çocukla karşılaştığında kişilerin hislerinin çapraz dağılımı (%).....	38
<b>Tablo 11:</b> Engeli olan çocuk karşısındaki hislerin farklılaşmanın istatistiksel anlamlılığı (Cinsiyet ve engelli yakını).....	40
<b>Tablo 12:</b> Engeli olan çocuk karşısındaki hislerin farklılaşmanın istatistiksel anlamlılığı (Eğitim seviyesi) .....	41
<b>Tablo 13:</b> Engeli olan çocuk karşısındaki hislerin farklılaşmanın istatistiksel anlamlılığı (Gelir seviyesi) .....	42
<b>Tablo 14:</b> Engeli olan çocuk karşısındaki hislerin farklılaşmanın istatistiksel anlamlılığı (Yaş grubu) .....	43
<b>Tablo 15:</b> Engeli olan çocuk karşısındaki hislerin farklılaşmanın istatistiksel anlamlılığı (Yerleşim tipi ve coğrafi bölge).....	44
<b>Tablo 16:</b> Engeli olan çocukların toplumda dışlanma algısındaki farklılığın istatistiksel anlamlılığı (Cinsiyet ve engelli yakını).....	46
<b>Tablo 17:</b> Engeli olan çocukların toplumda dışlanma algısındaki farklılığın istatistiksel anlamlılığı (Eğitim seviyesi) ...	47
<b>Tablo 18:</b> Engeli olan çocukların toplumda dışlanma algısındaki farklılığın istatistiksel anlamlılığı (Gelir seviyesi).....	48
<b>Tablo 19:</b> Engeli olan çocukların toplumda dışlanma algısındaki farklılığın istatistiksel anlamlılığı (Yaş grubu).....	49
<b>Tablo 20:</b> Engeli olan çocukların toplumda dışlanma algısındaki farklılığın istatistiksel anlamlılığı (Yerleşim tipi ve coğrafi bölge).....	51
<b>Tablo 21:</b> Katılımcıların çevresindeki engeli olan çocuklarla görüşme sıklığına göre, bu çocuklara karşı tutumları (%).....	58
<b>Tablo 22:</b> Kişilerin çevrelerindeki engeli olan çocukla görüşme sıklığındaki farkın istatistiksel anlamlılığı (Cinsiyet ve engelli yakını).....	59
<b>Tablo 23:</b> Kişilerin çevrelerindeki engeli olan çocukla görüşme sıklığındaki farkın istatistiksel anlamlılığı (Eğitim seviyesi).....	60
<b>Tablo 24:</b> Kişilerin çevrelerindeki engeli olan çocukla görüşme sıklığındaki farkın istatistiksel anlamlılığı (Gelir seviyesi).....	61
<b>Tablo 25:</b> Kişilerin çevrelerindeki engeli olan çocukla görüşme sıklığındaki farkın istatistiksel anlamlılığı (Yaş grubu).....	62
<b>Tablo 26:</b> Kişilerin çevrelerindeki engeli olan çocukla görüşme sıklığındaki farkın istatistiksel anlamlılığı (Yerleşim tipi ve coğrafi bölge) .....	64
<b>Tablo 27:</b> Engeli olan çocuklarla ilgili bilgi seviyesindeki farklılaşmanın istatistiksel anlamlılığı (Eğitim seviyesi).....	67
<b>Tablo 28:</b> Engeli olan çocuklarla ilgili bilgi seviyesindeki farklılaşmanın istatistiksel anlamlılığı (Gelir seviyesi).....	68
<b>Tablo 29:</b> Engeli olan çocuklarla ilgili bilgi seviyesindeki farklılaşmanın istatistiksel anlamlılığı (Yerleşim tipi ve coğrafi bölge) .....	69
<b>Tablo 30:</b> Haber ve bilgi alma kaynaklarındaki farklılığın istatistiksel anlamlılığı (Cinsiyet ve engelli yakını) .....	73
<b>Tablo 31:</b> Haber ve bilgi alma kaynaklarındaki farklılığın istatistiksel anlamlılığı (Eğitim seviyesi).....	75
<b>Tablo 32:</b> Haber ve bilgi alma kaynaklarındaki farklılığın istatistiksel anlamlılığı (Gelir seviyesi) .....	76

<b>Tablo 33:</b> Haber ve bilgi alma kaynaklarındaki farklılığın istatistiksel anlamlılığı (Yaş grubu).....	77
<b>Tablo 34:</b> Haber ve bilgi alma kaynaklarındaki farklılığın istatistiksel anlamlılığı (Yerleşim tipi ve coğrafi bölge) .....	79
<b>Tablo 35:</b> Farklı engel gruplarındaki çocuklarla farklı seviyelerdeki sosyal ilişkilerin kabul edilebilirliği (%).....	81
<b>Tablo 36:</b> Farklı engel gruplarındaki çocuklarla farklı seviyelerdeki sosyal ilişkilerin kabul edilebilirliği (Cinsiyet, %) ..	82
<b>Tablo 37:</b> Farklı engel gruplarındaki çocuklarla farklı seviyelerdeki sosyal ilişkilerin kabul edilebilirliği (Engelli yakını-genel, %).....	83
<b>Tablo 38:</b> Farklı engel gruplarındaki çocuklarla farklı seviyelerdeki sosyal ilişkilerin kabul edilebilirliği (Eğitim seviyesi, %).....	86
<b>Tablo 39:</b> Farklı engel gruplarındaki çocuklarla farklı seviyelerdeki sosyal ilişkilerin kabul edilebilirliği (Gelir seviyesi, %).....	88
<b>Tablo 40:</b> Farklı engel gruplarındaki çocuklarla farklı seviyelerdeki sosyal ilişkilerin kabul edilebilirliği (Yaş grubu, %).....	90
<b>Tablo 41:</b> Farklı engel gruplarındaki çocuklarla farklı seviyelerdeki sosyal ilişkilerin kabul edilebilirliği (Yerleşim tipi, %).....	92
<b>Tablo 42:</b> Engeli olan ve olmayan çocukların tanımları arasındaki farkın istatistiksel anlamlılığı (Eğitim seviyesi) .....	95
<b>Tablo 43:</b> Engeli olan ve olmayan çocukların tanımları arasındaki farklılığın istatistiksel anlamlılığı (Gelir seviyesi)....	97
<b>Tablo 44:</b> Engeli olan ve olmayan çocukların tanımları arasındaki farklılığın istatistiksel anlamlılığı (Yerleşim tipi)....	98
<b>Tablo 45:</b> Engel gruplarına göre çocukların diğer yaşlılarıyla aynı sınıfta eğitiminin uygunluğu (Engelli yakını) .....	100
<b>Tablo 46:</b> Engel gruplarına göre çocukların diğer yaşlılarıyla aynı sınıfta eğitiminin uygunluğu (Eğitim seviyesi) .....	102
<b>Tablo 47:</b> Engel gruplarına göre çocukların diğer yaşlılarıyla aynı sınıfta eğitiminin uygunluğu (Gelir seviyesi).....	103
<b>Tablo 48:</b> Engel gruplarına göre çocukların diğer yaşlılarıyla aynı sınıfta eğitiminin uygunluğu (Yaş grubu) .....	104
<b>Tablo 49:</b> Engel gruplarına göre çocukların diğer yaşlılarıyla aynı sınıfta eğitiminin uygunluğu (Yerleşim tipi ve coğrafi bölge) .....	106



# Ek-1 Tablolar Listesi

Ek-1 Tablo 1: Engel denince akla gelen ilk 3 cevap (%).....	119
Ek-1 Tablo 2: Sayılan durumların engel grubu olarak değerlendirilmesi ("Katılıyorum" diyenler, %) .....	120
Ek-1 Tablo 3: Engeli olan bir çocuklar karşılaştığında hissedilenler (%).....	123
Ek-1 Tablo 4: Engeli olan çocukların en çok dışlandıkları alanlar (%).....	124
Ek-1 Tablo 5: Katılımcıların engeli olan bir çocukla tanışıklık durumu (%).....	125
Ek-1 Tablo 6: Katılımcıların çevrelerindeki engeli olan çocukla görüşme sıklığı (%).....	126
Ek-1 Tablo 7: Çevresinde engeli olan bir çocuk bulunan katılımcıların söz konusu çocuk ile ilgili bilgi seviyeleri (%) .	127
Ek-1 Tablo 8: Engeli olan çocuklarla ilgili haber ve bilgi alma kanalları (%) .....	128
Ek-1 Tablo 9: Katılımcıların Türkiye'de yaşayan "normal" çocukları tanımlamaları (%).....	129
Ek-1 Tablo 10: Katılımcıların Türkiye'de yaşayan "engeli olan " çocukları tanımlamaları (%).....	130
Ek-1 Tablo 11: Sayılan engel gruplarındaki çocukların kendileri için özel düzenlenmiş sınıflarda, aynı engele sahip çocuklarla eğitim alması gerektiğini düşünenler (%).....	131
Ek-1 Tablo 12: Sayılan engel gruplarındaki çocukların engeli olmayan yaşlıları ile aynı sınıfta eğitim alması gerektiğini düşünenler (%) .....	132
Ek-1 Tablo 13: Sayılan ifadelerle katılanlar (%).....	133
Ek-1 Tablo 14: Türkiye'de engeli olan çocukların haklarını koruyan ayrıca bir kanun olması gerektiğini düşünenler (%).....	135
Ek-1 Tablo 15: Engeli olan çocukların daha iyi yaşam şartlarına kavuşmasının ve sosyal hayata katılmasının önündeki engeller (%) .....	136
Ek-1 Tablo 16: Engeli olan çocukların diğer çocuklara kıyasla daha fazla savunmasız olduğu riskler/tehlikeler.....	138
Ek-1 Tablo 17: Engeli olan çocuklar için önerilen düzenlemeleri uygun bulanlar (%) .....	139
Ek-1 Tablo 18: Engeli olan çocukların durumunu iyileştirme ve toplum hayatına daha fazla katılmasını sağlamada sorumluluğu olanlar (%) .....	140
Ek-1 Tablo 19: Engeli olan çocuklarla ilgili yapılması gereken çalışmalar (%) .....	142
Ek-1 Tablo 20: Engeli olan çocuklarla ilgili sayılan faaliyetlere destek vereceğini söyleyenler (%) .....	143

# Yönetici Özeti

Engeli olan bireylerin toplumdaki diğer bireylerle eşit haklara sahip olmasına ve toplumsal hayata katılmalarının önündeki engellerin kaldırılmasına yönelik politikaların tasarlanmasında, tutum ve davranışların anlaşılmasının oynadığı kritik rolü söz konusu kavramlar arasındaki ilişki de ortaya koymaktadır.

Tutum, bireyin kendisine veya çevresindeki herhangi bir nesne, konu ya da olaya karşı deneyim, bilgi, duygu ve güdülerine (motivasyon) dayanarak örgütlediği zihinsel, duygusal ve davranışsal bir tepki ön eğilimi olarak tanımlanmaktadır (İnceoğlu, 2010). Bu tanımdan da anlaşılacağı üzere tutum, kişisel deneyimler, bilgi birikimi, duygular, güdüler gibi unsurlardan ve bunların kendi aralarındaki ilişkiler ağından oluşmaktadır. Söz konusu unsurlar zaman içerisinde değişime uğradıkça, bu ilişkilerin, yani tutumların da değişime uğraması beklenebilir.

Davranışlar ise tutumlar tarafından yönlendirilmektedir. Toplum içerisinde var olan belirli kişiler ya da gruplara yönelik olumsuz sonuçlara yol açabilecek davranışlara dönüşebilmesi bakımından tutum, toplumsal eşitliğe ulaşmada önemli bir role sahiptir. Toplumsal algı ve tutumun toplumsal eşitliğe ulaşmanın önündeki engellerden biri olduğu sıkça raporlanmaktadır (Staniland, 2009). Toplumsal eşitliği sağlamayı amaçlayan politika tedbirlerinin daha çok davranışları değiştirmeye yönelik uygulamalar olduğu göz önünde bulundurulduğunda, bu tür politikaların geliştirilmesinde tutum araştırmalarından sağlanacak veri ve bilgilere duyulan ihtiyaç açıkça ortaya çıkmaktadır. Politika değişikliğine konu olacak bir alanda yapılacak tutum araştırması yoluyla, bireylerin belirtilen durum/olay/kişi karşısında ortaya koymaları olası tepkilerine ilişkin bilgi edinilmesi ve böylelikle politika tasarımına bu doğrultuda yön verilmesi mümkün olabilecektir.

Yukarıda bahsedilen ihtiyaçtan yola çıkılarak Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Yaşlı ve Engelli Hizmetleri Genel Müdürlüğü ve UNICEF ortaklığında, engeli olan çocukların ve ailelerinin toplumla arasındaki sosyal mesafeyi azaltmak amacıyla yürütülmekte olan "Bir Sen Daha Var" projesi çerçevesinde gerçekleştirilen Bilgi, Tutum ve Davranış çalışması tasarlanmıştır. Çalışmanın amacı:

- Türkiye’de insanların engeli olan bireylere yönelik bilgi ve tutumlarını ölçmek,
- Kişilerin engeli olan bireylere karşı tutumlarını etkileyen demografik faktörlerin ortaya çıkarılmasını sağlamak,
- Tasarlanacak olan bilinçlendirme kampanyalarının etkilerinin ölçülmesi için gerekli veri setinin oluşturulmasını sağlamak

şeklinde sıralanabilir.

## Engelliliğin Tanımı

Katılımcılara engelli denilince akıllarına ilk gelen 3 tanım sorulduğunda katılımcıların yüzde 43'ünün diğer engel gruplarına göre daha çok görünür olan bedensel engelleri, yüzde 29'unun ise engeli olan bireylerin günlük hayatlarında karşılaştıkları zorlukları öne çıkaran tanımlamalar kullandıkları görülmektedir. Engeli olan bireyler ve yakınları ise fiziksel engelleri ön plana çıkarmaktan kaçınırken, günlük hayatta karşılaşılan zorluklara daha çok odaklanmışlardır.

Eğitim seviyesine göre bakıldığında lise seviyesinde eğitime sahip katılımcıların cevaplarının ortalamayla daha uyumlu olduğu, en fazla farklılaşmanın ise ilkökul seviyesinde yaşandığı görülmektedir. Benzer bir şekilde, gelir gruplarında da en fazla farklılaşma en yüksek ve en düşük gelir gruplarında görülmektedir. Engeli olan bireylerin kendi ihtiyaçlarını göremeyen / yardıma muhtaç bireyler olduğunu söyleyenlerin oranları gelir seviyesi arttıkça azalmaktadır.

Yerleşim birimlerine göre cevaplardaki farklılaşmanın en çok kentsel alanlarda ve Karadeniz bölgesinde yaşayan katılımcılar arasında yaşandığı görülmektedir. Ortalama ile en uyumlu cevaplar ise Doğu Anadolu ve Ege bölgelerindedir.

## Engelliliğin Kapsamı

Saha çalışmasında katılımcılara farklı engel kategorilerinin bulunduğu bir liste sunulmuş ve her birinin engel grubunda değerlendirilip değerlendirilmediği sorulmuştur. Katılımcılar tarafından en yüksek oranda (ortalama yüzde 85) engel kategorisinde değerlendirilen durumların ileri düzeyde fiziksel ve duyuşsal engeller, zeka geriliği ve otizm olduğu, hafif düzeydeki fiziksel ve duyuşsal engeller, kronik hastalıklar ve ruhsal-duyuşsal bozuklukların daha düşük oranda (ortalama yüzde 30) bu kategoriye dahil edildiği görülmektedir. Kadınlar tarafından otizm, erkekler tarafından da hiperaktivite daha yüksek oranda engel grubuna dahil edilirken, engeli olan bireyler ya da yakınlarının verdikleri cevapların ortalamadan farklılaşmadığı görülmektedir.

Eğitim seviyesine göre farklılaşmanın özellikle üniversite ve yüksek lisans seviyesindeki katılımcıların cevaplarında yoğunlaştığı (15 engel grubunun 8'inde); hafif düzeydeki fiziksel ve duyuşsal engeller, kronik hastalıklar ve ruhsal-duyuşsal bozukluklar gibi daha az görünür olan engel gruplarının değerlendirilmesinde ise tüm eğitim seviyelerinde farklılaşmalar olduğu izlenmektedir.

Gelir gruplarında en fazla farklılaşma en yüksek gelir grubunda ortaya çıkmaktayken, yaş gruplarında farklılaşma en yüksek ve en düşük yaş gruplarında yaşanmaktadır. 18- 27 yaş grubundaki katılımcıların sayılmış olan durumları genellikle ortalamadan daha düşük oranda engelli kategorisinde değerlendirdiği, bu durumun 49 yaş ve üzeri katılımcılarda teri olduğu ortaya çıkmaktadır.

Yerleşim tipine göre bakıldığında, cevaplar arasında özellikle büyükşehirlerde yaşayan katılımcıların cevaplarının daha fazlasının (15 gruptan 9'u) ortalamadan farklılaştığı görülmektedir. Coğrafi bölgeler içerisinde ise Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgeleri ortalama ile en uyumlu bölgeler iken en fazla farklılaşma sırasıyla Marmara, Akdeniz, Karadeniz ve İç Anadolu bölgelerinde görülmektedir.

## Engeli Olan Bir Çocuğa Karşı Hissedilenler

Katılımcıların engeli olan bir çocukla karşılaştıklarında hissettikleri psikodinamik yaklaşımla uyumlu bir tablo sergilemekte, karşılaştıklarında yaşadıkları engelli olma tehlikesi nedeniyle engeli olan bireyden uzaklaşmak istemekte ve onlara yönelik olumsuz tutum geliştirmektedir.

Engeli olan bir çocukla karşılaştıklarında normal davrananların oranı (yüzde 17), üzülen (yüzde 60), acıyan (yüzde 25) ve kendini düşünerek haline şükredenlerin (yüzde 25) oranından daha düşüktür. Engeli olan bir çocukla karşılaştıklarında üzüldüğünü belirtenlerin yüzde 30'u acıdığını da söylerken, ancak yüzde 5'i normal davrandığını söylemiştir. Ortalamada ise bu oran yüzde 17'dir. Katılımcıların yüzde 39'u yardımcı olmaya çalıştığını söylerken, "gözümü kaçırdım" diyenler arasında bu oran yüzde 7'dir.

Kadın katılımcılar yalnızca ortalamadan daha yüksek oranda üzüldüklerini belirtirken, engeli olan bireyler ve yakınlarının ise verdiği cevapların "yardımcı olmaya çalışırım" cevabı dışındaki tüm cevapları ortalamadan farklılaşmaktadır.

Eğitim seviyesine göre en fazla farklılaşma ilkokul seviyesinde görülmekte, duygusal cevaplar ise ortaokul dışında tüm seviyelerde ortalamadan farklılaşmakta ve eğitim seviyesi yükseldikçe düşmektedir. Normal davrananların oranı ise eğitim seviyesiyle birlikte artmaktadır. Benzer şekilde, gelir seviyesine göre en fazla farklılaşma en düşük gelir seviyesinde görülmekte ve duygusal cevapların oranı yine bu gelir grubu içerisinde en yüksek oranda bulunmaktadır. Üzülenlerin oranı gelir seviyesiyle düşerken, yardımcı olmaya çalışanların ve gözünü kaçıranların oranı artmaktadır.

Yaş gruplarında 49 yaş ve üzeri katılımcıların daha duygusal davrandıkları, buna karşın engeli olan çocuklara karşı daha düşük oranda normal davranabildikleri görülmektedir. 28-37 yaş grubundaki katılımcılar arasında ise normal davranma oranı en yüksektir. Duygusal tepkiler büyükşehirlerden kırsala doğru da artış göstermektedir. Karadeniz bölgesi farklılaşmanın en yoğun yaşandığı bölgedir. Bu bölgede katılımcılar en yüksek oranda gözünü kaçırdıkları en düşük oranda yardımcı olmaya çalışmaktadırlar.

## Engeli Olan Çocukların Dışlandıkları Alanlar

Katılımcılar engeli olan çocukların en çok (yüzde 38) sosyal yaşamda dışlandıklarını düşünmektedir. Ankette sayılan tüm alanlarda dışlandıklarını düşünenlerin oranı ise yüzde 24'tür. Sosyal hizmetlere erişim konusunda ise yüzde 17 ile eğitim en sorunlu alan olarak öne çıkmaktadır. Erkeklerin ortalamadan daha yüksek oranı engeli olan çocukların sayılan hiçbir alanda dışlanmadıklarını düşünürken, kadınların daha yüksek bir oranı ise sayılan alanların tümünde dışlandıklarını düşünmektedirler.

Engeli olan çocukların sayılan bütün alanlarda dışlandıklarını düşünenlerin oranı tüm eğitim seviyelerinde ortalamadan farklılaşmakta ve eğitim arttıkça düşmektedir. Yaş gruplarında bu tablonun tersi ortaya çıkmakta, "hepsi" cevabını veren katılımcıların oranı yaş grupları ilerledikçe yükselmektedir. En düşük yaş grubunda eğitim en yüksek oranda, sağlık ise en düşük oranda sorun alanı olarak algılanmaktadır. Gelir gruplarında ise eğitim alanı artan gelire birlikte daha yüksek bir oranda sorun alanı olarak görülmektedir.

Sağlık hizmetlerine erişim kentlerde daha düşük, kırsalda ise daha yüksek oranda sorun olarak algılanmakta, büyükşehirlerdeki katılımcılar ise dışlanmanın hiçbir alanda yaşanmadığını daha yüksek oranda belirtmektedirler. Coğrafi bölgeler arasında cevapların Ege bölgesinde farklılaşmadığı, Güneydoğu Anadolu ve Marmara bölgesinde farklılaşmaların yoğunlaştığı görülmektedir. Eğitim Marmara bölgesinde, sağlık ise Karadeniz bölgesinde daha yüksek oranda sorun alanı olarak belirtilmiştir.

## Engeli Olan Çocuklarla Tanışıklık Durumu

Katılımcıların yüzde 44'ü engeli olan bir çocukla tanışmamakta, tanışanların yüzde 36'sı akrabasında, yüzde 29'u komşusunda, yüzde 24'ü ise hanesinde engeli olan bir çocuk bulunduğunu belirtmişlerdir. Engeli olan bireyler ve yakınlarının ise yüzde 80'inin yaşadıkları evde engeli olan bir çocuk bulunmaktadır.

Yaşadıkları evde, akrabalarında ve komşularında olduğunu söyleyenlerin oranı eğitim seviyesiyle birlikte düşmekte; okulda, işyerinde ve arkadaşları arasında olduğunu söyleyenlerin oranı ise artmaktadır. Üniversite / yüksek lisans seviyesindeki katılımcılar ise daha yüksek oranda tanımadıklarını belirtmiştir. Gelir seviyesine göre bakıldığında ise yaşadığı evde, akrabasında ve komşusunda olduğunu söyleyenlerin oranı gelir ile birlikte düşerken; arkadaşlarında, okulda ve iş yerinde olduğunu söyleyenlerin oranı artmaktadır. Yaş gruplarında aktif olarak eğitim sistemi içerisinde bulunan 18-27 yaş grubu daha yüksek oranda okullarında engeli olan bir çocuk olduğunu söylerken, 49 yaş ve üzeri katılımcılar böyle bir çocuk tanımadıklarını en yüksek oranda belirtmişlerdir.

Akrabalarında ya da komşularında engeli olan bir çocuk bulunduğunu bildirenlerin oranı büyükşehirlerden kırsal alana doğru artarken, kentlerde böyle bir çocuk tanımadıklarını söyleyenlerin oranı en yüksektir. Coğrafi bölgeler arasında ise ortalama en fazla farklılaşmanın Güneydoğu Anadolu bölgesinde yaşandığı, akrabaları arasında engeli olan bir çocuk bulunduğunu en yüksek oranda belirtenlerin ve böyle bir çocuk tanımadıklarını en düşük oranda belirtenlerin bu bölgedeki katılımcılar olduğu görülmektedir. Karadeniz bölgesinde ise arkadaşları arasında olduğunu söyleyenlerin oranı diğer bölgelerin oldukça üzerindedir.

## Çevredeki Engeli Olan Çocuklar Görüşme Sıklığı

Katılımcıların çevrelerinde bulunan engeli olan çocuklarla görüşme sıklığının yüksek olduğu görülmektedir. Katılımcıların yüzde 59'u söz konusu çocuk ile haftada en az bir defa görüşmektedir. Bilişsel yaklaşımla uyumlu olarak katılımcıların söz konusu çocuklarla görüşme sıklığı arttıkça normal davranma eğilimi yükselmekte, gözünü kaçırma oranı ise düşmektedir. Kadınların daha yüksek oranı hiç görmediklerini söylemekte, engeli olan bireyler ve yakınlarının ise yüzde 80'i her gün görüşmektedir.

İlkokul seviyesinde eğitime sahip katılımcılar ortalama daha yüksek oranda her gün gördüklerini söylerken, bu cevabı verenlerin gelir grubuna göre dağılımında gelir arttıkça oranın azaldığı görülmektedir. Çevrelerindeki engeli olan çocuğu hiç görmeyenlerin oranı ise yaşla birlikte artmaktadır. Cevapların geneline bakıldığında ise yaşla birlikte görüşme sıklığının azaldığı görülmektedir.

Haftada bir ya da birkaç defa görenlerin oranı büyükşehirlerde düşük, kırsal bölgelerde yüksektir. Kentlerde ise her gün görenlerin oranı ortalama düşüküdür. Coğrafi bölgelerde hiç görmeyenlerin oranı Güneydoğu Anadolu bölgesinde en yüksek, her gün görenlerin oranı ise Karadeniz bölgesinde en düşüktür.

## Engeli Olan Çocuk Hakkında Bilgi Sahipliği

Katılımcıların yüzde 53'ü engeli olan çocuklarla ilgili çok az bilgi sahibi olduğunu söylemiştir. Kişilerin söz konusu çocukları ziyaret sıklığının azalmasıyla birlikte yeterince bilgi sahibi olanların oranı azalmakta, çok az bilgi sahibi olan ya da hiç bilgi sahibi olmayanların oranı artmaktadır.

Yeterince bilgi sahibi olduklarını söyleyenlerin oranı eğitim ve gelir seviyesiyle birlikte artmaktadır. Kentlerdeki katılımcılar daha düşük oranda hiç bilgi sahibi olmadıklarını belirtirken, bilgi sahipliğinin Güneydoğu ve Doğu Anadolu bölgelerinde düşük, Marmara bölgesinde ise yüksek olduğu görülmektedir.

## Engeli Olan Çocuklarla İlgili Haber Ve Bilgi Kaynakları

Engeli olan çocuklarla ilgili haber kaynaklarında ilk 3 sırayı medya (yüzde 81), aile-arkadaş ve tanıdıklar (yüzde 45) ve günlük deneyimler (yüzde 27) almaktadır. Medyadan haber alma oranı engeli olan çocuklarla görüşme sıklığı arttıkça düşmekte, arkadaş-akraba ve tanıdıklar ve günlük deneyimlerin payı ise artmaktadır. Bu durum, engeli olan çocuklarla ilgili bilgi seviyesini yükseltmede medyanın ve kişileri engeli olan çocuklarla bir araya getirmeyi amaçlayan programların önemine dikkat çekmektedir.

Haber ve bilgiye ulaşmada erkekler medyayı, kadınlar ise kamu kurumlarını ortalamadan daha yüksek oranda kullanmaktadır. Bu konuda engeli olan bireyler ve yakınları daha çok günlük deneyimlerinden faydalanmaktadır. Katılımcıların arkadaş-akraba ve tanıdıklarından bilgi edinme oranları eğitim ve gelir seviyesiyle birlikte düşmektedir. 28-37 yaş grubu ortalamadan daha yüksek oranda medyadan bilgi edinirken, 38-48 yaş grubu daha yüksek oranda çocuklarının okulda edindiği deneyimlerden faydalanmaktadır.

Yerleşim tipine göre arkadaş-aile ve tanıdıklardan ve kamu kuruluşlarından haber ve bilgi alma oranı büyükşehirlerden kırsala doğru artmaktadır. Coğrafi bölgelerin tamamında haber ve bilgi kanallarında farklılaşma yaşanmakta, en fazla farklılaşmanın Güneydoğu Anadolu, Karadeniz, İç Anadolu ve Marmara bölgesinde yaşandığı görülmektedir.

## Engeli Olan Çocuklarla Diğer Çocuklar Arasında Kabul Edilebilir İlişki Seviyesi

Ankette verilen cevaplardan toplumun, engeli olan çocuklarla sosyal ilişkiyi, kendilerinin ya da ailelerinin zarar görmediği, çocuklarının gelişimlerinin olumsuz etkilenmediği ve kendilerini herhangi bir sorumluluk altına sokmayan durumlarda kabul edilebilir bulunduğu ortaya çıkmaktadır. Bu sonuç literatürde de yer almaktadır (Yazbeck, McVilly ve Parmanter, 2004). Aşağıdaki tablodan da izlenebileceği gibi katılımcılar, tüm engel gruplarında, engeli olan çocuklarla kendi çocukları arasında belli bir mesafeye kadar ilişki kurulmasını daha yüksek oranda uygun bulmakta, mesafenin kısılması durumunda ise (en iyi arkadaş, sevgili, sözlü-nişanlı-evli olma) bu oran düşmektedir.

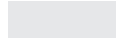
Farklı Engel Gruplarındaki Çocuklarla Farklı Seviyelerdeki Sosyal İlişkilerin Kabul Edilebilirliği (%)

	Görme Engelli	Duyuma engelli	Fiziksel Engelli	Bulaşıcı olmayan kronik hastalığı olanlar	Zihinsel Engelli	Ruhsal-Duygusal bozukluğu olanlar	Bulaşıcı olan kronik hastalığı sahip olanlar
Çocuğumla aynı mahallede oturması	95,93	95,70	91,63	84,53	77,44	58,14	30,12
Çocuğumla aynı okula gitmesi	92,33	91,86	87,79	80,58	66,16	47,44	22,79
Çocuğumla aynı sınıfta olması	87,56	87,44	83,02	76,86	58,02	38,60	17,21
Çocuğumla oyun oynaması arkadaşlık etmesi	88,26	87,91	82,09	74,65	54,77	33,60	13,02
Çocuğumun en iyi arkadaşı olması	77,33	76,74	71,98	67,67	42,79	25,81	11,16
Çocuğumun sevgilisi olması	45,35	47,21	42,56	46,98	20,58	13,60	5,00
Çocuğumla sözlü-nişanlı-evli olması	42,09	45,00	40,58	43,84	19,30	13,72	4,88

% 81-100



% 61-80



% 41-60



% 21-40



% 0-20



## Engeli Olan Ve Olmayan Çocukların Toplum Tarafından Tanımlanması

Katılımcılar, engeli olmayan çocuklar için daha çok olumlu sıfatlar (sosyal, bağımsız, güçlü karakterli /cesur, iyimser, eşit fırsatlara sahip), kullanırken, engeli olan çocuklar için ise daha çok olumsuz (güvensiz, üzgün / mutsuz) sıfatlar kullanmaktadırlar.

Eğitim seviyelerine göre bakıldığında üniversite / yüksek lisans seviyesindeki katılımcıların engeli olmayan çocuklara bakışlarının daha olumlu olduğu görülmektedir. Gelir gruplarında farklılaşmaların daha çok engeli olan çocukların tanımlanmasında yaşandığı göze çarpmaktadır.

Engeli olmayan çocuklar büyükşehirden kırsala doğru artan oranda sosyal ve güçlü karakterli / cesur, engeli olan çocuklar ise daha artan oranda üzgün / mutsuz ve güvensiz olarak tanımlanmaktadır.

## Engeli Olan Çocukların Eğitim Ortamı

Farklı engel gruplarındaki çocuklara uygun eğitim ortamlarının tanımlanmasına bakıldığında, kabul edilebilir sosyal ilişki seviyesindeki cevaplara benzer bir tablo oluşmaktadır. Katılımcılar, kendilerinin/çocuklarının zarar görebilecekleri, eğitimlerinin sekteye uğrayabileceği durumlarda belirli engel gruplarındaki çocukların kendileri için özel olarak düzenlenmiş, aynı engeli olan çocukların gittikleri sınıflarda eğitim almasının uygun olduğunu söylemektedirler. Engeli olan çocukların engeli olmayan yaşlılarıyla aynı sınıfta eğitim görmesini uygun bulan engeli olan bireyler ve yakınlarının oranı diğer katılımcılara göre tüm engel gruplarında daha yüksektir.

Eğitim ve gelir seviyelerine göre bakıldığında en fazla farklılaşmanın zihinsel ve duyuşsal engeli olan çocuklarda yaşandığı, ilkökul seviyesinde eğitime sahip ve en düşük gelir grubundaki katılımcıların söz konusu çocukların engeli olmayan yaşlılarıyla aynı sınıfta eğitim görmesinin daha yüksek oranda kabul edildiği görülmektedir. Yaş gruplarında ise yalnızca hiperaktif çocuklar en düşük yaş grubu tarafından daha yüksek oranda uygun bulunmaktadır.

Büyükşehirdeki katılımcıların cevapları ortalamadan daha çok farklılaşmakta, bulaşıcı olmayan hastalıklar ve ortopedik engel grupları daha çok kabul görürken, bulaşıcı hastalıklar ve hiperaktivite daha düşük oranda kabul görmektedir. Coğrafi bölgelerde ise en fazla farklılaşma Güneydoğu Anadolu ve Karadeniz bölgesinde görülmektedir.

## Engeli Olan Çocuklara Yönelik Politikalar Ve Kamunun Rolüne İlişkin Değerlendirmeler

Katılımcıların yüzde 90'ı okulların engeli olan çocukların ihtiyaçlarına göre düzenlenmesinin toplumun ve devletin görevi olduğunu söylemektedir. Ancak, okullarda iyileştirmeler yapılırsa da engeli olan çocukların iş bulma şansının diğerlerinden daha düşük olduğunu düşünenlerin oranı yüzde 74'tür. Bu noktada eğitim yalnızca engeli olan çocukların gelişimini olumlu yönde etkileyen bir araç olarak görülmektedir (yüzde 55).

Katılımcıların yüzde 85'i engeli olan çocukların haklarını koruyan ayrı bir kanun olması gerektiğini düşünmektedir. Söz konusu çocukların daha iyi yaşam şartlarına kavuşması ve sosyal hayata katılmasında en önemli (yüzde 55) engelin devletin ilgisizliği olduğu vurgulanmakta, sorumlu bileşenlerin ise eğitim sistemi (yüzde 18), sağlık sistemi (yüzde 17) ve merkezi hükümet (yüzde 15) olduğu belirtilmektedir.

Engeli olan çocuklarla ilgili yapılması gereken çalışmalarda yüzde 60 ile eğitime erken yaşta başlanması öne çıkmaktadır. Katılımcıların yarısı (yüzde 55) devlet okullarının, özel eğitim merkezlerinin ve sivil toplum kuruluşlarının bu alanda işbirliği yapması gerektiğini düşünmektedir. Katılımcıların yaklaşık olarak yüzde 70'i engeli olan çocuklara daha iyi bir gelecek hazırlanması için yapılabilecek tüm faaliyetlere destek verebileceğini söylemiştir.

## Geleneksel Ve Sosyal Medyanın Kullanımı

Katılımcılar gündemi yüzde 92 oranında televizyondan takip etmektedir. Gündemi televizyondan takip edenlerin daha yüksek oranının birden fazla kanalı izlediği görülürken, gündemi gazeteden takip edenler (yüzde 32) arasında birden fazla gazete okuyanların oranı düşmektedir.

Teknolojik cihaz sahipliğinde cep telefonu yüzde 92 ile ilk sıradadır. Bilgisayar sahibi olanlar arasında (yüzde 53) internet bağlantısı olanların oranı yüzde 87'dir. Katılımcıların yüzde 48'i sosyal paylaşım sitelerini kullandıklarını belirtirken, bu siteler arasında Facebook yüzde 76 ile ön plana çıkmaktadır.



# Giriş

Türkiye, Aralık 2008 tarihinde Birleşmiş Milletler Engelli Hakları Sözleşmesi'ne taraf olan ilk ülkelerden biri olarak engelli haklarının korunması yolunda önemli bir adım atmıştır. Sözleşme, engeli olan bireylerin toplumdaki diğer bireylerle aynı haklara sahip olmasını garanti altına alan bir insan hakları sözleşmesidir. Sözleşmede engeli olan bireylerin haklarına ilişkin uluslararası bir çerçeve çizilmektedir. Sözleşmenin 8. Maddesine göre taraf olan ülkeler

- Aile dahil, toplumun her kesiminde engellilere yönelik bilinci arttırmak ve engellilerin hakları ve insanlık onurlarına saygı duyulmasını temin etmek;
- Yaşamın her alanında engellilere yönelen klişeler, ön yargılar, incitici uygulamalar ile cinsiyet ve yaş temelli ayrımcı davranışlarla mücadele etmek;
- Engeli olan bireylerin kapasiteleri ve katkılarına ilişkin bilinç yaratmak ile yükümlüdür (BM, 2006).

Ulusal düzenlemeler ve taraf olunan uluslararası anlaşmalar Türkiye'nin engelli haklarını toplumsal hayatın önemli bileşenlerinden biri olarak algıladığını ortaya koysa da, uygulama konusundaki yetersizlikler, engeli olan bireylerin yaşam kalitesini ve sosyal hayata katılımını olumsuz etkilemektedir. Sabancı Üniversitesi tarafından 2013 yılında yayımlanmış olan "Engelsiz Türkiye İçin: Yolun Neresindeyiz? Mevcut Durum ve Öneriler" raporunda engeli olan bireylerin yaşam kalitesini olumsuz yönde etkileyen temel etmenler<sup>01</sup> arasında toplumun olumsuz tutumları da sayılmaktadır.

Bu noktadan hareketle, Türkiye'de engeli olan bireylere yönelik, toplumun tamamını hedef alan, daha kapsayıcı bir yaklaşımın benimsenmesi için yeni bir politika çerçevesine ihtiyaç duyulduğu söylenebilir. Tasarlanacak olan yeni çerçeve, sadece engeli olan bireylerin sosyal hayata katılmasının önündeki fiziksel engelleri kaldırmaya yönelik değil, aynı zamanda toplumun tamamında engellilere yönelik bilincin arttırılmasına yönelik de olmalıdır. Böylesine bir çerçeve, Türkiye'nin uluslararası taahhütlerini karşılama açısından da bir gerekliliktir. Zira BM Engelli Hakları Sözleşmesi'nin 8. maddesinde belirtilmekte olan bilinçlendirme amacına yönelik tedbirler arasında etkin kampanyaların tasarlanması, başlatılması ve sürdürülmesi de sayılmaktadır.

Toplumda bilincin arttırılmasına yönelik bir politika çerçevesinin tasarlanmasının öncü adımlarından bir tanesini toplumun engeli olan bireylerle ilgili bilgi, tutum ve davranışlarının ölçülmesi oluşturmaktadır. Böylelikle, toplum genelinde engellilere yönelik tutumlarını değiştirmeyi amaçlayan politikaların ve kampanyaların doğru odaklar üzerinden geliştirilmesi sağlanacak ve etkileri arttırılabilecektir. Toplumun engeli olan bireylerle ilgili mevcut tutumunu ortaya koyacak bir arka plan çalışması, bir yandan toplumsal eşitliğin sağlanması yönünde atılacak daha sağlam adımlara zemin hazırlarken diğer taraftan da uygulamaya konulan politikaların etkilerinin ölçülmesine baz oluşturulacaktır.<sup>02</sup>

<sup>01</sup> Raporda sıralanan diğer etmenler ise şöyledir: yetersiz politikalar ve standartlar, yeterli hizmet sağlanmaması, etkin finansman eksikliği, erişilebilirliğin yetersizliği, engelli bireylerin yaşamlarını doğrudan etkileyen konularda karar alma süreçlerine dahil edilmemeleri, engellilik hakkında sağlam ve karşılaştırılabilir verilerin ve uygulanan programlara ilişkin bulguların yetersizliği.

<sup>02</sup> Benzer uluslararası çalışmalar incelendiğinde, belirli aralıklarla gerçekleştirilen bilgi, tutum, davranış anketlerinin izlenen politikaların ya da düzenlenen kampanyaların etkilerini ölçmekte önemli veri kaynağı oluşturduğu görülmüştür. Bu anketler yoluyla toplanan verilerle, toplumun engellilere yönelik tutumlarının değişimini izlemeyi mümkün kılan zaman serileri oluşturmak mümkün olmuştur. Örneğin Hong Kong'da 2011, İngiltere'de 2009 yılında yapılmış olan çalışmalar, söz konusu ülkelerdeki mevcut durumu ortaya koymanın yanında, sonuçları önceki yıllarda yapılmış anketlerin sonuçları ile karşılaştırarak toplumda engelli bireylere yönelik algı ve tutumdaki değişikliği de ölçmektedir.

Engeli olan bireylerin toplumdaki diğer bireylerle eşit haklara sahip olmasına ve toplumsal hayata katılmalarının önündeki engellerin kaldırılmasına yönelik politikaların tasarlanmasında, tutum ve davranışların anlaşılmasının oynadığı kritik rolü söz konusu kavramlar arasındaki ilişki de ortaya koymaktadır.

Tutum, bireyin kendisine veya çevresindeki herhangi bir nesne, konu ya da olaya karşı deneyim, bilgi, duygu ve güdülerine (motivasyon) dayanarak örgütlediği zihinsel, duygusal ve davranışsal bir tepki ön eğilimi olarak tanımlanmaktadır (Inceoğlu, 2010). Bu tanımdan da anlaşılacağı üzere tutum, kişisel deneyimler, bilgi birikimi, duygular, güdüler gibi unsurlardan ve bunların kendi aralarındaki ilişkiler ağından oluşmaktadır. Söz konusu unsurlar zaman içerisinde değişime uğradıkça, bu ilişkilerin, yani tutumların da değişime uğraması beklenebilir.

Davranışlar ise tutumlar tarafından yönlendirilmektedir. Toplum içerisinde var olan belirli kişiler ya da gruplara yönelik olumsuz sonuçlara yol açabilecek davranışlara dönüşebilmesi bakımından tutum, toplumsal eşitliğe ulaşmada önemli bir role sahiptir. Toplumsal algı ve tutumun toplumsal eşitliğe ulaşmanın önündeki engellerden biri olduğu sıkça raporlanmaktadır (Staniland, 2009). Toplumsal eşitliği sağlamayı amaçlayan politika tedbirlerinin daha çok davranışları değiştirmeye yönelik uygulamalar olduğu göz önünde bulundurulduğunda, bu tür politikaların geliştirilmesinde tutum araştırmalarından sağlanacak veri ve bilgilere duyulan ihtiyaç açıkça ortaya çıkmaktadır. Politika değişikliğine konu olacak bir alanda yapılacak tutum araştırması yoluyla, bireylerin belirtilen durum/olay/kşi karşısında ortaya koymaları olası tepkilerine ilişkin bilgi edinilmesi ve böylelikle politika tasarımına bu doğrultuda yön verilmesi mümkün olabilecektir.

Yukarıda bahsedilen ihtiyaçtan yola çıkılarak Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Yaşlı ve Engelli Hizmetleri Genel Müdürlüğü ve UNICEF ortaklığında, engeli olan çocukların ve ailelerinin toplumla arasındaki sosyal mesafeyi azaltmak amacıyla yürütülmekte olan "Bir Sen Daha Var" projesi çerçevesinde gerçekleştirilen Bilgi, Tutum ve Davranış çalışması tasarlanmıştır. Çalışmanın amacı:

- Türkiye’de insanların engeli olan bireylere yönelik bilgi ve tutumlarını ölçmek,
- Kişilerin engeli olan bireylere karşı tutumlarını etkileyen demografik faktörlerin ortaya çıkarılmasını sağlamak,
- Tasarlanacak olan bilinçlendirme kampanyalarının etkilerinin ölçülmesi için gerekli veri setinin oluşturulmasını sağlamak

şeklinde sıralanabilir.

# Metodoloji

Saha çalışması kapsamında toplumun engellilik hakkındaki bilgi düzeyini ve engeli olan çocuklara yönelik tutumunu ölçmeye yönelik sorulardan oluşan bir anket tasarlanmış ve A&G Araştırma tarafından 2012 Aralık ayında 7 coğrafi bölgede, 43 ilde, 204 mahalle ve köyde uygulanmıştır.

Araştırmanın anket formunun oluşturulmasında UNICEF tarafından başka ülkelerde de kullanılan bir anket formu temel alınmış, soru ifadelerinin anlaşılabilirliği için uzman görüşlerine başvurulmuştur. Uzman görüşleri doğrultusunda gerekli düzeltmeler yapıldıktan sonra soruların anlaşılabilirliği ve soru kalıpları ile ilgili görüş almak üzere bir odak grup çalışması düzenlenmiştir. Ardından, araştırmanın örneklemini temsil eden 77 katılımcı üzerinde İstanbul - Adana - Trabzon - İzmir'de bir pilot çalışma yapılmıştır. Bu pilot çalışma sonucunda anket formunda gerekli değişiklikler ve eklemeler yapılmış ve anket formuna son hali verilmiştir. Pilot çalışma sonrası, saha çalışmasına başlamadan önce anketörler, saha sorumluları ve süpervizörler eğitime tabi tutulmuş ve projenin sahasında 118 kişi görev almıştır. Yapılan anketler, kontrolörler tarafından birebir haneye yapılan ikinci bir ziyaretle denetlenmiştir. Araştırma sonuçları gerek sahada, gerekse bilgisayar ortamında çeşitli kontrollere tabi tutulmuş, elde edilen bulguların tutarlılığı gözlemlenmiştir.

Anket formunda toplumun engellilik algısını, farklı engel gruplarına göre engeli olan bir çocuğa yaklaşımını, engeli olan bir çocuğa ilişkin bilgi seviyesini, bilgiye ulaşma kanallarını, engeli olan çocukların daha kaliteli eğitim ve yaşam standardına kavuşmasına yönelik politikalara bakışlarını ve bu konuda kişilerin sorumluluk alma istekliliklerini ölçmeye yönelik kapalı ve açık uçlu sorular bulunmaktadır. Anket formunun sonunda ise katılımcının medya tercihleri ve bilgisayar kullanım alışkanlıkları sorgulanarak iletişim kampanyasında kullanılmak üzere veriler elde edilmiştir. Katılımcıların yaklaşık yüzde 14'ünün engelli ya da aynı hanede yaşayan engelli yakını olması, söz konusu iki grup arasındaki yaklaşım farkının her bir sorunun analizinde ortaya konulmasına olanak sağlamaktadır.

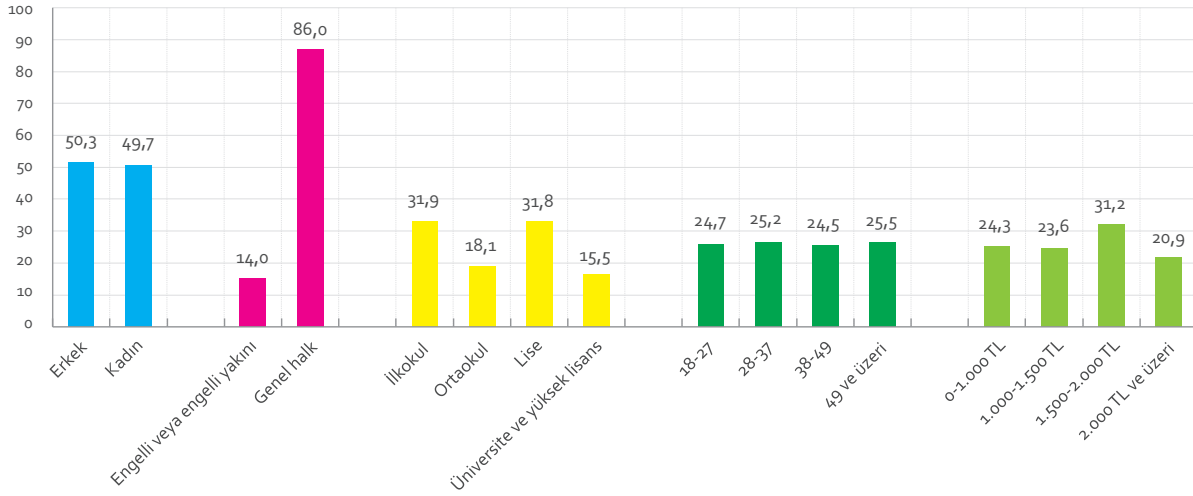
Yapılmış olan anket çalışmasında, doğuştan ya da sonradan yaşanan problemler nedeniyle kişilerde meydana gelen engellilik durumları aşağıdaki kategorilerde ele alınmıştır:

- **Görme engelli:** Görme fonksiyonunu kısmen ya da tamamen kaybetmiş çocukları kapsamaktadır. Hiç görmeyen çocuklar ve bulanık gördüğü için gözlük takan çocuklar bu çerçevede değerlendirilmektedir.
- **Duyma engelli:** İşitme duyarlılığında azalma ya da kayıp meydana gelen çocukları kapsamaktadır. Hiç duymayan çocuklar ve az duyduğu için işitme cihazı takan çocuklar bu çerçevede değerlendirilmektedir.
- **Fiziksel engelli:** Uzuv kaybı yaşayan ve fiziksel hareket kabiliyeti kısıtlanan çocukları kapsamaktadır. El ya da ayağı olmayan ya da felçli olan ve vücudunda şekil bozukluğu olan çocuklar bu çerçevede değerlendirilmektedir.
- **Zihinsel engelli:** Genel zihinsel işlevlerde normalden önemli derecede gerilik ve uyumsuz davranışlarda yetersizlik gösteren çocukları kapsamaktadır.
- **Ruhsal-Duygusal bozukluk:** Geniş bir kapsamı olan bu tanım, çalışma çerçevesinde aşağıdaki bozukluklarla sınırlı tutulmuştur:
  - o Dikkat eksikliği ve hiperaktivite
  - o Otizm
  - o Saldırgan davranışlar, kendine ve çevresine zarar verme eğilimi
- **Kronik (süreçten) hastalık:** Bireyin sürekli bakım ve tedavi görmesini gerektiren hastalıklardır. Çalışma çerçevesinde kronik hastalıklar bulaşıcı (Hepatit, AIDS vs.) ve bulaşıcı olmayan (diyabet, kalp, lösemi vs.) hastalıklar olarak iki alt başlıkta incelenmiştir.

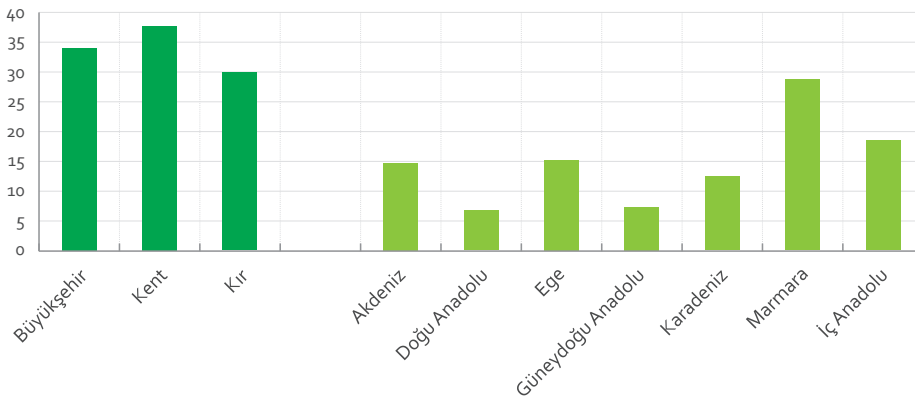
# Örneklem

Anket kapsamında 2.865 kişi ile yüz yüze görüşmeler yapılmıştır. Ankete katılanların belirlenmesinde cinsiyet ve yaş kotası uygulanmış, böylelikle katılımcıların 18 yaş üzeri ve yüzde 50'sinin kadın olması sağlanmıştır. Katılımcıların yüzde 14'ü engelli veya aynı hanede yaşayan engelli yakını iken yüzde 86'sı genel halktır (Şekil 1). Eğitim durumuna bakıldığında, katılımcıların yüzde 32'sinin ilkokul, yüzde 18'inin ortaokul, yüzde 32'sinin ise lise mezunu olduğu görülmektedir. Üniversite ve yüksek lisans mezunları katılımcıların yüzde 15'ini oluşturmaktadır. Anket soruları değerlendirilirken katılımcıların yaş ve gelir grupları örneklemin her bir değişken için 4 eşit gruba ayrılacak şekilde belirlenmiştir<sup>93</sup>. Katılımcıların yerleşim tipine göre (büyükşehir, kent ve kırsal) dağılımı eşit oranlardayken, coğrafi bölgelere göre dağılım her bir bölgenin Türkiye nüfusundan aldığı paylar doğrultusunda belirlenmiştir (Şekil 2).

Şekil 1: Katılımcıların demografik özellikleri (%)



Şekil 2: Katılımcıların yerleşim tipi ve coğrafi bölgelere göre dağılımı (%)



<sup>93</sup> Gelir grupları belirlenirken örneklemini yaklaşık olarak 4 eşit alt gruba ayıracak anlamlı eşik değerler belirlenmiştir. Bu nedenle gelir gruplarının oransal dağılımı, yaş gruplarındaki kadar eşit bir seyir izlememektedir.

Anket sonuçları değerlendirilirken anlamlılık testi uygulanmış ve sonuçların demografik gruplar arasında farklılaşması istatistiksel olarak değerlendirilmiştir. Sonuçlar raporlanırken yüzde 5'lik anlamlılık seviyesi baz alınmıştır<sup>04</sup>. Sorulara verilen cevapların gruplar arasındaki farklılaşmasının istatistiksel anlamlılığı her bir grafiğin altındaki tablolarda, yüzde 5 ve yüzde 10 seviyesinde olmak üzere, belirtilmiştir. Aksi belirtilmediği takdirde, metin içerisinde yer alan sonuçlar yüzde 5 anlamlılık seviyesinde farklılaşmaktadır.

---

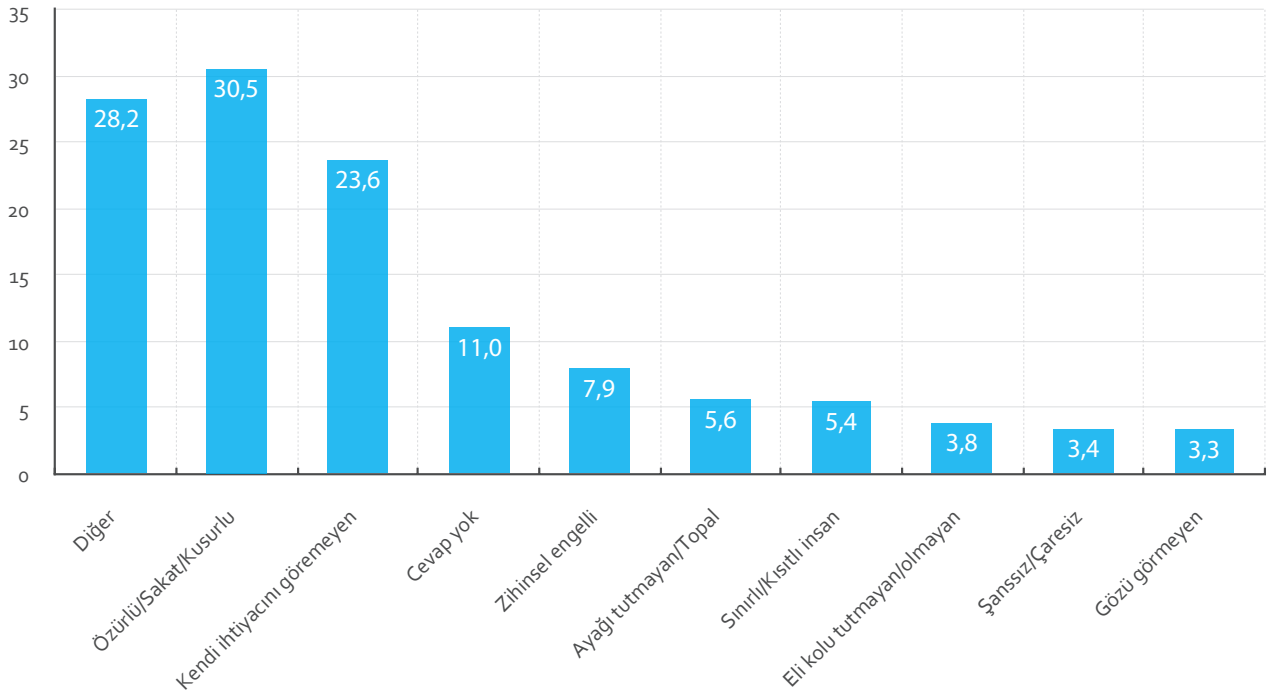
<sup>04</sup> Anlamlılık seviyeleri verilen bir cevabın gruplar arasındaki farklılaşmasının tesadüflüğünü ölçmektedir. Yüzde 5'lik (10'luk) anlamlılık seviyesi, iki grubun verdiği cevaplar arasındaki farkın yüzde 5 (10) ihtimalle tesadüfen, yüzde 95 (90) ihtimalle ise gruplar arasındaki yaklaşım farkından kaynaklandığına işaret etmektedir.

# Türkiye’de Engeli Olan Çocuklara Yönelik Bilgi, Tutum ve Davranışlar

## Engelliliğin Tanımı

Anketin ilk sorusunda katılımcılara, herhangi bir yönlendirme yapılmadan, engelli denince akıllarına ilk gelen 3 tanım sorulmaktadır. Bu açık uçlu soruya katılımcıların yüzde 11’i cevap vermezken, yüzde 43’ünün cevaplarının ise diğer engel gruplarına göre daha çok görünür olan bedensel engeller (özürlü / sakat / kusurlu, ayağı tutmayan / topal, eli / kolu tutmayan / olmayan ve gözü görmeyen) etrafında yoğunlaştığı görülmektedir (Şekil 3). Katılımcıların yüzde 29’u engeli olan bireylerin günlük yaşamlarını idame ettirmekteki zorlukları ön plana çıkararak, bu soruya “kendi ihtiyacını göremeyen / yardıma muhtaç” ve “sınırlı / kısıtlı insan” cevabını vermiştir.

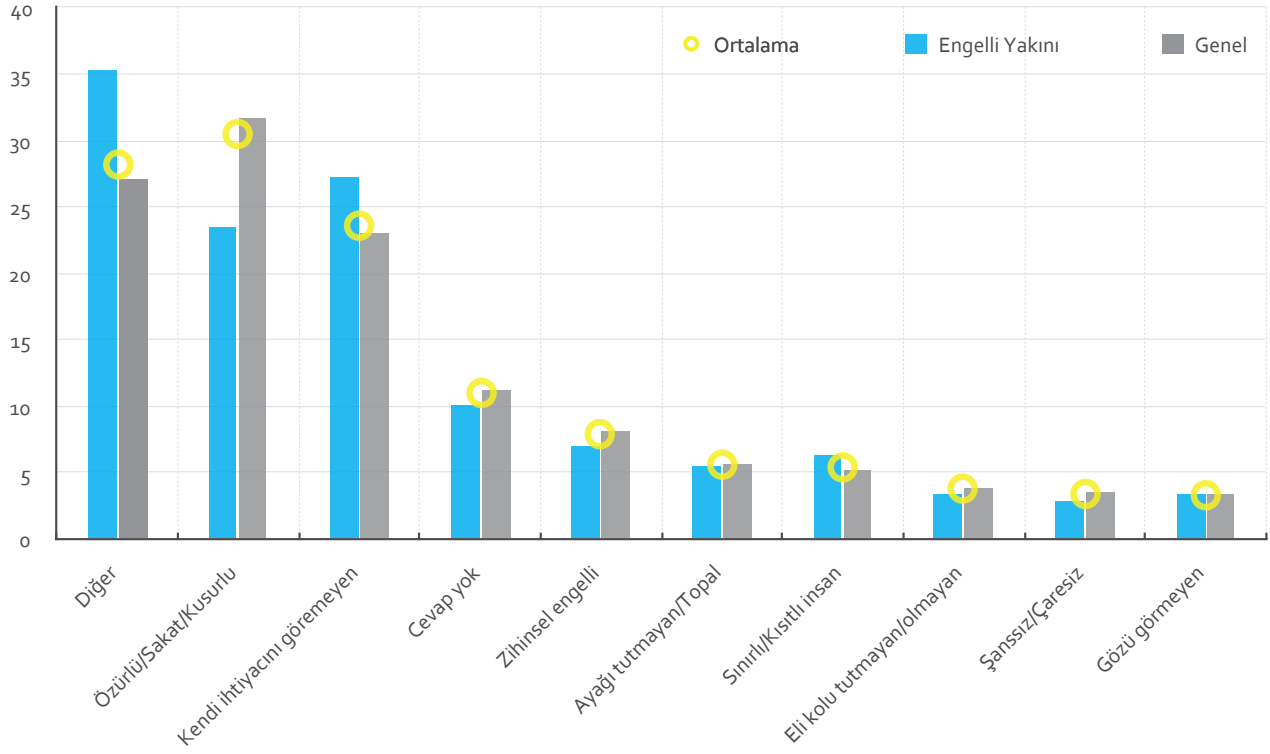
Şekil 3: Engelli denince akla gelen ilk 3 tanıma verilen cevapların dağılımı (Tüm örneklem, %)



Cevapların cinsiyete göre dağılımına bakıldığında, istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık görülmemektedir. Engeli olan bireyler ve yakınlarının verdikleri cevaplar değerlendirildiğinde ise engellilerin gündelik hayatlarını idame ettirmede karşılaştıkları zorlukları ön planda tutarak, ortalamadan daha fazla “kendi ihtiyacını göremeyen / yardıma muhtaç” cevabını vermiş oldukları, buna karşılık özürlü / sakat / kusurlu gibi fiziksel engellilerin özelliklerine odaklanan tanımlardan ortalamaya göre daha uzak kaldıkları göze çarpmaktadır<sup>95</sup> (Şekil 4).

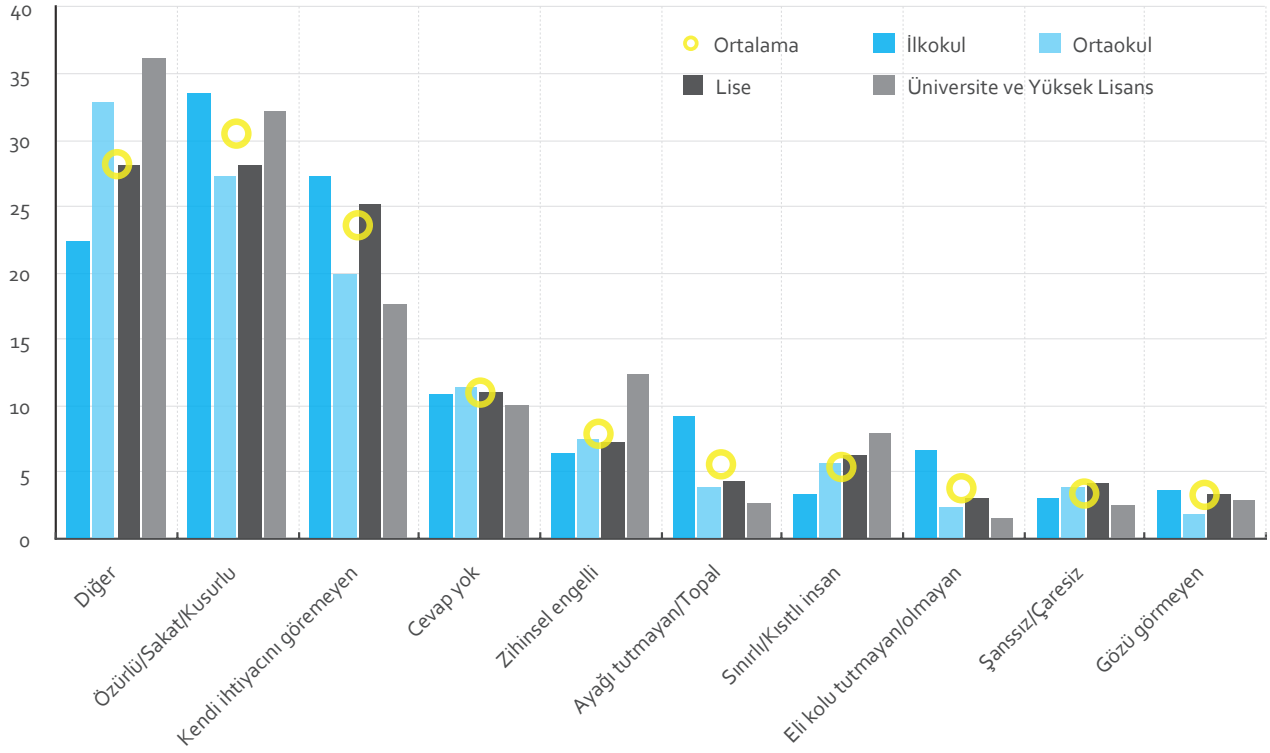
<sup>95</sup> Engelli ailelerinin verdiği kendi ihtiyacını göremeyen/yardıma muhtaç cevabı yüzde 10 seviyesinde anlamlıdır.

Şekil 4: Engelli denince akla gelen ilk 3 tanıma verilen cevapların dağılımı (engelli yakını-genel, %)



Cevapların eğitim seviyesine göre değişimlerine bakıldığında, özellikle ilkokul, ortaokul ve üniversite / yüksek lisans düzeyinde eğitime sahip katılımcıların verdikleri cevapların ortalamadan farklılaştığı, lise seviyesindeki katılımcıların ise genellikle ortalama ile uyumlu olduğu görülmektedir (Tablo 1). Lise seviyesinde yalnızca “özürlü / sakat / kusurlu” ve “ayağı tutmayan / topal” gibi fiziksel özelliklere odaklanan şıklarda ortalamadan daha düşük oranda cevap vermişlerdir (Şekil 5).

**Şekil 5: Engelli denince akla gelen ilk 3 tanıma verilen cevapların dağılımı (Eğitim seviyesi, %)**



**Tablo 1: Engelli denince ilk akla gelen 3 cevabın farklılaşmanın istatistiksel değerlendirmesi (Eğitim seviyesi)**

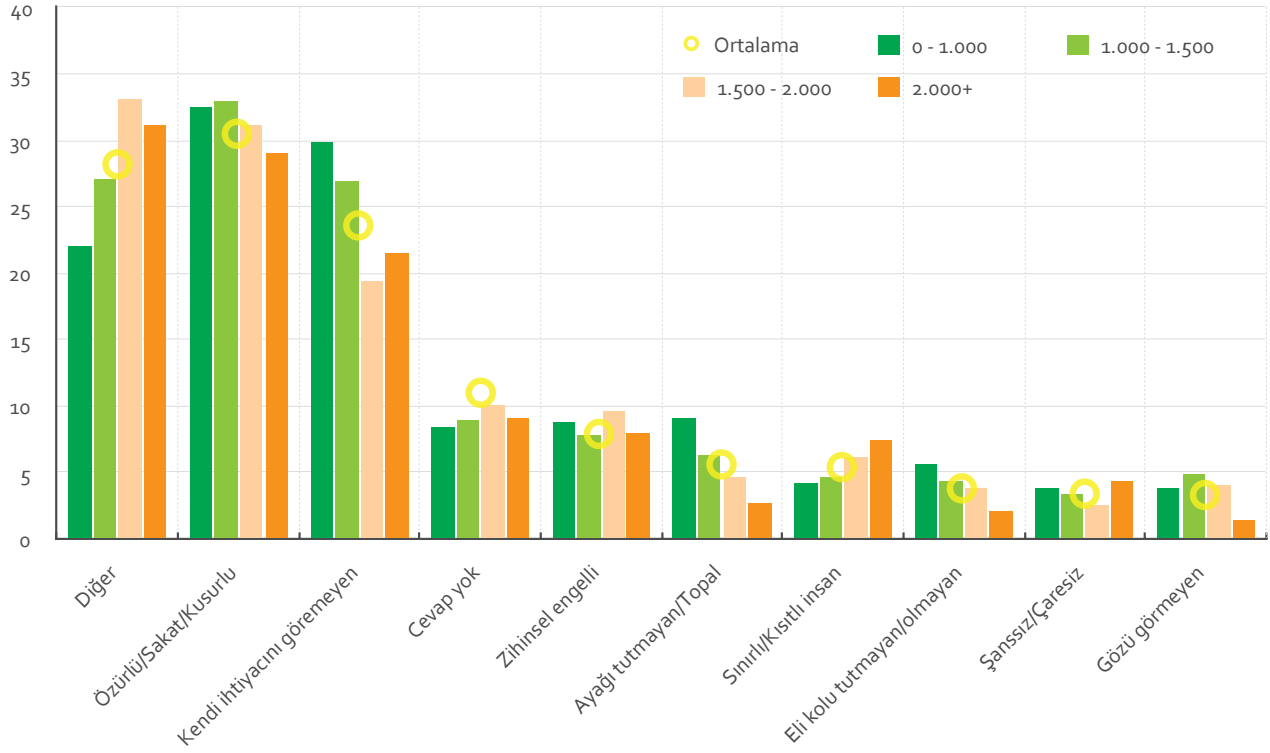
	Eğitim seviyesi			
	İlkokul	Ortaokul	Lise	Üniversite / Y.Lisans
Diğer				
Özürlü/Sakat/Kusurlu				
Kendi ihtiyacını göremeyen				
Zihinsel engelli				
Ayağı tutmayan/Topal				
Sınırlı/Kısıtlı insan				
Eli kolu tutmayan/olmayan				
Şanssız/Çaresiz				
Gözü Görmeyen				
Cevap yok				

■ %5 seviyesinde anlamlı      ■ %10 seviyesinde anlamlı

Gelir seviyesine göre engelliğin tanımına ilişkin verilen cevapların, özellikle en düşük ve en yüksek gelir gruplarında ortalamadan farklılaştığı görülmektedir (Tablo 2). "Kendi ihtiyacını göremeyen / yardıma muhtaç" cevabı ise tüm gelir gruplarında ortalamadan istatistiksel olarak anlamlı şekilde farklılaşmıştır ve bu cevabın verilme oranı gelir seviyesi arttıkça azalmaktadır (Şekil 6).



Şekil 6: Engelli denince akla gelen ilk 3 tanıma verilen cevapların dağılımı (Gelir seviyesi, %)



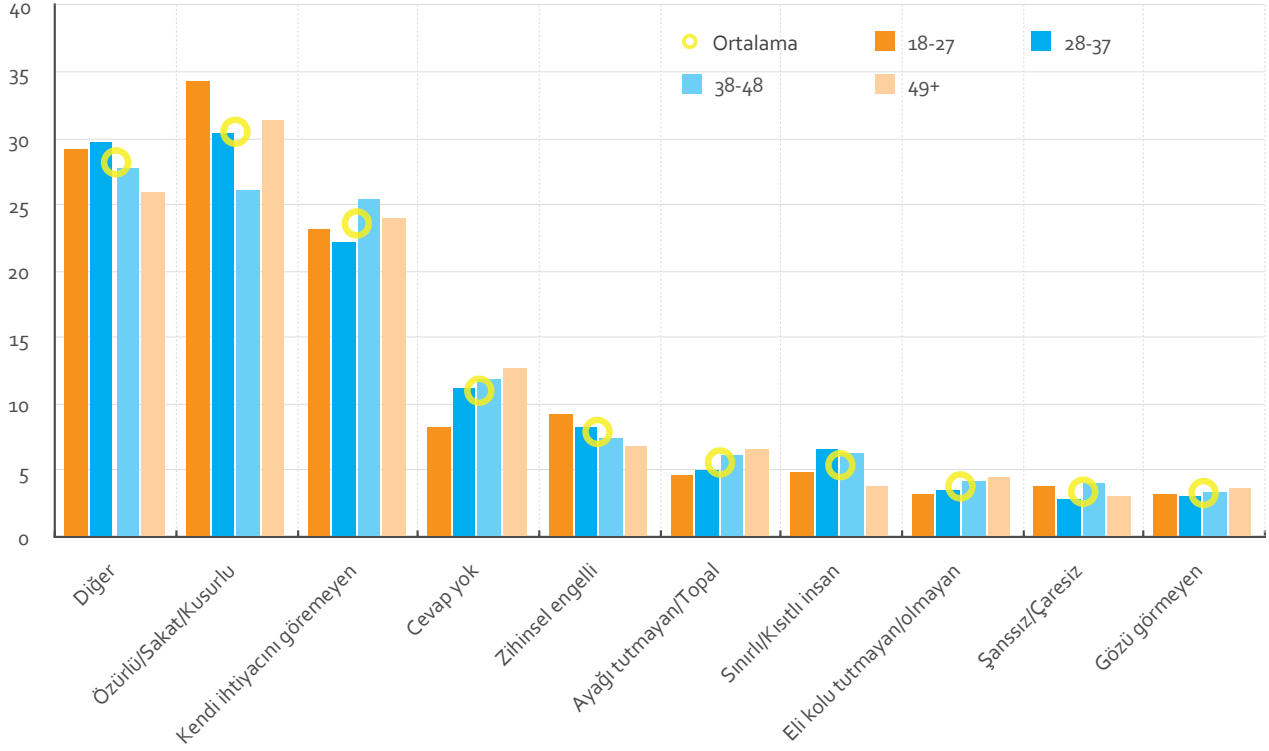
Tablo 2: Engelli denince ilk akla gelen 3 cevabın farklılaşmanın istatistiksel değerlendirilmesi (Gelir seviyesi)

	Gelir seviyesi			
	0 - 1.000	1.000 - 1.500	1.500 - 2.000	2.000+
Diğer				
Özürlü/Sakat/Kusurlu				
Kendi ihtiyacını göremeyen				
Zihinsel engelli				
Ayağı tutmayan/Topal				
Sınırlı/Kısıtlı insan				
Eli kolu tutmayan/olmayan				
Şanssız/Çaresiz				
Gözü Görmeyen				
Cevap yok				

■ %5 seviyesinde anlamlı      ■ %10 seviyesinde anlamlı

Yaş gruplarına göre verilen cevapların fazlaca farklılaşmadığı izlenmektedir (Tablo 3). Cevaplar içerisinde belirli yaş grupları içerisinde yalnızca "özürlü / sakat / kusurlu" ve "sınırlı / kısıtlı insan" cevapları arasında ortalamadan sapmalar görülmektedir (Şekil 7).

Şekil 7: Engelli denince akla gelen ilk 3 tanıma verilen cevapların dağılımı (Yaş grubu, %)



Tablo 3: Engelli denince ilk akla gelen 3 cevabın farklılaşmanın istatistiksel anlamlılığı (Yaş grubu)

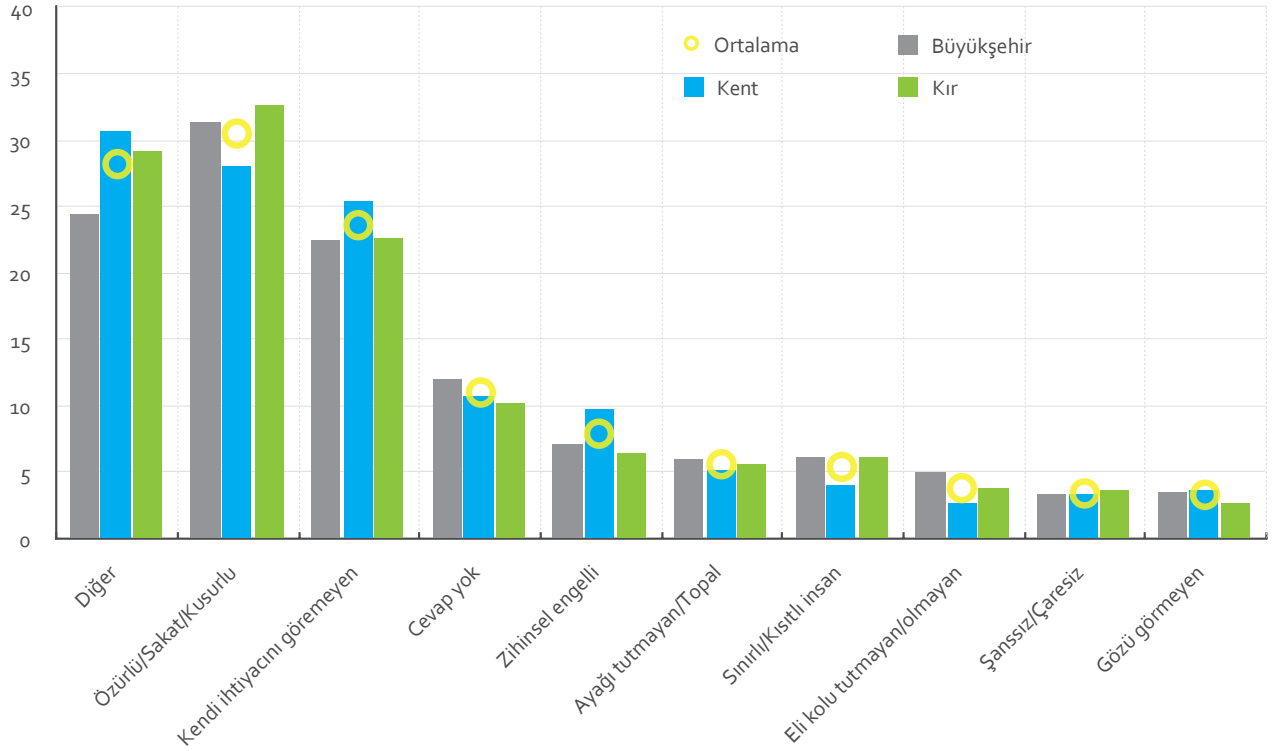
	Yaş grubu			
	18 - 27	28 - 37	38 - 48	49+
Diğer				
Özürlü/Sakat/Kusurlu				
Kendi ihtiyacını göremeyen				
Zihinsel engelli				
Ayağı tutmayan/Topal				
Sınırlı/Kısıtlı insan				
Eli kolu tutmayan/olmayan				
Şanssız/Çaresiz				
Gözü Görmeyen				
Cevap yok				

■ %5 seviyesinde anlamlı

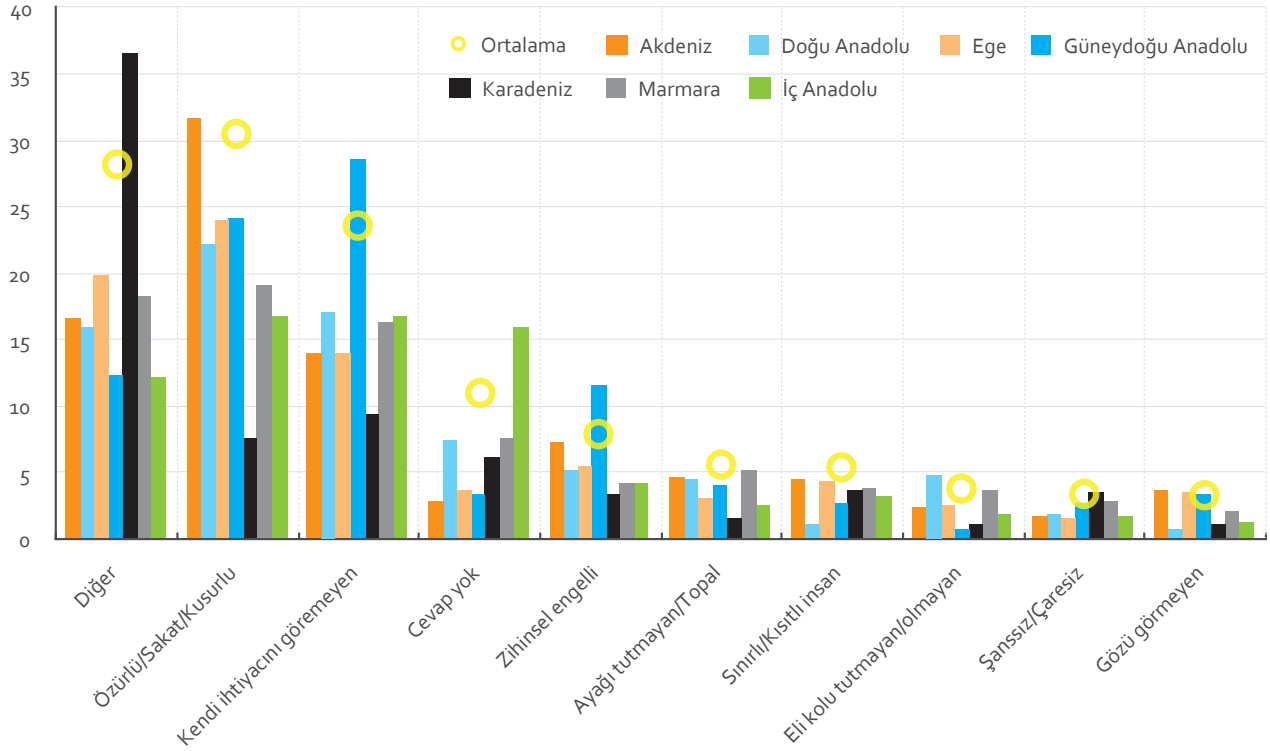
■ %10 seviyesinde anlamlı

Katılımcıların buldukları yerleşim tipleri ve coğrafi bölgelere göre de verilen cevaplar ortalamadan farklılaşmaktadır. Bu farklılığı, özellikle yerleşim tiplerine göre kentsel alanlarda yaşayanların ve coğrafi bölgeler içerisinde ise özellikle Karadeniz bölgesindeki katılımcıların cevaplarında görmek mümkündür (Tablo 4). Kırsal alanda yaşayanların verdikleri cevap içerisinde yalnızca “zihinsel engelli” cevabı ortalamadan anlamlı şekilde altında kalırken, kentsel alanlarda yaşayanların verdikleri cevapların yarısı ortalamadan farklı oranlardadır (Şekil 8). Karadeniz bölgesinde ise yalnızca “sınırlı / kısıtlı insan” cevabı ortalamada, “diğer” ve “şanssız / çaresiz” cevapları dışındaki tüm cevaplarda ortalamadan altındadır (Şekil 9). Doğu Anadolu ve Ege bölgelerinde ise verilen cevapların diğer bölgelere oranla daha fazla ortalama ile uyumlu olduğu görülmektedir.

Şekil 8: Engelli denince akla gelen ilk 3 tanıma verilen cevapların dağılımı (Yerleşim tipi, %)



Şekil 9: Engelli denince aklı gelen ilk 3 tanıma verilen cevapların dağılımı (Coğrafi bölge, %)



Tablo 4: Engelli denince ilk aklı gelen 3 cevabın farklılaşmanın istatistiksel anlamlılığı (Yerleşim tipi ve coğrafi bölge)

	Yerleşim Tipi			Coğrafi Bölge						
	Büyükşehir	Kent	Kır	Akdeniz	Doğu Anadolu	Ege	G.Doğu Anadolu	Karadeniz	Marmara	İç Anadolu
Diğer										
Özürlü/Sakat/Kusurlu										
Kendi ihtiyacını göremeyen										
Zihinsel engelli										
Ayağı tutmayan/Topal										
Sınırlı/Kısıtlı insan										
Eli kolu tutmayan/olmayan										
Şanssız/Çaresiz										
Gözü görmeyen										
Cevap yok										

■ %5 seviyesinde anlamlı

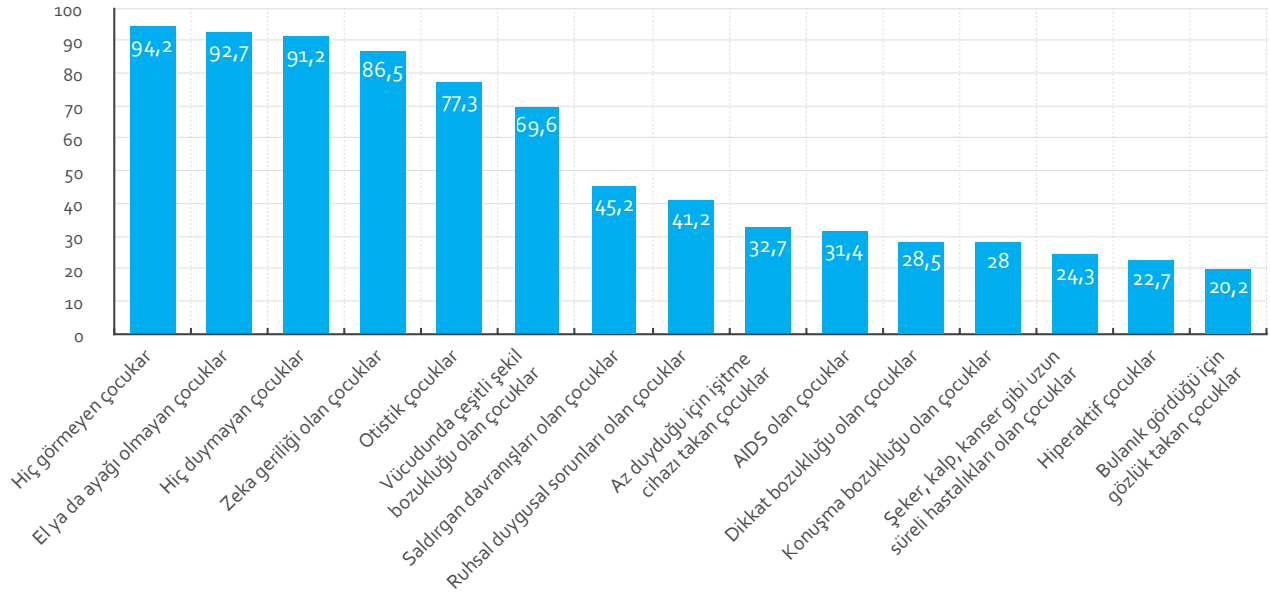
■ %10 seviyesinde anlamlı

## Engelliliğin Kapsamı

Katılımcıların engellilikle ilgili tanımlamaları ilk etapta açık uçlu bir soru ile derlendikten sonra kendilerine farklı seviyelerdeki fiziksel ve duyuşsal engelleri, bulaşıcı ve bulaşıcı olmayan kronik hastalıkları, ruhsal, duyuşsal ve zihinsel engelleri içeren bir liste sunulmuş ve sayılmış olan her bir durumun engel grubuna girip girmediğinin değeriendirilmesi istenmiştir. Buna göre, özellikle ileri düzeyde fiziksel ve duyuşsal engelleri olan, zeka geriliği olan ve otistik çocukların katılımcılar tarafından daha yüksek oranda (ortalama yüzde 85), hafif düzeydeki fiziksel ve duyuşsal engeli olan, kronik hastalıkları olan ve ruhsal-duyuşsal bozuklukları olan çocukların ise daha düşük oranda (ortalama yüzde 30) engel grubunda değeriendirildiği görülmektedir (Şekil 10).

Şekil 10: Sayılmış olan engel gruplarının katılımcılar tarafından değeriendirilmesi

("Katılıyorum" diyenler, tüm örneklem, %)

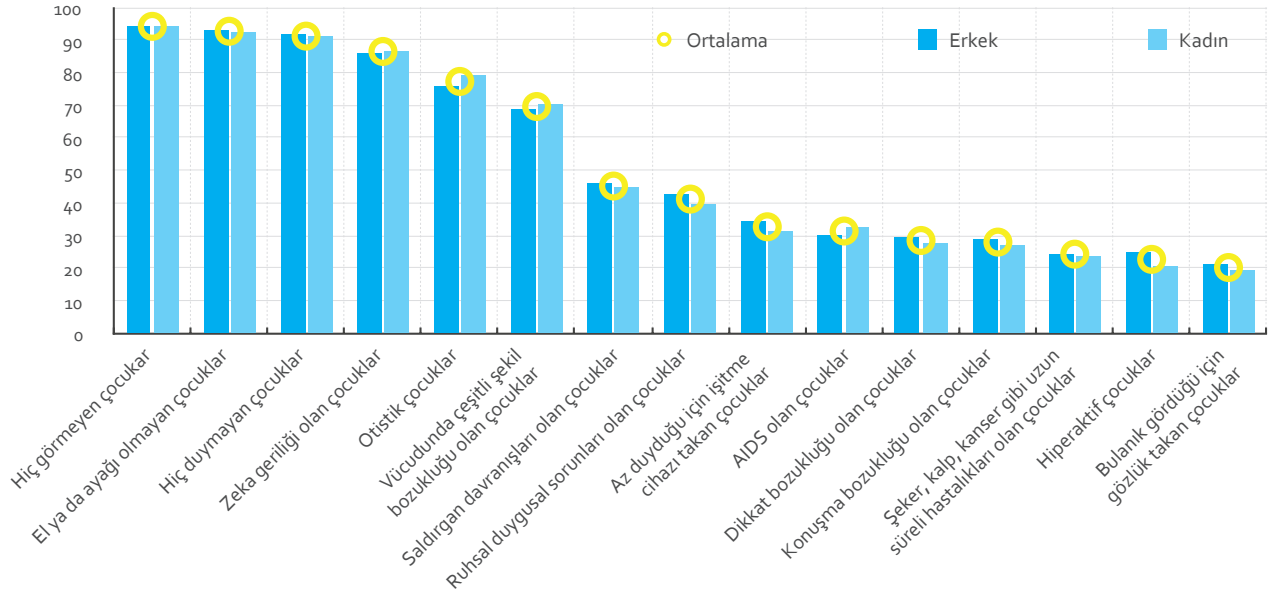


15 adet farklı engel grubu değeriendirilirken kadın ve erkeklerin verdikleri cevapların yalnızca 2 tanesinde farklılaştığı görülmektedir (Tablo 5). Otistik çocuklar daha çok kadınlar tarafından engel grubunda değeriendirilirken, hiperaktif çocuklar ise erkekler tarafından daha yüksek oranda engel grubunda değeriendirilmektedirler (Şekil 11).

Engeli olan bireyler ya da yakınlarının verdikleri cevapların yüzde 5 anlamlılık düzeyinde değeriendirildiğinde ortalamadan farklılaşmadığı, yüzde 10 seviyesinde ise vücudunda çeşitli şekil bozuklukları olan çocukların engelli yakınları tarafından, bulanık gördüğü için gözlük takan çocukların ise diğer katılımcılar tarafından daha yüksek oranda engel grubunda dahil edildikleri görülmektedir. Buradan da anlaşılacağı üzere engelliliğin kapsamı yalnızca toplumun geneli tarafından değil, engelliler ve engelli yakınları tarafından da yeterince bilinmemektedir.

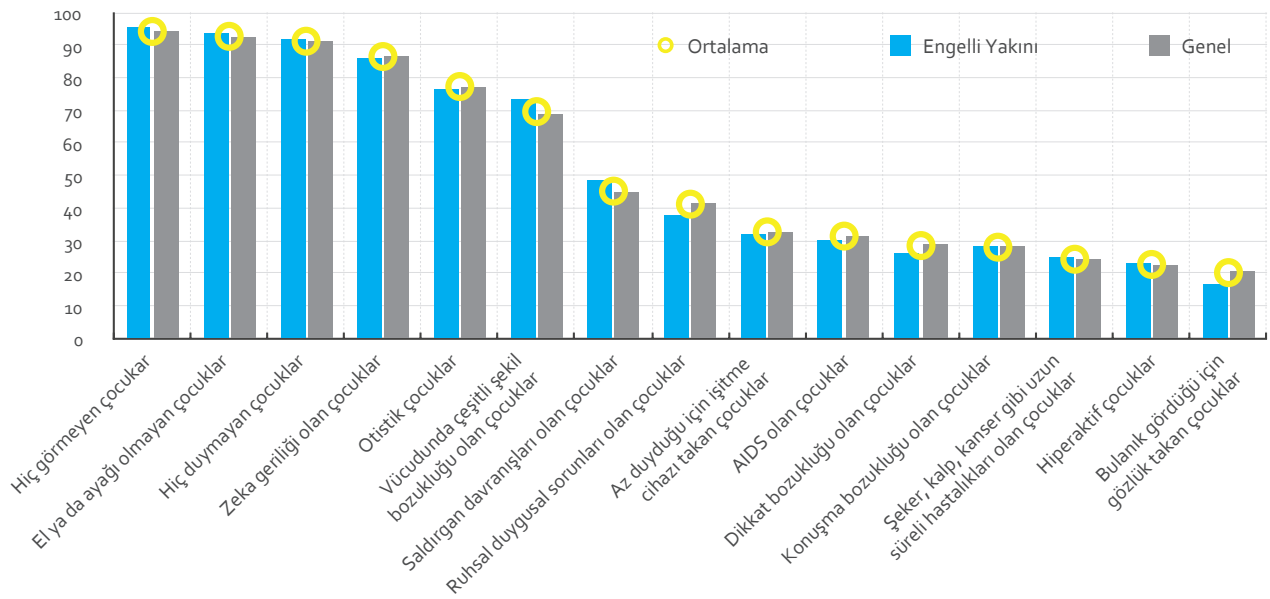
## Şekil 11: Sayılmış olan engel gruplarının katılımcılar tarafından değerlendirilmesi

("Katılıyorum" diyenler, cinsiyet, %)



## Şekil 12: Sayılmış olan engel gruplarının katılımcılar tarafından değerlendirilmesi

("Katılıyorum" diyenler, engelli yakını – genel, %)



**Tablo 5: Engel gruplarının değerlendirilmesindeki farklılaşmanın istatistiksel anlamlılığı (Cinsiyet ve engelli yakını)**

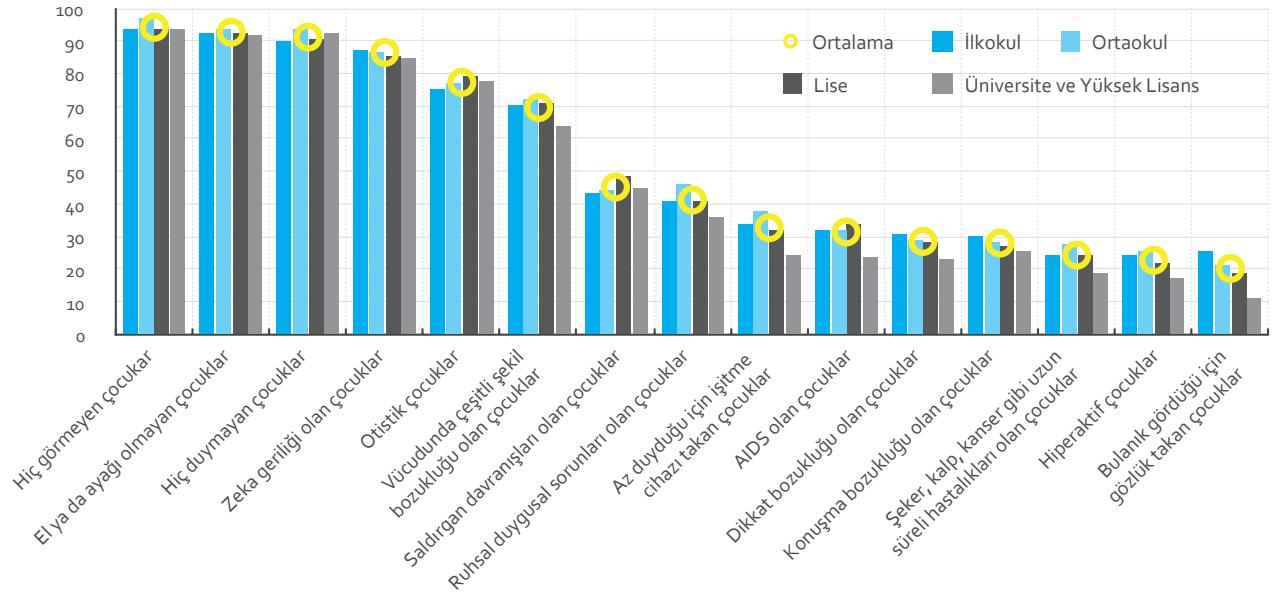
	Cinsiyet	Engeli olan bireyler ve yakınları
Hiç görmeyen çocuklar		
El ya da ayağı olmayan çocuklar		
Hiç duymayan çocuklar		
Zeka geriliği olan çocuklar		
Otistik Çocuklar		
Vücudunda çeşitli şekil bozukluğu olan çocuklar		
Saldırgan davranışları olan çocuklar		
Ruhsal duygusal sorunları olan çocuklar		
Az duyduğu için işitme cihazı takan çocuklar		
AIDS olan çocuklar		
Dikkat bozukluğu olan çocuklar		
Konuşma bozukluğu olan çocuklar		
Şeker, kalp, kanser gibi uzun süreli hastalıkları olan çocuklar		
Hiperaktif çocuklar		
Bulanık gördüğü için gözlük takan çocuklar		

 %5 seviyesinde anlamlı  %10 seviyesinde anlamlı

Engel gruplarının değerlendirilmesinde eğitim seviyelerine göre de farklılıklar yaşandığı görülmektedir (Şekil 13). Verilen cevapların ortalamadan farklılaşmasının üniversite ve yüksek lisans seviyesinde yoğunlaştığı görülmektedir. 15 engel grubunun, 8'inde verilen cevaplar ortalamadan farklılaşmakta, özellikle hafif seviyedeki fiziksel ve duysal engeller ile ruhsal-duygusal bozukluklar ortalamadan daha düşük oranda engel grubunda kabul edilmektedir (Tablo 6). Diğer taraftan lise seviyesinde yalnızca saldırgan davranışları olan çocuklar genele oranla daha yüksek seviyede engel grubunda değerlendirilmiştir. Tüm eğitim seviyelerinde ortalamadan farklılaşmanın daha görünür olan, ileri düzeydeki fiziksel ve duysal engeller ile otizm ve zeka geriliği gibi durumların değerlendirilmesinde değil, hafif düzeydeki fiziksel ve duysal engeller, kronik hastalıklar ve ruhsal-duygusal bozuklukların değerlendirilmesinde yaşandığı ortaya çıkmaktadır.

### Şekil 13: Sayılmış olan engel gruplarının katılımcılar tarafından değerlendirilmesi

("Katılıyorum" diyenler, eğitim seviyesi, %)



Tablo 6: Engel gruplarının değerlendirilmesindeki farklılaşmanın istatistiksel anlamlılığı (Eğitim seviyesi)

	Eğitim seviyesi			
	İlkokul	Ortaokul	Lise	Üniversite / Y. Lisans
Hiç görmeyen çocuklar				
El ya da ayağı olmayan çocuklar				
Hiç duymayan çocuklar				
Zeka geriliği olan çocuklar				
Otistik Çocuklar				
Vücudunda çeşitli şekil bozukluğu olan çocuklar				
Saldırgan davranışları olan çocuklar				
Ruhsal duygusal sorunları olan çocuklar				
Az duyduğu için işitme cihazı takan çocuklar				
AIDS olan çocuklar				
Dikkat bozukluğu olan çocuklar				
Konuşma bozukluğu olan çocuklar				
Şeker, kalp, kanser gibi uzun süreli hastalıkları olan çocuklar				
Hiperaktif çocuklar				
Bulanık gördüğü için gözlük takan çocuklar				

■ %5 seviyesinde anlamlı

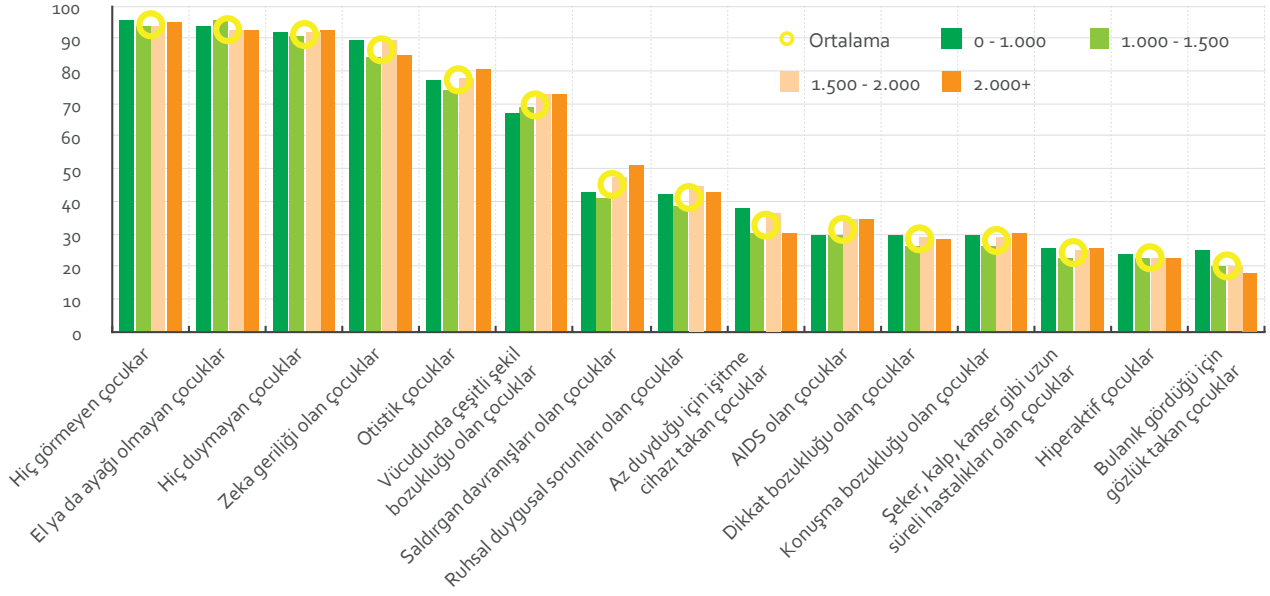
■ %10 seviyesinde anlamlı



Gelir seviyesine göre bakıldığında, farklı engel gruplarının değerlendirilmesinde ortalamadan sapmalar genellikle en yüksek gelir grubunda ortaya çıkmaktadır (Tablo 7). Cevapların hiçbir gelir düzeyinde ortalamadan farklılaşmadığı cevaplar arasında hiç görmeyen, duymayan çocuklar gibi ileri düzeyde fiziksel ve duyuşsal engelleri içeren ve katılımcıların geneli tarafından yüksek oranda engel grubuna dahil edilmiş durumlar olduğu gibi; dikkat bozukluğu, konuşma bozukluğu, bulaşıcı olmayan kronik hastalığı olan çocuklar ile hiperaktif çocuklar gibi daha az görünürlüğü olan ve katılımcıların geneli tarafından daha düşük oranda engel grubuna dahil edilmiş olan engellilik durumları da bulunmaktadır.

#### Şekil 14: Sayılmış olan engel gruplarının katılımcılar tarafından değerlendirilmesi

("Katılıyorum" diyenler, gelir seviyesi, %)



**Tablo 7: Engel gruplarının değerlendirilmesindeki farklılaşmanın istatistiksel anlamlılığı (Gelir seviyesi)**

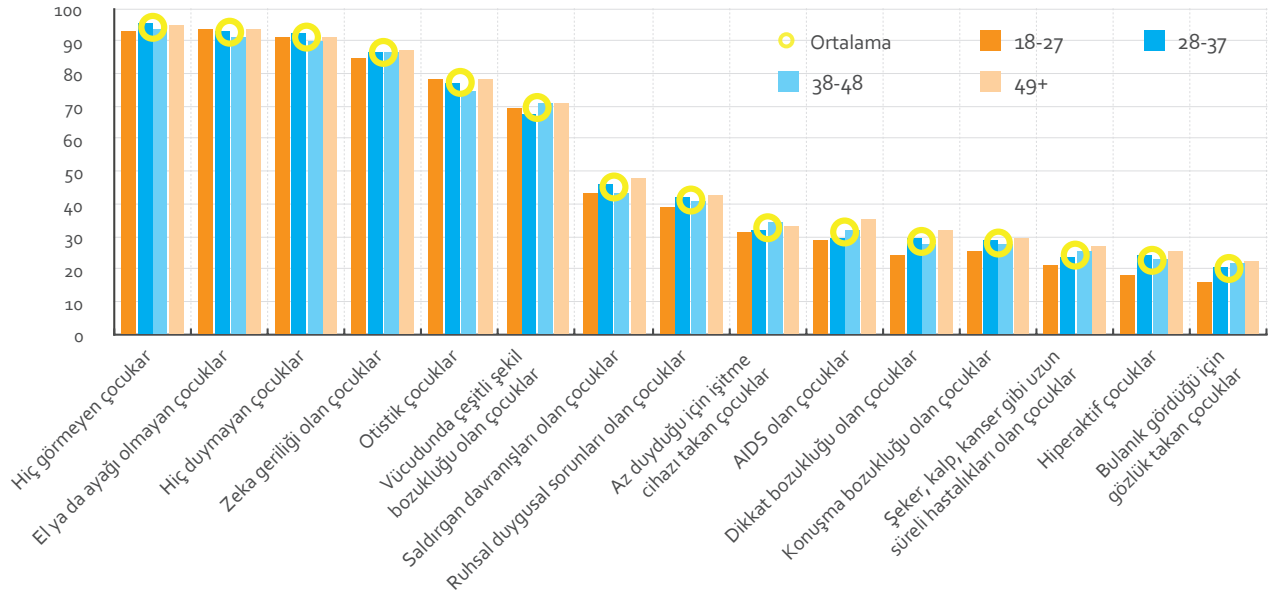
	Gelir seviyesi			
	0 - 1.000	1.000 - 1.500	1.500 - 2.000	2.000+
Hiç görmeyen çocuklar				
El ya da ayağı olmayan çocuklar				
Hiç duymayan çocuklar				
Zeka geriliği olan çocuklar				
Otistik Çocuklar				
Vücudunda çeşitli şekil bozukluğu olan çocuklar				
Saldırgan davranışları olan çocuklar				
Ruhsal duygusal sorunları olan çocuklar				
Az duyduğu için işitme cihazı takan çocuklar				
AIDS olan çocuklar				
Dikkat bozukluğu olan çocuklar				
Konuşma bozukluğu olan çocuklar				
Şeker, kalp, kanser gibi uzun süreli hastalıkları olan çocuklar				
Hiperaktif çocuklar				
Bulanık gördüğü için gözlük takan çocuklar				

 %5 seviyesinde anlamlı  %10 seviyesinde anlamlı

Yaş grupları arasında özellikle en düşük ve en yüksek yaş gruplarının verdikleri cevaplarda ortalama farklılaşma gözlemlenmektedir. Soruda sıralanmakta olan 15 farklı engel grubunun 4'ü her iki yaş grubunda da ortalama farklı olarak değerlendirilmiş, farklılaşma özellikle katılımcıların geneli tarafından daha düşük oranda engel grubunda değerlendirilmiş olan durumlarda (AIDS, dikkat bozukluğu, bulaşıcı olmayan kronik hastalıklar, hiperaktivite) yaşanmıştır (Tablo 8). 18-27 yaş grubu söz konusu cevapların hepsinde ortalamanın altındayken, 49 ve üzeri yaş grubunun cevapları ise ortalamanın üstündedir (Şekil 15). 28-37 yaş grubundaki katılımcılar tarafından verilmiş tüm cevaplar ortalama ile aynı seviyedeyken, 38-48 yaş grubunda el ya da ayağı olmayan çocuklar ortalama daha düşük bir oranda engel grubuna dahil edilmiştir.

## Şekil 15: Sayılmış olan engel gruplarının katılımcılar tarafından değerlendirilmesi

("Katılıyorum" diyenler, yaş grubu, %)



Tablo 8: Engel gruplarının değerlendirilmesindeki farklılaşmanın istatistiksel anlamlılığı (Yaş grubu)

	Yaş grubu			
	18 - 27	28 -37	38 - 48	49+
Hiç görmeyen çocuklar				
El ya da ayağı olmayan çocuklar				
Hiç duymayan çocuklar				
Zeka geriliği olan çocuklar				
Otistik Çocuklar				
Vücutunda çeşitli şekil bozukluğu olan çocuklar				
Saldırgan davranışları olan çocuklar				
Ruhsal duygusal sorunları olan çocuklar				
Az duyduğu için işitme cihazı takan çocuklar				
AIDS olan çocuklar				
Dikkat bozukluğu olan çocuklar				
Konuşma bozukluğu olan çocuklar				
Şeker, kalp, kanser gibi uzun süreli hastalıkları olan çocuklar				
Hiperaktif çocuklar				
Bulanık gördüğü için gözlük takan çocuklar				

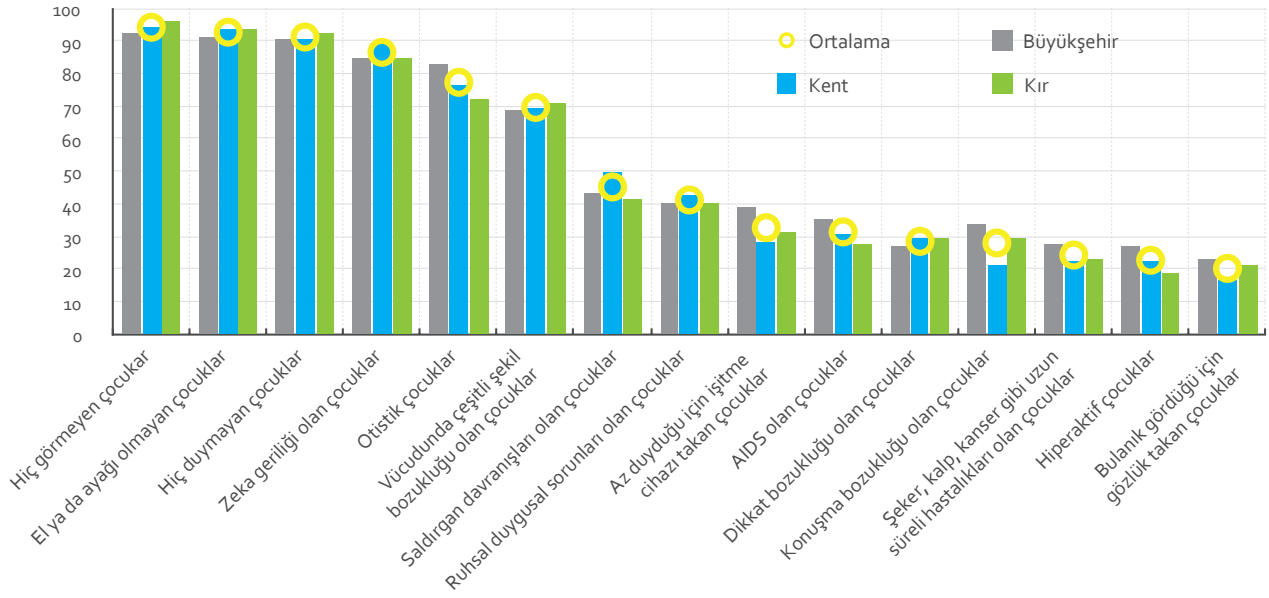
■ %5 seviyesinde anlamlı ■ %10 seviyesinde anlamlı

Yerleşim tipi ve coğrafi bölgelere göre verilen cevaplarda engel gruplarının ortalamadan oldukça farklı değerlendirildiği görülmektedir (Tablo 9). Yerleşim tipine göre bakıldığında, cevaplar arasında özellikle büyükşehirlerde yaşayan katılımcıların cevaplarının ortalamadan kır ve kentte yaşayan katılımcılara oranla daha fazlasının (15 gruptan 9'u) farklı olduğu ortaya çıkmaktadır. Tüm yerleşim tiplerinde verilen cevaplarda ortalamadan farklılaşma, eğitim seviyesine göre yapılan analize benzer şekilde, özellikle hafif düzeydeki fiziksel ve duyuşsal engeller, kronik hastalıklar ve ruhsal-duyuşsal bozuklukların değerlendirilmesinde yaşanmaktadır. Büyükşehirdeki katılımcıların söz konusu durumları ortalamadan daha yüksek oranda engel grubunda değerlendirdiği, kır ve kentteki katılımcıların verdikleri cevapların ise genellikle ortalamanın altında kaldığı görülmektedir (Şekil 16).

Cevaplar coğrafi bölgelere göre incelendiğinde tüm bölgelerde verilen cevapların ortalamadan büyük ölçüde farklılaştığı, en az farklılaşmanın (15 sorunun 7'sinde) Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinde yaşandığı göze çarpmaktadır. En çok farklılaşma ise Marmara, Akdeniz, Karadeniz ve İç Anadolu bölgelerinde (15 sorunun sırasıyla 12, 11, 10 ve 10 tanesinde) görülmektedir.

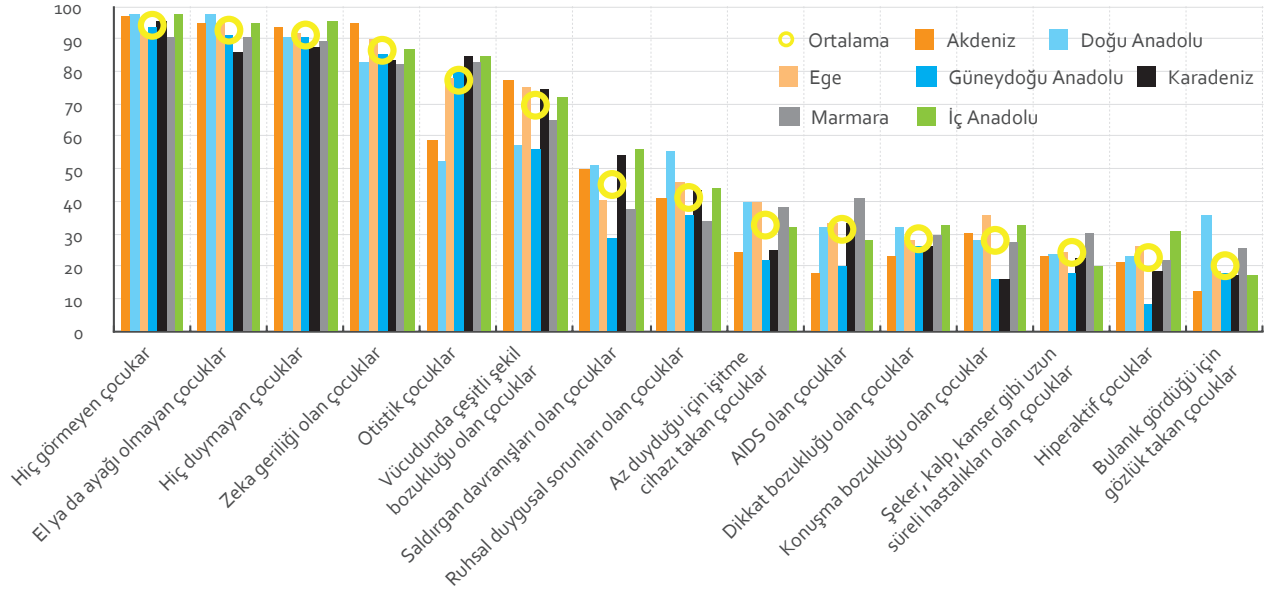
### Şekil 16: Sayılmış olan engel gruplarının katılımcılar tarafından değerlendirilmesi

("Katılıyorum" diyenler, yerleşim tipi, %)



## Şekil 17: Sayılmış olan engel gruplarının katılımcılar tarafından değerlendirilmesi

("Katılıyorum" diyenler, coğrafi bölge, %)



**Tablo 9: Engel gruplarının değerlendirilmesindeki farklılaşmanın istatistiksel anlamlılığı (Yerleşim tipi ve coğrafi bölge)**

	Yerleşim Tipi			Coğrafi Bölge						
	Büyükşehir	Kent	Kır	Akdeniz	Doğu Anadolu	Ege	G.Doğu Anadolu	Karadeniz	Marmara	İç Anadolu
Hiç görmeyen çocuklar										
El ya da ayağı olmayan çocuklar										
Hiç duymayan çocuklar										
Zeka geriliği olan çocuklar										
Otistik Çocuklar										
Vücutunda çeşitli şekil bozukluğu olan çocuklar										
Saldırgan davranışları olan çocuklar										
Ruhsal duygusal sorunları olan çocuklar										
Az duyduğu için işitme cihazı takan çocuklar										
AIDS olan çocuklar										
Dikkat bozukluğu olan çocuklar										
Konuşma bozukluğu olan çocuklar										
Şeker, kalp, kanser gibi uzun süreli hastalıkları olan çocuklar										
Hiperaktif çocuklar										
Bulanık gördüğü için gözlük takan çocuklar										

■ %5 seviyesinde anlamlı      ■ %10 seviyesinde anlamlı

## Engeli olan bir çocuğa karşı hissedilenler

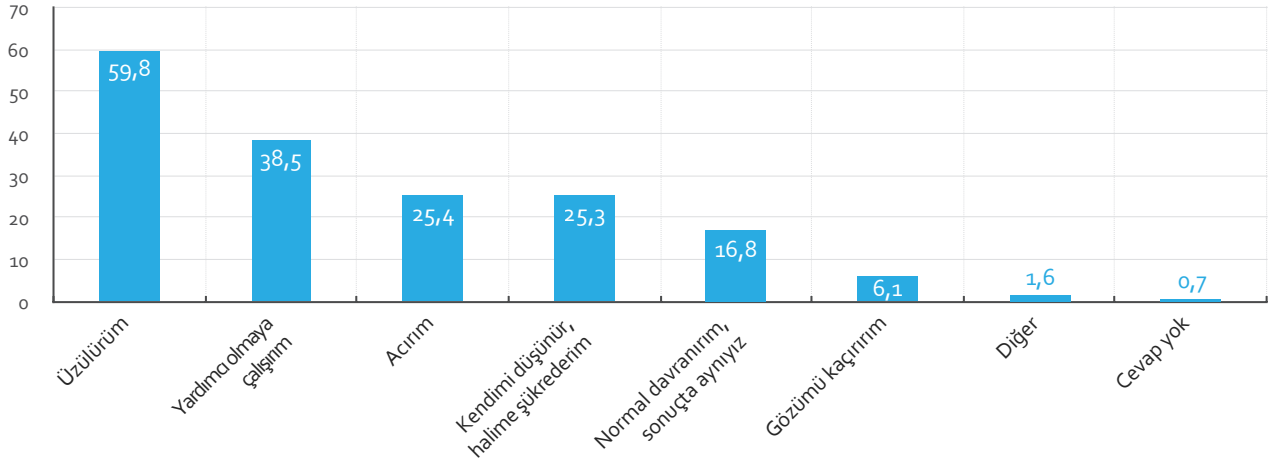
Psikodinamik yaklaşıma göre engeli olmayan kişi, engeli olan bir bireyle karşılaştığında, bedeninin bütünlüğünü anlayarak engelli olma tehlikesi yaşamakta ve bu durumun doğurduğu kaygı engeli olan bireyden uzaklaşma isteğine ve onlara yönelik olumsuz tutumlara dönüşmektedir (Livneh, 1988). Katılımcılara engeli olan bir çocukla karşılaştıklarında neler hissettikleri sorulduğunda alınan cevaplar bu yaklaşımla uyumlu bir görüntü sergilemektedir. Engeli olan bir çocukla karşılaştıklarında üzülenlerin (yüzde 60), acıyanların (yüzde 25) ve kendini düşünerek haline şükredenlerin (yüzde 25) oranı, normal davrananlarından (yüzde 17) yüksektir (Şekil 18).

Engeli olan bir çocukla karşılaştıklarında üzülmediğini belirtenlerin yüzde 30'u diğer bir duygusal seçenek olan "acıırım" cevabını da vermişlerdir. Engeli olan bir çocukla karşılaştıklarında üzülmediklerini söyleyenlerin çok düşük bir oranı (yüzde 5) engeli olan çocuğa normal davrandıklarını söylemişlerdir. Katılımcıların

genelinde ise kendileri ile aynı olduklarını düşündükleri için engeli olan bir çocuğa normal davrandıklarını söyleyenlerin oranı yüzde 17'dir. İngiltere'de ise engeli olan bir kişiyi diğer kişilerle aynı gören ve bu nedenle normal davrananların oranının yüzde 85 olduğu görülmektedir<sup>06</sup>.

Cevapların genel dağılımına bakıldığında katılımcıların yüzde 39'unun engeli olan çocuğa yardımcı olmaya çalıştıkları görülmektedir. Diğer tüm cevapları verenler arasında "yardımcı olmaya çalışırım" diyenlerin oranı yüzde 21-30 arasında iken, "gözümü kaçırırım" diyenler arasında yardımcı olmaya çalışanların oranı sadece yüzde 7'dir (Tablo 10).

**Şekil 18: Engeli olan bir çocukla karşılaştığında kişilerin hissettikleri (%)**



**Tablo 10: Engeli olan bir çocukla karşılaştığında kişilerin hislerinin çapraz dağılımı\* (%)**

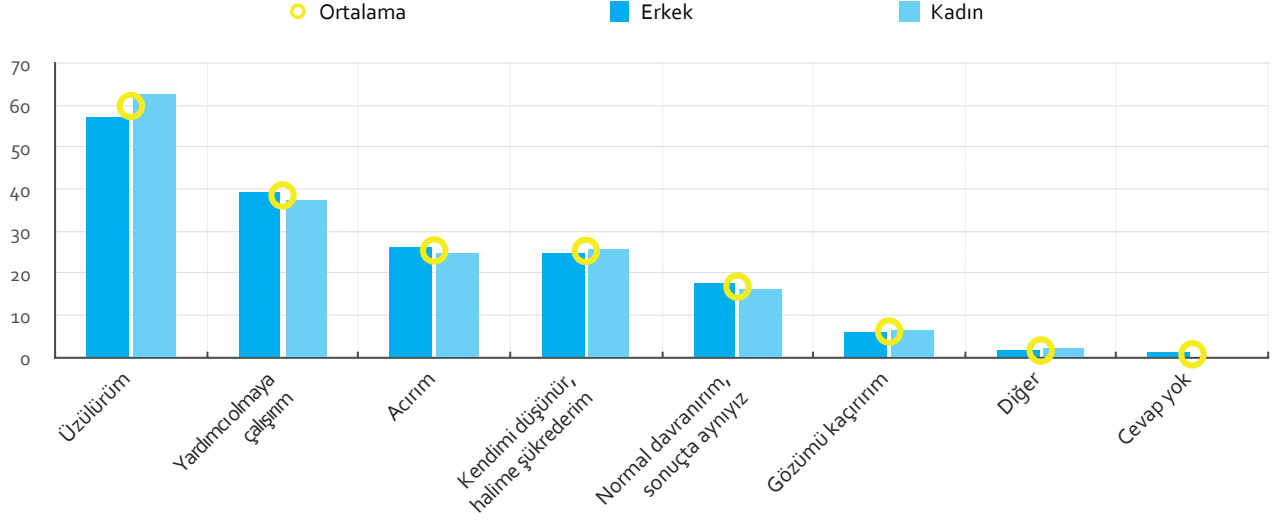
	Üzülürüm	Acırım	Gözümü kaçırırım	Yardımcı olmaya çalışırım	Normal davranırım	Halime şükrederim
Üzülürüm	-	11.1	37.7	46.3	18.7	40.9
Acırım	29	-	9.1	8.1	3.1	8
Gözümü kaçırırım	3.9	6.2	-	1.1	2.7	7.3
Yardımcı olmaya çalışırım	29.8	31.6	6.9	-	30.1	21.5
Normal davranırım	5.2	5.3	7.4	13.2	-	8.7
Halime şükrederim	17.3	23.1	30.2	14.2	13.1	-

\*Tabloda sütunda verilmiş olan bir cevap içerisinde diğer cevapların dağılımı satırlarda yer almaktadır. Örneğin, "üzülürüm" cevabını vermiş olan katılımcılardan yüzde 29'u "acırım", yüzde 3.9'u ise "gözümü kaçırırım" cevabını vermiştir.

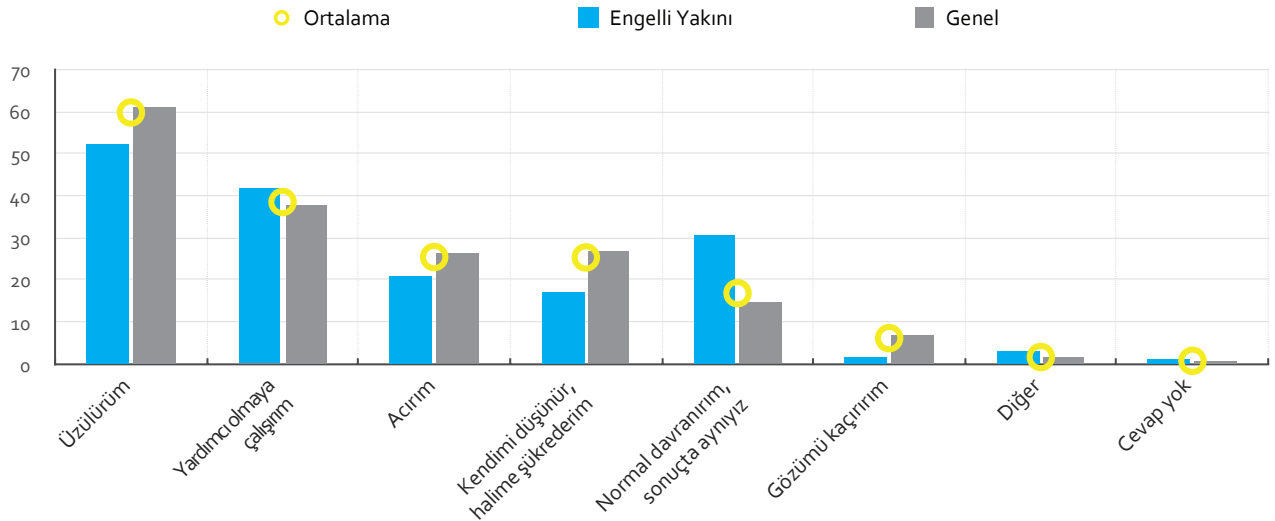
<sup>06</sup> Office for Disability Issues, UK (2009). Public perceptions of Disabled People – Evidence from the British Social Attitude Survey 2009.

Cevapların cinsiyete göre dağılımına bakıldığında yalnızca “üzülürüm” cevabının kadın katılımcılarda ortalamadan yüksek olduğu (Şekil 19) diğer tüm şıklarda verilen cevapların ortalama ile uyumlu olduğu görülmektedir (Tablo 11). Engeli olan bireyler ve yakınları ise “yardımcı olmaya çalışırım” cevabı dışındaki tüm cevaplarda ortalamadan farklılaşmaktadır. Üzülmek, acımak, haline şükretmek gibi duygusal tepkiler ile gözünü kaçırmak gibi yok saymaya yönelik tepkilerin engeli olan bireyler ve yakınları tarafından ortalamaya göre daha düşük oranda, normal davranma eğiliminin ise daha yüksek oranda olduğu izlenmektedir (Şekil 20).

Şekil 19: Engeli olan bir çocukla karşılaştığında kişilerin hissettikleri (Cinsiyet, %)



Şekil 20: Engeli olan bir çocukla karşılaştığında kişilerin hissettikleri (Engelli yakını-genel, %)





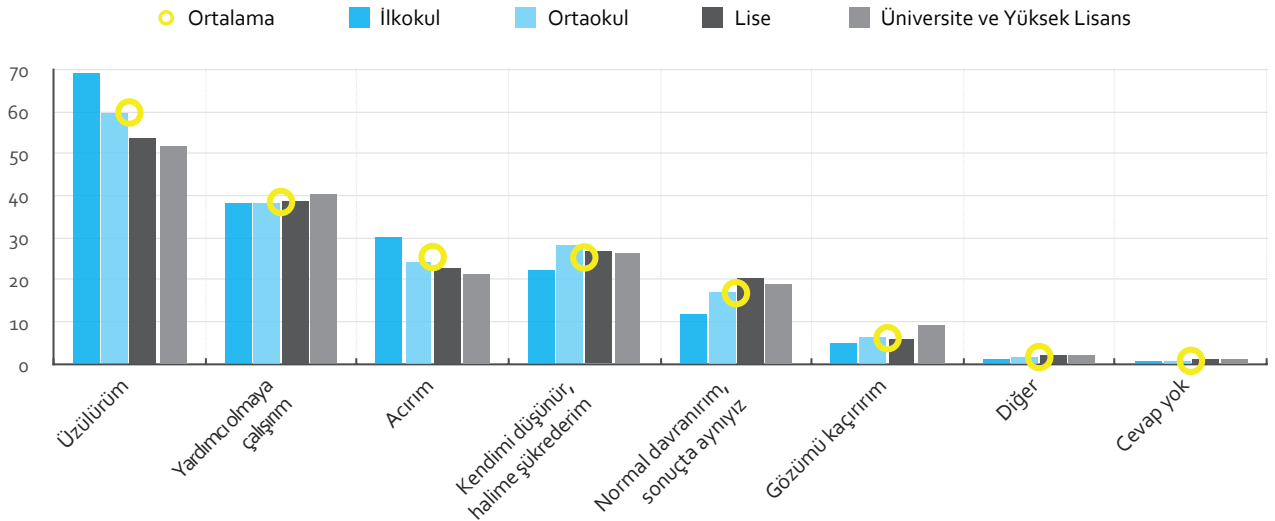
**Tablo 11: Engeli olan çocuk karşısındaki hislerin farklılaşmanın istatistiksel anlamlılığı (Cinsiyet ve engelli yakını)**

	Cinsiyet	Engeli olan bireyler ve yakınları
Üzülürüm		
Acırım		
Gözümü kaçırırım		
Yardımcı olmaya çalışırım		
Normal davranırım, sonuçta aynıyız		
Kendimi düşünür, halime şükrederim		
Diğer		

■ %5 seviyesinde anlamlı      ■ %10 seviyesinde anlamlı

Eğitim seviyesine göre bakıldığında "yardımcı olmaya çalışırım" diyenlerin tüm eğitim seviyelerinde ortalama ile uyumlu bir seviyede olduğu görülmektedir (Tablo 12). Cevaplar arasındaki en fazla farklılaşma ilkökul seviyesindeyken ortaokul seviyesinde herhangi bir farklılaşma görülmemektedir. Özellikle üzülmek, acımak gibi duygusal cevapların ortaokul haricindeki tüm eğitim seviyelerinde ortalamadan farklılaştığı ve eğitim seviyesi yükseldikçe oranının düştüğü ortaya çıkmaktadır (Şekil 21). "Normal davranırım" cevabının oranı ise eğitim seviyesi yükseldikçe artmaktadır. Bununla birlikte, her ne kadar düşük bir oranda da olsa, "gözümü kaçırırım" cevabının diğerlerine göre en yüksek olduğu eğitim seviyesinin üniversite / yüksek lisans olması dikkat çekicidir.

**Şekil 21: Engeli olan bir çocukla karşılaştığında kişilerin hissettikleri (Eğitim seviyesi, %)**



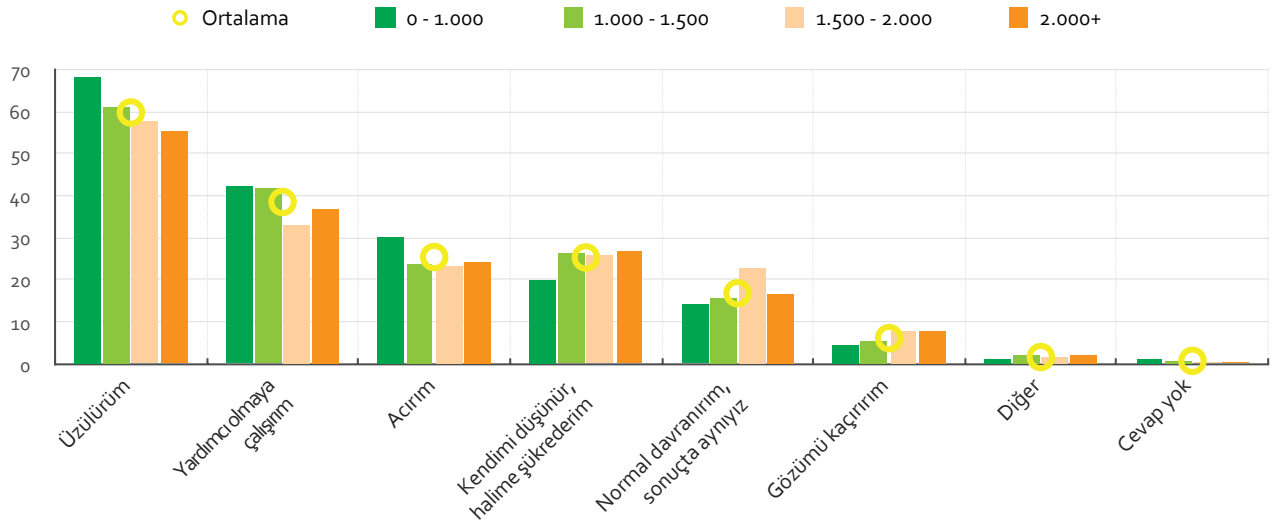
**Tablo 12: Engeli olan çocuk karşısındaki hislerin farklılaşmanın istatistiksel anlamlılığı (Eğitim seviyesi)**

	İlkokul	Ortaokul	Lise	Üniversite/ Yüksek Lisans
Üzülürüm	■		■	■
Acırım				
Gözümü kaçırırım	■			■
Yardımcı olmaya çalışırım				
Normal davranırım, sonuçta aynıyız	■		■	
Kendimi düşünür, halime şükrederim	■			
Diğer				

■ %5 seviyesinde anlamlı      ■ %10 seviyesinde anlamlı

Gelir gruplarında en fazla farklılaşma en düşük gelir grubunda görülmektedir (Tablo 13). En düşük gelir grubundaki katılımcılar üzölmek, acımak, yardımcı olmaya çalışmak cevaplarını ortalamadan daha yüksek oranda verirken; haline şükretmek, normal davranmak ve gözünü kaçırmak cevaplarını ortalamadan daha düşük oranda vermektedirler (Şekil 22). “Üzölürüm” ve “yardımcı olmaya çalışırım” cevabını verenlerin oranı gelir seviyesiyle birlikte azalırken, “gözümü kaçırırım” diyenlerin oranının gelir seviyesiyle birlikte arttığı ortaya çıkmaktadır. Yüksek gelir gruplarındaki katılımcılar düşük gelir gruplarındakilere oranla engeli olan çocukları daha çok görmezden gelmekte ve daha az yardımcı olmaya çalışmaktadırlar.

**Şekil 22: Engeli olan bir çocukla karşılaştığında kişilerin hissettikleri (Gelir seviyesi, %)**



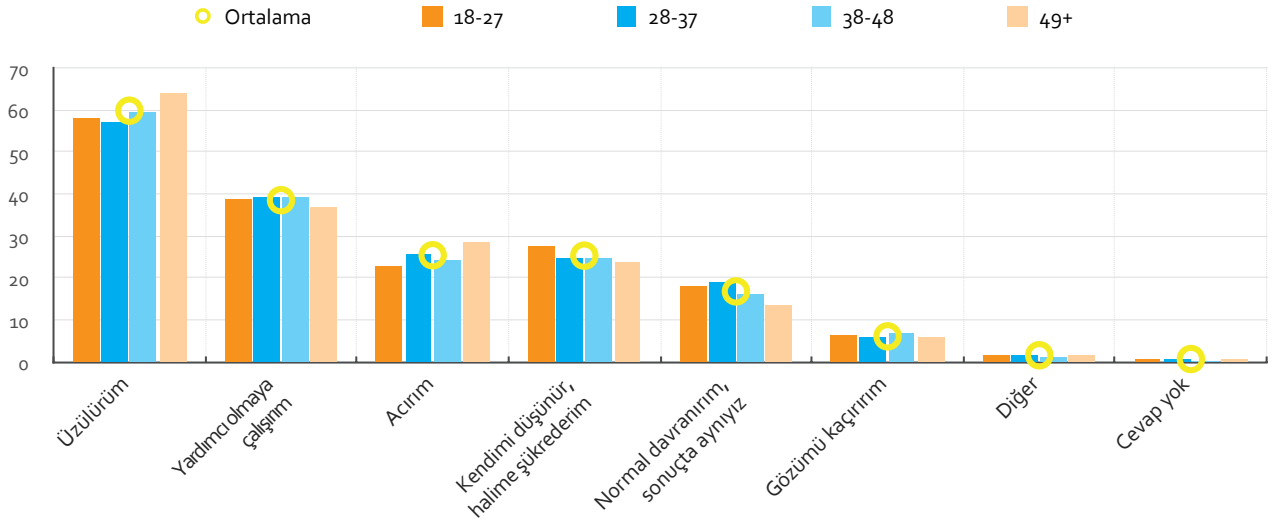
**Tablo 13: Engeli olan çocuk karşısındaki hislerin farklılaşmanın istatistiksel anlamlılığı (Gelir seviyesi)**

	0 - 1.000	1.000 - 1.500	1.500 - 2.000	2.000+
Üzülürüm				
Acırım				
Gözümü kaçırırım				
Yardımcı olmaya çalışırım				
Normal davranırım, sonuçta aynıyız				
Kendimi düşünür, halime şükrederim				
Diğer				

■ %5 seviyesinde anlamlı      ■ %10 seviyesinde anlamlı

Yaş gruplarına göre kişilerin engeli olan bir çocukla karşılaştıklarında hislerinin farklılaşmasına bakıldığında özellikle en yüksek yaş grubunda yoğunlaştığı görülmektedir (Tablo 14). Bu yaş grubundaki katılımcılar engeli olan çocuklara, ortalamadan daha fazla üzülmekte ve acımaktadırlar (Şekil 23). Ayrıca söz konusu katılımcıların engeli olan çocukları kendileriyle aynı görmedikleri için ortalamadan daha düşük oranda normal davranabildikleri ortaya çıkmaktadır. 28-37 yaş grubundaki katılımcıların engeli olan çocuklara normal davranma konusunda ortalamadan daha başarılı oldukları görülmektedir. 18-27 ve 28-38 yaş gruplarındaki katılımcıların verdikleri cevaplar ise ortalamadan farklılaşmamaktadır.

**Şekil 23: Engeli olan bir çocukla karşılaştığında kişilerin hissettikleri (Yaş grubu, %)**



Tablo 14: Engeli olan çocuk karşısındaki hislerin farklılaşmanın istatistiksel anlamlılığı (Yaş grubu)

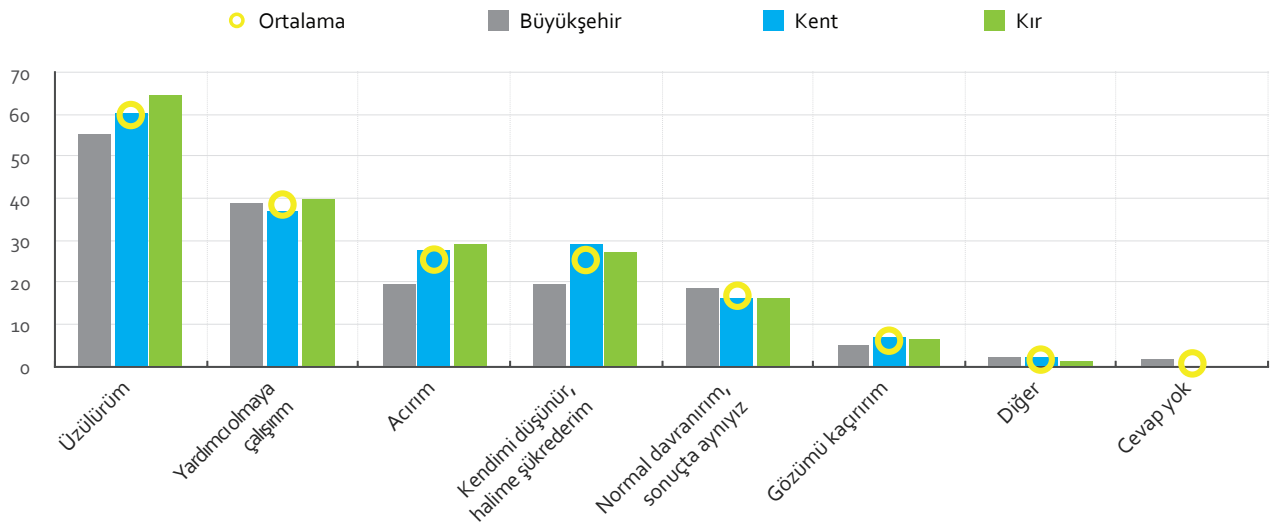
	18 - 27	28 - 37	38 - 48	49+
Üzülürüm				
Acırım				
Gözümü kaçıırım				
Yardımcı olmaya çalışırım				
Normal davranırım, sonuçta aynıyız				
Kendimi düşünür, halime şükrederim				
Diğer				

■ %5 seviyesinde anlamlı ■ %10 seviyesinde anlamlı

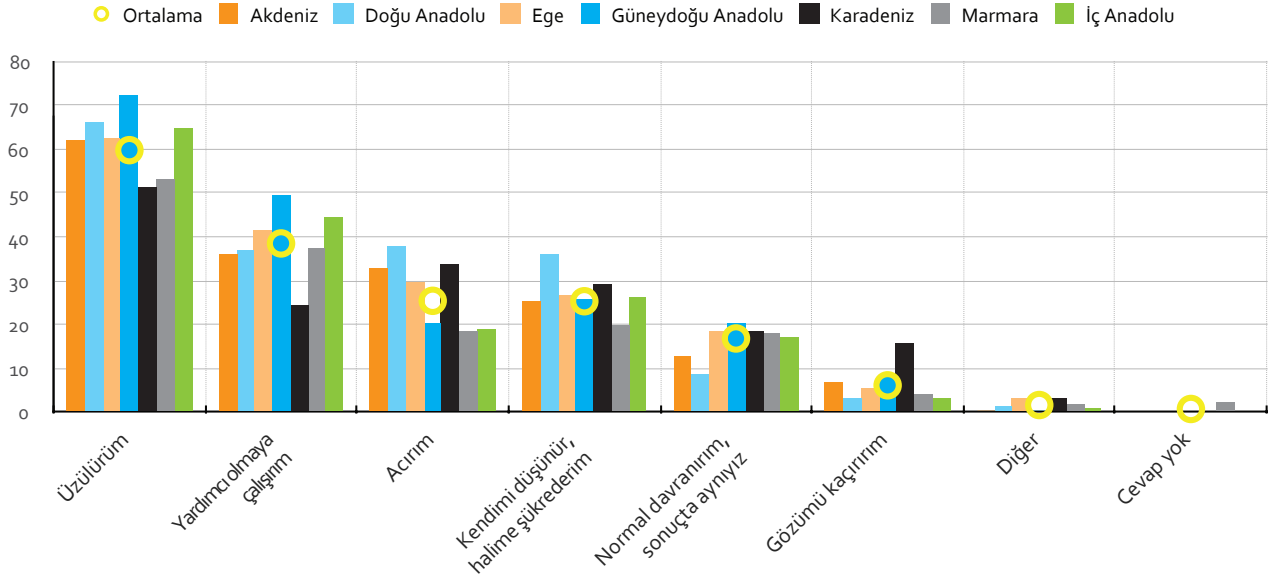
Cevapların yerleşim tipine göre nasıl farklılaştığı incelendiğinde büyükşehirlerde yaşayan katılımcılardan kırsala doğru gidildiğinde üzüme ve acıma gibi duygusal tepkilerin arttığı görülmektedir (Şekil 24). Büyükşehirlerde ortalamaya göre daha az katılımcı "gözümü kaçıırım" cevabını vermiştir. "Yardımcı olmaya çalışırım" ve "normal davranmaya çalışırım" cevaplarında ise yerleşim tipine göre ortalamadan herhangi bir farklılaşma ortaya çıkmamaktadır (Tablo 15).

Coğrafi bölgeler arasında cevapların ortalamadan en çok farklılaştığı bölgenin Karadeniz bölgesi olduğu görülmektedir (Tablo 15). Karadeniz bölgesinde "gözümü kaçıırım" cevabı oldukça yüksek bir oranda verilmiş ve tüm bölgeler içerisinde sadece bu bölgede ortalamadan farklılaşmıştır (Şekil 25). "Yardımcı olmaya çalışırım" cevabı da yine sadece Karadeniz bölgesinde ortalamadan çok altında verilmiştir. Aynı cevabın ortalamadan üzerinde verildiği bölgeler ise Güneydoğu ve İç Anadolu bölgeleridir. Doğu Anadolu ve Akdeniz bölgelerinde katılımcıların engeli olan çocuklara ortalamadan daha düşük bir oranda normal davranabildiği görülmektedir.

Şekil 24: Engeli olan bir çocukla karşılaştığında kişilerin hissettikleri (Yerleşim tipi, %)



Şekil 25: Engeli olan bir çocukla karşılaştığında kişilerin hissettikleri (Coğrafi bölge, %)



Tablo 15: Engeli olan çocuk karşısındaki hislerin farklılaşmanın istatistiksel anlamlılığı (Yerleşim tipi ve coğrafi bölge)

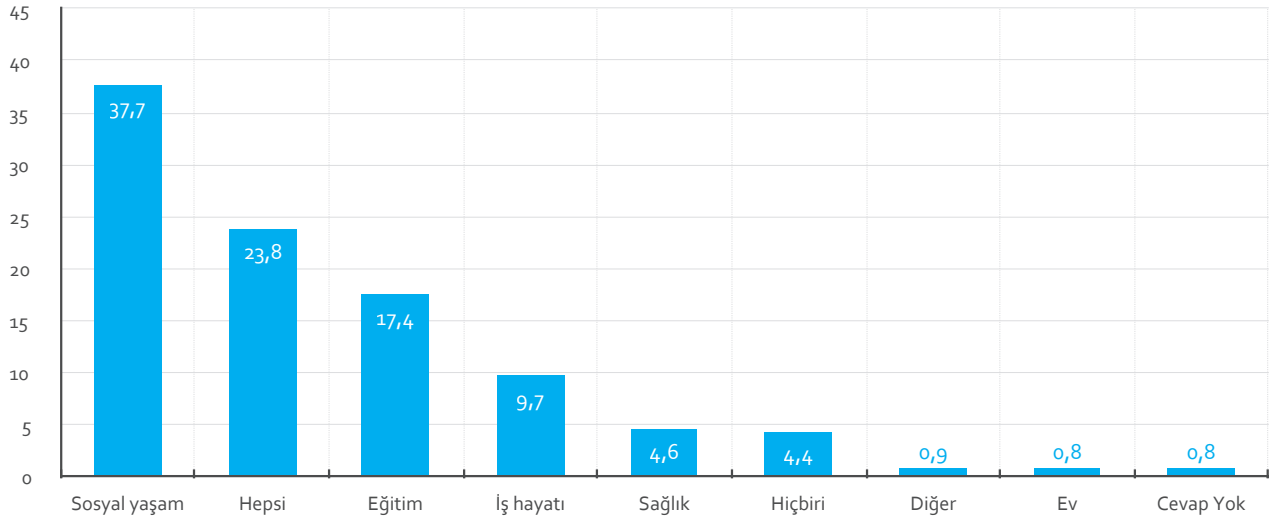
	Yerleşim Tipi			Coğrafi Bölge						
	Büyükşehir	Kent	Kır	Akdeniz	Doğu Anadolu	Ege	G.Doğu Anadolu	Karadeniz	Marmara	İç Anadolu
Üzüldürüm										
Acırım										
Gözümü kaçırırım										
Yardımcı olmaya çalışırım										
Normal davranırım, sonuçta aynıyız										
Kendimi düşünür, halime şükrederim										
Diğer										

■ %5 seviyesinde anlamlı      ■ %10 seviyesinde anlamlı

## Engeli olan çocukların dışlandıkları alanlar

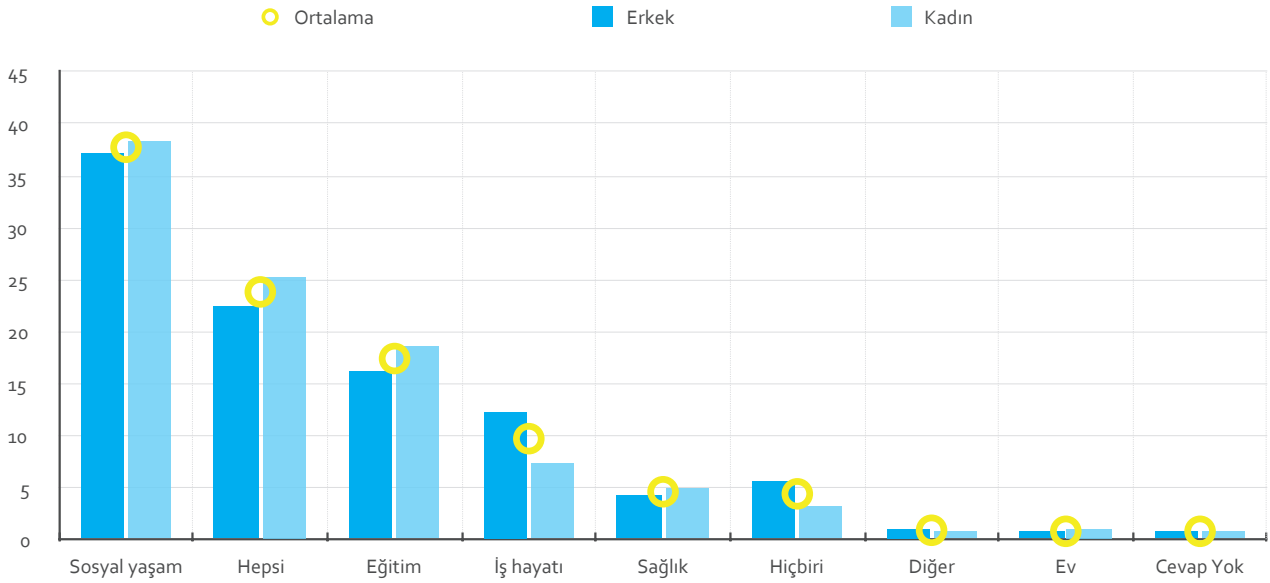
Ankete katılanlara engeli olan çocukların toplum içerisinde en çok hangi alanda dışlandıkları sorulduğunda, katılımcıların yüzde 38'inin "sosyal yaşam" cevabını verdikleri, yüzde 24'ünün ise engeli olan çocukların soruda verilmiş olan tüm alanlarda dışlandıklarını düşündükleri görülmektedir (Şekil 26). Engeli olan çocukların eğitim, sağlık gibi sosyal hizmetlerden yararlanması konusunda katılımcıların en fazla (yüzde 17) eğitim alanını sorun olarak gördüğü anlaşılmaktadır. Katılımcıların yüzde 4'ü ise engeli olan çocukların toplum içerisindeki hiçbir alanda dışlanmadıklarını düşünmektedir.

Şekil 26: Engeli olan çocukların toplum içerisinde dışlandıkları alanlar (Tüm örneklem, %)



Engeli olan çocukların toplum içerisinde en çok dışlandıkları alanlar içerisinde iş hayatı, erkekler tarafından, ortalamaya oranla daha çok öne çıkarılmıştır (Şekil 27). Ayrıca yine erkekler, engeli olan çocukların soruda sayılmış olan alanların hiçbirinde dışlanmadıklarını ortalamadan daha yüksek oranda belirtmişlerdir. Kadınlar ise dışlanmanın eğitim hizmetlerinin yanında, sayılmış olan alanların hepsinde olduğunu ortalamadan daha yüksek oranda söylemişlerdir. Engeli olan bireyler ve yakınlarının verdikleri cevapların ortalamadan farklılaşmadığı görülmektedir (Tablo 16).

Şekil 27: Engeli olan çocukların toplum içerisinde dışlandıkları alanlar (Cinsiyet, %)



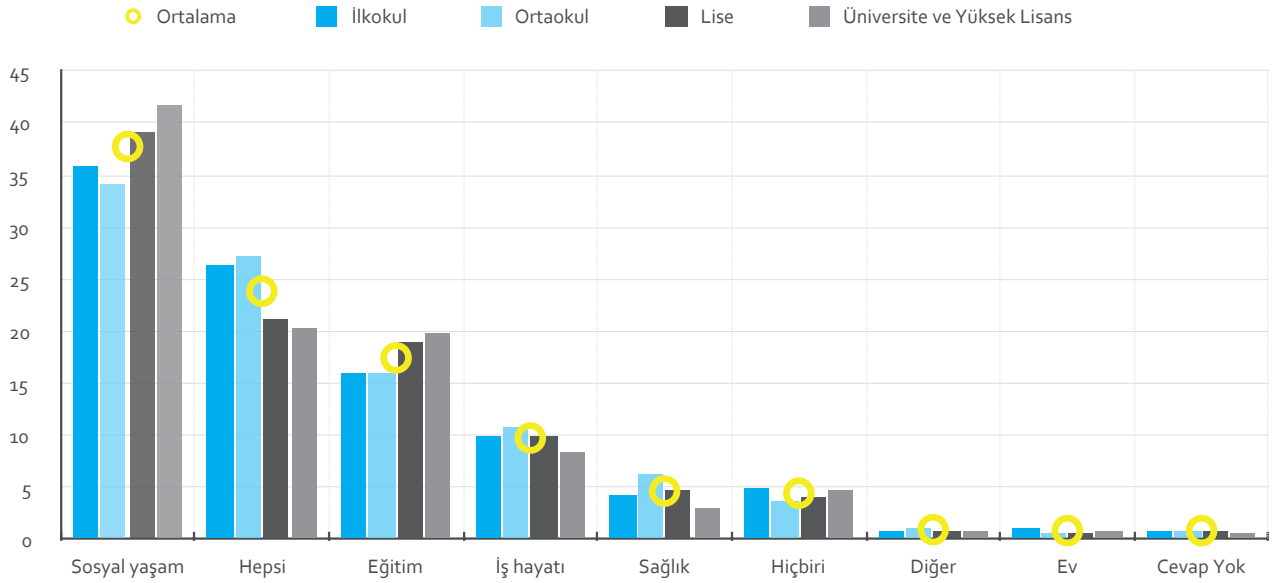
Tablo 16: Engeli olan çocukların toplumda dışlanma algısındaki farklılığın istatistiksel anlamlılığı (Cinsiyet ve engelli yakını)

	Cinsiyet	Engeli olan bireyler ve yakınları
Eğitim		
Sağlık		
Sosyal hayat		
İş hayatı		
Ev		
Diğer		
Hepsi		
Hiçbiri		

■ %5 seviyesinde anlamlı      ■ %10 seviyesinde anlamlı

Eğitim seviyelerine göre verilen cevapların dağılımına bakıldığında, engeli olan çocukların soruda verilmiş olan tüm alanlarda toplumdan dışlandığını belirtenlerin oranının tüm eğitim seviyelerinde ortalamadan farklılaştığı görülmektedir (Tablo 17). Bu soruya "hepsi" cevabını verenlerin oranı eğitim seviyesi yükseldikçe düşmekte; ilköğretim ve ortaokul seviyesinde ortalamadan üzerinde, lise ve üniversite / yüksek lisans seviyesinde ise ortalamadan altında kalmaktadır (Şekil 28).

**Şekil 28: Engeli olan çocukların toplum içerisinde dışlandıkları alanlar (Eğitim seviyesi, %)**



**Tablo 17: Engeli olan çocukların toplumda dışlanma algısındaki farklılığın istatistiksel anlamlılığı (Eğitim seviyesi)**

	Eğitim Seviyesi			
	İlkokul	Ortaokul	Lise	Üniversite/ Yüksek Lisans
Eğitim				
Sağlık				
Sosyal hayat				
İş hayatı				
Ev				
Diğer				
Hepsi				
Hiçbiri				

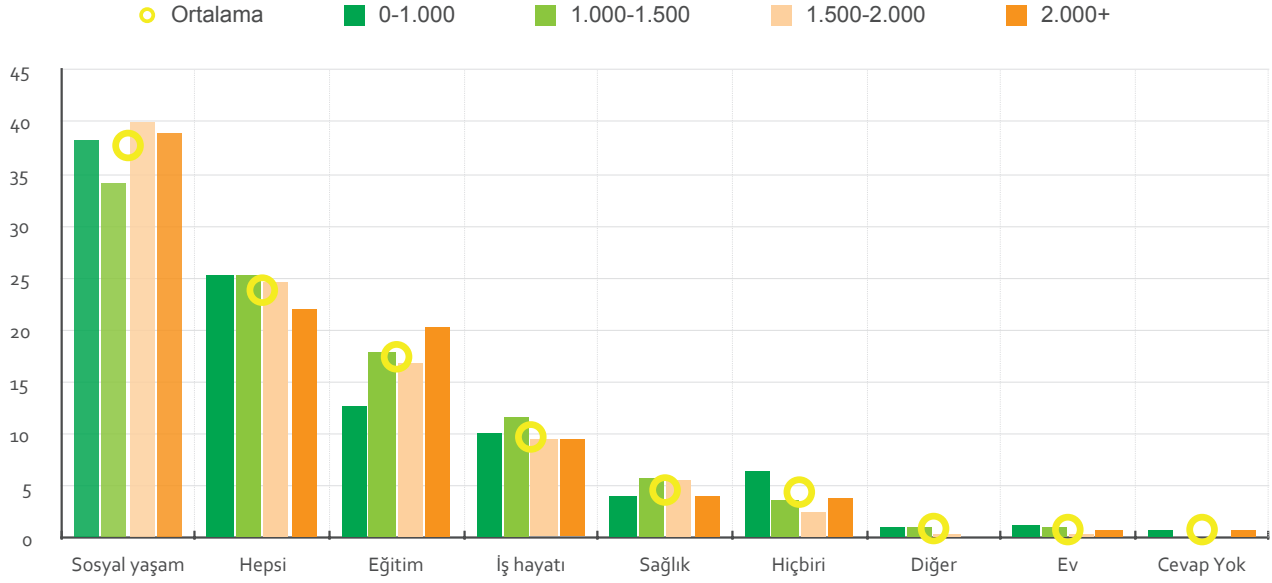
**■** %5 seviyesinde anlamlı

**■** %10 seviyesinde anlamlı



Gelir gruplarında, en düşük ve en yüksek gelir gruplarının ortalamadan farklılaştığı cevapların aynı olduğu görülmektedir (Tablo 18). En düşük gelir grubundaki katılımcıların, ortalamadan daha düşük bir oranı engeli olan çocukların eğitim alanında dışlandıklarını düşünmektedir. En yüksek gelir grubunda ise bu oran ortalamadan yüksektir (Şekil 29). Ortalamada en yüksek paya sahip olan "sosyal yaşam" cevabı, hane geliri 1.000-1.500 TL arasındaki katılımcılar tarafından diğer gruplardan daha düşük oranda seçilmiştir.

Şekil 29: Engeli olan çocukların toplum içerisinde dışlandıkları alanlar (Gelir seviyesi, %)



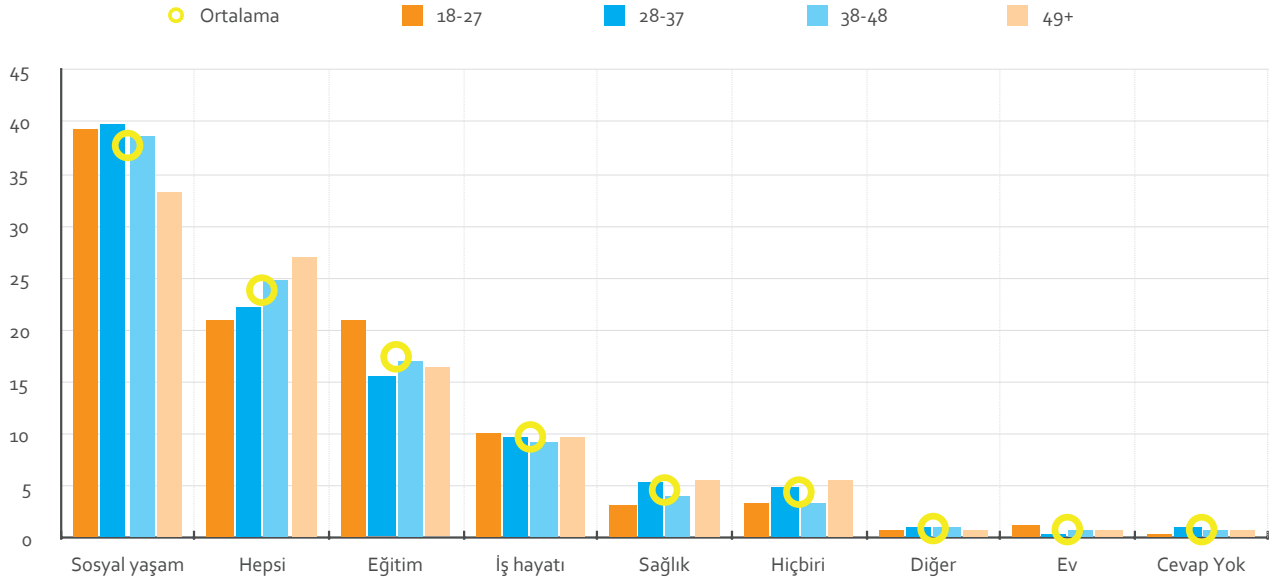
Tablo 18: Engeli olan çocukların toplumda dışlanma algısındaki farklılığın istatistiksel anlamlılığı (Gelir seviyesi)

	Eğitim Seviyesi			
	0 - 1.000	1.000 - 1.500	1.500 - 2.000	2.000+
Eğitim	■			■
Sağlık				
Sosyal hayat		■		
İş hayatı		■		
Ev				
Diğer			■	
Hepsi				
Hiçbiri	■			■

■ %5 seviyesinde anlamlı      ■ %10 seviyesinde anlamlı

Engeli olan çocukların soruda sayılmış olan tüm alanlarda dışlandığına ilişkin algı yaş grupları ilerledikçe yükselmektedir (Şekil 30). En düşük yaş grubunda “hepsi” cevabı ortalamadan daha düşük oranda verilirken, en yüksek yaş grubunda bu cevap ortalamadan daha yüksektir. En düşük yaş grubunda eğitim hizmetleri ortalamadan daha yüksek oranda dışlanma alanı olarak algılanırken, sağlık hizmetleri daha düşük oranda algılanmaktadır. En yüksek yaş grubundaki katılımcılar engeli olan çocukların sosyal yaşamda, ortalamaya göre daha düşük oranda dışlandıklarını belirtmişlerdir. 18-27 ve 28-37 yaş gruplarındaki katılımcıların verdikleri cevapların hiçbirinde ortalamadan farklılaşma görülmemektedir (Tablo 19).

Şekil 30: Engeli olan çocukların toplum içerisinde dışlandıkları alanlar (Yaş grubu, %)



Tablo 19: Engeli olan çocukların toplumda dışlanma algısındaki farklılığın istatistiksel anlamlılığı (Yaş grubu)

	Yaş grubu			
	18 - 27	28 - 37	38 - 48	49+
Eğitim				
Sağlık				
Sosyal hayat				
İş hayatı				
Ev				
Diğer				
Hepsi				
Hiçbiri				

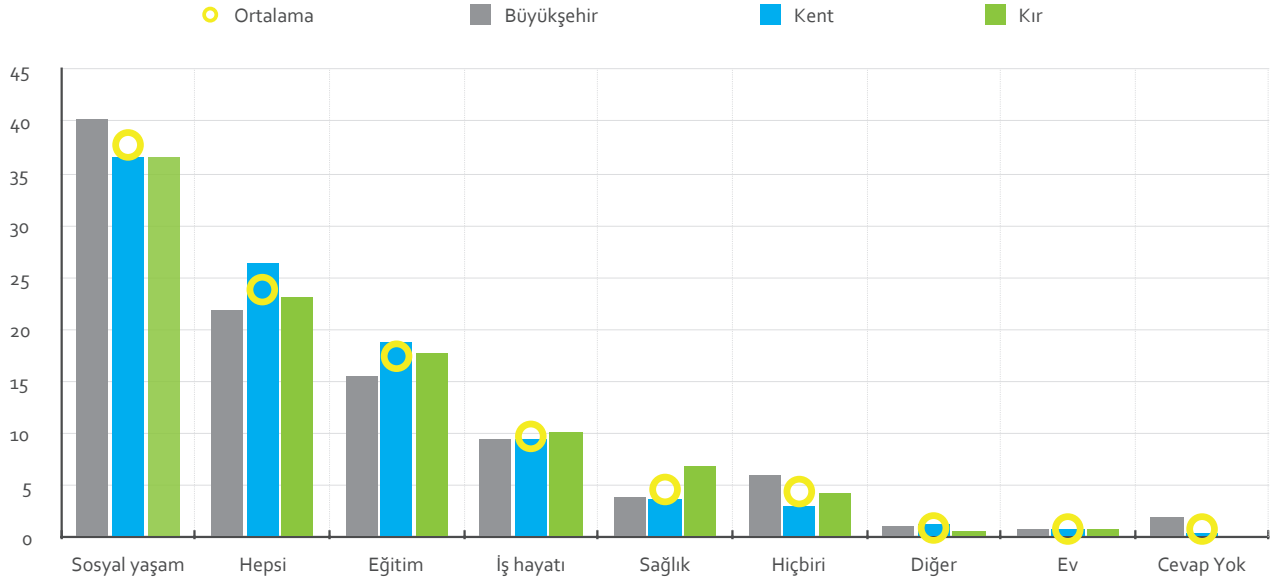
■ %5 seviyesinde anlamlı

■ %10 seviyesinde anlamlı

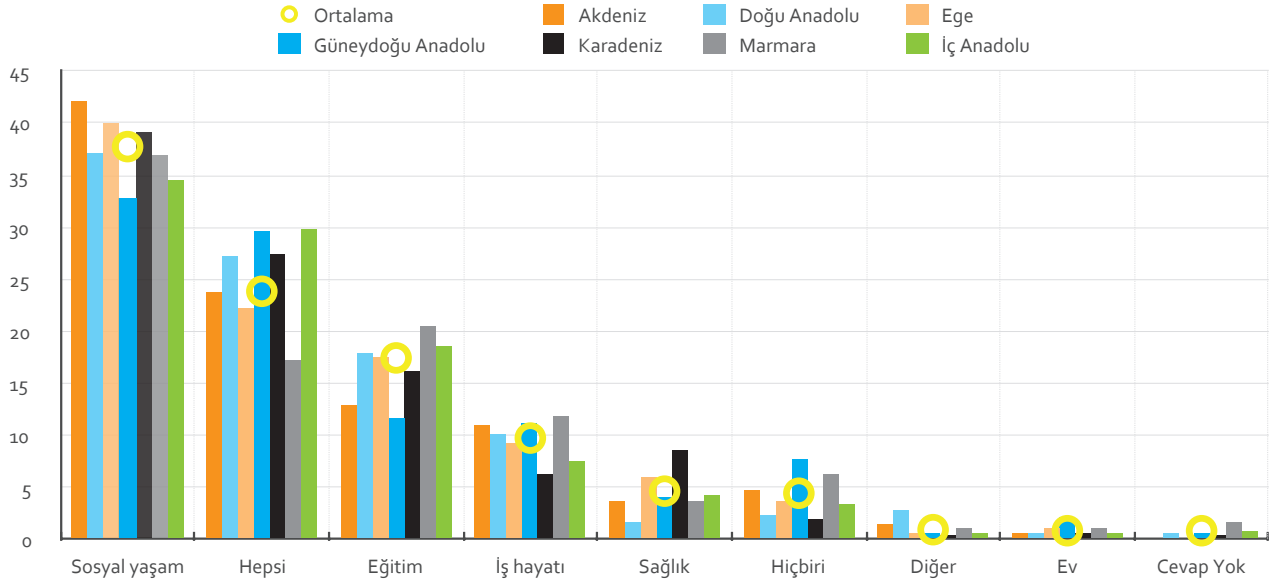
Yerleşim tipine göre verilen cevapların ortalamadan farklılaşmasına bakıldığında, kentlerde yaşayan katılımcıların cevaplarındaki farklılık ön plana çıkmaktadır (Tablo 20). Kentlerdeki katılımcılar sağlık hizmetlerindeki dışlanmanın daha düşük oranda olduğunu, kırsal alandaki katılımcılar ise daha yüksek oranda olduğunu düşünmektedirler (Şekil 31). Büyükşehirlerdeki katılımcılar, diğer katılımcılardan daha yüksek oranda engeli olan çocukların sayılmış olan alanların hiçbirinde dışlanmadıklarını söylemektedirler.

Coğrafi bölgeler içerisinde Ege bölgesindeki katılımcıların verdikleri cevapların ortalamadan farklılaşmadığı, en fazla farklılaşmanın ise Güneydoğu Anadolu ve Marmara bölgelerinde yaşandığı görülmektedir (Tablo 20). Ortalamada en yüksek oranda verilmiş olan "sosyal hayat" cevabı Akdeniz bölgesi ortalamasının da üzerinde verilmiştir (Şekil 32). Eğitim hizmetlerinin Akdeniz ve Güneydoğu Anadolu bölgesinde daha düşük bir oranda dışlanma alanı olarak görüldüğü, Marmara bölgesinde bu oranın yükseldiği izlenmektedir. Sağlık hizmetleri ise Karadeniz bölgesinde en yüksek oranda dışlanma alanı olarak algılanmaktadır.

Şekil 31: Engeli olan çocukların toplum içerisinde dışlandıkları alanlar (Yerleşim tipi, %)



Şekil 32: Engeli olan çocukların toplum içerisinde dışlandıkları alanlar (Coğrafi bölge, %)



Tablo 20: Engeli olan çocukların toplumda dışlanma algısındaki farklılığın istatistiksel anlamlılığı (Yerleşim tipi ve coğrafi bölge)

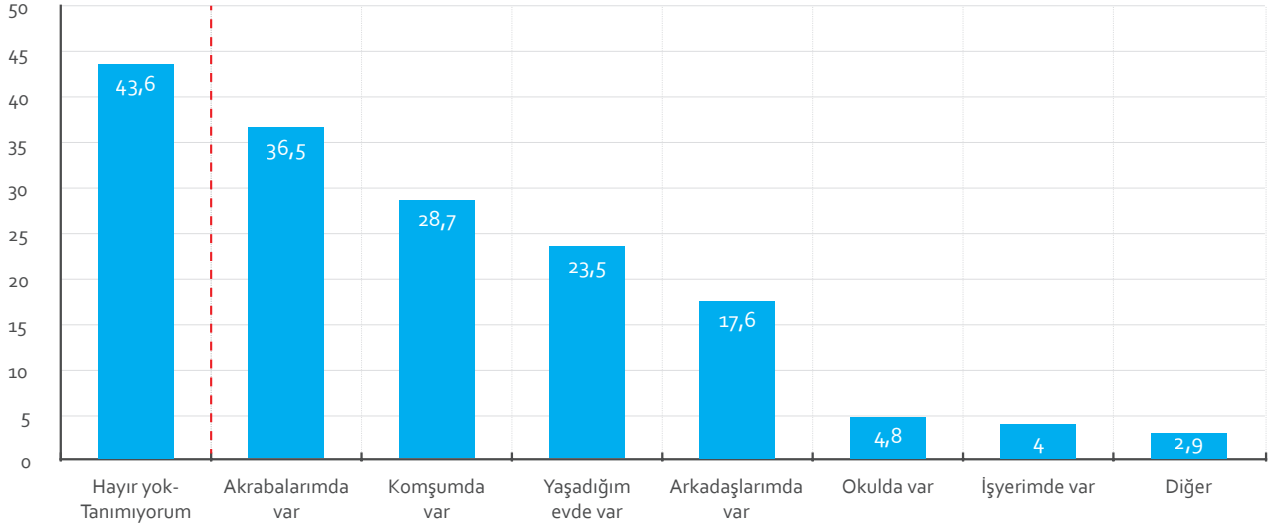
	Yerleşim Tipi			Coğrafi Bölge						
	Büyükşehir	Kent	Kır	Akdeniz	Doğu Anadolu	Ege	G.Doğu Anadolu	Karadeniz	Marmara	İç Anadolu
Eğitim										
Sağlık										
Sosyal hayat										
İş hayatı										
Ev										
Diğer										
Hepsi										
Hiçbiri										

■ %5 seviyesinde anlamlı      ■ %10 seviyesinde anlamlı

## Engeli olan çocuklarla tanışıklık durumu

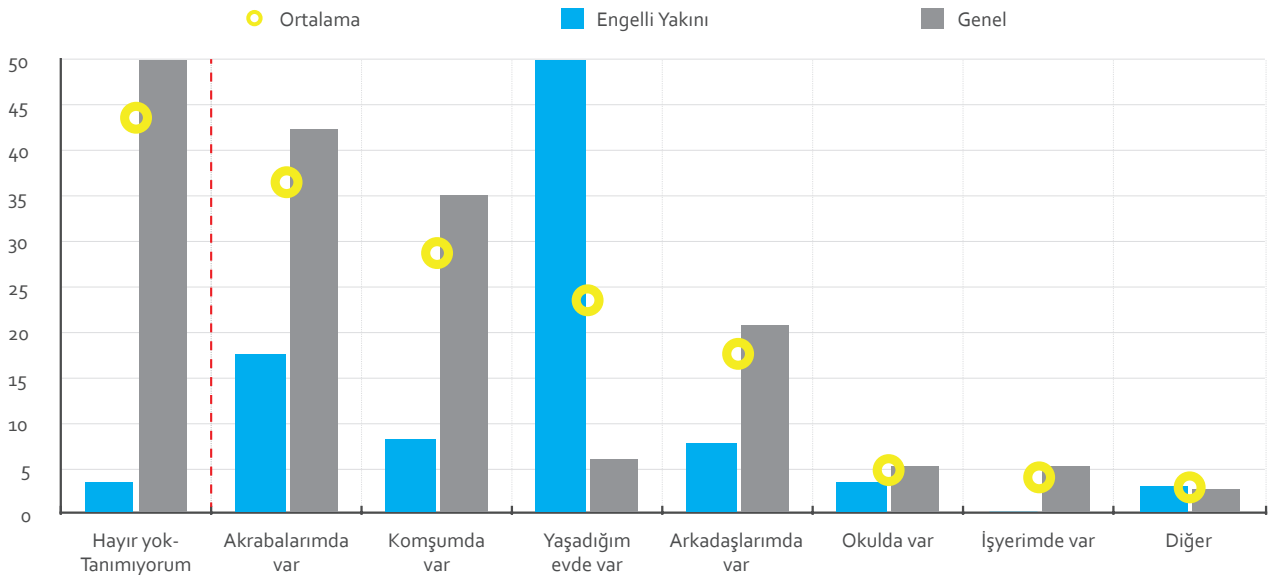
Ankete katılan kişilere çevrelerinde engeli olan çocuk olup olmadığı sorulduğunda yüzde 44'ün engeli olan bir çocuk tanımadıkları anlaşılmaktadır. Tanıdığını söyleyen katılımcıların yüzde 36'sının akrabalarında, yüzde 29'unun komşusunda, 24'ünün hanesinde yüzde 18'inin ise arkadaşları arasında engeli olan bir çocuk bulunmaktadır (Şekil 33). Okulda ve işyerinde engeli olan bir çocuk olduğunu söyleyenler yüzde 5'in altındadır.

Şekil 33: Engeli olan çocuklarla tanışıklık durumu (Tüm örneklem, %)



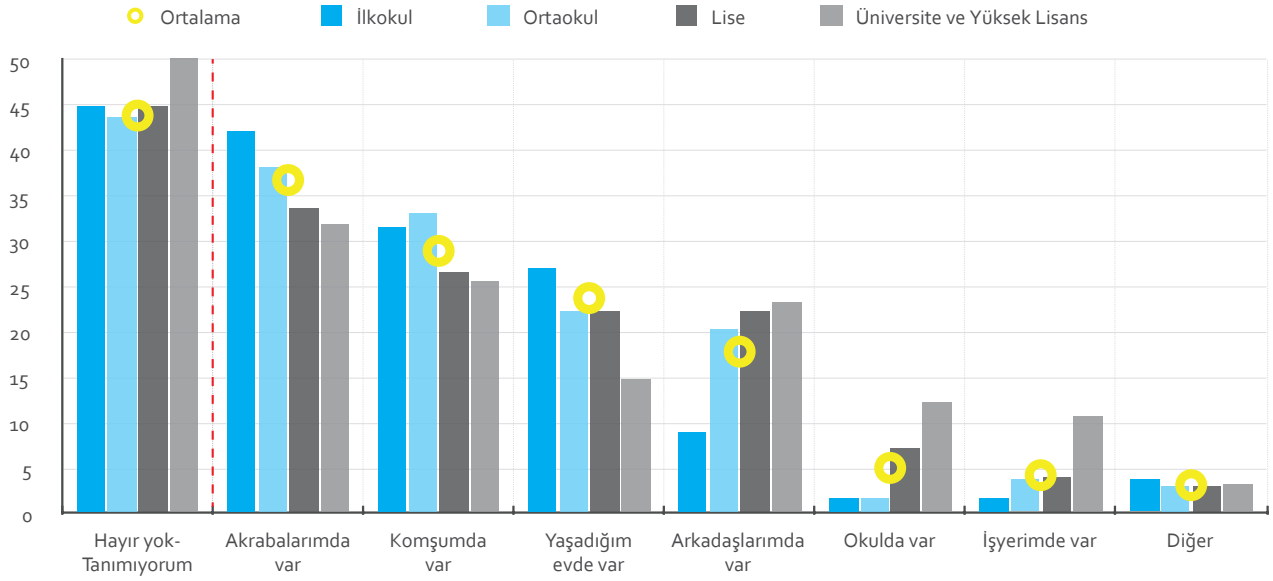
Engeli olan bireyler ve yakınlarının yüzde 80'inin yaşadıkları evde engeli olan bir çocuk bulunmakta ve ortalamadan bir hayli farklılaşmaktadır (Şekil 34). Diğer tüm alanlarda ise engelli yakını genel katılımcıların gerisinde kalmaktadır. Cinsiyete göre bakıldığında ise, engeli olan bir çocuk ile tanışıklık durumunun ortalamadan farklılaşmadığı görülmektedir.

Şekil 34: Engeli olan çocuklarla tanışıklık durumu (Engelli yakını - genel, %)



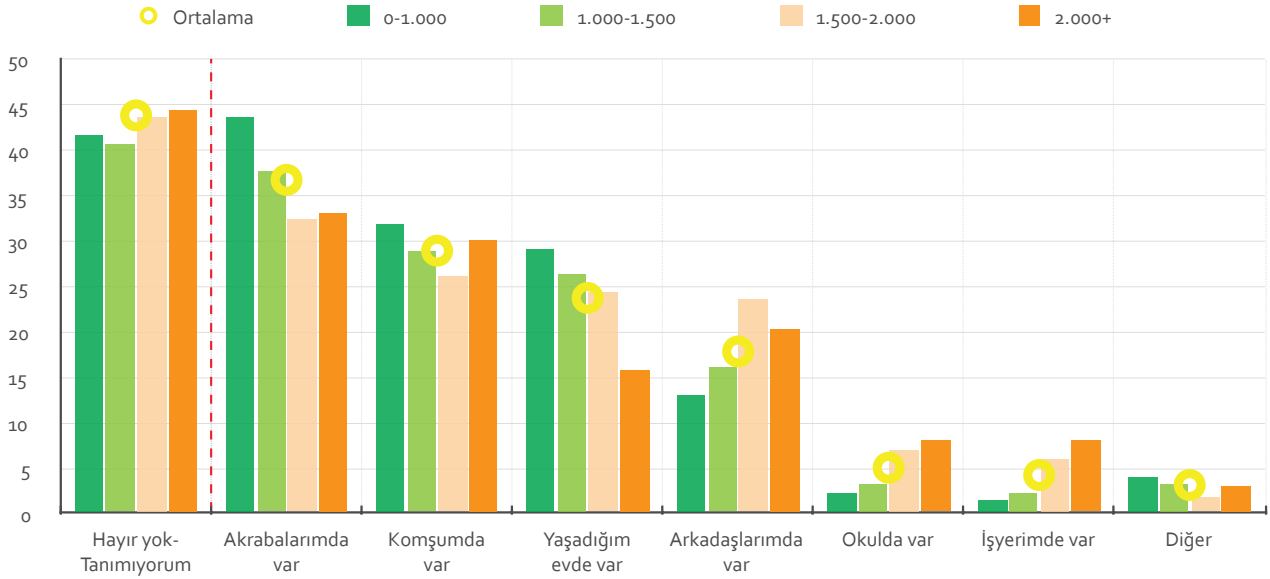
Katılımcıların eğitim seviyesine göre engeli olan bir çocukla tanışıklık durumuna bakıldığında, diğer eğitim seviyeleri benzerken üniversite / yüksek lisans seviyesinde eğitime sahip katılımcıların daha yüksek oranda engeli olan bir çocuk tanımadıklarını söyledikleri görülmektedir (Şekil 35). İlkokul seviyesinde eğitime sahip olan katılımcılar daha yüksek oranda akrabalarında, daha düşük oranda ise arkadaşları arasında ve işyerinde engeli olan bir çocuk bulunduğunu söylemişlerdir. Yaşadıkları evde, akrabalarında ve komşularında olduğunu söyleyenlerin oranı eğitim seviyesiyle birlikte düşmekte; okulda, işyerinde ve arkadaşları arasında olduğunu söyleyenlerin oranı ise artmaktadır. Okulunda engeli olan bir çocuk olduğunu söyleyenlerin oranı tüm eğitim seviyeleri için farklılaşmakta, ilkökul ve ortaokul seviyesinde, lise ve üniversite / yüksek lisans seviyesine göre oldukça düşük oranda olduğu görülmektedir.

Şekil 35: Engeli olan çocuklarla tanışıklık durumu (Eğitim seviyesi, %)



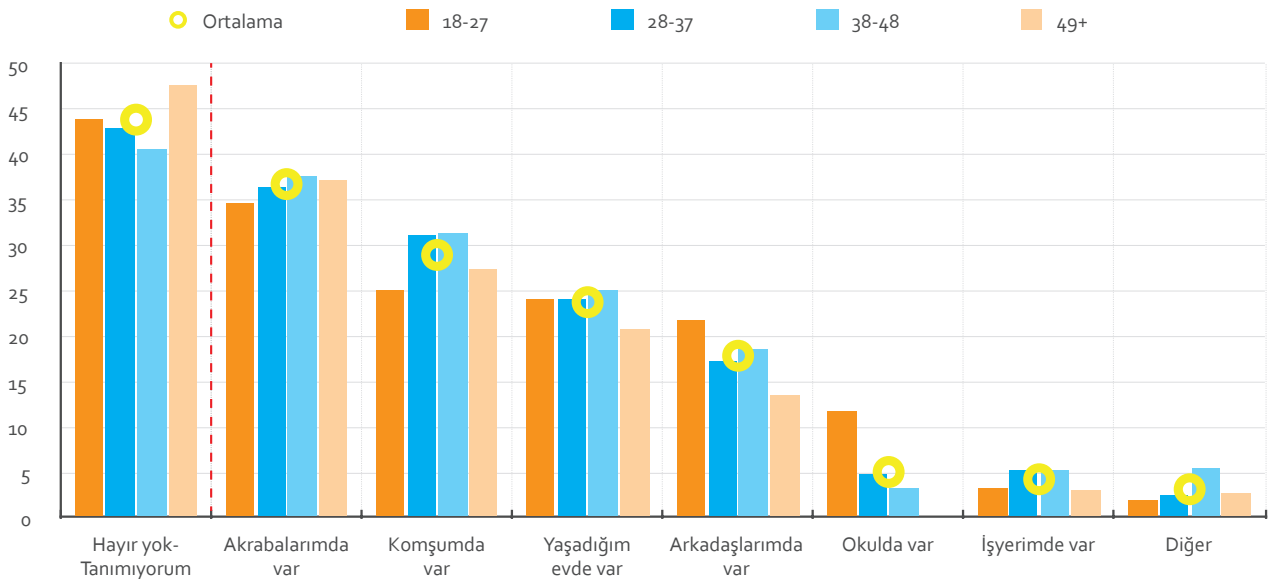
Farklı gelir seviyelerine göre engeli olan bir çocukla tanışıklık durumuna bakıldığında yaşadığı evde, akrabasında ve komşusunda olduğunu söyleyenlerin oranı gelir ile birlikte düşerken; arkadaşlarında, okulda ve iş yerinde olduğunu söyleyenlerin oranı artmaktadır (Şekil 36). En düşük gelir seviyesindeki katılımcıların yaşadıkları evde ve akrabalarında diğer katılımcılara göre daha yüksek oranda engeli olan bir çocuk bulunurken, okulda ve arkadaşları arasında bu oran daha düşüktür. Yaşadığı evde engeli olan bir çocuğun bulunduğunu en düşük oranda bildiren grup en yüksek gelir seviyesindeki katılımcılardır. Bu katılımcıların okullarında ise diğer katılımcılardan daha yüksek oranda engeli olan bir çocuk vardır.

Şekil 36: Engeli olan çocuklarla tanışıklılık durumu (Gelir seviyesi, %)



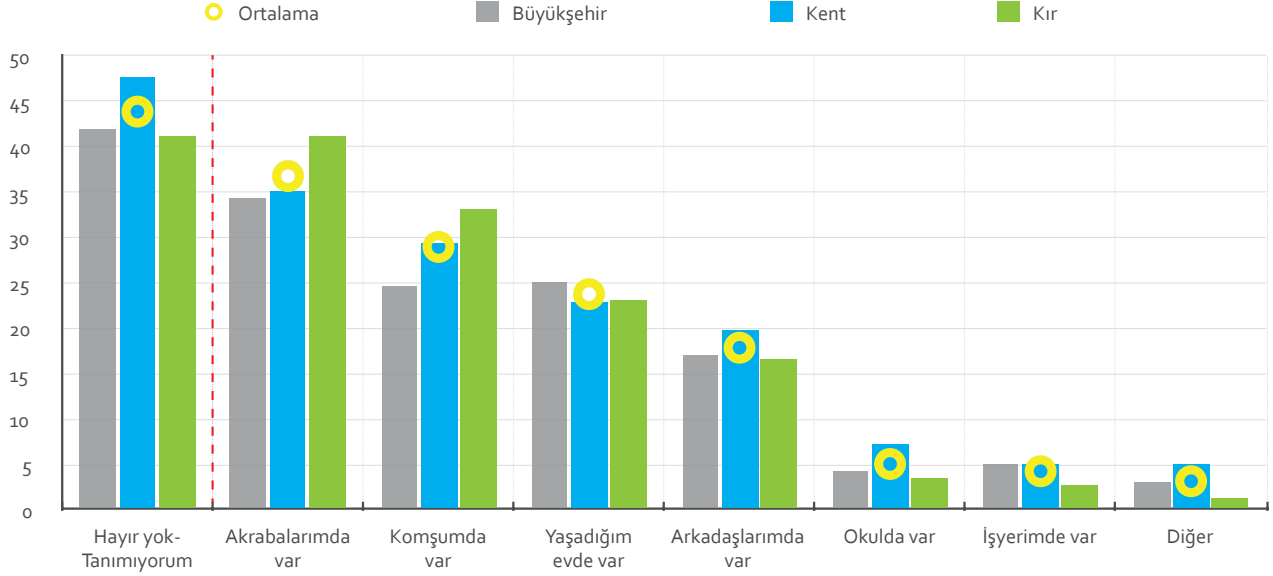
Yaş grubuna göre bakıldığında, en yüksek yaş grubunda (49 yaş ve üzeri) engeli olan bir çocuk tanımadığını söyleyenlerin oranı en yüksekken; yaşadığı evde, akrabalarında, arkadaşlarında ya da komşularında engeli olan bir çocuk olduğunu söyleyenlerin oranı farklılaşmamaktadır (Şekil 37). Yaş grupları içerisinde aktif olarak eğitim sisteminde olan 18-27 yaş grubundaki katılımcıların daha yüksek oranda okullarında engeli olan bir çocuk olduğunu söyledikleri, eğitim sistemi içerisinde aktif olarak bulunmayan 49 yaş üzeri grupta ise bu oranın en düşük olduğu görülmektedir.

Şekil 37: Engeli olan çocuklarla tanışıklılık durumu (Yaş grubu, %)



Yerleşim tiplerine göre bakıldığında engeli olan bir çocuk tanımadığını söyleyenlerin oranının kentlerde yaşayan katılımcılar arasında en yüksek olduğu görülmektedir (Şekil 38). Akrabalarında ya da komşularında engeli olan bir çocuk bulunduğunu bildirenlerin oranı büyükşehirlerden kırsal alana doğru artarken, yaşadığı evde olduğunu bildirenler arasında bir fark görülmektedir. Kentlerde yaşayan katılımcılar ise diğer yerleşim birimlerine göre daha yüksek oranda arkadaşlarında ve okullarında engeli olan bir çocuk bulunduğunu söylemişlerdir.

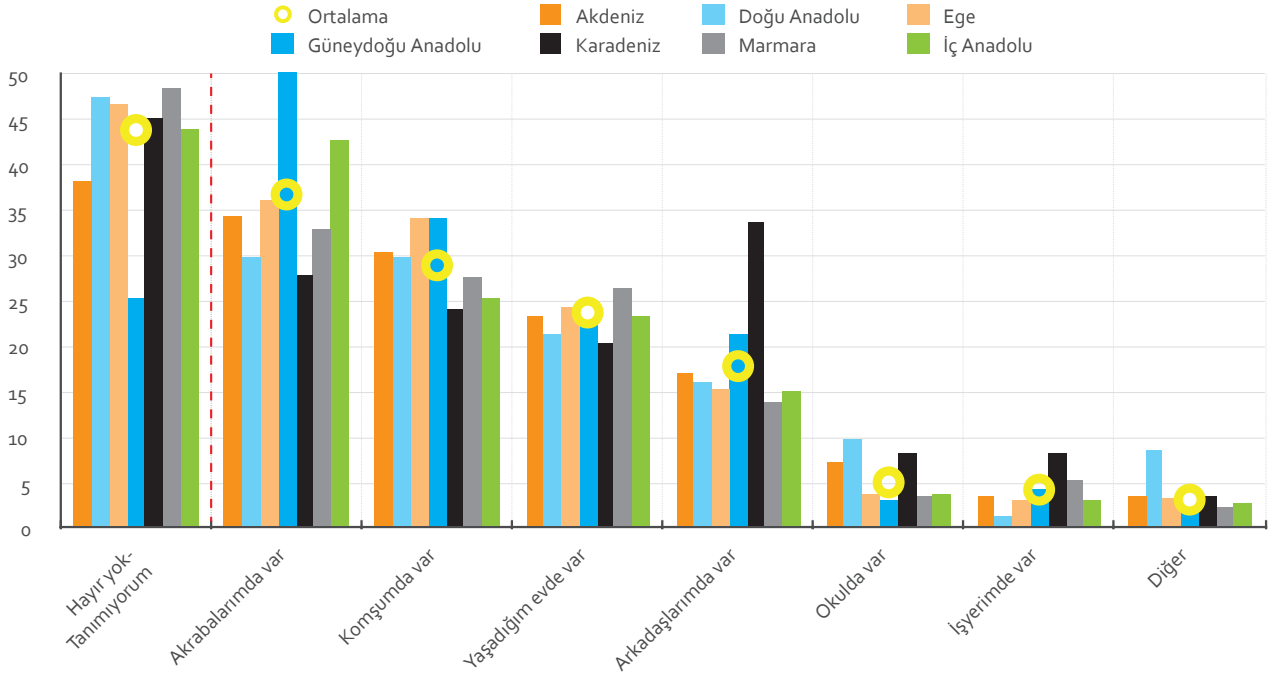
Şekil 38: Engeli olan çocuklarla tanışıklık durumu (Yerleşim tipi, %)



Coğrafi bölgeler arasında engeli olan bir çocuk tanımadığını söyleyenlerin en düşük oranda bulunduğu bölgenin Güneydoğu Anadolu bölgesi olduğu, bu bölgede engeli olan bir çocuk tanıyanların ise en çok akrabaları arasında bulunduğunu söyledikleri göze çarpmaktadır (Şekil 39). Akrabalarında engeli olan bir çocuk olduğunu en yüksek oranda söyleyen ikinci bölge ise İç Anadolu bölgesidir. Karadeniz bölgesinde ise arkadaşları arasında olduğunu söyleyenlerin oranı diğer bölgelerin oldukça üzerindedir. Ege ve Güneydoğu Anadolu bölgesinde komşusunda olduğunu söyleyenlerin oranı daha yüksekken, yaşadığı evde olduğunu söyleyenlerin oranı bölgeler arasında farklılaşmamaktadır.



Şekil 39: Engeli olan çocuklarla tanışıklık durumu (Coğrafi bölge, %)

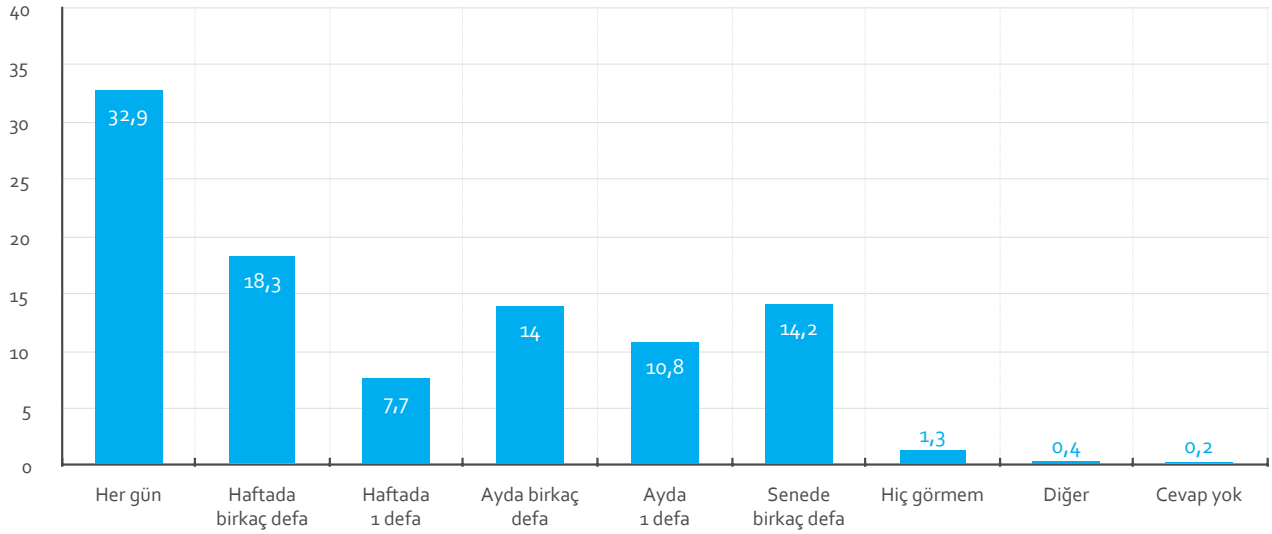


## Çevredeki engeli olan çocukla görüşme sıklığı

Bilişsel yaklaşıma göre tutumlar, insanların deneyimleri sonucu oluşturdukları beklenti şemaları çerçevesinde oluşmakta ve kişiler buna uymayan biriyle karşılaştıklarında kaygı ve korku yaşamaktadır (Westervelt ve Turnbull, 1980). Bu yaklaşım engeli olan birey özelinde ele alındığında, söz konusu bireyden kaçınma ve ona yönelik olumsuz tutum geliştirme olarak ortaya çıkmaktadır. Oysaki birey bir duruma/kişiyne ne kadar çok maruz kalırsa ona yönelik o kadar çok olumlu tutum geliştirmektedir (Zaynoc, 1968).

Ankete katılanların engeli olan çocuklarla görüşme sıklığı ve onlara karşı tutumları değerlendirildiğinde, bu yaklaşımlarla uyumlu bir tablo ortaya çıkmaktadır. Çevresinde engeli olan bir çocuk bulunan katılımcıların yüzde 59'u söz konusu çocuk ile haftada en az bir defa görüşmektedir (Şekil 40). Hiç görüşmeyenlerin oranı ise yüzde 1 seviyesindedir. Katılımcıların engeli olan çocuklara karşı tutumlarına, çevrelerindeki engeli olan çocukla görüşme sıklıkları ile birlikte bakıldığında, her gün görüşen katılımcıların gözünü kaçırma eğiliminin en düşük oranda olduğu, bu oranın görüşme sıklığı azaldıkça arttığı görülmektedir (Tablo 21). Ayda 1 defa ve senede birkaç defa görüşenlerin gözünü kaçırma oranı düşse de, her gün görüşenlerden daha yüksektir. Benzer şekilde, normal davranma ve yardımcı olmaya çalışma eğilimleri her gün görüşenler arasında en yüksekken, görüşme sıklığı azaldıkça bu eğilim de düşmektedir.

Şekil 40: Kişilerin çevrelerinde bulunan engeli olan çocukla görüşme sıklığı (Tüm örneklem, %)

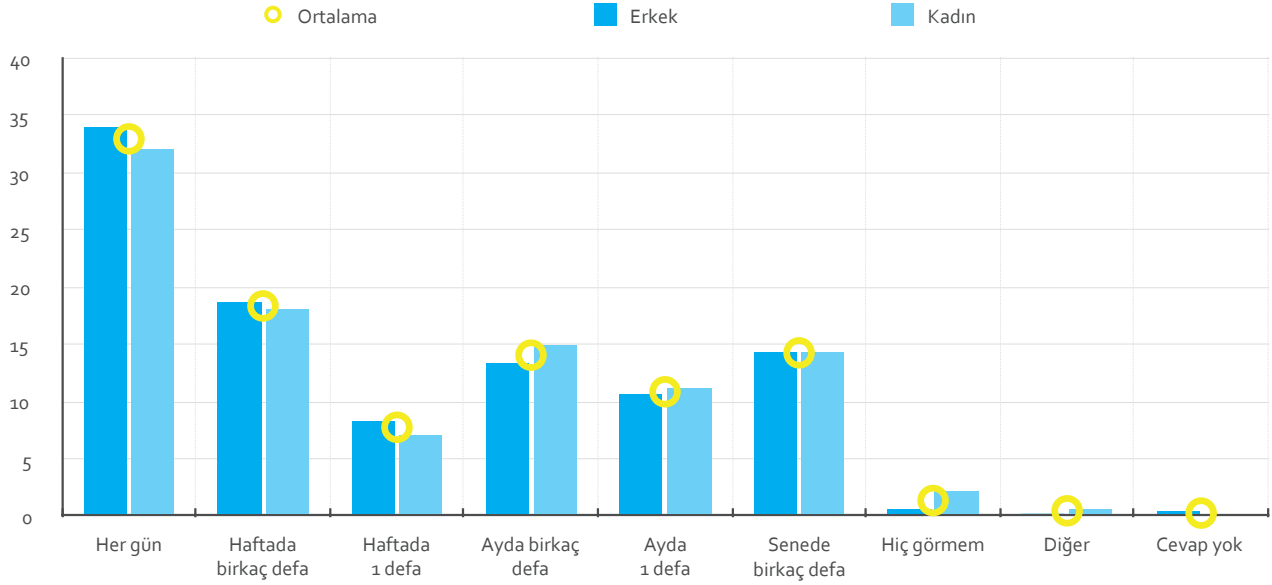


**Tablo 21: Katılımcıların çevresindeki engeli olan çocuklarla görüşme sıklığına göre, bu çocuklara karşı tutumları (%)**

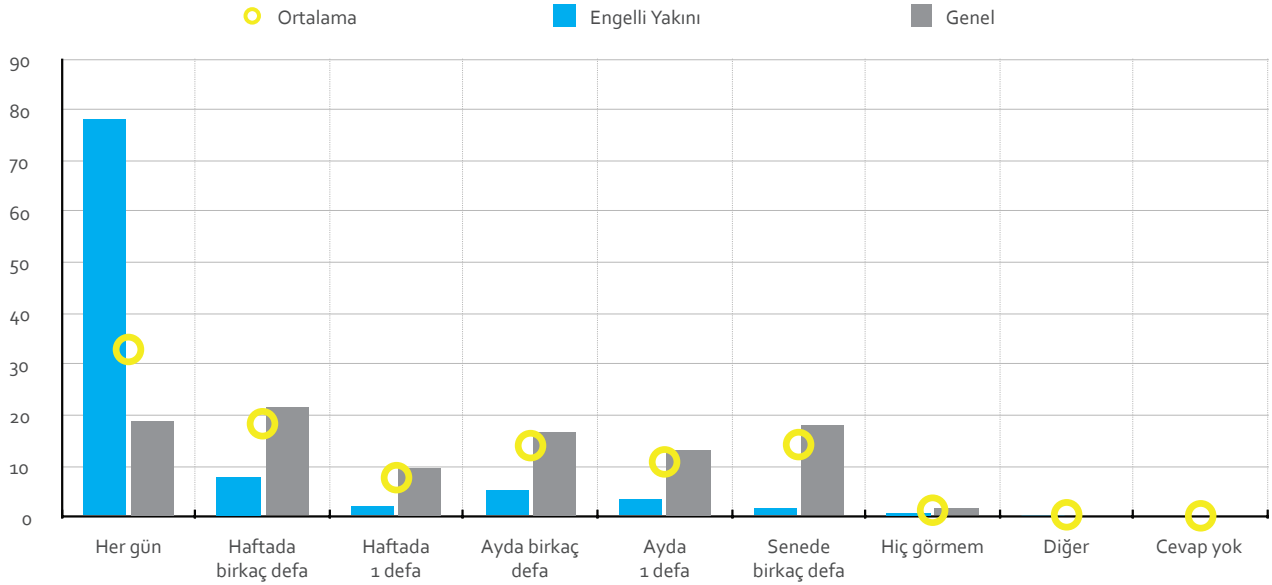
	Her gün	Haftada bir kaç defa	Haftada 1 defa	Ayda bi kaç defa	Ayda 1 defa	Senede birkaç defa	Hiç görmem
Acırım	12.8	14.5	11.9	14.8	16.8	13.6	14.3
Diğer	1.2	1.1	0.9	0.8	0.0	0.5	0.0
Gözümü kaçırırım	1.8	3.8	4.9	6.6	3.5	3.1	0.0
Kendimi düşünür, halime şükrederim	11.1	14.8	17.3	15.3	13.7	16.4	20.0
Normal davranırım, sonuçta aynıyız	15.0	9.8	8.8	8.9	8.6	8.9	5.7
Yardımcı olmaya çalışırım	25.5	23.7	22.1	21.9	21.9	23.2	17.1
Üzülürüm	32.5	32.3	34.1	31.8	35.6	34.2	42.9

Kadınlar, erkeklerden daha yüksek oranda, çevrelerindeki engeli olan çocuğu hiç görmediklerini belirtmişlerdir (Şekil 41). Ankete katılan engeli olan bireyler ve yakınlarının yüzde 79'unun yaşadığı evde engeli olan bir çocuk bulunduğundan dolayı kendisiyle her gün görüşmektedir. Her ne kadar diğer katılımcıların engelli yakınlarından daha düşük oranı (yüzde 19) çevresindeki engeli olan çocuğu her gün gördüğünü söylese de, diğer katılımcıların yüzde 50'sinin görüşme sıklığı en azından haftada bir gündür (Şekil 42)

**Şekil 41: Kişilerin çevrelerinde bulunan engeli olan çocukla görüşme sıklığı (Cinsiyet, %)**



Şekil 42: Kişilerin çevrelerinde bulunan engeli olan çocukla görüşme sıklığı (Engelli yakını, %)



Tablo 22: Kişilerin çevrelerindeki engeli olan çocukla görüşme sıklığındaki farkın istatistiksel anlamlılığı (Cinsiyet ve engelli yakını)

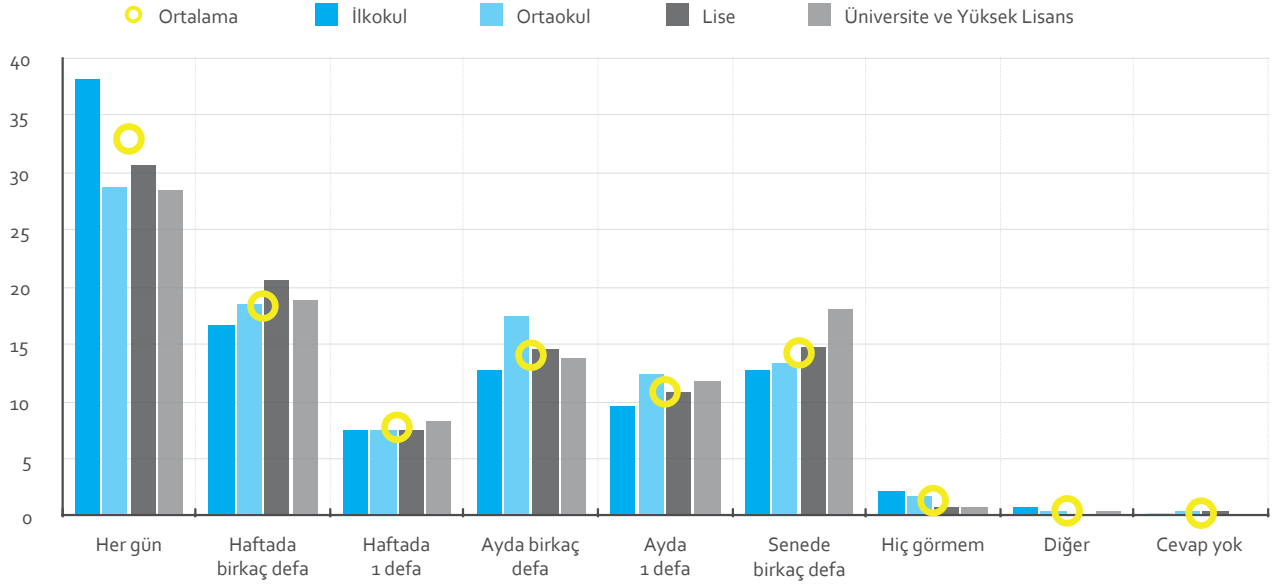
	Cinsiyet	Engeli olan bireyler ve yakınları
Her gün		
Haftada bir kaç defa		
Haftada 1 defa		
Ayda bi kaç defa		
Ayda 1 defa		
Senede birkaç defa		
Hiç görmem		
Diğer		

■ %5 seviyesinde anlamlı

■ %10 seviyesinde anlamlı

Eğitim seviyesinde göre bakıldığında yalnızca ilkokul seviyesinde eğitime sahip olan katılımcıların, ortalamanın üzerinde bir oranının (yüzde 38) evrelerindeki engeli olan çocuğu her gün gördükleri izlenmektedir (Şekil 43). İlkokul dıŐıdaki hiçbir eğitim seviyesinde verilen cevaplarda, ortalamadan bir farklılaşma görülmemektedir (Tablo 23)

Şekil 43: Kişilerin çevrelerinde bulunan engeli olan çocukla görüşme sıklığı (Eğitim seviyesi, %)

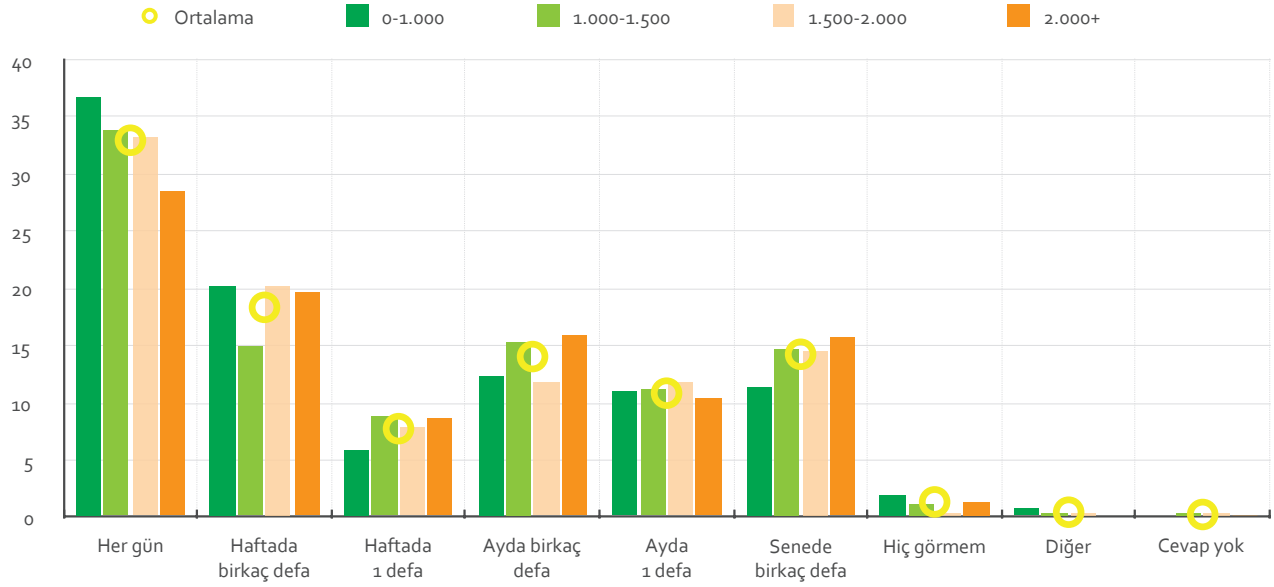


Tablo 23: Kişilerin çevrelerindeki engeli olan çocukla görüşme sıklığındaki farkın istatistiksel anlamlılığı (Eğitim seviyesi)

	İlkokul	Ortaokul	Lise	niversite/Yüksek Lisans
Her gün	%5 seviyesinde anlamlı			
Haftada bir kaç defa				
Haftada 1 defa				
Ayda bi kaç defa		%10 seviyesinde anlamlı		
Ayda 1 defa				
Senede birkaç defa				%10 seviyesinde anlamlı
Hiç görmem				
Diğer				

■ %5 seviyesinde anlamlı      ■ %10 seviyesinde anlamlı

Şekil 44: Kişilerin çevrelerinde bulunan engeli olan çocukla görüşme sıklığı (Gelir seviyesi, %)



Tablo 24: Kişilerin çevrelerindeki engeli olan çocukla görüşme sıklığındaki farkın istatistiksel anlamlılığı (Gelir seviyesi)

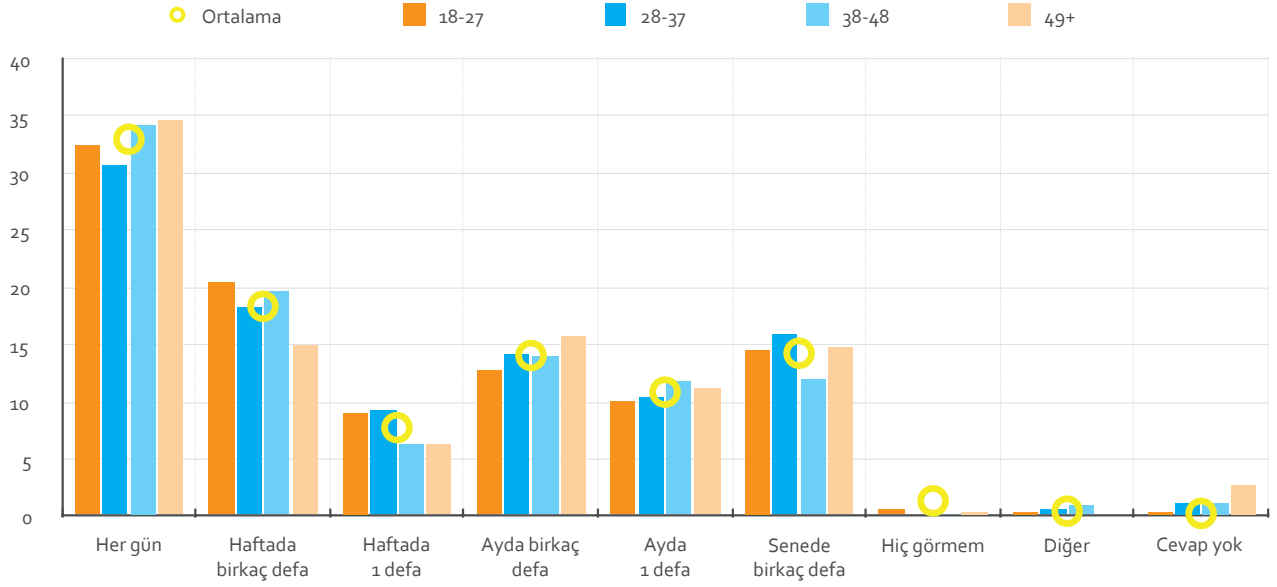
	0 - 1.000	1.000 - 1.500	1.500 - 2.000	2.000+
Her gün				
Haftada bir kaç defa				
Haftada 1 defa				
Ayda bi kaç defa				
Ayda 1 defa				
Senede birkaç defa				
Hiç görmem				
Diğer				

     %5 seviyesinde anlamlı

     %10 seviyesinde anlamlı

Yaş grubuna göre verilen cevaplardan yalnızca 3 tanesinde ortalamadan farklılaşma olduğu görülmektedir (Tablo 25). Çevrelerindeki engeli olan çocuğu hiç görmeyenlerin oranı yaş grupları ilerledikçe artmakta, en düşük yaş grubu daha ortalamadan anlamlı bir şekilde düşük oranda “hiç görmem” cevabını verirken, en yüksek yaş grubu daha yüksek oranda vermektedir (Şekil 45). Yine en yüksek yaş grubu haftada birkaç defa cevabını ortalamadan daha düşük oranda vermektedir. Bu cevaplar göz önünde bulundurulduğunda yaş grupları ilerledikçe kişilerin çevrelerindeki engeli olan çocuğu görme sıklığının düştüğü çıkarımı yapılabilecektir.

**Şekil 45: Kişilerin çevrelerinde bulunan engeli olan çocukla görüşme sıklığı (Yaş grubu, %)**



**Tablo 25: Kişilerin çevrelerindeki engeli olan çocukla görüşme sıklığındaki farkın istatistiksel anlamlılığı (Yaş grubu)**

	18 - 27	28 - 37	38 - 48	49+
Her gün				
Haftada bir kaç defa				
Haftada 1 defa				
Ayda bi kaç defa				
Ayda 1 defa				
Senede birkaç defa				
Hiç görmem				
Diğer				

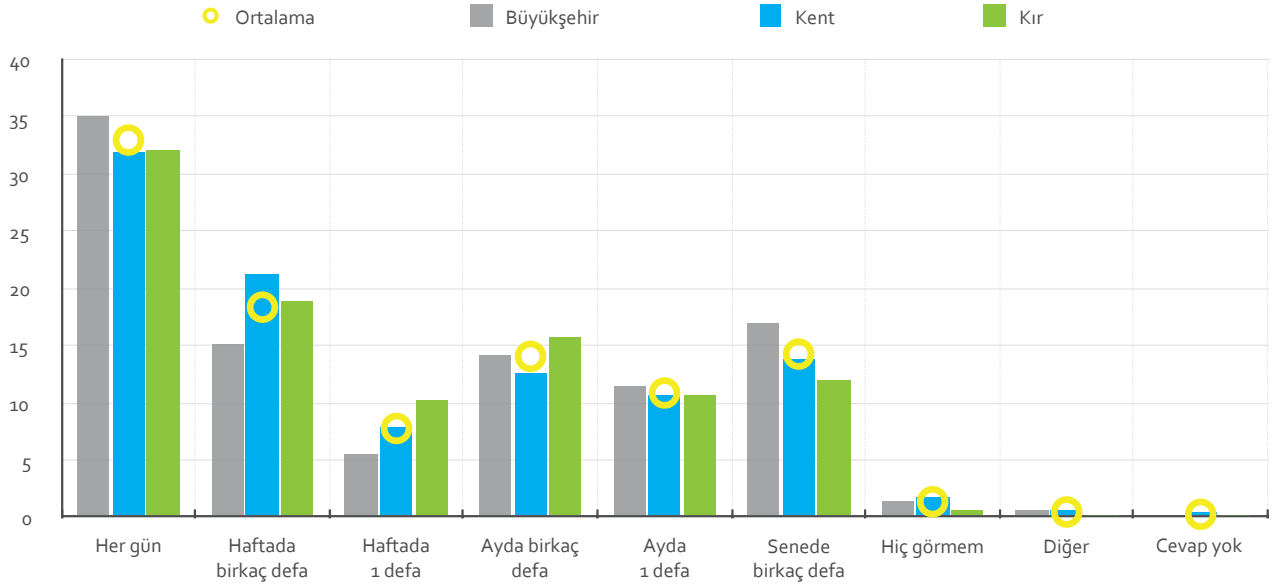
**■** %5 seviyesinde anlamlı

**■** %10 seviyesinde anlamlı

Büyükşehirlerde yaşayan katılımcıların çevrelerindeki engeli olan çocuğu haftada bir ya da birkaç defa görme oranı ortalamadan daha düşükken, her gün (yüzde 10 anlamlılık seviyesinde) ya da senede birkaç defa görme oranı daha yüksektir (Şekil 46). Kentlerdeki katılımcıların her gün ve ayda birkaç defa görme oranları ise ortalamadan daha düşükken, diğer cevaplarda ortalamadan farklılaşmamaktadır (Tablo 26). Kırsal bölgelerde yaşayan katılımcıların ise diğer bölgelerdekilerden daha yüksek oranda "haftada 1 defa" ya da "ayda birkaç defa" cevabını verdikleri görülmektedir.

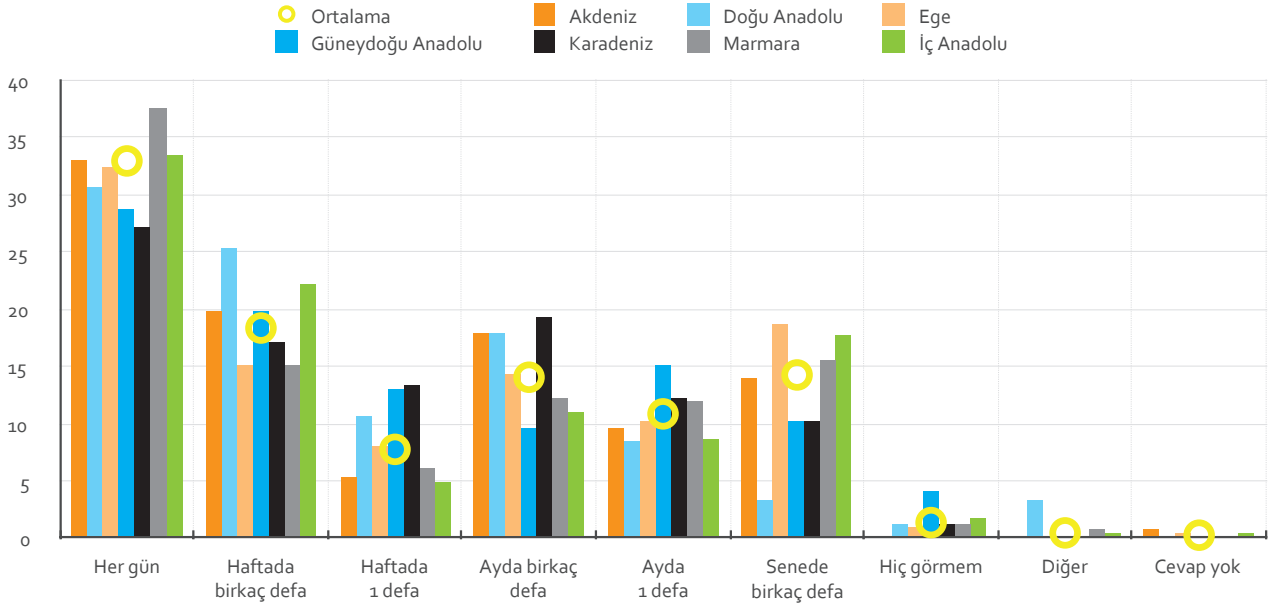
Coğrafi bölgelere göre görüşme sıklığındaki farklılaşmaya bakıldığında, ortalamaya en yakın bölgenin Ege bölgesi olduğu görülmektedir (Tablo 26). Çevrelerindeki engeli olan çocuğu hiç görmeyenlerin en yüksek oranda Güneydoğu Anadolu bölgesinde olduğu, her gün görenler arasında ise en düşük oranın Karadeniz bölgesinde olduğu görülmektedir (Şekil 47).

Şekil 46: Kişilerin çevrelerinde bulunan engeli olan çocukla görüşme sıklığı (Yerleşim tipi)





Şekil 47: Kişilerin çevrelerinde bulunan engeli olan çocukla görüşme sıklığı (Coğrafi bölge)



Tablo 26: Kişilerin çevrelerindeki engeli olan çocukla görüşme sıklığındaki farkın istatistiksel anlamlılığı (Yerleşim tipi ve coğrafi bölge)

	Yerleşim Tipi			Coğrafi Bölge						
	Büyükşehir	Kent	Kır	Akdeniz	Doğu Anadolu	Ege	G.Doğu Anadolu	Karadeniz	Marmara	İç Anadolu
Her gün										
Haftada bir kaç defa										
Haftada 1 defa										
Ayda bir kaç defa										
Ayda 1 defa										
Senede bir kaç defa										
Hiç görmem										
Diğer										

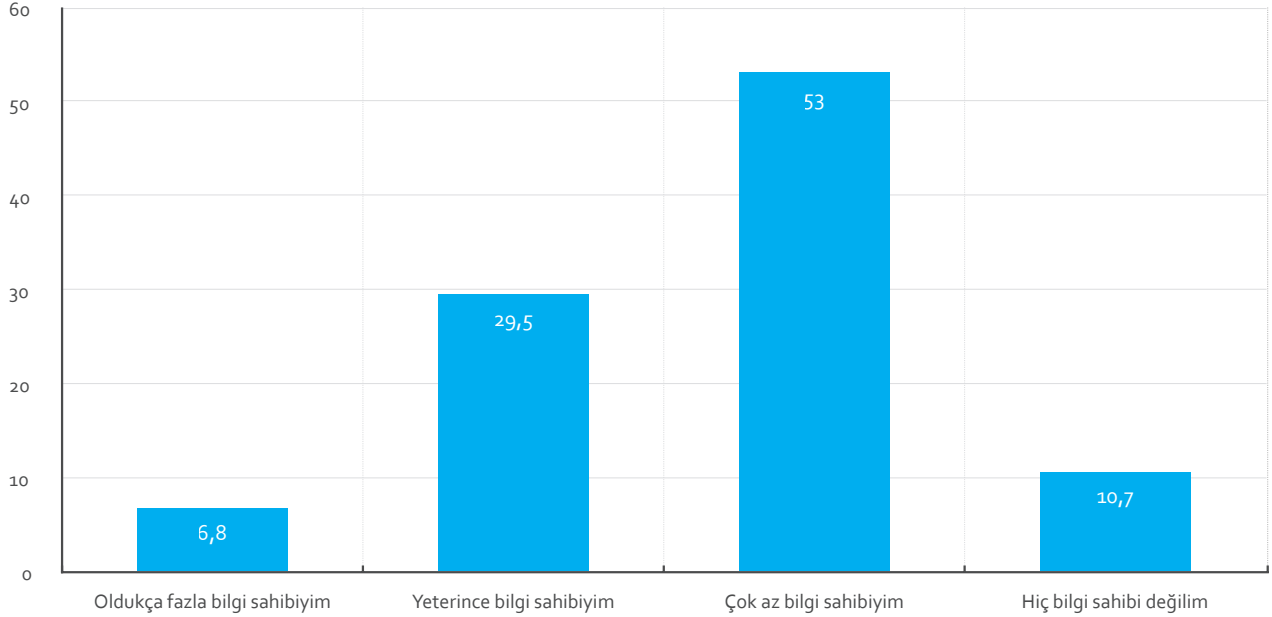
■ %5 seviyesinde anlamlı      ■ %10 seviyesinde anlamlı

## Engeli olan çocuklar hakkında bilgi sahipliği

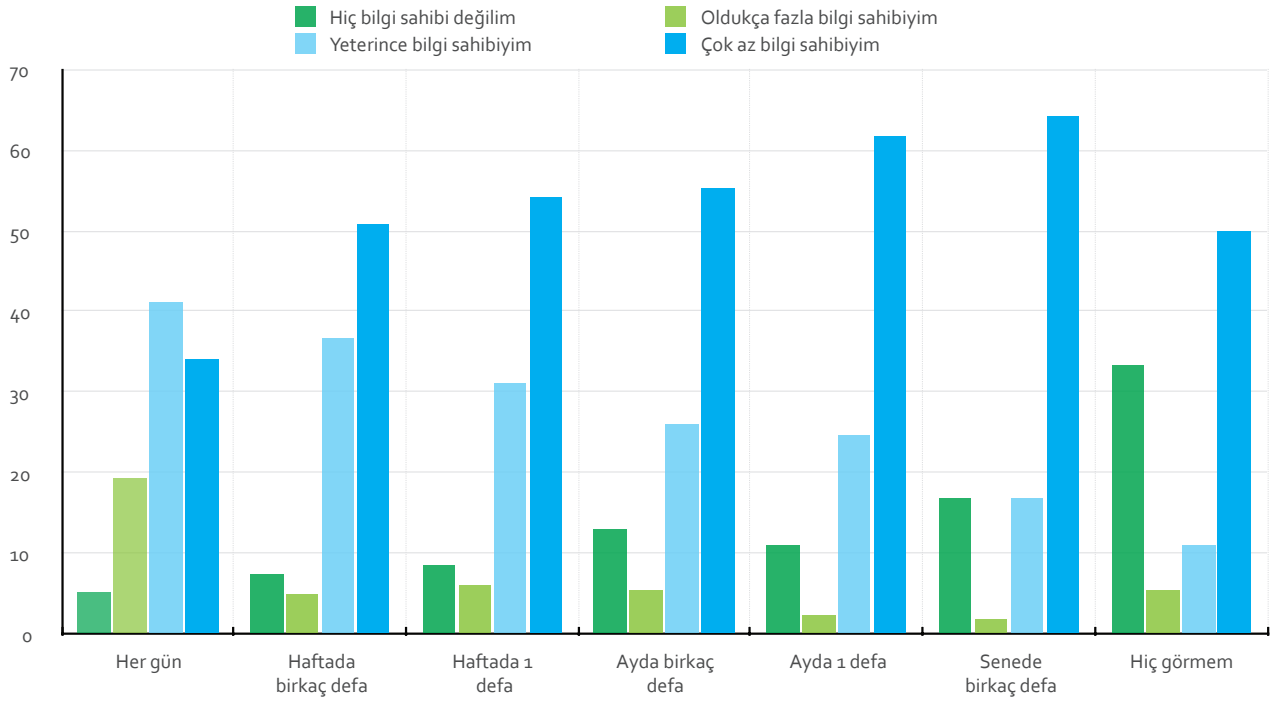
Ankette engeli olan bireyler ve yakınları dışında, çevresinde engeli olan çocuk bulunan katılımcılara engeli olan çocuklarla ilgili ne seviyede bilgi sahibi oldukları sorulmuştur. Bu soruya cevap verenlerin yüzde 53'ü çok az bilgi sahibi olduklarını söylerken, yeterince bilgi sahibi olduklarını söyleyenlerin oranı yüzde 30 seviyesindedir (Şekil 48). Kişilerin çevrelerindeki engeli olan çocukları ziyaret sıklığına göre bilgi seviyelerine bakıldığında, görme sıklığının azalmasıyla yeterince bilgi sahibi olduklarını söyleyen kişilerin oranı azalmakta, çok az bilgi sahibi olduğunu ya da hiç bilgi sahibi olmadığını söyleyen kişilerin ise oranı artmaktadır (Şekil 49). Oldukça fazla bilgi sahibi olan kişilerin oranının özellikle her gün ziyaret eden kişiler içerisinde yüksek olduğu, ancak ziyaret sıklığının değişimiyle uyumlu bir azalma göstermediği görülmektedir.

Cevaplar cinsiyete göre farklılaşmazken, bu soru engelli yakınlarına yöneltilmediği için bilgi seviyesinde genel katılımcı ve engelli yakınları arasındaki farklılık ölçülemez.

Şekil 48: Kişilerin engeli olan çocuklar hakkındaki bilgi seviyesi (Tüm örneklem, %)

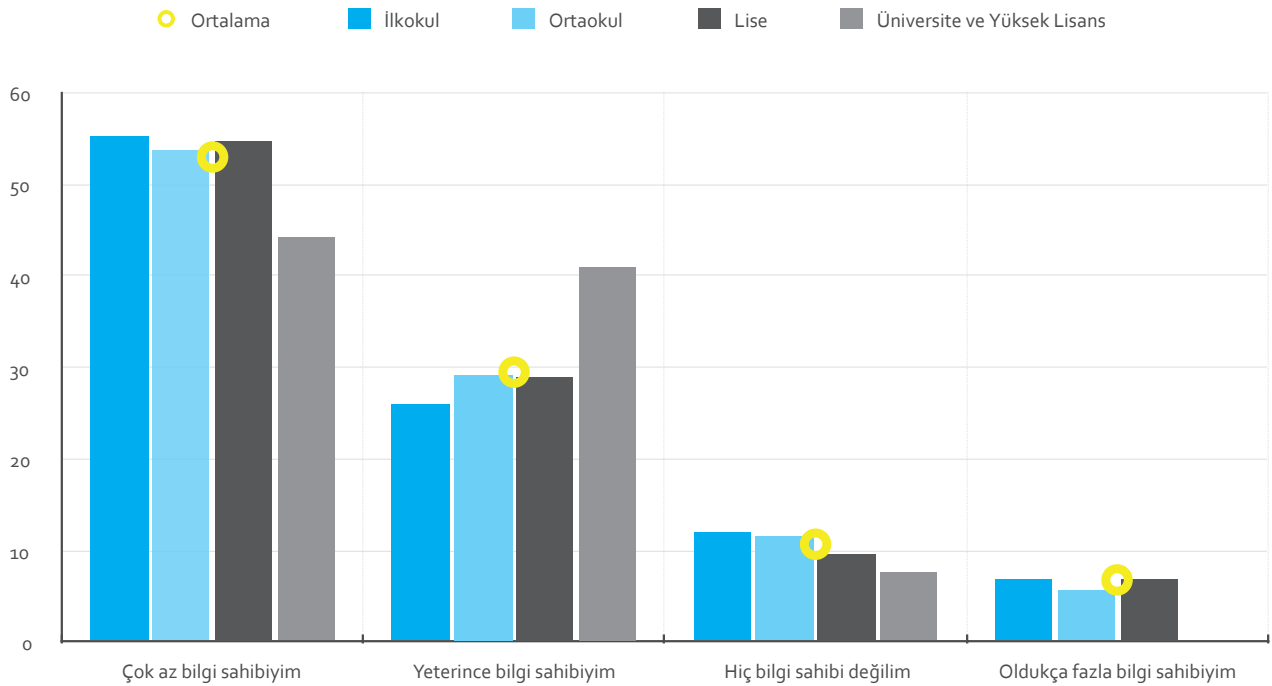


Şekil 49: Kişilerin çevrelerindeki engeli olan çocukları ziyaret sıklığına göre bilgi sahipliği durumları (%)



Eğitim seviyesine göre bakıldığında yalnızca yeterince bilgi sahibi olduğunu söyleyen katılımcılar arasında ortalamadan farklılaşma görülmektedir (Tablo 27). İlkokul seviyesindeki katılımcılar ortalamadan daha düşük, üniversite / yüksek lisans seviyesindeki katılımcılar ise ortalamadan daha yüksek oranda bu cevabı vermişlerdir (Şekil 50).

Şekil 50: Kişilerin engeli olan çocuklarla ilgili bilgi seviyesi (Eğitim seviyesi, %)



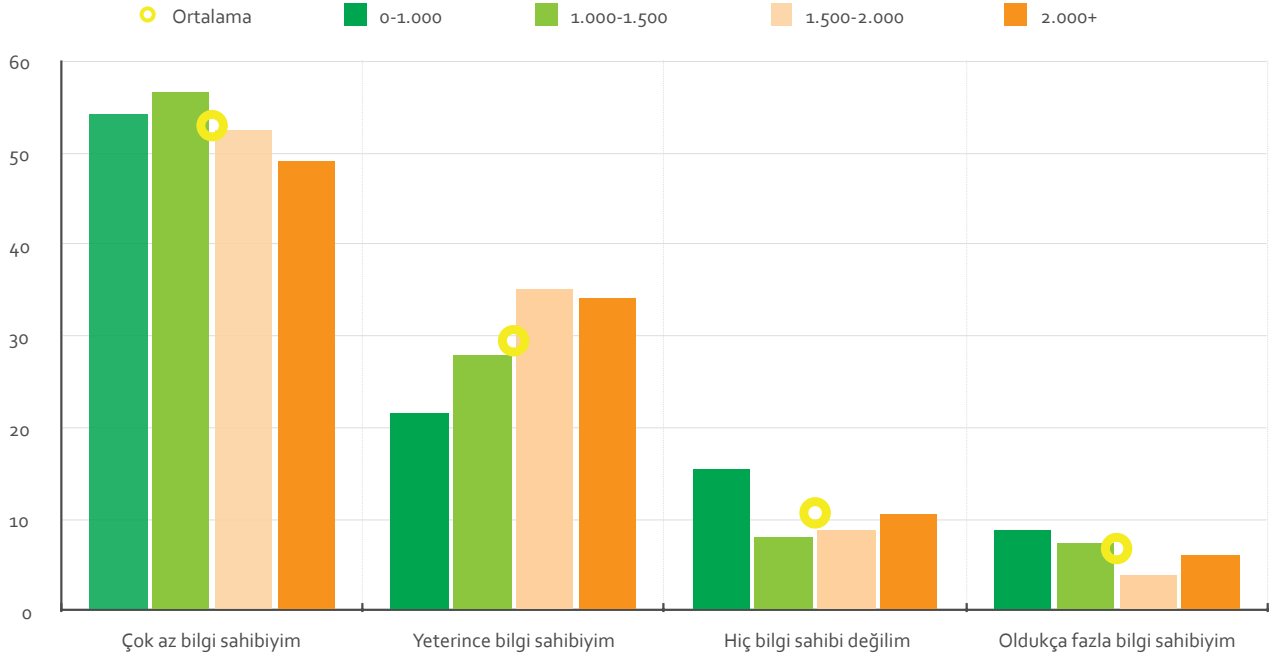
**Tablo 27: Engeli olan çocuklarla ilgili bilgi seviyesindeki farklılaşmanın istatistiksel anlamlılığı (Eğitim seviyesi)**

	İlkokul	Ortaokul	Lise	Üniversite/Yüksek Lisans
Hiç bilgi sahibi değilim				
Çok az bilgi sahibiyim				
Yeterince bilgi sahibiyim	■			■
Oldukça fazla bilgi sahibiyim				

■ %5 seviyesinde anlamlı    ■ %10 seviyesinde anlamlı

Bilgi sahipliği durumunun, en yüksek ve en düşük gelir gruplarında farklılaştığı görülmektedir (Tablo 28). Yeterince bilgi sahibi olduğunu söyleyen katılımcıların oranı en düşük gelir seviyesinde ortalamanın altındayken, en yüksek gelir seviyesinde ortalamanın üstündedir (Şekil 51). En düşük gelir seviyesindeki katılımcılar ayrıca, daha yüksek oranda hiç bilgi sahibi olmadıklarını da söylemişlerdir.

**Şekil 51: Kişilerin engeli olan çocuklarla ilgili bilgi seviyesi (Gelir seviyesi, %)**



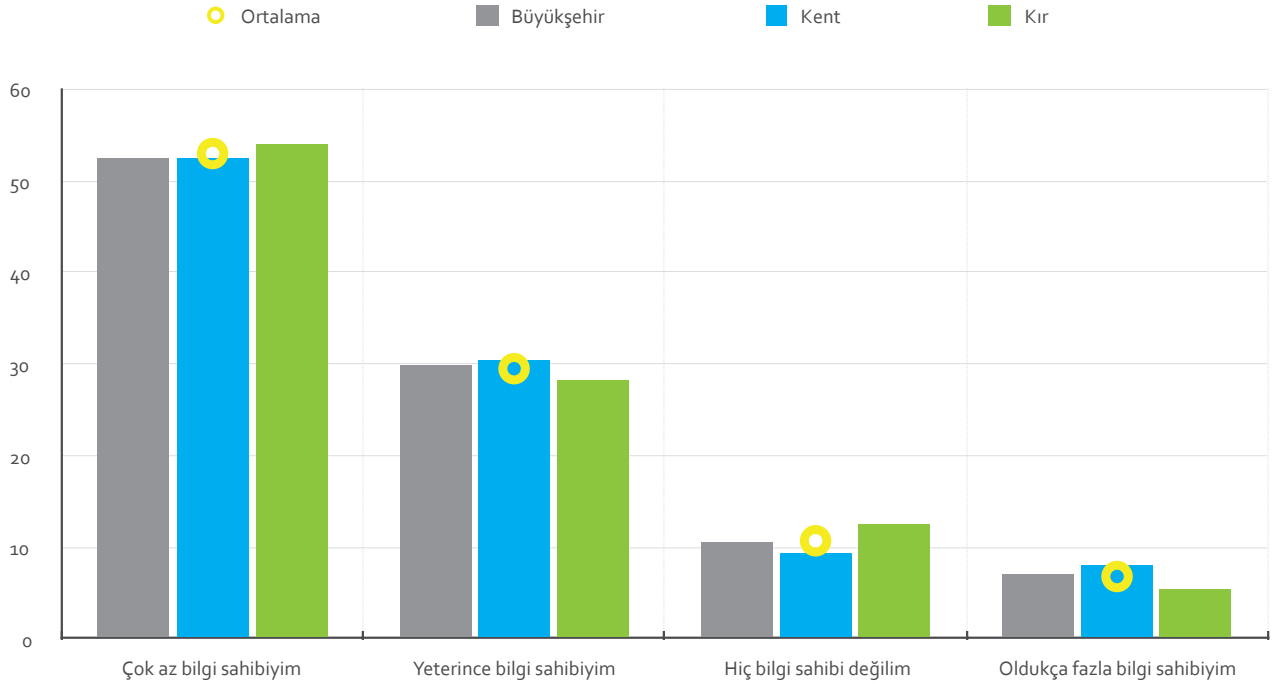
**Tablo 28: Engeli olan çocuklarla ilgili bilgi seviyesindeki farklılaşmanın istatistiksel anlamlılığı (Gelir seviyesi)**

	0 - 1.000	1.000 - 1.500	1.500 - 2.000	2.000+
Hiç bilgi sahibi değilim				
Çok az bilgi sahibiyim				
Yeterince bilgi sahibiyim				
Oldukça fazla bilgi sahibiyim				

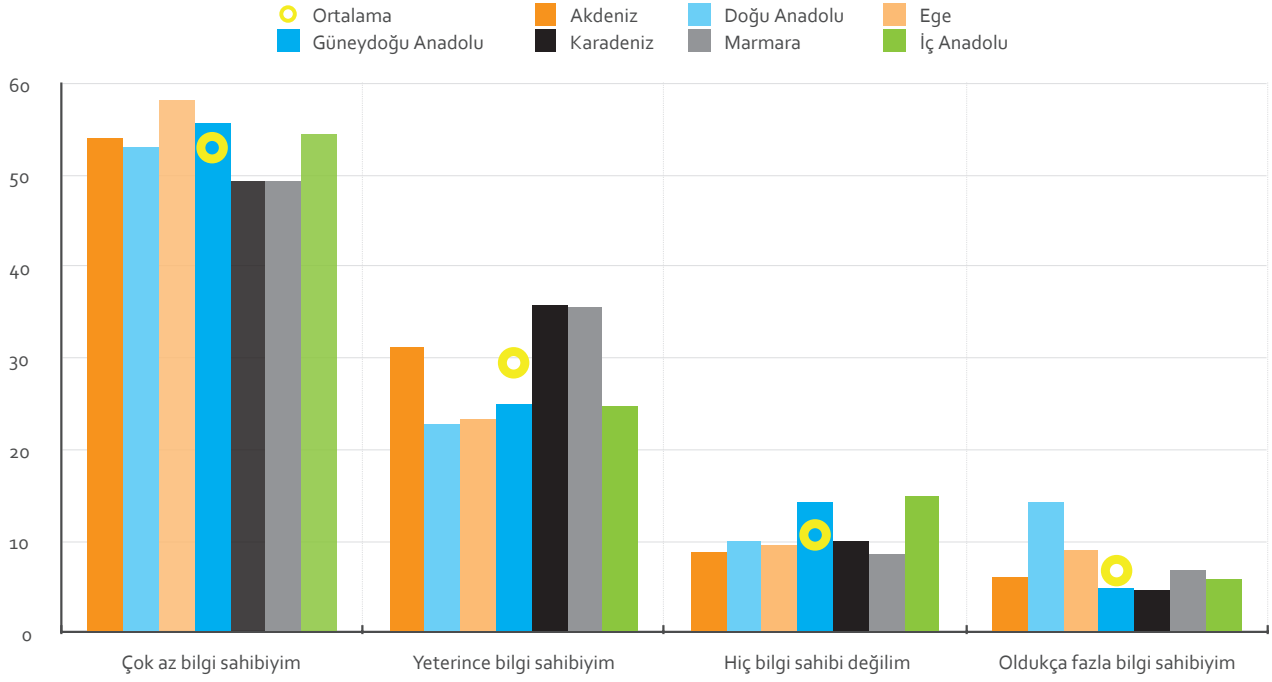
■ %5 seviyesinde anlamlı      ■ %10 seviyesinde anlamlı

Yaş gruplarında bilgi sahipliği ile ilgili bir farklılaşma görülmezken, yerleşim tiplerine göre bakıldığında kentlerde yaşayan katılımcıların çok az bilgi sahibi olduklarını ortalamaya oranla daha düşük seviyede bildirdikleri izlenmektedir (Şekil 52). Bölgesel dağılımda ise Akdeniz ve Karadeniz bölgelerinin ortalamadan farklılaşmadığı (Tablo 29), "çok az bilgi sahibiyim" ya da "hiç bilgi sahibi değilim" cevaplarını verenlerin Güneydoğu Anadolu bölgesinde daha yüksek, Marmara bölgesinde ise daha düşük oranda oldukları görülmektedir (Şekil 53). Doğu Anadolu bölgesindeki katılımcılar ortalamadan daha yüksek oranda engeli olan çocuklarla ilgili oldukça fazla bilgi sahibi olduklarını bildirmişler, İç Anadolu bölgesinde ise hiç bilgi sahibi olmadığını söyleyenlerin oranı ortalamaya göre daha yüksek çıkmıştır.

**Şekil 52: Kişilerin engeli olan çocuklarla ilgili bilgi seviyesi (Yerleşim tipi, %)**



**Şekil 53: Kişilerin engeli olan çocuklarla ilgili bilgi seviyesi (Coğrafi bölge, %)**



**Tablo 29: Engeli olan çocuklarla ilgili bilgi seviyesindeki farklılaşmanın istatistiksel anlamlılığı (Yerleşim tipi ve coğrafi bölge)**

	Yerleşim Tipi			Coğrafi Bölge						
	Büyükşehir	Kent	Kır	Akdeniz	Doğu Anadolu	Ege	G.Doğu Anadolu	Karadeniz	Marmara	İç Anadolu
Her gün										
Senede bir kaç defa										
Hiç görmem										
Diğer										

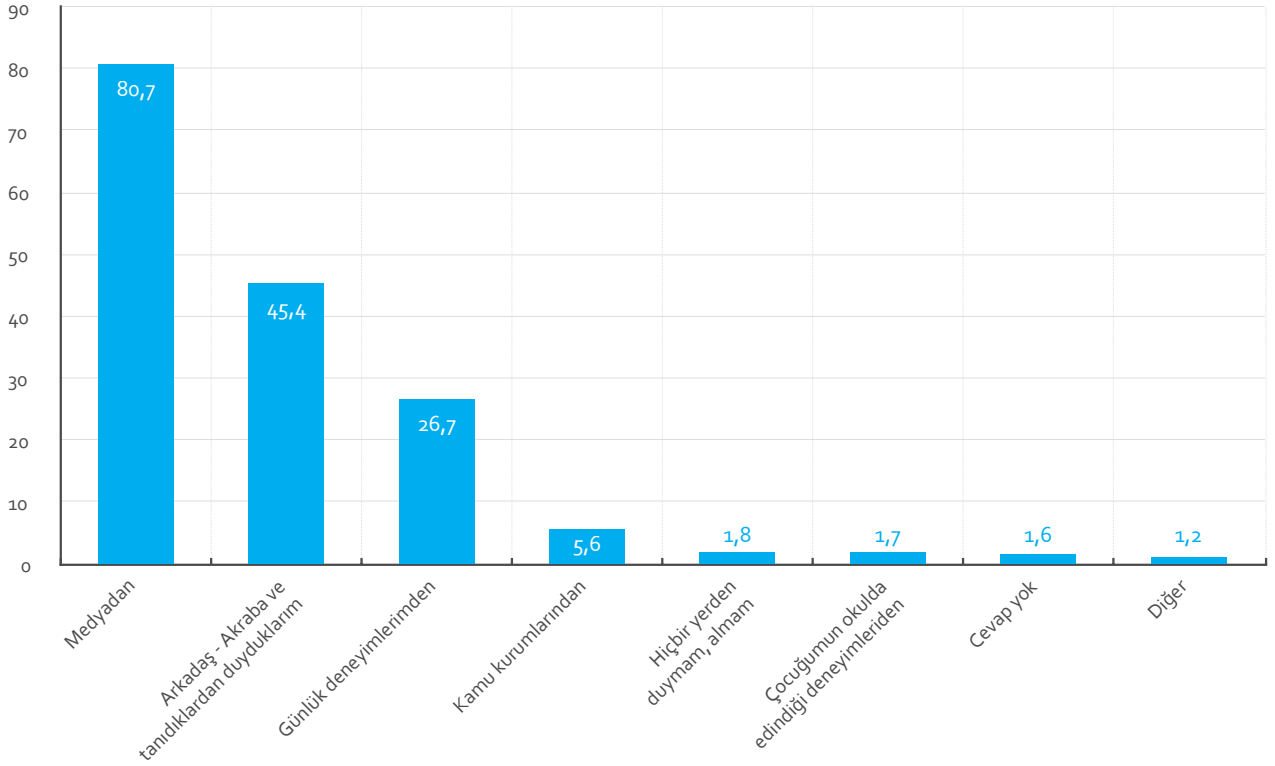
■ %5 seviyesinde anlamlı      ■ %10 seviyesinde anlamlı

## Engeli olan çocuklarla ilgili haber ve bilgi kaynakları

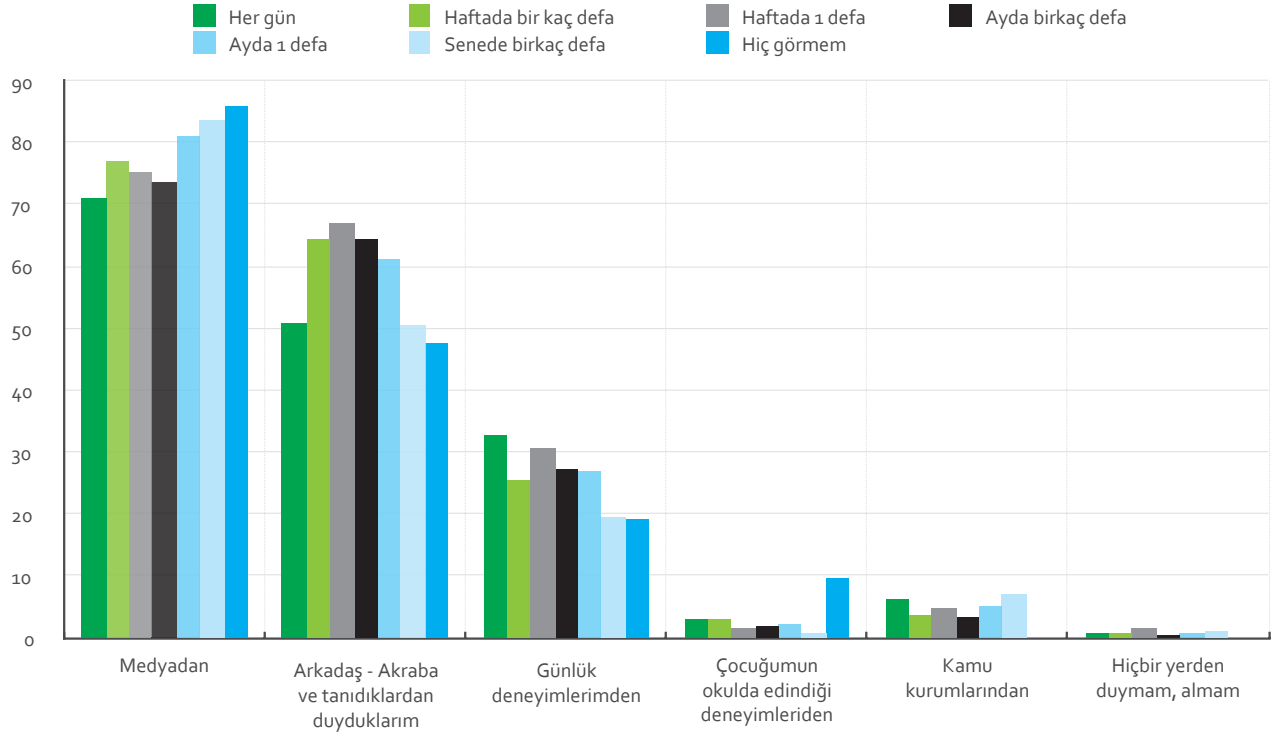
Katılımcıların engeli olan çocuklarla ilgili haber ve bilgiye nasıl ulaştığına bakıldığında medyanın yüzde 81 ile ilk sırayı aldığı görülmektedir. Aile-arkadaş ve tanıdıklardan duyulanlar (yüzde 45) ile günlük deneyimlerden edinilen haber ve bilgiler (yüzde 27) sırasıyla ikinci ve üçüncü sırayı almaktadır (Şekil 54). Kamu kurumlarından haber ve bilgi aldıklarını söyleyenlerin oranı yüzde 6'yı aşmamaktadır.

Kişilerin haber ve bilgi alma yöntemlerinin çevrelerindeki engeli olan çocuklarla görüşme sıklıklarına göre değişimine bakıldığında medyadan haber alma oranlarının görüşme sıklığı düştükçe arttığı, buna karşılık arkadaş-akraba ve tanıdıklardan duyulanlar ile günlük deneyimlerden öğrenme oranının da düştüğü görülmektedir (Şekil 55). Bu analiz doğrultusunda, toplumun engeli olan çocuklarla ilgili bilgi seviyesini yükseltmede medyanın ve kişileri engeli olan çocuklarla daha sık bir araya getirmeyi hedefleyen programların en önemli kaynak olduğu ortaya çıkmaktadır.

Şekil 54: Engeli olan çocuklarla ilgili haber ve bilgi kaynakları (Tüm örneklem, %)



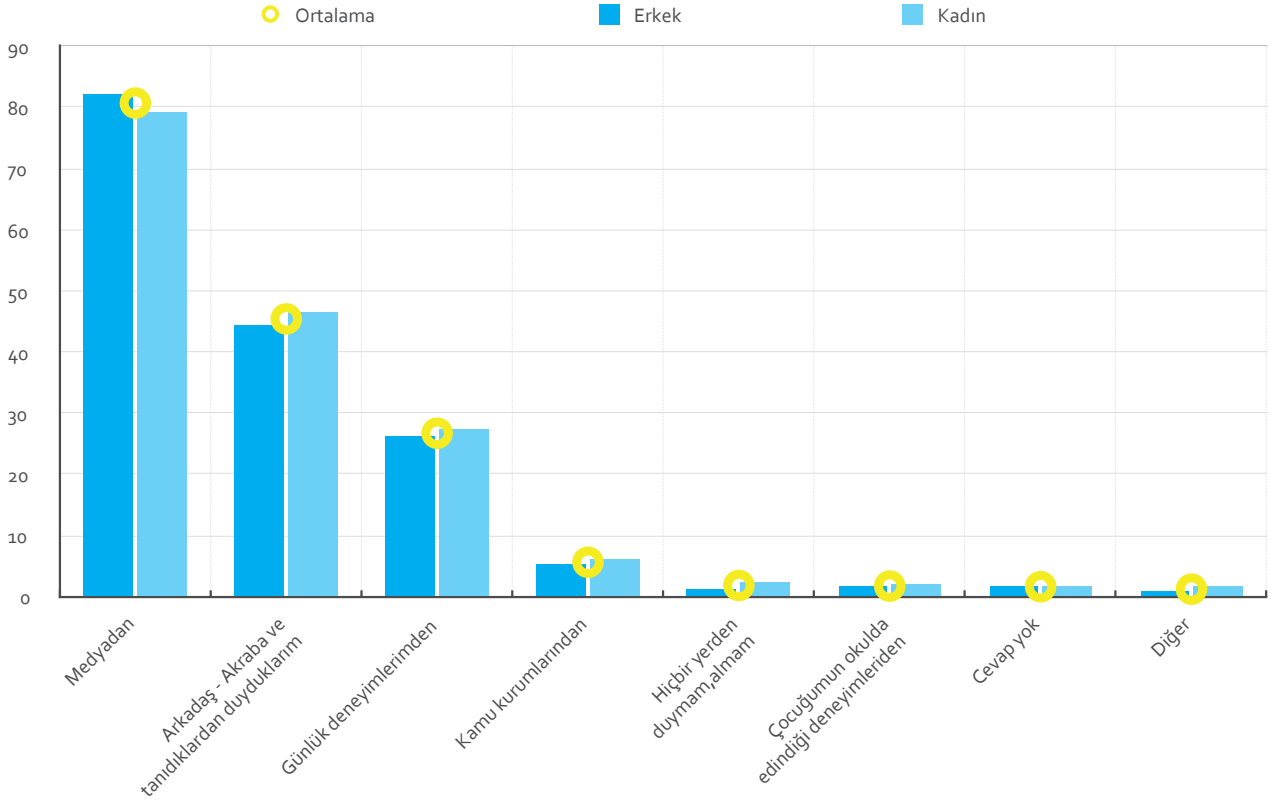
Şekil 55: Engeli olan çocuklarla ilgili haber ve bilgi edinme yöntemlerinin kişilerin çevrelerindeki engeli olan çocuklarla görüşme sıklıklarına göre dağılımı (%)



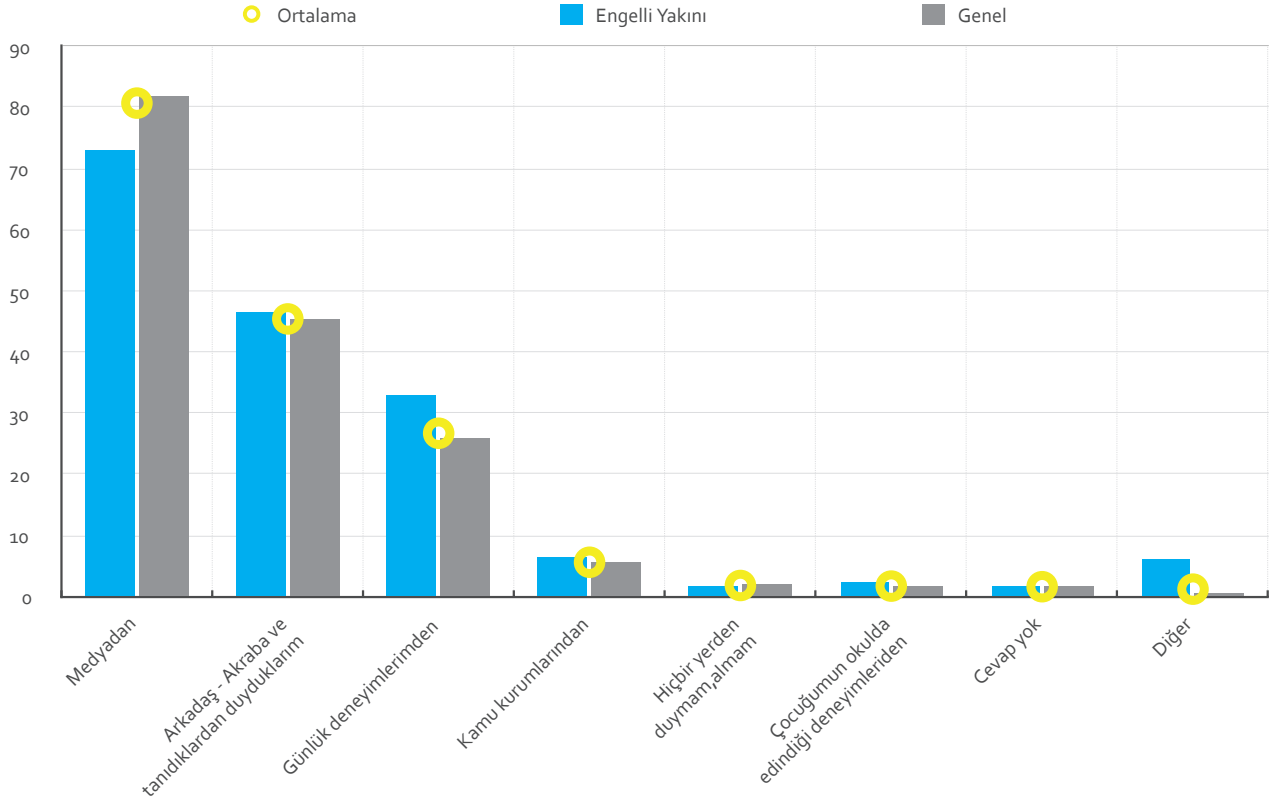
Haber ve bilgi kaynaklarının cinsiyete göre farklılaşmasına bakıldığında erkeklerin kadınlara oranla daha çok medyayı kullandıkları, kadınların ise erkeklere oranla kamu kurumlarından daha fazla haber ve bilgi edindikleri görülmektedir (Şekil 56). Engeli olan bireyler ve yakınları da haber ve bilgiyi en yüksek oranda medyadan alıyor olsa da bu oran genel katılımcıların gerisinde kalmakta, günlük deneyimlerinden öğrendikleri ise ön plana çıkmaktadır (Şekil 57). Ayrıca, çok düşük bir oranda kalmasına rağmen, engelli yakınlarının kamu kurumlarından haber ve bilgi alma oranlarının genel katılımcılardan daha yüksek olduğu da görülmektedir.



Şekil 56: Engeli olan çocuklarla ilgili haber ve bilgi kaynakları (Cinsiyet, %)



Şekil 57: Engeli olan çocuklarla ilgili haber ve bilgi kaynakları (Engelli yakını, %)



Tablo 30: Haber ve bilgi alma kaynaklarındaki farklılığın istatistiksel anlamlılığı (Cinsiyet ve engelli yakını)

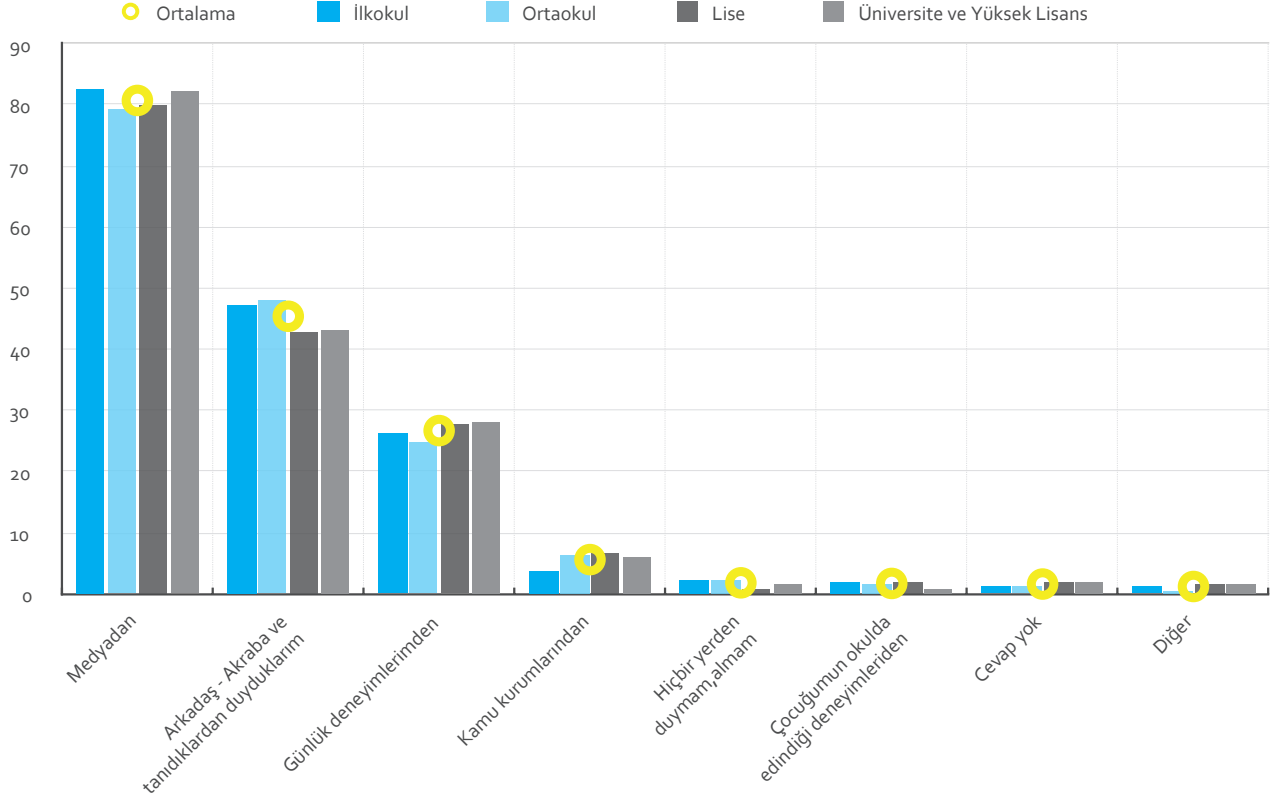
	Cinsiyet	Engeli olan bireyler ve yakınları
Medyadan		
Arkadaş-Akraba ve tanıdıklardan duyduğularım		
Günlük deneyimlerimden		
Çocuğumun okulda edindiği deneyimleriden		
Kamu kurumlarından		
Hiçbir yerden		
Diğer		

■ %5 seviyesinde anlamlı

■ %10 seviyesinde anlamlı

Haber ve bilgi alma kaynaklarının eğitim seviyesine fazlaca farklılaşmadığı görülmektedir (Tablo 31). Katılımcıların arkadaş-akraba ve tanıdıklardan duyduklarının oranı eğitim seviyesi arttıkça düşmekte, lise seviyesinde eğitime sahip katılımcılarda bu cevabın oranı ortalamadan altında kalmaktadır. İlgi çekici bir diğer sonuç ise kamu kurumlarından haber ve bilgi sahibi olanların oranının ilkokul ve üniversite / yüksek lisans seviyelerinde ortalamadan daha düşük seviyede olmasıdır (Şekil 58).

Şekil 58: Engeli olan çocuklarla ilgili haber ve bilgi kaynakları (Eğitim seviyesi, %)

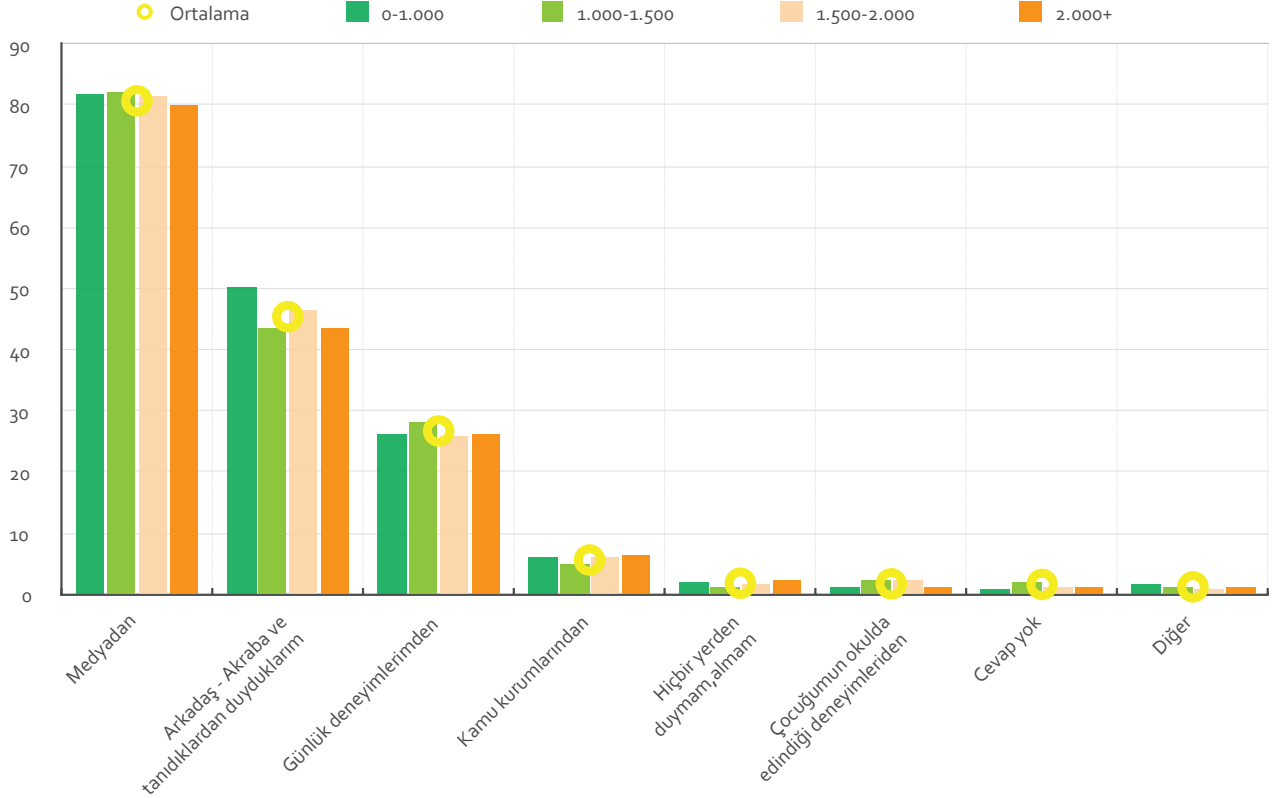


Tablo 31: Haber ve bilgi alma kaynaklarındaki farklılığın istatistiksel anlamlılığı (Eğitim seviyesi)

	İlkokul	Ortaokul	Lise	Üniversite/Yüksek Lisans
Medyadan				
Arkadaş-Akraba ve tanıdıklardan duyduklarım				
Günlük deneyimlerimden				
Çocuğumun okulda edindiği deneyimleriden				
Kamu kurumlarından				
Hiçbir yerden				
Diğer				

■ %5 seviyesinde anlamlı    ■ %10 seviyesinde anlamlı

Şekil 59: Engeli olan çocuklarla ilgili haber ve bilgi kaynakları (Gelir seviyesi, %)



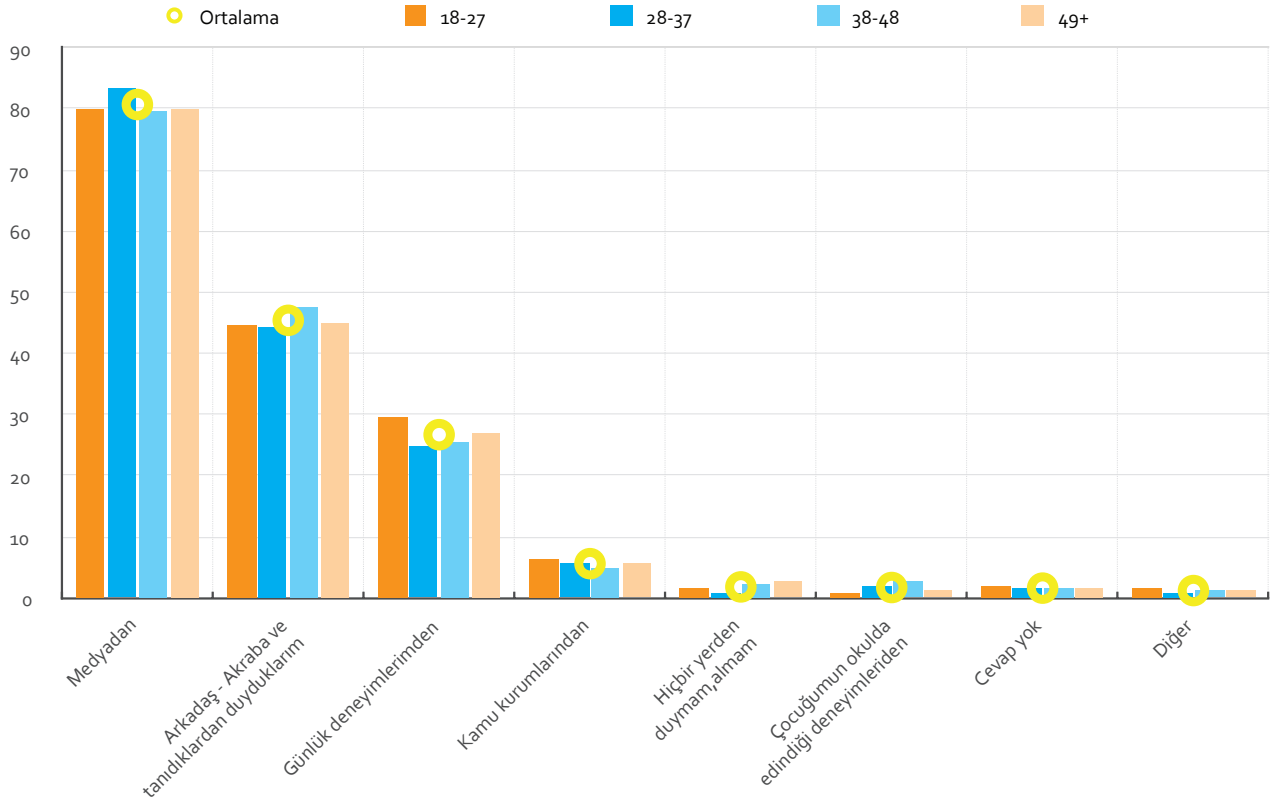
Tablo 32: Haber ve bilgi alma kaynaklarındaki farklılığın istatistiksel anlamlılığı (Gelir seviyesi)

	0 - 1.000	1.000 - 1.500	1.500 - 2.000	2.000+
Medyadan				
Arkadaş-Akraba ve tanıdıklardan duyduklarım				
Günlük deneyimlerimden				
Çocuğumun okulda edindiği deneyimlerden				
Kamu kurumlarından				
Hiçbir yerden				
Diğer				

■ %5 seviyesinde anlamlı ■ %10 seviyesinde anlamlı

Yaş grupları arasında medyadan haber ve bilgi aldığını söyleyenlerin oranının 28-37 yaş grubunda daha yüksek olduğu, aynı yaş grubu için "hiçbir yerden haber almam" cevabının ortalamadan daha düşük olduğu görülmektedir (Şekil 60). 38-48 yaş grubundaki katılımcılar ise ortalamadan da yüksek oranda çocuklarının okulda edindiği deneyimlerden bilgi almaktadır. 49 yaş ve üzeri katılımcıların verdikleri cevapların, ortalamadan farklılaşmadığı görülmektedir (Tablo 33).

Şekil 60: Engeli olan çocuklarla ilgili haber ve bilgi kaynakları (Yaş grubu, %)



**Tablo 33: Haber ve bilgi alma kaynaklarındaki farklılığın istatistiksel anlamlılığı (Yaş grubu)**

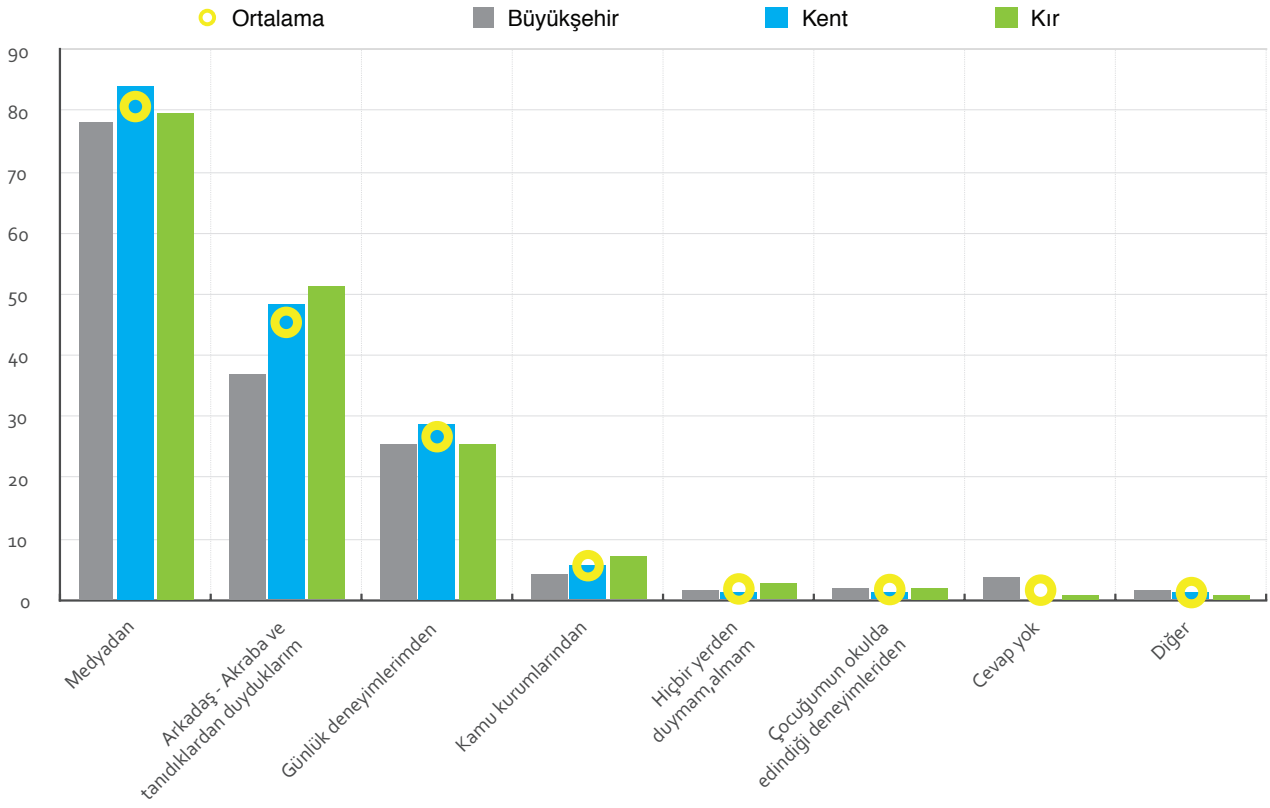
	18-27	28-37	38-48	49+
Medyadan				
Arkadaş-Akraba ve tanıdıklardan duyduklarım				
Günlük deneyimlerimden				
Çocuğumun okulda edindiği deneyimleriden				
Kamu kurumlarından				
Hiçbir yerden				
Diğer				

 %5 seviyesinde anlamlı  %10 seviyesinde anlamlı

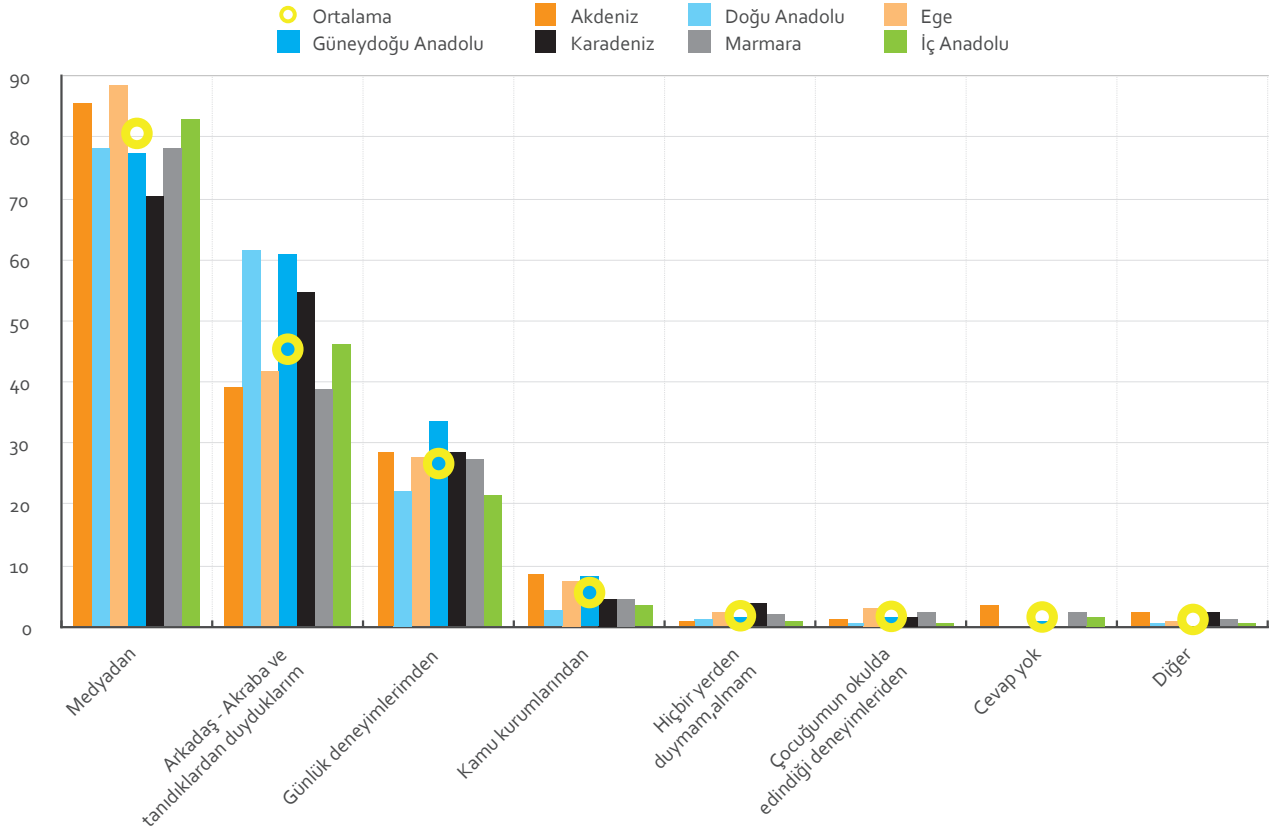
Haber ve bilgi alma kaynaklarının değerlendirmenin yapıldığı tüm alt kategoriler içerisinde en fazla yerleşim tipi ve coğrafi bölgeler arasında yaşandığı göze çarpmaktadır (Tablo 38). Büyükşehirlerdeki katılımcılar medyadan ortalamaya göre daha düşük oranda haber ve bilgi alırken, bu oran kentlerdeki katılımcılarda daha yüksektir (Şekil 61). Arkadaş-aile ve tanıdıklardan haber ve bilgi alma oranı büyükşehirlerden kırsala doğru artarken, kamu kurumlarının payındaki artış da benzer bir seyir izlemektedir.

Coğrafi bölgelere göre dağılıma bakıldığında bölgelerin ve soruda verilmekte olan haber ve bilgi kaynaklarının tamamında ortalamadan farklılaşma olduğu görülmektedir (Tablo 34). En yoğun farklılaşmanın yaşandığı bölgeler Güneydoğu Anadolu, Karadeniz, İç Anadolu ve Marmara bölgesidir. Güneydoğu Anadolu ve Karadeniz bölgesinde katılımcıların medyadan daha çok kendi çevrelerinden (arkadaş-akraba, tanıdık ve günlük deneyimlerinden) haber ve bilgi aldıkları, İç Anadolu ve Marmara bölgesinde ise katılımcıların kendi çevrelerinden daha düşük oranda haber ve bilgi aldıkları görülmektedir (Şekil 62). Kamu kurumlarından haber ve bilgi alanların oranının yalnızca Karadeniz bölgesinde ortalamadan farklılaşmamakta; Akdeniz, Ege ve Güneydoğu Anadolu bölgesinde ortalamanın üzerindeyken; Doğu Anadolu, Marmara ve İç Anadolu bölgesinde ortalamanın altında kalmaktadır.

Şekil 61: Engeli olan çocuklarla ilgili haber ve bilgi kaynakları (Yerleşim tipi, %)



Şekil 62: Engeli olan çocuklarla ilgili haber ve bilgi kaynakları (Coğrafi bölge, %)



Tablo 34: Haber ve bilgi alma kaynaklarındaki farklılığın istatistiksel anlamlılığı (Yerleşim tipi ve coğrafi bölge)

	Yerleşim Tipi			Coğrafi Bölge						
	Büyükşehir	Kent	Kır	Akdeniz	Doğu Anadolu	Ege	G.Doğu Anadolu	Karadeniz	Marmara	İç Anadolu
Medyadan										
Arkadaş-Akraba ve tanıdıklardan duyduklarım										
Günlük deneyimlerimden										
Çocuğumun okulda edindiği deneyimleriden										
Kamu kurumlarından										
Hiçbir yerden										
Diğer										

■ %5 seviyesinde anlamlı

■ %10 seviyesinde anlamlı



## Engeli olan çocuklarla diğer çocuklar arasında kabul edilebilir ilişki seviyesi

Ankette, toplumun engeli olan çocuğa karşı tutumunu ölçmeye ilişkin sorulardan bir tanesi katılımcılara her bir engel grubu için, kendi çocukları ve engeli olan çocuklar arasındaki farklı sosyal ilişki seviyelerinin kabul edilebilir olup olmadığını sormaktadır. Bu sorunun analizinden, literatürde de yer alan (Yazbeck, McVilly ve Parmanter, 2004) bir sonuç net bir şekilde ortaya çıkmaktadır. Toplum, engeli olan çocuklarla sosyal ilişkiyi, kendilerinin ya da ailelerinin zarar görmediği, çocuklarının gelişimlerinin olumsuz etkilenmediği ve kendilerini herhangi bir sorumluluk altına sokmayan durumlarda kabul edilebilir bulmaktadır.

Yukarıda bahsedilmekte olan soruya “kabul ederim” diyenlerin oranlarına bakıldığında katılımcıların, tüm engel gruplarında, engeli olan çocuklarla kendi çocukları arasında belli bir mesafeye kadar ilişki kurulmasını daha yüksek oranda uygun bulmakta, mesafenin kısılması durumunda ise (en iyi arkadaş, sevgili, sözlü-nişanlı-evli olma) bu oran düşmektedir. Engel grupları karşılaştırıldığında ise, sosyal ilişki seviyesinden bağımsız olarak özellikle zihinsel engeli olan, ruhsal-duygusal bozukluğu olan ve bulaşıcı kronik hastalığı olan çocuklara daha mesafeli davranıldığı görülmektedir. Bu analiz sonucunda katılımcıların, bu engel gruplarındaki çocuklarla ilişki kurması durumunda çocuklarının zarar görebileceği algısına sahip olduğu söylenebilir. Zihinsel engeli ya da ruhsal ve duygusal bozukluğu olanlar davranışlarının öngörülemezliği bakımından tehdit oluştururken, bulaşıcı kronik hastalığı olanlar ise hastalıklarının bulaşma ihtimali bakımından tehdit olarak algılanmaktadırlar.

Benzer sonuçlarla diğer ülkelerde yapılan anketlerde de karşılaşılmaktadır. Örneğin, Kanada’da yapılan bir ankette<sup>07</sup> fiziksel engeli olan çocukların diğer çocuklarla eğitim görmesini uygun bulanların oranı yüzde 55’ken, zihinsel engel grubunda bu oranın yüzde 33’e düştüğü görülmektedir. İngiltere’de<sup>08</sup> insanların yüzde 70’i zihinsel engeli olan bireylerin davranışlarının öngörülemez ve tepkisel olduğunu söylerken, İrlanda’da ise zihinsel engeli olan çocukların normal okullara gitmesini uygun bulanların oranı yüzde 40’ın altındadır<sup>09</sup>.

Tablo 35, yukarıda açıklanmakta olan sonucu görselleştirmektedir. İlk sütunda farklı sosyal ilişki seviyeleri, ilk satırda ise engel grupları sıralanmaktadır. Tablodaki sayılar ise, her bir engel gruplarında farklı ilişki seviyeleri için “kabul ederim” cevabını vermiş olan katılımcıların yüzdesini göstermektedir. Gölgelemeler her bir yüzde 20’lik dilim için ve yüzdelik dilimler düştükçe koyulaşacak şekilde tanımlanmıştır. Yani, tablodaki en koyu alan, en düşük kabul edilebilirlik yüzdesine sahip olan alandır. Tablodan da görüldüğü gibi tüm engel gruplarında sosyal ilişki seviyesi derinleştikçe renkler koyulaşmakta, kabul edilebilirlik oranı düşmektedir. Engel grupları arasında ise zihinsel engel, ruhsal-duygusal bozukluk ve bulaşıcı kronik hastalık en koyu renge sahip (en az kabul gören) gruplardır.

<sup>07</sup> Canada Benchmarking Attitudes to Disability Survey, 2004

<sup>08</sup> Baseline Survey on Public Attitudes Towards Persons with a Disability, 2010

<sup>09</sup> Public Attitudes to Disability Survey, 2006

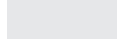
**Tablo 35: Farklı engel gruplarındaki çocuklarla farklı seviyelerdeki sosyal ilişkilerin kabul edilebilirliği (%)**

	Görme Engelli	Duyuma engelli	Fiziksel Engelli	Bulaşıcı olmayan kronik hastalığı olanlar	Zihinsel Engelli	Ruhsal-Duygusal bozukluğu olanlar	Bulaşıcı kronik hastalığa sahip olanlar
Çocuğumla aynı mahallede oturması	95.93	95.70	91.63	84.53	77.44	58.14	30.12
Çocuğumla aynı okula gitmesi	92.33	91.86	87.79	80.58	66.16	47.44	22.79
Çocuğumla aynı sınıfta olması	87.56	87.44	83.02	76.86	58.02	38.60	17.21
Çocuğumla oyun oynaması arkadaşlık etmesi	88.26	87.91	82.09	74.65	54.77	33.60	13.02
Çocuğumun en iyi arkadaşı olması	77.33	76.74	71.98	67.67	42.79	25.81	11.16
Çocuğumun sevgilisi olması	45.35	47.21	42.56	46.98	20.58	13.60	5.00
Çocuğumla sözlü-nişanlı-evli olması	42.09	45.00	40.58	43.84	19.30	13.72	4.88

% 81-100



% 61-80



% 41-60



% 21-40



% 0-20



Engeli olan çocuklarla sosyal ilişkiler konusunda erkek ve kadınların farklı engel gruplarında farklı tavırlar sergiledikleri görülmektedir (Tablo 36). Erkekler fiziksel engeli olan çocuklarla kendi çocuklarının oyun arkadaşlığını, görme ve duyma engeli olan çocuklarla ise evliliğini daha az kabul edilebilir bulmaktayken; kadınlar ise zihinsel engeli olan ve bulaşıcı kronik hastalığa sahip çocuklara karşı daha yüksek ön yargılara sahiptirler.

**Tablo 36: Farklı engel gruplarındaki çocuklarla farklı seviyelerdeki sosyal ilişkilerin kabul edilebilirliği (Cinsiyet, %)**

Erkek							
	Görme Engelli	Duyma engelli	Fiziksel Engelli	Bulaşıcı olmayan kronik hastalığı olanlar	Zihinsel Engelli	Ruhsal-Duygusal bozukluğu olanlar	Bulaşıcı kronik hastalığına sahip olanlar
Çocuğumla aynı mahallede oturması	95.28	94.38	90.08	83.70	73.37	57.49	28.99
Çocuğumla aynı okula gitmesi	89.67	88.77	84.95	80.72	60.06	46.53	21.98
Çocuğumla aynı sınıfta olması	85.23	84.67	80.65	77.95	52.70	39.53	17.34
Çocuğumla oyun oynaması arkadaşlık etmesi	86.75	86.27	79.33	75.10	52.15	37.52	14.29
Çocuğumun en iyi arkadaşı olması	76.56	75.80	72.12	68.86	42.51	30.65	12.48
Çocuğumun sevgilisi olması	40.92	43.13	39.46	44.66	18.86	16.30	6.17
Çocuğumla sözlü-nişanlı-evli olması	39.11	39.25	37.73	42.72	17.96	16.02	5.76

Kadın							
	Görme Engelli	Duyma engelli	Fiziksel Engelli	Bulaşıcı olmayan kronik hastalığı olanlar	Zihinsel Engelli	Ruhsal-Duygusal bozukluğu olanlar	Bulaşıcı kronik hastalığına sahip olanlar
Çocuğumla aynı mahallede oturması	96.06	94.45	90.44	83.42	73.72	56.92	28.25
Çocuğumla aynı okula gitmesi	90.23	89.25	85.80	80.53	60.86	45.54	20.03
Çocuğumla aynı sınıfta olması	86.09	85.17	81.03	76.95	52.49	38.93	15.95
Çocuğumla oyun oynaması arkadaşlık etmesi	88.90	87.98	82.64	76.25	53.69	35.63	14.27
Çocuğumun en iyi arkadaşı olması	81.03	80.04	74.42	70.98	44.06	30.57	13.35
Çocuğumun sevgilisi olması	44.27	45.75	40.41	48.35	20.31	16.44	6.89
Çocuğumla sözlü-nişanlı-evli olması	41.18	43.29	38.86	45.96	19.04	16.51	6.39

% 81-100

% 61-80

% 41-60

% 21-40

% 0-20

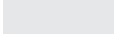
Farklı engel gruplarındaki çocuklara yaklaşımda engelli yakınları ve diğer katılımcılar arasındaki fark dikkat çekicidir (Tablo 37). Engel grupları engelli yakınlarının yaklaşımı bakımından, ortalamada da olduğu gibi, üç alt gruba ayrılmaktadır. İlk grup bulaşıcı olmayan kronik hastalıklar, duyuşal ve fiziksel engeller; ikinci grup zihinsel engel ve ruhsal duyuşal bozukluk, son grup ise bulaşıcı kronik hastalıklardır. Bulaşıcı kronik hastalığa sahip çocuklarla ilişkiler, engelli yakınları açısından da ortalamaya benzer seviyelerde daha düşük oranda kabul edilebilir seviyelerdedir. Diğer engel gruplarında ise, her ne kadar iki alt grup arasındaki yaklaşım farkı mevcut olsa da, engelli yakınları tüm seviyelerdeki sosyal ilişkinin diğer katılımcılara oranla daha kabul edilebilir bulunmaktadır. Özellikle ileri düzeydeki ilişkilerde (sevgili, sözlü-nişanlı-evli olma) aradaki fark 25 puana kadar çıkmaktadır.

**Tablo 37: Farklı engel gruplarındaki çocuklarla farklı seviyelerdeki sosyal ilişkilerin kabul edilebilirliği (Engelli yakını-genel, %)**

	Engelli Yakını						
	Görme Engelli	Duyuma engelli	Fiziksel Engelli	Bulaşıcı olmayan kronik hastalığı olanlar	Zihinsel Engelli	Ruhsal-Duygusal bozukluğu olanlar	Bulaşıcı kronik hastalığa sahip olanlar
Çocuğumla aynı mahallede oturması	91.50	97.75	96.25	94.00	83.00	69.75	38.50
Çocuğumla aynı okula gitmesi	87.25	93.25	91.75	89.75	72.50	60.50	27.50
Çocuğumla aynı sınıfta olması	85.00	91.25	89.50	88.50	66.50	54.00	23.00
Çocuğumla oyun oynaması arkadaşlık etmesi	83.75	94.25	91.75	89.00	68.00	53.00	19.25
Çocuğumun en iyi arkadaşı olması	81.75	88.25	87.25	85.50	60.75	45.75	18.00
Çocuğumun sevgilisi olması	63.50	61.25	63.50	62.00	35.50	29.75	10.50
Çocuğumla sözlü-nişanlı-evli olması	61.75	59.75	61.75	59.50	33.75	29.00	9.25

Genel							
	Görme Engelli	Duyma engelli	Fiziksel Engelli	Bulaşıcı olmayan kronik hastalığı olanlar	Zihinsel Engelli	Ruhsal-Duygusal bozukluğu olanlar	Bulaşıcı kronik hastalığa sahip olanlar
Çocuğumla aynı mahallede oturması	95.29	94.12	89.66	82.27	72.01	55.17	27.02
Çocuğumla aynı okula gitmesi	89.41	88.56	84.67	79.55	58.50	43.69	19.96
Çocuğumla aynı sınıfta olması	84.75	84.18	79.59	76.23	50.34	36.84	15.62
Çocuğumla oyun oynaması arkadaşlık etmesi	86.77	86.37	79.68	74.36	50.47	33.91	13.47
Çocuğumun en iyi arkadaşı olması	77.24	76.39	71.28	67.99	40.45	28.15	12.09
Çocuğumun sevgilisi olması	39.55	41.34	36.35	43.73	17.00	14.20	5.88
Çocuğumla sözlü-nişanlı-evli olması	36.96	39.15	34.85	41.50	16.02	14.20	14.20

% 81-100 

% 61-80 

% 41-60 

% 21-40 

% 0-20 

Cevapların eğitim seviyesine göre dağılımına bakıldığında tüm eğitim seviyeleri için, genel olarak ortalama ile benzer bir tabloyla karşılaşılmaktadır (Tablo 38). İlkokul seviyesinde, fiziksel engeli olan çocuklarla sosyal ilişkinin tüm seviyelerde ortalamadan daha az kabul edilebilir olduğu görülmektedir. Duyusal ve fiziksel engeli karşı ilkököl ve ortaokul seviyesinde eğitime sahip katılımcıların özellikle sözlü-nişanlı-evli olma durumlarındaki tutumları benzeşmekte ve kabul edilebilirliği ortalamanın altında kalmaktadır. Ortaokul seviyesinde bulaşıcı olan kronik hastalığa sahip çocuklara ortalamadan daha ön yargılı yaklaşılmakta ve diğer çocuklarla aynı okula gitmesine daha düşük oranda destek verilmektedir. Eğitim seviyesi yükseldikçe özellikle zihinsel engeli olan çocuklara karşı tutumun değiştiği, üniversite / yüksek lisans seviyesinde söz konusu çocukların diğer çocuklarla daha ileri ilişkilerinin de (en iyi arkadaş, sevgili, sözlü-nişanlı-evli) daha yüksek oranda kabul edilebilir olduğu izlenmektedir.

Gelir gruplarına göre değişimler engel grupları ve sosyal ilişki seviyelerine göre farklı eğilimler göstermektedir (Tablo 39). Duyusal ve fiziksel engel gruplarında sevgili, sözlü-nişanlı-evli olma durumlarının en yüksek ve en düşük gelir seviyelerinde daha yüksek oranda kabul edilebilir olduğu, bu durumlar dışındaki daha uzak ilişki seviyelerinin ise söz konusu gruplarda diğer gelir gruplarından daha düşük düzeyde kabul edilebilir olduğu görülmektedir. Bulaşıcı ve bulaşıcı olmayan kronik hastalıklarda tüm gelir grupları her tür ilişki seviyesinde benzer cevaplar vermişlerdir. Zihinsel engeli ve ruhsal-duygusal bozukluğu olan çocuklarla tüm seviyelerdeki ilişkiler en yüksek ve en düşük gelir gruplarında daha yüksek oranda kabul edilebilir görülmektedir. Ancak, zihinsel engeli olan çocuklardan farklı olarak ruhsal - duygusal bozukluğu olan çocuklarla ileri seviyedeki ilişkiler gelir seviyesi arttıkça daha düşük oranda kabul edilmektedir.

Yaş gruplarında farklı engel grupları ile ilişkiler genellikle ortalama ile benzer kabul edilebilirlik seviyesindedir (Tablo 40). Yalnızca duyusal ve fiziksel engeli olan çocuklarla yakın ilişkiler ve bulaşıcı olmayan kronik hastalığı olan çocuklarla tüm seviyelerdeki ilişkiler en küçük ve en büyük yaş grubundaki katılımcılar tarafından daha yüksek oranda kabul edilebilir bulunmaktadır. Bulaşıcı kronik hastalığı olan çocuklarla ilişkiler ise diğer yaş grupları tarafından benzer seviyede kabul edilebilir bulunurken, en büyük yaş grubunda kabul edilebilirlik oranı bu gruplardan daha yüksektir.

Yerleşim tipine göre bakıldığında büyükşehirlerde yaşayan katılımcıların genellikle farklı gruplarda engeli olan çocuklarla ilişkileri daha yüksek oranda kabul edilebilir bulunduğu görülmektedir (Tablo 41). Duyusal ve fiziksel engeli olan ve bulaşıcı olmayan kronik hastalığı olan çocuklarla tüm ilişki seviyelerinde kabul edilebilirlik oranı büyükşehirlerden kırsala doğru düşmektedir. Zihinsel engeli olan ve ruhsal-duygusal bozukluğu olan çocuklarla ileri seviyelerdeki ilişkiler kentlerde yaşayan katılımcılar tarafından büyükşehir ve kırsaldakilere göre daha yüksek oranda kabul edilebilir bulunurken, bulaşıcı olan kronik hastalığa sahip çocuklarla ileri seviyelerdeki ilişkilerin kabul edilebilirliği ise büyükşehirden kırsala doğru gidildikçe artmaktadır.

**Tablo 38: Farklı engel gruplarındaki çocuklarla farklı seviyelerdeki sosyal ilişkilerin kabul edilebilirliği (Eğitim seviyesi, %)**

İlkokul							
	Görme Engelli	Duyma engelli	Fiziksel Engelli	Bulaşıcı olmayan kronik hastalığı olanlar	Zihinsel Engelli	Ruhsal-Duygusal bozukluğu olanlar	Bulaşıcı olan kronik hastalığa sahip olanlar
Çocuğumla aynı mahallede oturması	95.62	93.98	90,58	84.34	72.07	57.39	28.15
Çocuğumla aynı okula gitmesi	88.28	87.95	85,32	81.82	59.58	48.41	21.58
Çocuğumla aynı sınıfta olması	84.56	83.79	80,94	79.85	53.34	42.72	17.96
Çocuğumla oyun oynaması arkadaşlık etmesi	87.40	85.98	80,28	77.88	54.33	40.74	14.79
Çocuğumun en iyi arkadaşı olması	79.08	77.33	72,84	71.63	44.47	34.83	13.58
Çocuğumun sevgilisi olması	41.40	43.26	38,34	45.13	19.06	17.31	8.21
Çocuğumla sözlü-nişanlı-evli olması	38.66	40.64	36,69	36.69	17.74	17.63	7.56

Lise							
	Görme Engelli	Duyma engelli	Fiziksel Engelli	Bulaşıcı olmayan kronik hastalığı olanlar	Zihinsel Engelli	Ruhsal-Duygusal bozukluğu olanlar	Bulaşıcı olan kronik hastalığa sahip olanlar
Çocuğumla aynı mahallede oturması	96,05	95,07	91,23	83,77	75,33	58,55	29,61
Çocuğumla aynı okula gitmesi	90,68	90,02	86,07	81,47	62,06	46,38	20,83
Çocuğumla aynı sınıfta olması	87,06	86,73	82,24	77,52	52,74	38,49	16,56
Çocuğumla oyun oynaması arkadaşlık etmesi	88,71	88,60	82,02	75,33	52,85	34,10	14,14
Çocuğumun en iyi arkadaşı olması	79,50	80,26	74,78	69,30	42,21	27,96	12,06
Çocuğumun sevgilisi olması	43,75	46,27	41,45	49,34	20,61	17,21	5,37
Çocuğumla sözlü-nişanlı-evli olması	41,78	44,08	39,04	46,93	18,86	16,23	4,82

İlkokul							
	Görme Engelli	Duyma engelli	Fiziksel Engelli	Bulaşıcı olmayan kronik hastalığı olanlar	Zihinsel Engelli	Ruhsal-Duygusal bozukluğu olanlar	Bulaşıcı olan kronik hastalığa sahip olanlar
Çocuğumla aynı mahallede oturması	94,98	94,21	88,03	81,08	71,43	56,37	28,76
Çocuğumla aynı okula gitmesi	89,38	88,03	83,01	77,22	56,56	42,66	19,88
Çocuğumla aynı sınıfta olması	83,01	82,43	76,64	73,75	44,40	33,40	13,32
Çocuğumla oyun oynaması arkadaşlık etmesi	84,94	85,71	78,38	72,01	46,33	32,63	11,78
Çocuğumun en iyi arkadaşı olması	74,90	74,13	70,08	65,25	37,07	27,61	11,20
Çocuğumun sevgilisi olması	37,64	40,73	34,94	41,70	15,83	13,71	5,21
Çocuğumla sözlü-nişanlı-evli olması	36,29	39,19	35,14	39,58	16,22	13,90	5,79

Üniversite ve Yüksek Lisans							
	Görme Engelli	Duyma engelli	Fiziksel Engelli	Bulaşıcı olmayan kronik hastalığı olanlar	Zihinsel Engelli	Ruhsal-Duygusal bozukluğu olanlar	Bulaşıcı olan kronik hastalığa sahip olanlar
Çocuğumla aynı mahallede oturması	96,85	95,50	91,22	85,14	75,45	54,28	27,48
Çocuğumla aynı okula gitmesi	93,24	91,67	87,84	81,53	64,19	44,59	21,85
Çocuğumla aynı sınıfta olması	88,74	87,39	82,66	77,48	59,91	39,64	18,47
Çocuğumla oyun oynaması arkadaşlık etmesi	91,44	89,19	83,78	76,58	57,66	36,71	16,44
Çocuğumun en iyi arkadaşı olması	81,31	78,83	74,32	72,07	48,87	29,50	14,86
Çocuğumun sevgilisi olması	49,32	49,32	46,62	49,10	22,52	15,32	6,53
Çocuğumla sözlü-nişanlı-evli olması	45,72	47,52	44,14	47,07	21,62	15,99	5,63





**Tablo 39: Farklı engel gruplarındaki çocuklarla farklı seviyelerdeki sosyal ilişkilerin kabul edilebilirliği (Gelir seviyesi, %)**

0-1.000TL							
	Görme Engelli	Duyma engelli	Fiziksel Engelli	Bulaşıcı olmayan kronik hastalığı olanlar	Zihinsel Engelli	Ruhsal-Duygusal bozukluğu olanlar	Bulaşıcı olan kronik hastalığına sahip olanlar
Çocuğumla aynı mahallede oturması	95,12	94,17	90,08	86,14	72,28	58,90	27,24
Çocuğumla aynı okula gitmesi	89,29	89,45	86,30	83,15	59,21	48,03	20,79
Çocuğumla aynı sınıfta olması	86,46	86,14	84,09	81,57	54,02	43,78	17,64
Çocuğumla oyun oynaması arkadaşlık etmesi	87,56	87,09	81,57	79,53	55,59	42,68	16,69
Çocuğumun en iyi arkadaşı olması	80,31	80,31	77,32	74,02	48,35	38,43	15,59
Çocuğumun sevgilisi olması	43,62	46,93	41,10	48,03	22,05	20,63	9,29
Çocuğumla sözlü-nişanlı-evli olması	41,26	43,46	39,69	46,61	21,26	20,63	9,13

1.500-2.000TL							
	Görme Engelli	Duyma engelli	Fiziksel Engelli	Bulaşıcı olmayan kronik hastalığı olanlar	Zihinsel Engelli	Ruhsal-Duygusal bozukluğu olanlar	Bulaşıcı olan kronik hastalığına sahip olanlar
Çocuğumla aynı mahallede oturması	97,00	95,40	90,80	83,00	76,20	59,20	26,80
Çocuğumla aynı okula gitmesi	91,80	89,80	85,20	79,20	61,40	44,60	18,60
Çocuğumla aynı sınıfta olması	86,80	84,00	78,00	76,00	51,00	35,80	15,00
Çocuğumla oyun oynaması arkadaşlık etmesi	85,80	85,20	77,60	73,40	51,00	33,80	12,60
Çocuğumun en iyi arkadaşı olması	79,00	78,20	71,00	68,40	39,40	28,00	11,60
Çocuğumun sevgilisi olması	37,60	40,60	35,60	46,40	16,40	15,40	5,40
Çocuğumla sözlü-nişanlı-evli olması	35,40	37,60	33,00	43,00	15,80	14,80	5,00

1.000-1.500TL							
	Görme Engelli	Duyma engelli	Fiziksel Engelli	Bulaşıcı olmayan kronik hastalığı olanlar	Zihinsel Engelli	Ruhsal-Duygusal bozukluğu olanlar	Bulaşıcı olan kronik hastalığa sahip olanlar
Çocuğumla aynı mahallede oturması	96,75	95,62	90,75	83,28	68,83	52,11	27,76
Çocuğumla aynı okula gitmesi	88,64	87,34	83,12	81,49	55,68	42,21	19,97
Çocuğumla aynı sınıfta olması	84,42	83,93	78,73	78,08	46,10	35,39	15,26
Çocuğumla oyun oynaması arkadaşlık etmesi	91,72	90,91	82,31	77,27	49,68	35,23	13,80
Çocuğumun en iyi arkadaşı olması	83,28	82,14	75,16	72,56	41,56	30,03	12,66
Çocuğumun sevgilisi olması	43,34	45,62	39,94	48,05	18,99	16,56	6,33
Çocuğumla sözlü-nişanlı-evli olması	41,72	43,83	38,96	45,78	17,37	16,72	5,52

2.000TL ve üzeri							
	Görme Engelli	Duyma engelli	Fiziksel Engelli	Bulaşıcı olmayan kronik hastalığı olanlar	Zihinsel Engelli	Ruhsal-Duygusal bozukluğu olanlar	Bulaşıcı olan kronik hastalığa sahip olanlar
Çocuğumla aynı mahallede oturması	95,93	95,70	91,63	84,53	77,44	58,14	30,12
Çocuğumla aynı okula gitmesi	92,33	91,86	87,79	80,58	66,16	47,44	22,79
Çocuğumla aynı sınıfta olması	87,56	87,44	83,02	76,86	58,02	38,60	17,21
Çocuğumla oyun oynaması arkadaşlık etmesi	88,26	87,91	82,09	74,65	54,77	33,60	13,02
Çocuğumun en iyi arkadaşı olması	77,33	76,74	71,98	67,67	42,79	25,81	11,16
Çocuğumun sevgilisi olması	45,35	47,21	42,56	46,98	20,58	13,60	5,00
Çocuğumla sözlü-nişanlı-evli olması	42,09	45,00	40,58	43,84	19,30	13,72	4,88



**Tablo 40: Farklı engel gruplarındaki çocuklarla farklı seviyelerdeki sosyal ilişkilerin kabul edilebilirliği (Yaş grubu, %)**

18-27							
	Görme Engelli	Duyma engelli	Fiziksel Engelli	Bulaşıcı olmayan kronik hastalığı olanlar	Zihinsel Engelli	Ruhsal-Duygusal bozukluğu olanlar	Bulaşıcı olan kronik hastalığa sahip olanlar
Çocuğumla aynı mahallede oturması	95,62	94,77	90,82	84,32	73,59	57,06	26,41
Çocuğumla aynı okula gitmesi	90,96	90,40	86,16	82,06	61,44	44,77	19,07
Çocuğumla aynı sınıfta olması	86,30	85,17	81,50	78,53	51,27	36,58	14,27
Çocuğumla oyun oynaması arkadaşlık etmesi	89,27	88,56	82,63	76,69	53,11	35,17	13,28
Çocuğumun en iyi arkadaşı olması	78,25	77,68	73,31	70,76	41,81	28,25	11,02
Çocuğumun sevgilisi olması	47,18	48,31	42,51	49,86	20,34	16,81	6,36
Çocuğumla sözlü-nişanlı-evli olması	45,06	46,47	40,82	47,18	19,49	17,09	5,93

38-48							
	Görme Engelli	Duyma engelli	Fiziksel Engelli	Bulaşıcı olmayan kronik hastalığı olanlar	Zihinsel Engelli	Ruhsal-Duygusal bozukluğu olanlar	Bulaşıcı olan kronik hastalığa sahip olanlar
Çocuğumla aynı mahallede oturması	96,15	94,44	90,74	82,91	74,22	56,41	27,35
Çocuğumla aynı okula gitmesi	89,32	88,03	86,18	80,20	59,54	46,72	19,66
Çocuğumla aynı sınıfta olması	84,62	84,47	79,91	75,36	51,99	40,03	15,53
Çocuğumla oyun oynaması arkadaşlık etmesi	88,18	87,18	80,06	74,64	54,56	37,04	13,39
Çocuğumun en iyi arkadaşı olması	79,34	78,35	71,23	67,09	44,44	30,91	12,39
Çocuğumun sevgilisi olması	40,88	42,17	37,04	43,16	19,80	15,81	5,70
Çocuğumla sözlü-nişanlı-evli olması	37,89	39,60	36,75	41,03	19,09	15,38	5,13

28-37							
	Görme Engelli	Duyma engelli	Fiziksel Engelli	Bulaşıcı olmayan kronik hastalığı olanlar	Zihinsel Engelli	Ruhsal-Duygusal bozukluğu olanlar	Bulaşıcı olan kronik hastalığa sahip olanlar
Çocuğumla aynı mahallede oturması	95,71	94,33	89,76	82,16	72,89	56,29	28,22
Çocuğumla aynı okula gitmesi	90,04	88,24	84,51	78,98	58,51	43,98	21,58
Çocuğumla aynı sınıfta olması	85,34	84,09	80,36	76,63	52,14	39,00	17,15
Çocuğumla oyun oynaması arkadaşlık etmesi	87,00	86,58	79,94	74,41	50,48	36,51	13,83
Çocuğumun en iyi arkadaşı olması	78,28	78,42	74,41	69,43	42,74	30,15	12,72
Çocuğumun sevgilisi olması	39,70	41,49	37,62	43,57	17,29	14,66	7,33
Çocuğumla sözlü-nişanlı-evli olması	37,76	40,11	35,96	41,77	16,46	15,21	7,05

49 ve üzeri							
	Görme Engelli	Duyma engelli	Fiziksel Engelli	Bulaşıcı olmayan kronik hastalığı olanlar	Zihinsel Engelli	Ruhsal-Duygusal bozukluğu olanlar	Bulaşıcı olan kronik hastalığa sahip olanlar
Çocuğumla aynı mahallede oturması	95,22	94,13	89,75	84,84	73,50	59,02	32,38
Çocuğumla aynı okula gitmesi	89,48	89,34	84,70	81,28	62,30	48,63	23,63
Çocuğumla aynı sınıfta olması	86,34	85,93	81,56	79,23	54,92	41,26	19,54
Çocuğumla oyun oynaması arkadaşlık etmesi	86,89	86,20	81,28	76,91	53,55	37,57	16,53
Çocuğumun en iyi arkadaşı olması	79,23	77,19	74,04	72,27	44,13	33,06	15,44
Çocuğumun sevgilisi olması	42,62	45,77	42,49	49,32	20,90	18,17	6,69
Çocuğumla sözlü-nişanlı-evli olması	39,89	43,03	39,62	47,27	18,99	17,35	6,15



**Tablo 4.1: Farklı engel gruplarındaki çocuklarla farklı seviyelerdeki sosyal ilişkilerin kabul edilebilirliği (Yerleşim tipi, %)**

Büyükşehir							
	Görme Engelli	Duyma engelli	Fiziksel Engelli	Bulaşıcı olmayan kronik hastalığı olanlar	Zihinsel Engelli	Ruhsal-Duygusal bozukluğu olanlar	Bulaşıcı olan kronik hastalığa sahip olanlar
Çocuğumla aynı mahallede oturması	95,52	95,00	92,40	86,56	74,48	58,02	31,15
Çocuğumla aynı okula gitmesi	92,29	91,77	89,48	84,17	62,71	47,71	23,02
Çocuğumla aynı sınıfta olması	90,42	90,21	87,29	82,29	56,77	42,92	19,27
Çocuğumla oyun oynaması arkadaşlık etmesi	89,90	89,90	84,69	80,10	53,54	38,65	15,63
Çocuğumun en iyi arkadaşı olması	81,46	79,90	76,88	75,10	43,13	32,60	14,38
Çocuğumun sevgilisi olması	46,98	49,69	47,50	52,60	18,44	15,83	4,48
Çocuğumla sözlü-nişanlı-evli olması	44,69	47,81	45,94	50,21	17,81	15,83	4,58

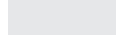
Kır							
	Görme Engelli	Duyma engelli	Fiziksel Engelli	Bulaşıcı olmayan kronik hastalığı olanlar	Zihinsel Engelli	Ruhsal-Duygusal bozukluğu olanlar	Bulaşıcı olan kronik hastalığa sahip olanlar
Çocuğumla aynı mahallede oturması	96,08	92,99	87,29	78,27	71,26	56,65	24,11
Çocuğumla aynı okula gitmesi	89,79	88,36	82,42	75,06	60,93	43,23	16,27
Çocuğumla aynı sınıfta olması	83,37	82,42	76,37	70,43	51,19	35,04	12,59
Çocuğumla oyun oynaması arkadaşlık etmesi	84,44	82,30	75,42	68,53	52,85	34,44	11,76
Çocuğumun en iyi arkadaşı olması	71,62	71,02	67,46	63,54	42,52	29,93	11,64
Çocuğumun sevgilisi olması	35,75	37,53	32,54	38,60	18,88	14,85	7,13
Çocuğumla sözlü-nişanlı-evli olması	32,30	34,80	30,88	37,17	16,75	15,56	6,65

Kent							
	Görme Engelli	Duyuma engelli	Fiziksel Engelli	Bulaşıcı olmayan kronik hastalığı olanlar	Zihinsel Engelli	Ruhsal-Duygusal bozukluğu olanlar	Bulaşıcı olan kronik hastalığa sahip olanlar
Çocuğumla aynı mahallede oturması	95,48	95,01	90,69	85,04	74,51	56,91	29,92
Çocuğumla aynı okula gitmesi	87,96	87,02	84,01	81,84	58,04	46,75	22,95
Çocuğumla aynı sınıfta olması	83,16	82,13	78,55	78,65	49,95	39,23	17,50
Çocuğumla oyun oynaması arkadaşlık etmesi	88,62	88,43	82,03	77,33	52,40	36,41	15,05
Çocuğumun en iyi arkadaşı olması	82,03	81,56	74,60	70,27	44,03	29,35	12,61
Çocuğumun sevgilisi olması	44,03	45,16	38,95	47,22	21,17	18,06	7,90
Çocuğumla sözlü-nişanlı-evli olması	42,24	43,27	37,25	44,68	20,51	17,22	6,96

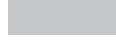
% 81-100



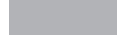
% 61-80



% 41-60



% 21-40



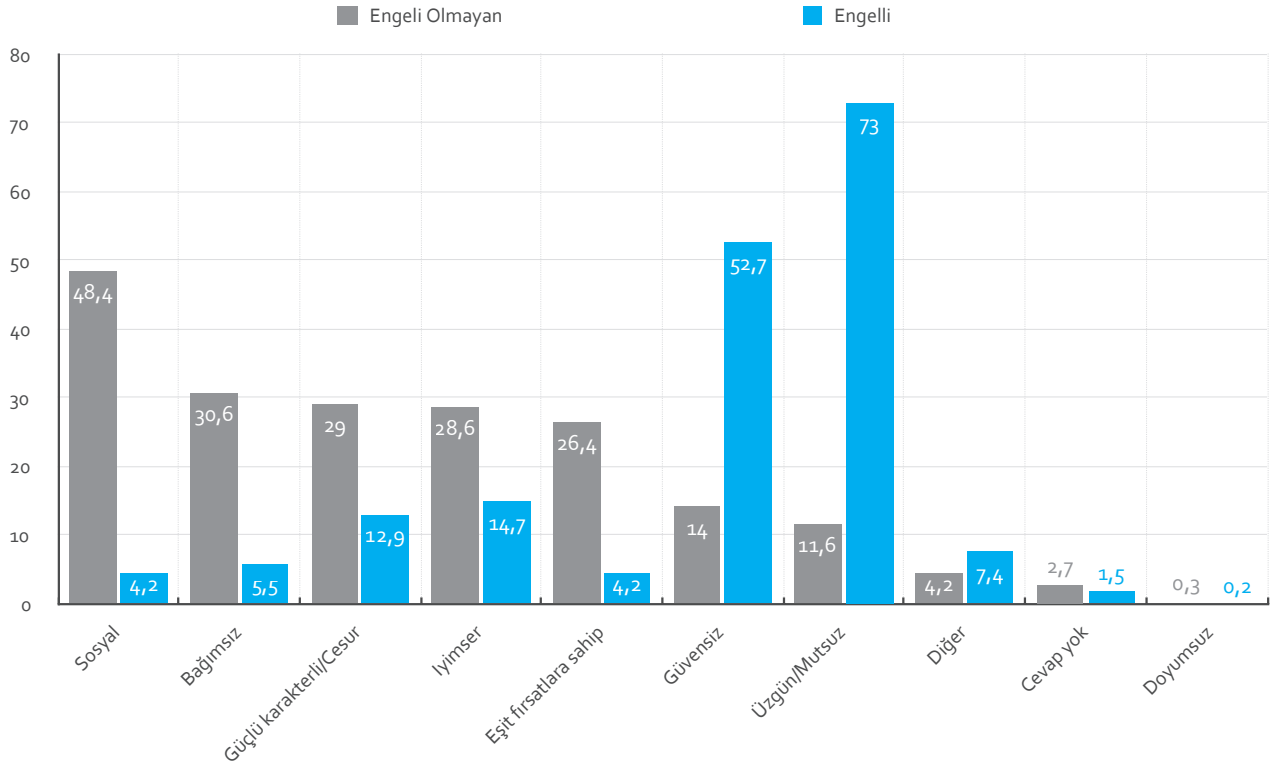
% 0-20



## Engeli olan ve olmayan çocukların toplum tarafından tanımlanması

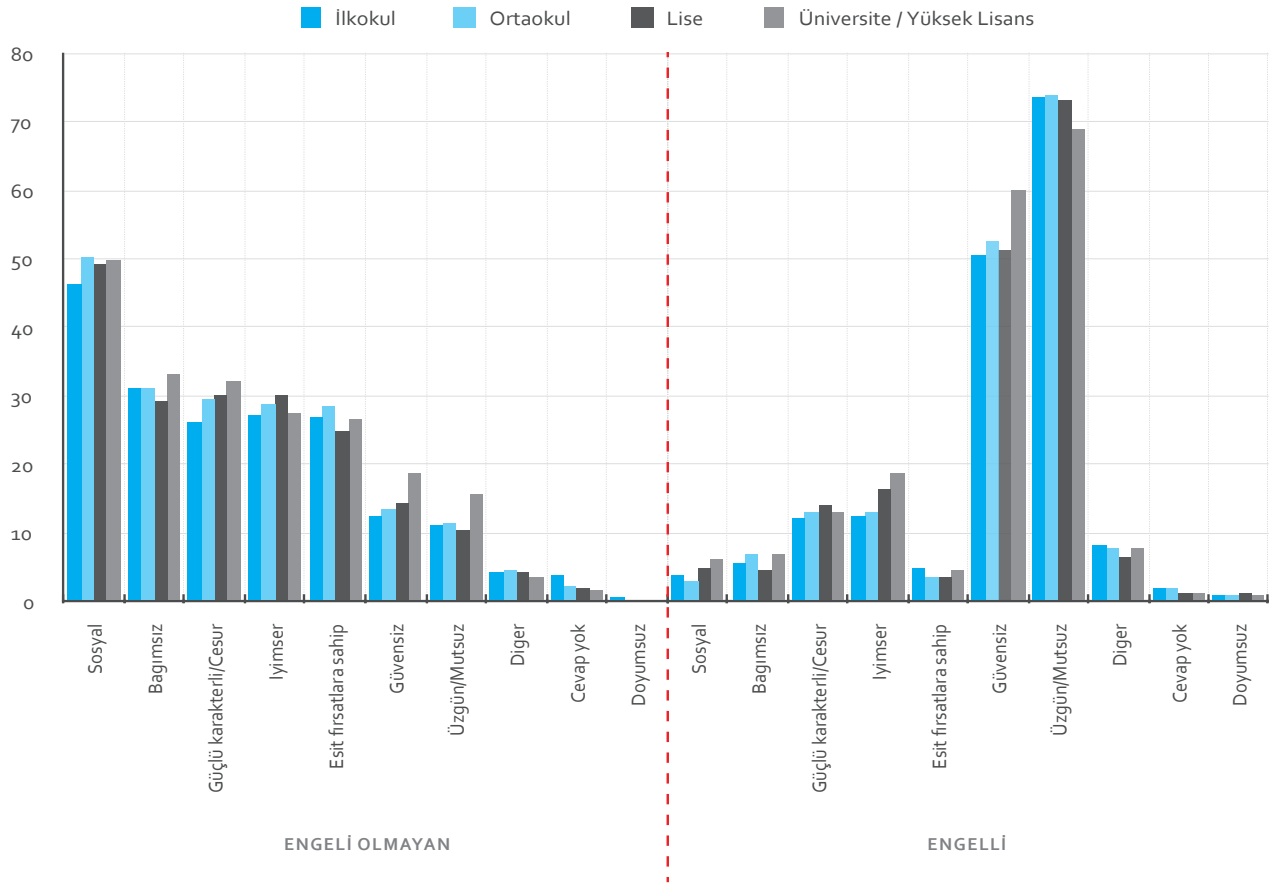
Ankette katılımcıların engeli olan ve olmayan çocukları tanımlamaları arasındaki farkı ölçmek için iki ayrı soruda söz konusu çocukları sunulan seçeneklerden hangisiyle tanımladıkları sorulmuş ve ilk 3 cevap toplanmıştır. Bu iki sorunun analizinden engeli olmayan çocukların daha çok olumlu sıfatlarla (sosyal, bağımsız, güçlü karakterli /cesur, iyimser, eşit fırsatlara sahip), engeli olan çocukların ise olumsuz sıfatlarla (güvensiz, üzgün / mutsuz) tanımlandıkları ortaya çıkmaktadır (Şekil 63). Her iki grup çocuk için de “doyumсу” tanımı yüzde 0,5’in altında kalmıştır.

Şekil 63: Engeli olan ve olmayan çocukların toplum tarafından tanımlanması (Tüm örneklem, %)



Engeli olan ve olmayan çocukların tanımlanmasında kadın - erkek ve engelli yakını – diğer katılımcı grupları içerisinde farklılaşma olmadığı görülmektedir (Tablo 42). Eğitim durumuna göre bakıldığında eğitim seviyesi ilkokul olan katılımcıların engeli olmayan çocukları ortalamadan daha düşük oranda güçlü karakterli /cesur olarak tanımladığı, engeli olan çocukları ise ortalamadan daha düşük oranda iyimser olarak tanımladığı görülmektedir (Şekil 64). Üniversite / yüksek lisans seviyesinde eğitime sahip katılımcıların hem engeli olan hem de engeli olmayan çocukları daha yüksek oranda güvensiz olarak tanımladıkları, ancak genel olarak engeli olan çocuklara bakışlarının diğer katılımcılardan daha olumlu olduğu görülmektedir. Bu seviyede eğitime sahip olan katılımcılar engeli olan çocukları ortalamadan daha düşük oranda üzgün / mutsuz, daha yüksek oranda da sosyal ve iyimser olarak tanımlamaktadır.

Şekil 64: Engeli olan ve olmayan çocukların toplum tarafından tanımlanması (Eğitim seviyesi, %)



Tablo 42: Engeli olan ve olmayan çocukların tanımları arasındaki farkın istatistiksel anlamlılığı (Eğitim seviyesi)

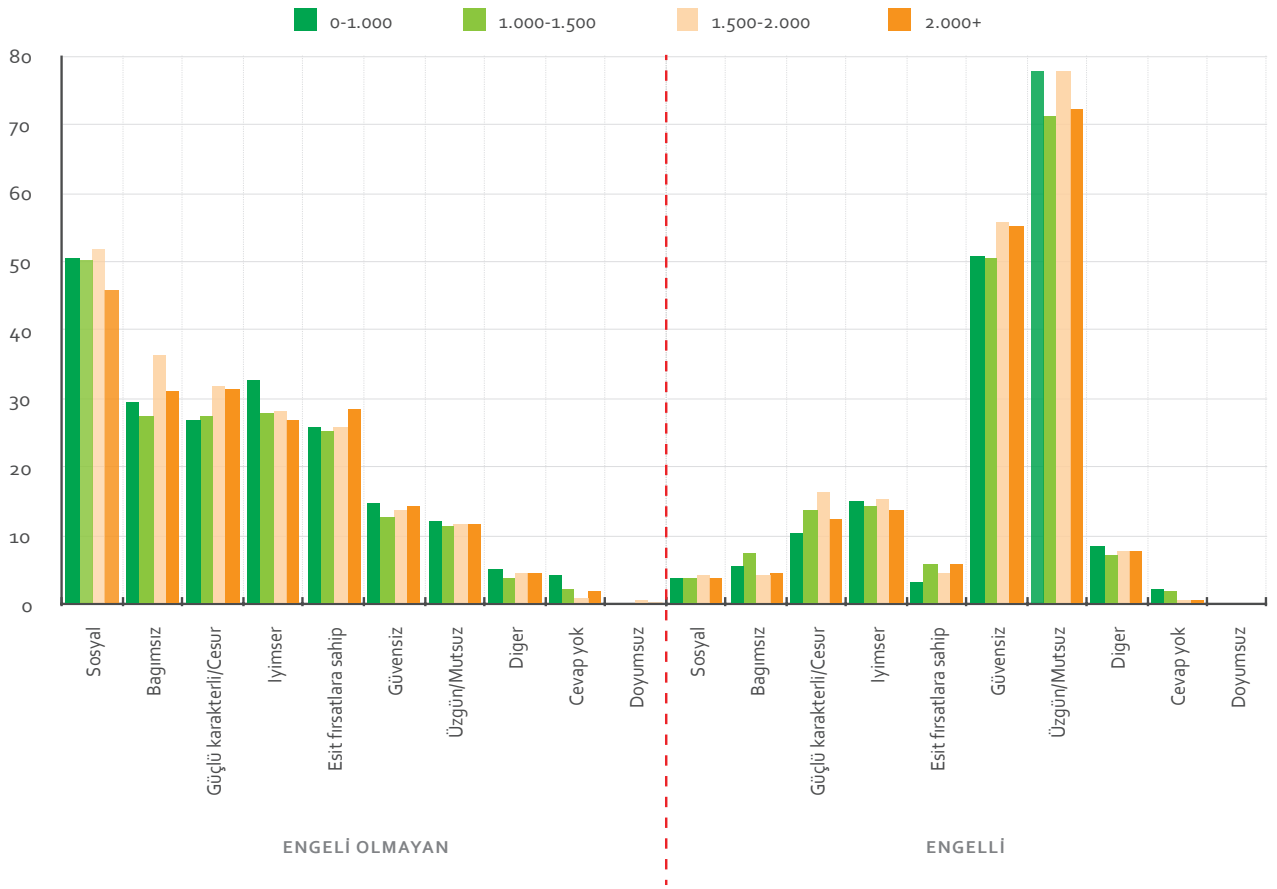
	Engeli olmayan				Engeli olan			
	İlkokul	Ortaokul	Lise	Üniversite /Yüksek Lisans	İlkokul	Ortaokul	Lise	Üniversite /Yüksek Lisans
Güvensiz								
Bağımsız								
Sosyal								
Eşit fırsatlara sahip								
Üzgün/Mutsuz								
İyimser								
Güçlü Karakterli/Cesur								

■ %5 seviyesinde anlamlı      ■ %10 seviyesinde anlamlı



En düşük gelir seviyesindeki katılımcıların engeli olmayan çocukları ortalamanın üzerinde iyimser olarak tanımlarken, engeli olan çocuklar konusunda daha kötümser oldukları görülmektedir (Şekil 65). Düşük gelir seviyesindeki katılımcılar diğer katılımcılara oranla, engeli olan çocuklar eşit fırsatlara sahip ve güçlü karakterli / cesur olarak daha düşük oranda, üzgün / mutsuz olarak ise daha yüksek oranda tanımlamaktadırlar. Geliri 1.500-2.000TL arasında olanlar engeli olmayan çocukların, geliri 1.000-1.500TL arasında olanlar ise engeli olan çocukların bağımsız olduğunu daha yüksek oranda söylemektedir. Geliri 1.500-2.000TL arasında olan katılımcılar engeli olan çocukların üzgün / mutsuz olduğunu daha yüksek oranda belirtirken, aynı çocukların güçlü karakterli / cesur olduklarını da daha yüksek oranda söylemişlerdir.

Şekil 65: Engeli olan ve olmayan çocukların toplum tarafından tanımlanması (Gelir seviyesi, %)



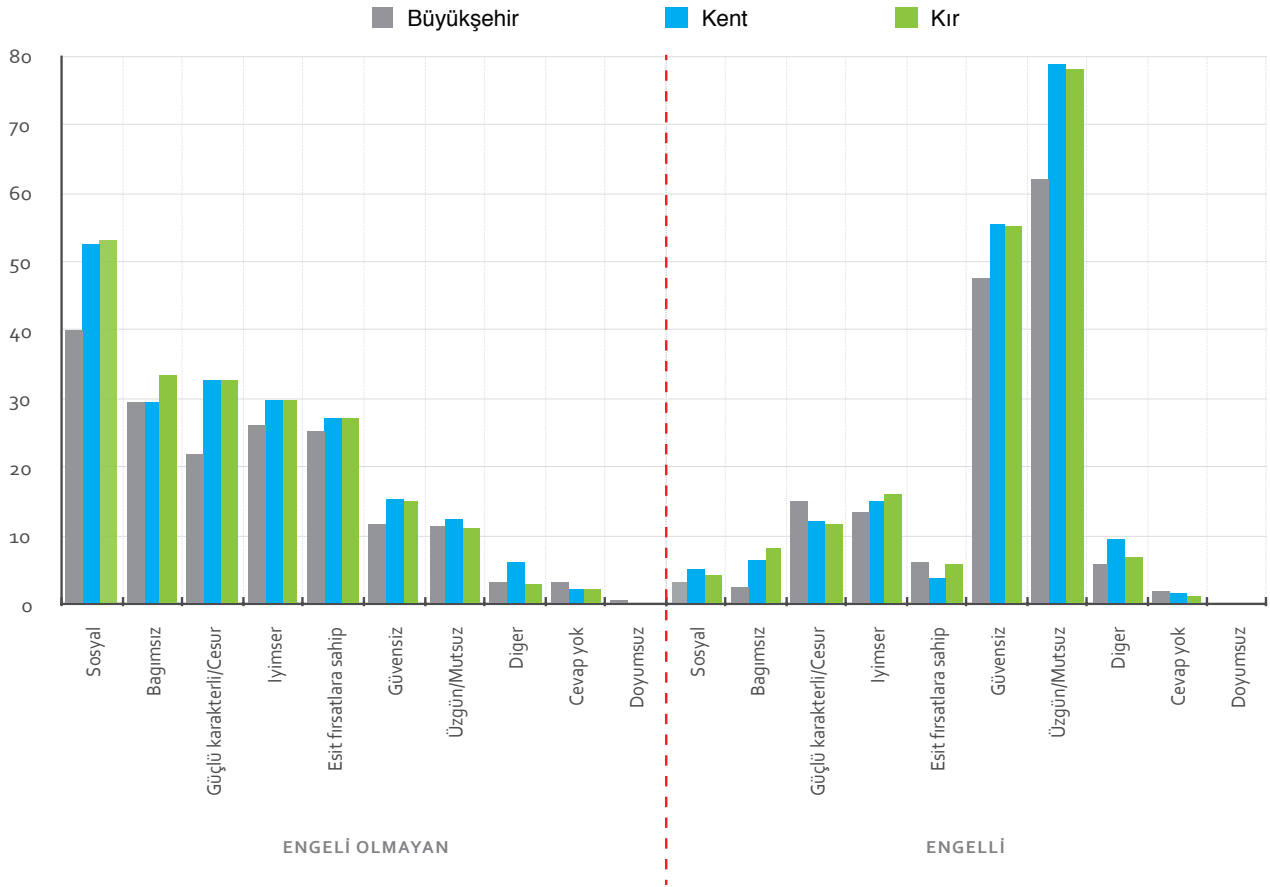
**Tablo 43: Engeli olan ve olmayan çocukların tanımları arasındaki farklılığın istatistiksel anlamlılığı (Gelir seviyesi)**

	Engeli olmayan				Engeli olan			
	0-1.000	1.000-1.500	1.500-2.000	2.000+	0-1.000	1.000-1.500	1.500-2.000	2.000+
Güvensiz								
Bağımsız								
Sosyal								
Eşit fırsatlara sahip								
Üzgün/Mutsuz								
İyimser								
Güçlü Karakterli/Cesur								

 %5 seviyesinde anlamlı  %10 seviyesinde anlamlı

Yerleşim tipine göre engeli olmayan çocukların tanımlamasına bakıldığında söz konusu çocukların sosyal ve güçlü karakterli / cesur olduklarına ilişkin tanımların oranı büyükşehirlerden kırsala doğru gidildikçe artmaktadır (Şekil 66). Bu tanımlar büyükşehirlerdeki katılımcılar tarafından ortalamanın altında kullanılırken, kırsal alanda ve kentte yaşayan katılımcılar tarafından ortalamanın üzerinde kullanılmaktadır. Büyükşehirdeki katılımcıların engeli olmayan çocukları ortalamaya göre daha az iyimser ve daha az güvensiz olarak tanımladıkları görülmektedir. Engeli olan çocuklar ise büyükşehirden kırsala doğru gidildiğinde daha yüksek oranda üzgün / mutsuz ve güvensiz olarak tanımlanmaktadır. Büyükşehirlerdeki katılımcılar engeli olan çocukların bağımsız olduğunu daha düşük oranda, kırsaldaki katılımcılar ise daha yüksek oranda dile getirmektedirler.

Şekil 66: Engeli olan ve olmayan çocukların toplum tarafından tanımlanması (Yerleşim tipi, %)



Tablo 44: Engeli olan ve olmayan çocukların tanımları arasındaki farklılığın istatistiksel anlamlılığı (Yerleşim tipi)

	Engeli olmayan			Engeli olan		
	Büyükşehir	Kent	Kır	Büyükşehir	Kent	Kır
Güvensiz	■			■	■	
Bağımsız			■	■		■
Sosyal	■			■	■	
Eşit fırsatlara sahip					■	■
Üzgün/Mutsuz				■	■	■
İyimser	■					
Güçlü Karakterli/Cesur	■	■	■	■		

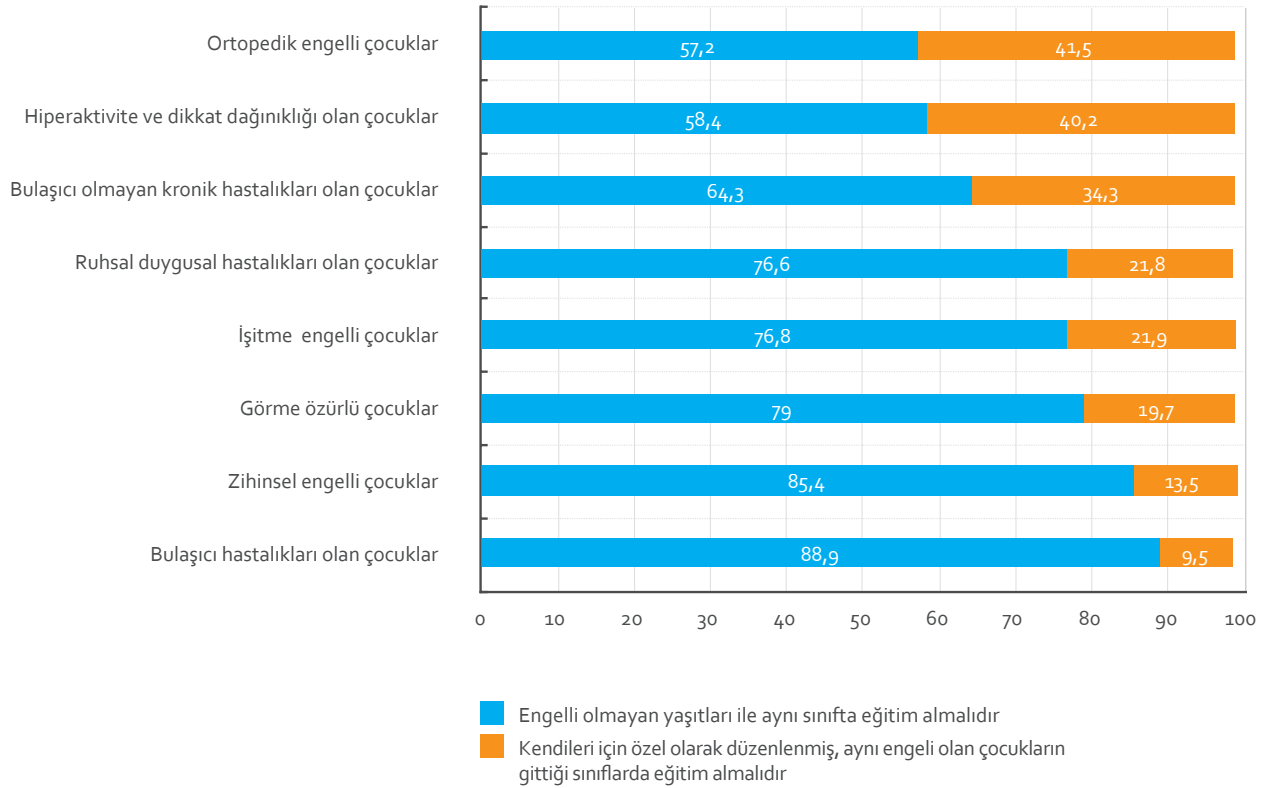
■ %5 seviyesinde anlamlı

■ %10 seviyesinde anlamlı

## Engeli olan çocukların eğitim ortamı

Ankette farklı engel gruplarındaki çocukların ne tür eğitim ortamlarında eğitim almalarının daha uygun olacağı sorulduğunda, katılımcıların farklı seviyelerdeki sosyal ilişkilerin kabul edilebilirliğine verdikleri cevaplara benzer cevaplar alınmıştır. Katılımcılar, kendilerinin/çocuklarının zarar görebilecekleri, eğitimlerinin sektöre uğrayabileceği durumlarda belirli engel gruplarındaki çocukların kendileri için özel olarak düzenlenmiş, aynı engeli olan çocukların gittikleri sınıflarda eğitim almasının uygun olduğunu söylemektedirler (Şekil 67). Ortopedik engeli olan, hiperaktif-dikkat dağınıklığı olan ve bulaşıcı olmayan hastalığı bulunan çocukların, çevrelerine herhangi bir tehlike ya da engel teşkil etmedikleri için, engeli olmayan yaşlıları ile aynı sınıfta eğitim görmesi daha yüksek oranda uygun bulunurken; bu oran ruhsal-duygusal bozuklukları olanlar ve bulaşıcı hastalıkları olanların çevreleri açısından tehlike teşkil ettikleri düşünüldüğü için, duysal ve zeka engeli olan çocuklar ise eğitim sürecini yavaşlatma ihtimali göz önünde bulundurulduğu için daha düşüktür. İngiltere’de yapılan ankette de benzer sonuçlar çıkmış, zeka engeli olan çocuklar diğer çocukların eğitimini olumsuz etkileme ihtimalleri ve müfredatın onlar için uygun olmaması nedeniyle diğer çocuklarla aynı sınıflarda eğitim görmeleri uygun bulunmamıştır<sup>10</sup>.

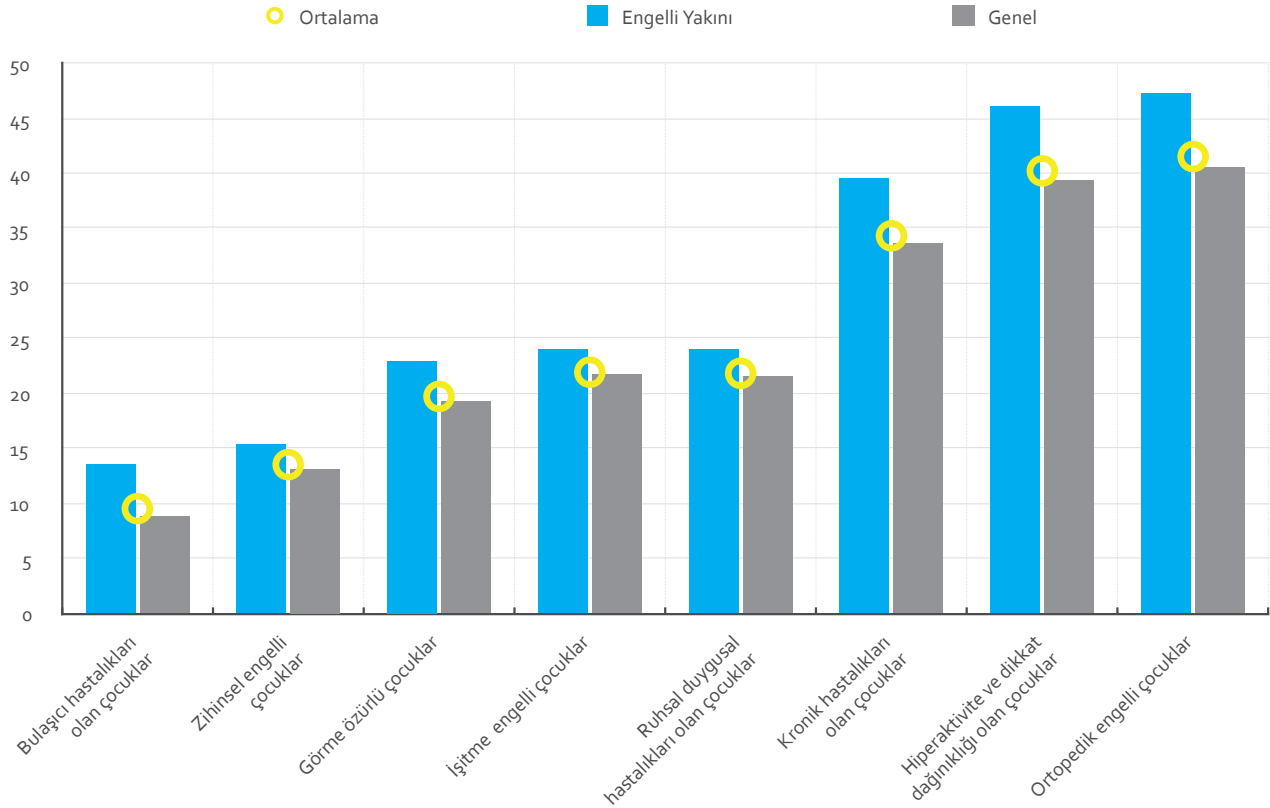
Şekil 67: Farklı engel grubundaki çocuklar için uygun olduğu düşünülen eğitim ortamları (Tüm örneklem, %)



<sup>10</sup> Baseline Survey on Public Attitudes towards Persons with a Disability 2010

Engeli olan çocukların engeli olmayan yaşlılarıyla aynı sınıfta eğitim görmesini uygun bulan engeli olan bireyler ve yakınlarının oranı diğer katımcılara göre tüm engel gruplarında daha yüksektir (Şekil 68). Bu fark hem ortopedik engel ve hiperaktivite-dikkat dağınıklığı gibi katılımcıların geneli tarafından daha yüksek kabul gören engel gruplarında, hem de ruhsal-duygusal bozukluklar ve bulaşıcı kronik hastalıklar gibi daha düşük kabul gören engel gruplarında anlamlıdır (Tablo 45).

**Şekil 68: Engel gruplarına göre çocukların yaşlılarıyla aynı sınıfta eğitim görmesini uygun bulanlar (Engelli yakını-genel, %)**



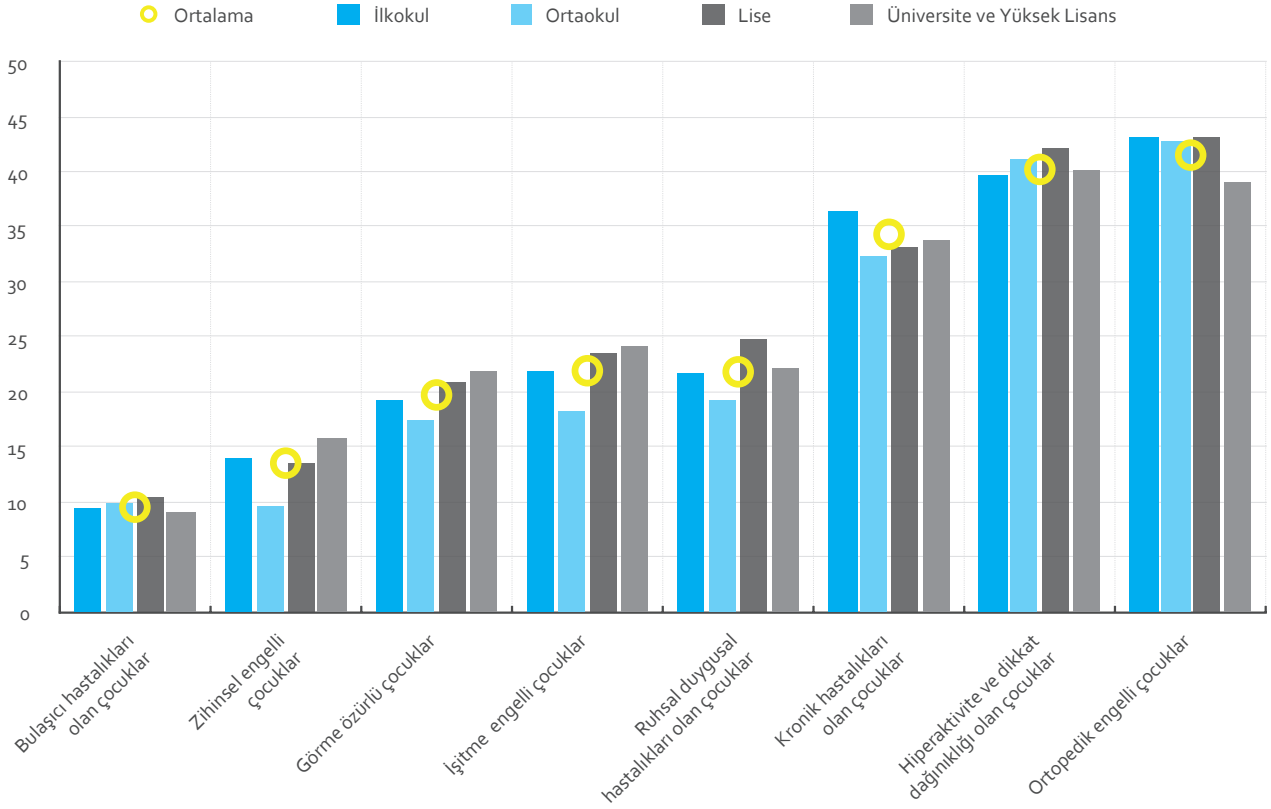
**Tablo 45: Engel gruplarına göre çocukların diğer yaşlılarıyla aynı sınıfta eğitiminin uygunluğu (Engelli yakını)**

	Engeli olan bireyler ve yakınları
Zihinsel engelli çocuklar	
İşitme engelli çocuklar	
Görme özürlü çocuklar	
Ruhsal duygusal hastalıkları olan çocuklar	
Bulaşıcı olmayan kronik hastalıkları olan çocuklar	
Ortopedik engelli çocuklar	
Bulaşıcı hastalıkları olan çocuklar	
Hiperaktivite ve dikkat dağınıklığı olan çocuklar	

■ %5 seviyesinde anlamlı      ■ %10 seviyesinde anlamlı

Söz konusu soruya verilen cevaplarda eğitim seviyelerine göre önemli bir farklılaşma görülmemektedir (Tablo 46). Ortaokul seviyesinde eğitime sahip katılımcıların genellikle (bulaşıcı hastalık, hiperaktivite-dikkat dağınıklığı ve ortopedik engel grupları dışında ) engeli olan çocukların diğer yaşlılarıyla aynı sınıfta eğitim görmesini ortalamasının altında uygun bulunduğu, bu farklılığın zihinsel engel ve işitme engeli gruplarında istatistiksel olarak anlamlı olduğu ortaya çıkmaktadır (Şekil 6g).

**Şekil 6g: Engel gruplarına göre çocukların yaşlılarıyla aynı sınıfta eğitim görmesini uygun bulanlar (Eğitim seviyesi, %)**



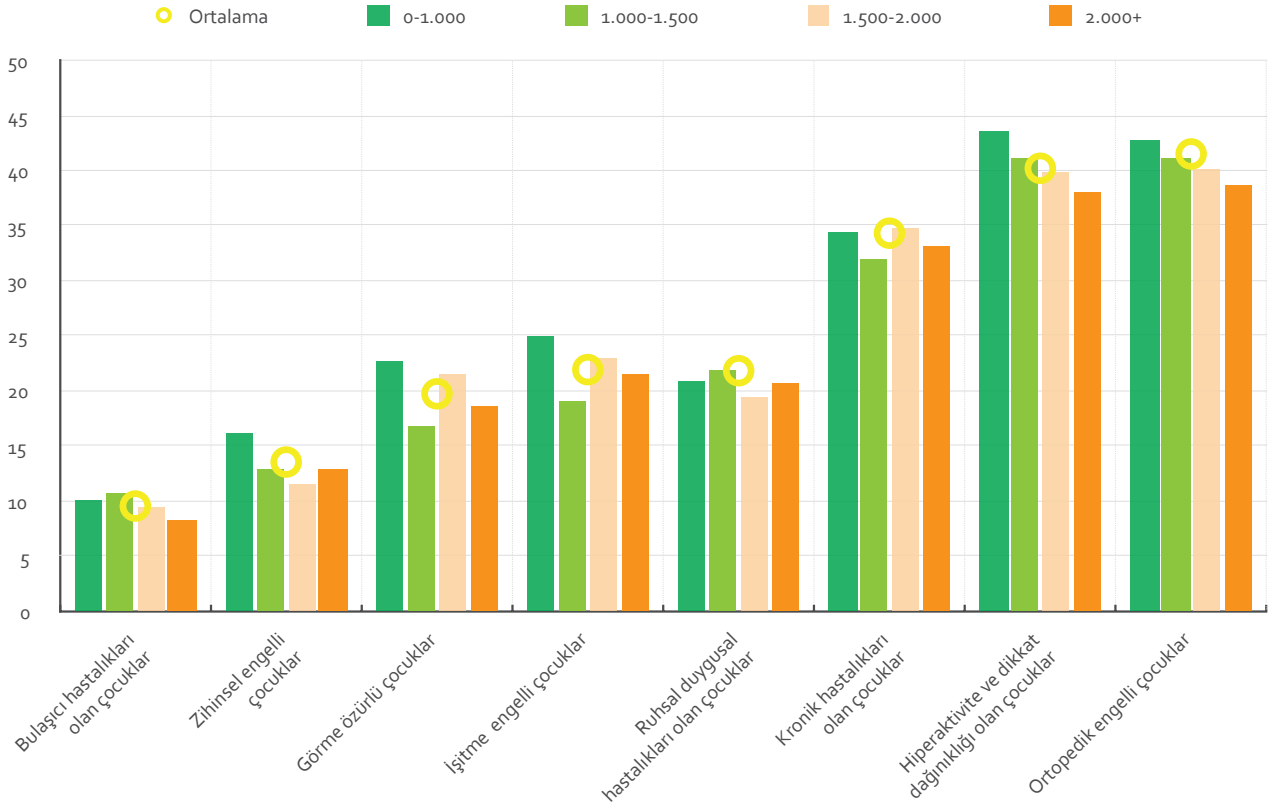
**Tablo 46: Engel gruplarına göre çocukların diğer yaşlılarıyla aynı sınıfta eğitiminin uygunluğu (Eğitim seviyesi)**

	Eğitim seviyesi			
	İlkokul	Ortaokul	Lise	Üniversite/Yüksek Lisans
Zihinsel engelli çocuklar	■	■		
İşitme engelli çocuklar	■	■		
Görme özürülü çocuklar				
Ruhsal duygusal hastalıkları olan çocuklar				
Bulaşıcı olmayan kronik hastalıkları olan çocuklar				
Ortopedik engelli çocuklar	■			
Bulaşıcı hastalıkları olan çocuklar				
Hiperaktivite ve dikkat dağınıklığı olan çocuklar				

■ %5 seviyesinde anlamlı      ■ %10 seviyesinde anlamlı

Gelir gruplarına göre bakıldığında farklılaşmanın zihinsel, işitme ve görme engeli olan çocuklarla ilgili cevaplarda olduğu ortaya çıkmaktadır (Tablo 47). Bu cevapların hepsinde, en düşük gelir gurubundaki katılımcılar söz konusu çocukların engeli olmayan yaşlılarıyla aynı sınıfta eğitim görmesini ortalamanın üzerinde uygun bulurken, geliri 1.000-1.500TL arasındaki katılımcılar daha düşük düzeyde uygun bulmaktadır (Şekil 70).

**Şekil 70: Engel gruplarına göre çocukların yaşlılarıyla aynı sınıfta eğitim görmesini uygun bulanlar (Gelir seviyesi, %)**



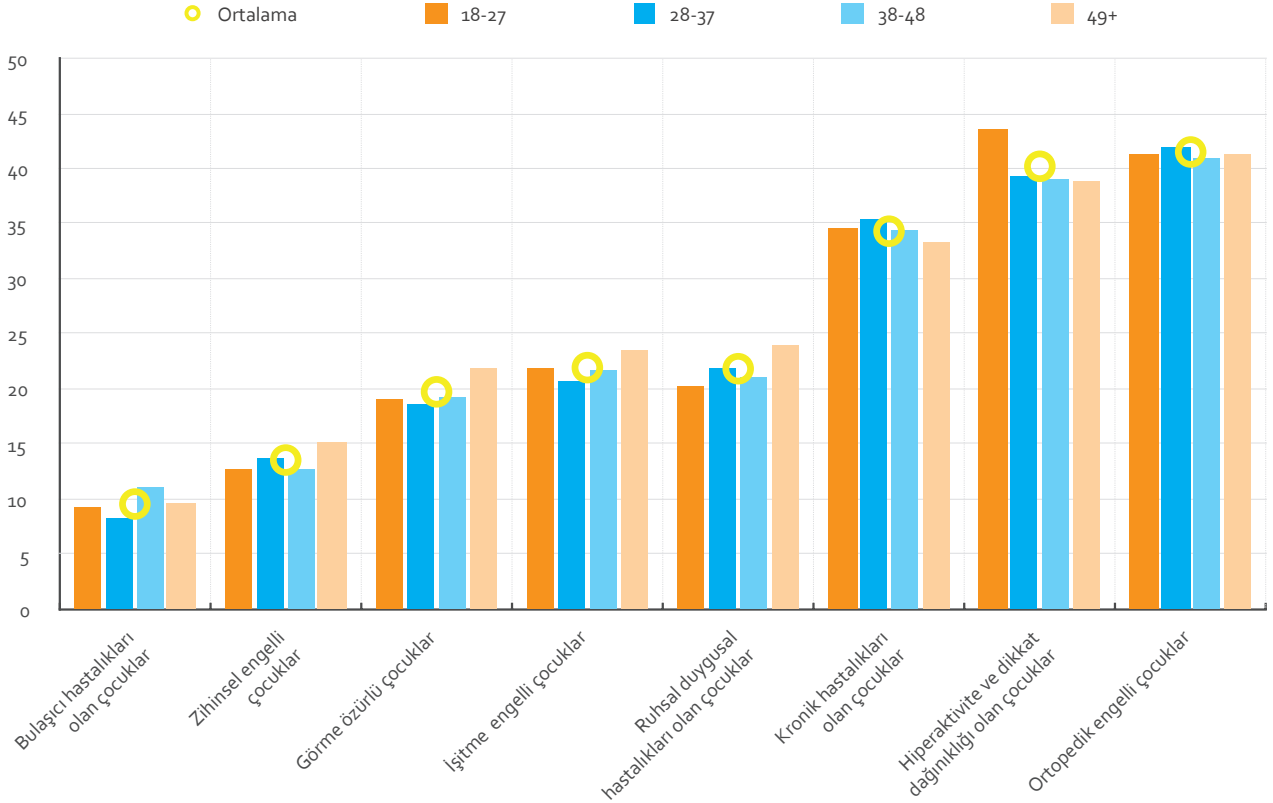
**Tablo 47: Engel gruplarına göre çocukların diğer yaşlarıyla aynı sınıfta eğitiminin uygunluğu (Gelir seviyesi)**

	Gelir seviyesi			
	0-1.000	1.000-1.500	1.500-2.000	2.000+
Zihinsel engelli çocuklar				
İşitme engelli çocuklar				
Görme özürlü çocuklar				
Ruhsal duygusal hastalıkları olan çocuklar				
Bulaşıcı olmayan kronik hastalıkları olan çocuklar				
Ortopedik engelli çocuklar				
Bulaşıcı hastalıkları olan çocuklar				
Hiperaktivite ve dikkat dağınıklığı olan çocuklar				

%5 seviyesinde anlamlı  %10 seviyesinde anlamlı

Yaş gruplarında tek anlamlı farklılaşmanın 18-27 yaş grubunda, hiperaktif-dikkat dağınıklığı olan çocuklar grubunda olduğu (Tablo 48), bu engel grubunun en düşük yaş grubu tarafından diğer yaşlarıyla aynı sınıfta eğitim görmesinin daha yüksek oranda uygun bulunduğu görülmektedir (Şekil 71).

**Şekil 71: Engel gruplarına göre çocukların yaşlarıyla aynı sınıfta eğitim görmesini uygun bulanlar (Yaş grubu, %)**





**Tablo 48: Engel gruplarına göre çocukların diğer yaşlarıyla aynı sınıfta eğitiminin uygunluğu (Yaş grubu)**

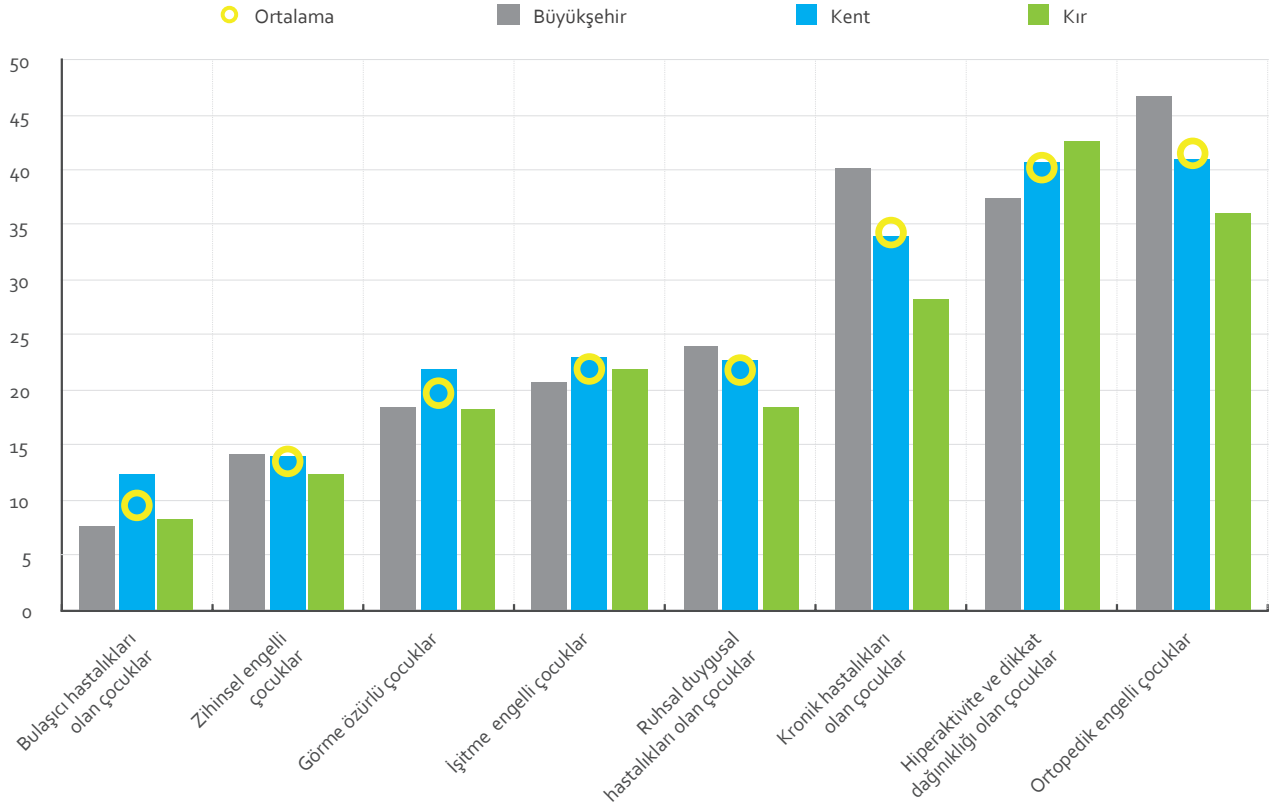
	Eğitim seviyesi			
	18-27	28-37	38-48	49+
Zihinsel engelli çocuklar				
İşitme engelli çocuklar				
Görme özürlü çocuklar				
Ruhsal duygusal hastalıkları olan çocuklar				
Bulaşıcı olmayan kronik hastalıkları olan çocuklar				
Ortopedik engelli çocuklar				
Bulaşıcı hastalıkları olan çocuklar				
Hiperaktivite ve dikkat dağınıklığı olan çocuklar				

 %5 seviyesinde anlamlı  %10 seviyesinde anlamlı

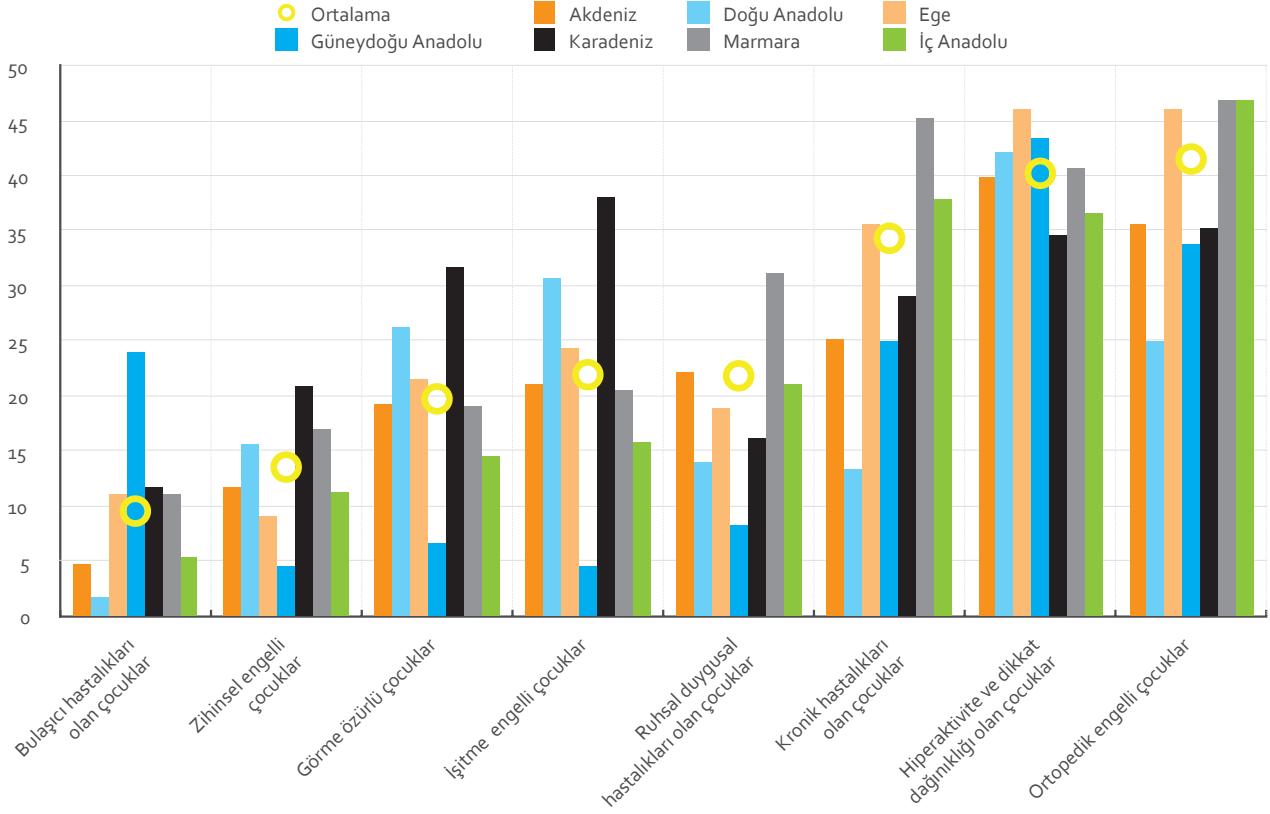
Yerleşim tipine göre bakıldığında büyükşehirlerde yaşayan katılımcıların verdikleri cevapların diğer yerleşim birimlerine göre daha çok farklılaştığı (Tablo 49) görülmektedir. Bulaşıcı olmayan kronik hastalıklar ve ortopedik engel gruplarındaki çocukların diğer yaşlarıyla aynı sınıfta eğitim görmesi söz konusu katılımcılar tarafından daha yüksek oranda uygun bulunurken, bulaşıcı hastalığı olan ve hiperaktivite-dikkat dağınıklığı olan çocuklarda bu oran ortalamanın altındadır (Şekil 72).

Coğrafi bölgelerde ise verilen cevaplardaki en yoğun farklılaşmanın Güneydoğu Anadolu ve Karadeniz bölgesinde olduğu, bu bölgeleri Doğu Anadolu bölgesinin takip ettiği görülmektedir (Tablo 53). Karadeniz bölgesinde dikkat çeken eğilim genel tarafından diğer yaşlarıyla aynı sınıfta eğitim görmesi daha düşük düzeyde uygun bulunan gruplarda (zihinsel engel, görme ve işitme engeli gibi) ortalamanın üzerinde; genel tarafından daha yüksek uygun bulunan gruplarda ise (bulaşıcı olmayan kronik hastalıklar, hiperaktivite-dikkat dağınıklığı ve ortopedik engel gibi) ortalamanın altında cevap alınmış olmasıdır (Şekil 73). En fazla farklılaşmanın görüldüğü diğer bir bölge olan Güneydoğu Anadolu bölgesindeki katılımcıların cevapları ise bulaşıcı hastalığı olan çocuklar dışında ortalamanın altındadır.

Şekil 72: Engel gruplarına göre çocukların yaşlılarıyla aynı sınıfta eğitim görmesini uygun bulanlar (Yerleşim tipi, %)



**Şekil 73: Engel gruplarına göre çocukların yaşlılarıyla aynı sınıfta eğitim görmesini uygun bulanlar (Coğrafi bölge, %)**



**Tablo 49: Engel gruplarına göre çocukların diğer yaşlılarıyla aynı sınıfta eğitiminin uygunluğu (Yerleşim tipi ve coğrafi bölge)**

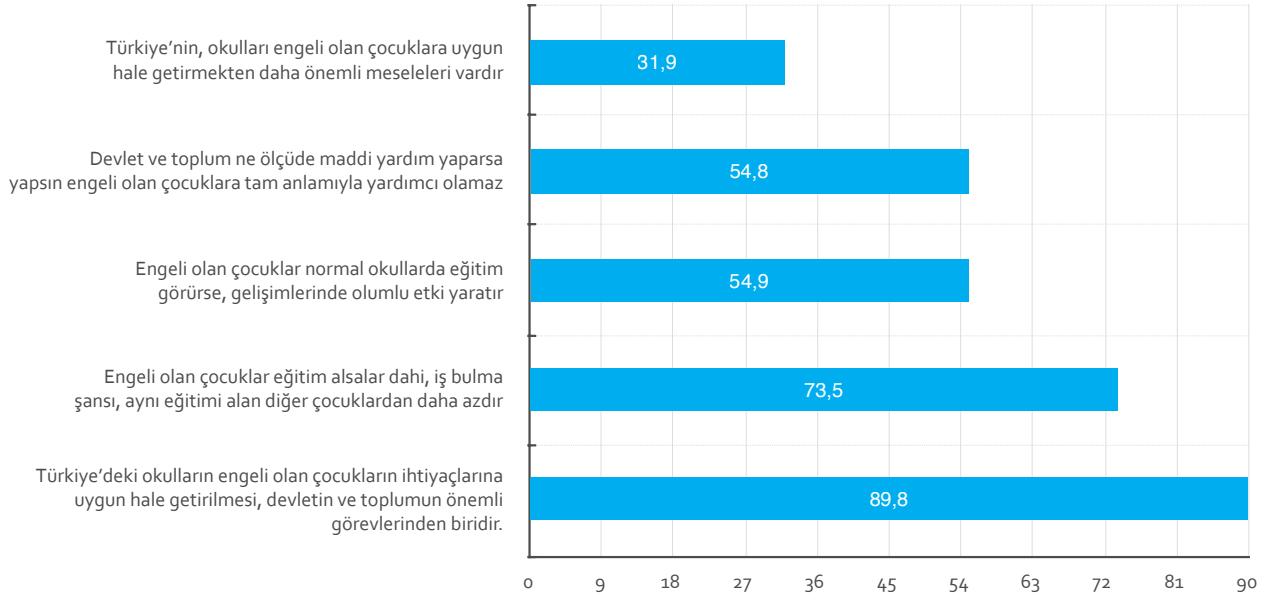
	Yerleşim Tipi			Coğrafi Bölge						
	Büyükşehir	Kent	Kır	Akdeniz	Doğu Anadolu	Ege	G.Doğu Anadolu	Karadeniz	Marmara	İç Anadolu
Zihinsel engelli çocuklar										
İşitme engelli çocuklar										
Görme özürlü çocuklar										
Ruhsal duygusal hastalıkları olan çocuklar										
Bulaşıcı olmayan kronik hastalıkları olan çocuklar										
Ortopedik engelli çocuklar										
Bulaşıcı hastalıkları olan çocuklar										
Hiperaktivite ve dikkat dağınıklığı olan çocuklar										

■ %5 seviyesinde anlamlı      ■ %10 seviyesinde anlamlı

## Engeli olan çocuklara yönelik politikalar ve kamunun rolüne ilişkin değerlendirmeler

Engeli olan çocuklara yönelik politikaların değerlendirildiği bölümde katılımcılara, Türkiye’de engeli olan çocukların eğitimi ve kamunun rolü ile ilgili bazı ifadeler sunulmuş ve bu ifadelerle katılıp katılmadıkları sorulmuştur. Bu soruya verilen cevaplara bakıldığında, katılımcıların yüzde 90’ının okulların engeli olan çocukların ihtiyaçlarına göre düzenlenmesinin toplumun ve devletin görevi olduğunu söylediği görülmektedir (Şekil 74). Okullarda söz konusu iyileştirmeler yapılsa da, önemli bir çoğunluk (yüzde 73,5) engeli olan çocukların eğitim alsalar dahi iş bulma şansının, aynı eğitimi alan diğer çocuklardan daha düşük olduğunu düşünmektedir. Bu noktada eğitim daha çok, engeli olan çocukların gelişimini olumlu yönde etkileyen (yüzde 55) ancak, özellikle iş hayatında engeli olmayan diğer çocuklarla aralarındaki fırsat farkını kapatmaya yetmeyen bir araç olarak görülmektedir. Katılımcıların yüzde 55’i eğitim alanı dışındaki alanlarda da devlet ve toplum tarafından yapılacak her türlü maddi yardımın engeli olan çocuklara yeterince yardımcı olamayacağını düşünmektedir.

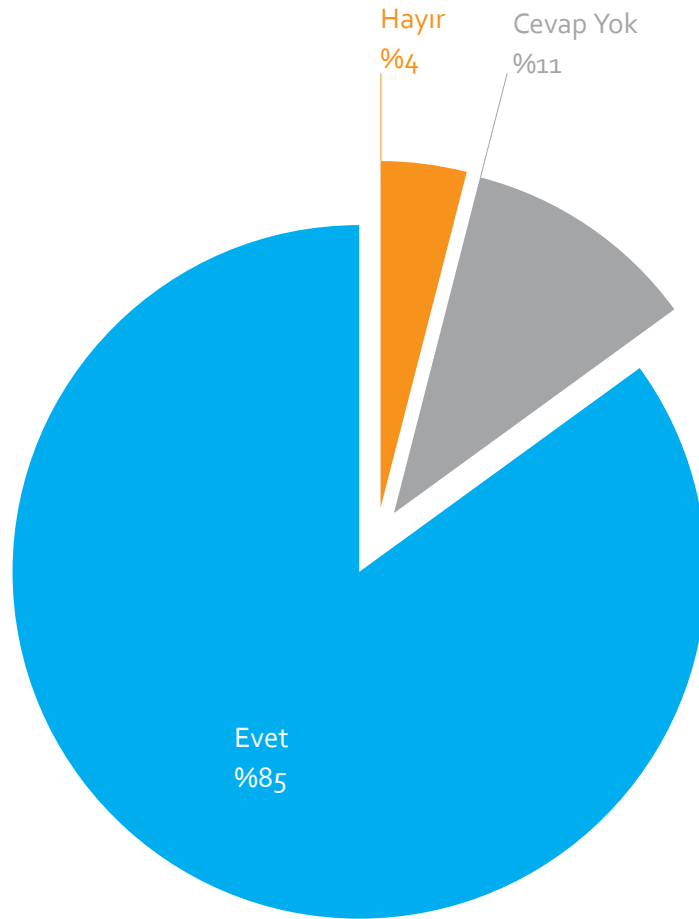
Şekil 74: Engeli olan çocukların eğitimi ve kamunun rolüne ilişkin düşünceler (Tüm örneklem, %)



Ankete katılanların yüzde 85'i engeli olan çocukların haklarını koruyan ayrı bir kanun olması gerektiğini düşünürken (Şekil 75), yüzde 55'i ise engeli olan çocukların daha iyi yaşam şartlarına kavuşması ve sosyal hayata katılmasının önündeki en önemli engelin devletin ilgisizliği olduğunu söylemiştir (Şekil 76). Bu noktada katılımcılar konuyla ilgili kamunun sorumluluğunu vurgulamakta, halkın önyargıları ve vatandaşların ilgisizliği ve bilgisizliği ise onu takip etmektedir (sırasıyla yüzde 49, yüzde 46 ve yüzde 42). Katılımcıların yalnızca yüzde 13'ü ülkenin öncelikli başka sorunları olduğunu söylemiştir.

Konu ile ilgili olarak kamunun sorumluluğu, engeli olan çocukların durumunun iyileştirilmesi ve toplum hayatına daha fazla katılmasına ilişkin sorumluluğu olan paydaşların sorulduğu soruda da ortaya çıkmaktadır. Katılımcılar en fazla sorumluluğun eğitim sistemi (yüzde 18), sağlık sistemi (yüzde 17) ve merkezi hükümette (yüzde 15) olduğunu düşünmektedir (Şekil 77). Toplumun genelinin ve engeli olan çocukların ailelerinin sorumlu olduğunu düşünenler yüzde 10 seviyesindedir. Katılımcıların ancak yüzde 3'ü kendini bu konuda sorumluluğu olan paydaşlar arasında görmektedir.

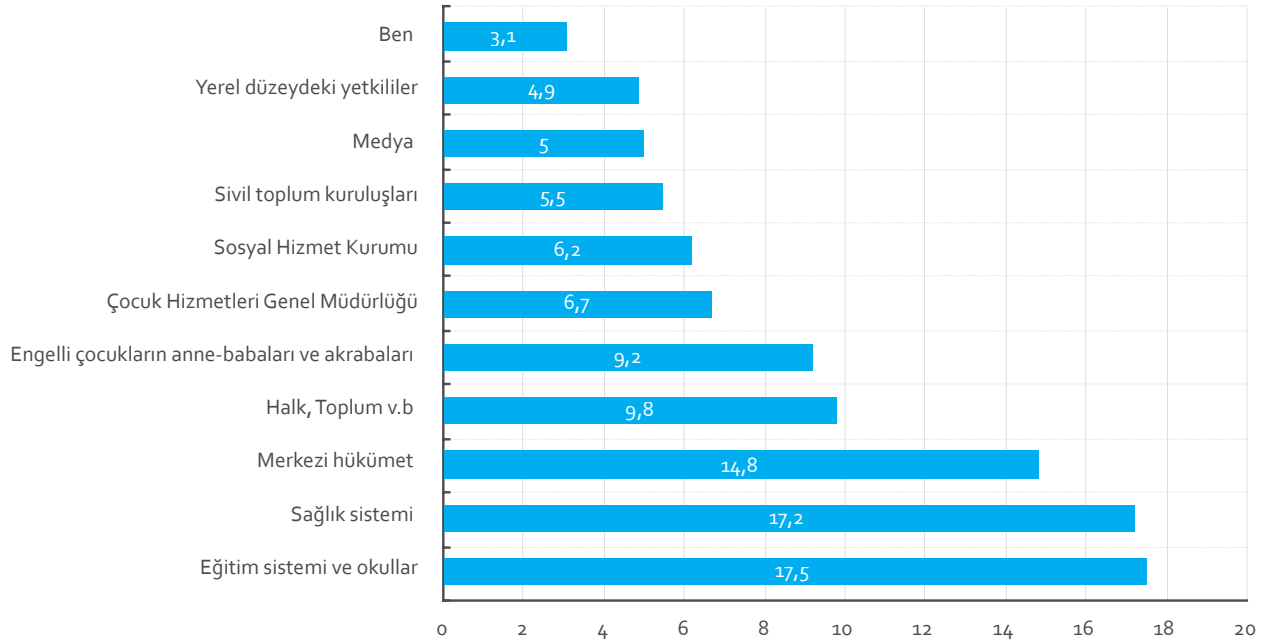
Şekil 75: Engeli olan çocukların haklarını koruyan ayrı bir kanun olmasının gerekli olduğunu düşünenler (Tüm örneklem)



**Şekil 76: Engeli olan çocukların daha iyi yaşam şartlarına kavuşmasının ve sosyal hayata katılımının önündeki engeller (Tüm örneklem, %)**

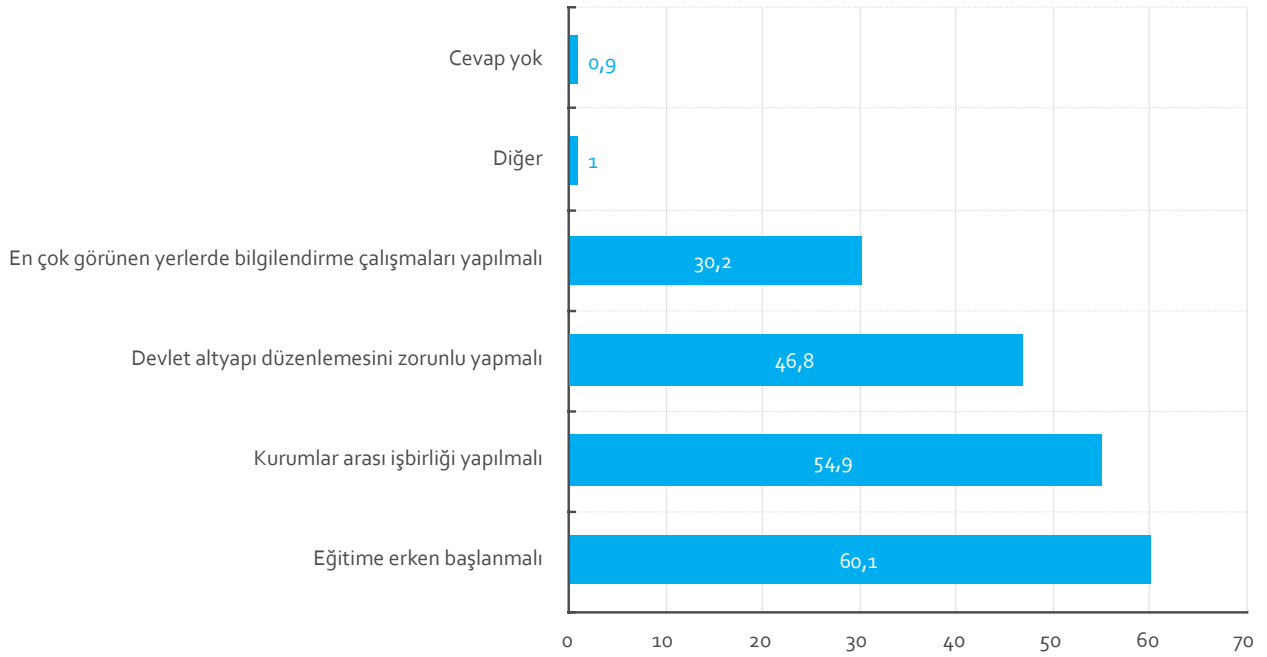


**Şekil 77: Engeli olan çocukların durumunun iyileştirilmesi ve toplum hayatına daha fazla katılmasında sorumluluğu olanlar (Tüm örneklem, %)**



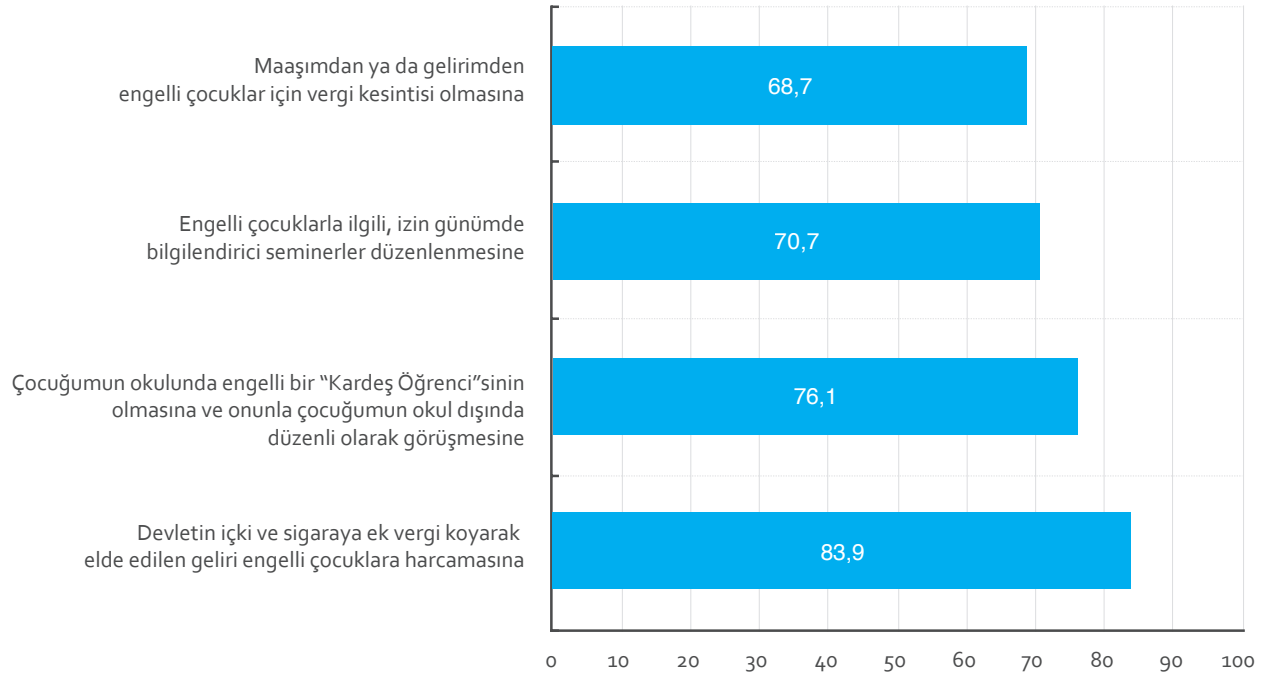
Engeli olan çocukların hayat şartlarının iyileştirilmesinde ve sosyal hayata katılmalarının sağlanmasında eğitimin rolü katılımcılar tarafından ön plana çıkarılmaktadır. Bunun bir örneği de engeli olan çocuklarla ilgili yapılması gereken çalışmalara ilişkin soruya verilen cevaplarda görülmektedir. Katılımcıların yüzde 60'ı engellilerle ilgili eğitime erken yaşta başlanması gerektiğini söylemektedir (Şekil 78). Eğitimin sağlanması ile ilgili ise katılımcıların yüzde 55'i devlet okulların, engeli olan çocuklar özel eğitim merkezleri ve sivil toplum kuruluşları arasında işbirliği yapılmasını gerektiğini belirtmiştir. Engeli olan çocukların sosyal hayata katılması ile ilgili olarak, gerekli altyapının hazırlanmasının ilgili kuruluşlar (sinema, tiyatro, spor salonu v.b.) için devlet tarafından zorunlu hale getirilmesi gerektiğini düşünenlerin oranı yüzde 47'dir. Katılımcıların yüzde 30'u ise, toplumda bilgi ve duyarlılık seviyesini arttırmak için en çok görünen yerlerde engellilerle ilgili bilgilendirme çalışmalarının yapılması gerektiğini söylemiştir.

Şekil 78: Engeli olan çocuklarla ilgili yapılması gereken çalışmalar (Tüm örneklem, %)



Ankette katılımcılara, engeli olan çocuklara daha iyi bir gelecek hazırlanması için yapılabilecekler sayılmış ve hangilerine destek verebileceklerini söylemeleri istenmiştir. Bu soruya verilen cevaplara bakıldığında her bir alternatifin katılımcılar tarafından en az yüzde 70 seviyesinde destek gördüğü göze çarpmaktadır (Şekil 79). Şıklar arasında en yüksek oranda onay alan seçeneğin yüzde 84 ile devletin koyacağı ek vergilerden elde edilen geliri engeli olan çocuklara harcaması olduğu görülmektedir. Her ne kadar katılımcılar, içki ve sigara gibi malların tüketim üzerinden dolayı şekilde toplanan vergiye daha yüksek oranda destek verse de, maaşlarından/gelirlerinden engeli olan çocuklar için doğrudan vergi kesintisi yapılmasına daha düşük oranda (yüzde 69) destek verdikleri görülmektedir. Katılımcıların yüzde 71'i kendi izin günlerinde konu ilgili bilgilendirici seminerlere katılabileceğini söylerken, yüzde 76'sı ise çocuğunun okul dışında da düzenli olarak görüşeceği bir engeli olan "Kardeş Öğrenci"sinin olmasını destekleyeceklerini belirtmişlerdir.

Şekil 79: Engeli olan çocuklar için yapılmasına destek verilen faaliyetler (Tüm örneklem, %)

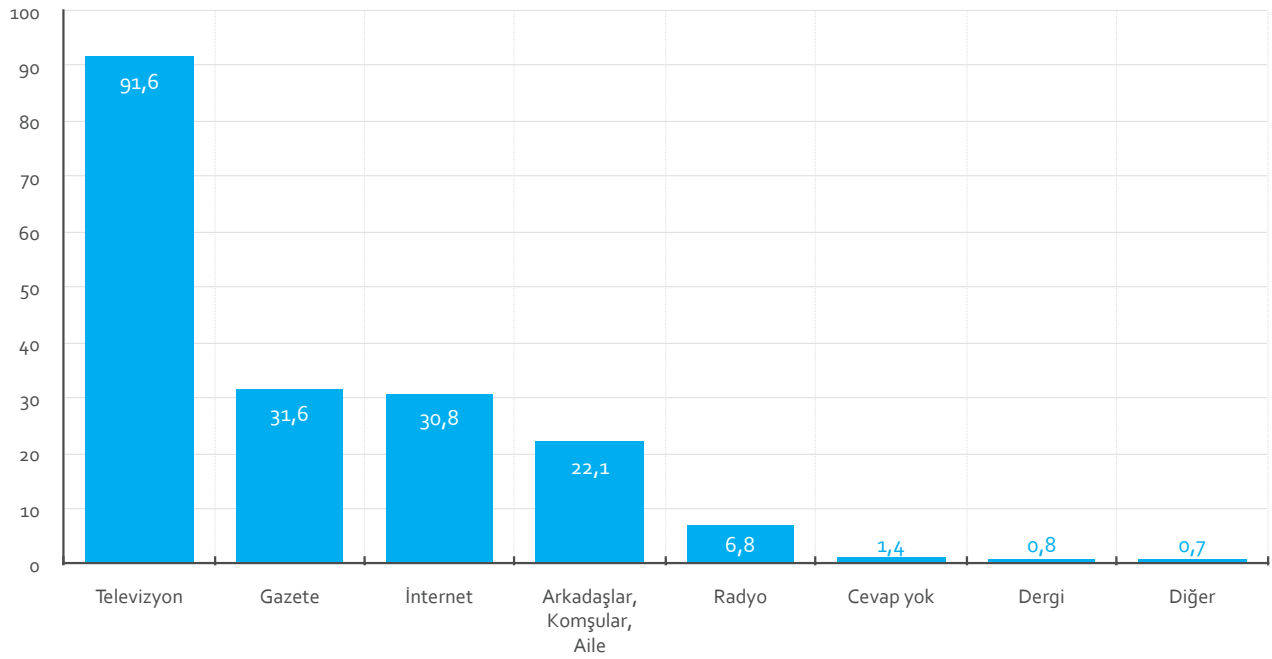




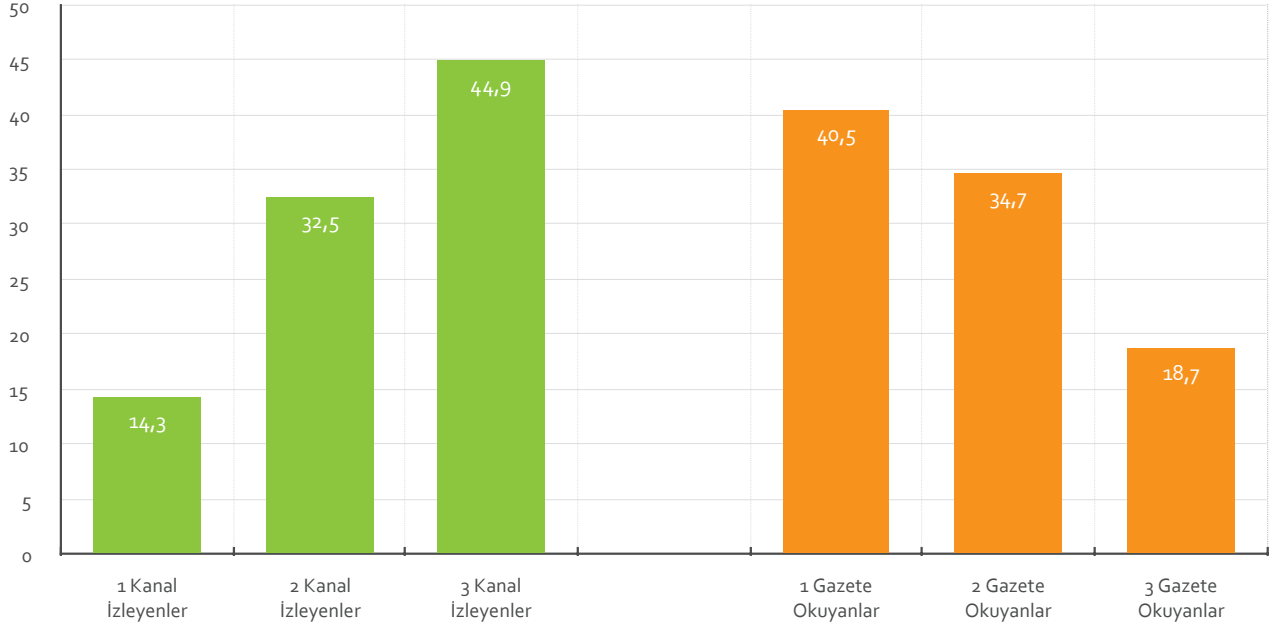
## Geleneksel ve sosyal medyanın kullanımı

Katılımcılara gündemi en çok nereden takip ettikleri sorulduğunda yüzde 92 ile en çok televizyon cevabı alınmıştır (Şekil 80). Gazete ve internet, daha düşük oranlarla televizyonu takip etmektedir (sırasıyla yüzde 32 ve 31). Aile, arkadaşlar ve komşulardan aldıkları bilgilerle gündemi takip ettiklerini söyleyenler ise yüzde 22'dir. Gündemi televizyondan takip edenlere hangi kanalları izledikleri sorulduğunda daha yüksek oranda katılımcının birden fazla kanalı takip ettiği görülürken, gazetede bu eğilimin tam tersi izlenmektedir: tek bir gazete okuduğunu söyleyenlerin oranı daha yüksekken, iki ya da üç gazete okuduğunu söyleyenlerin oranı düşmektedir (Şekil 81).

Şekil 80: Gündemi takip etme kanalları (Tüm örneklem, %)

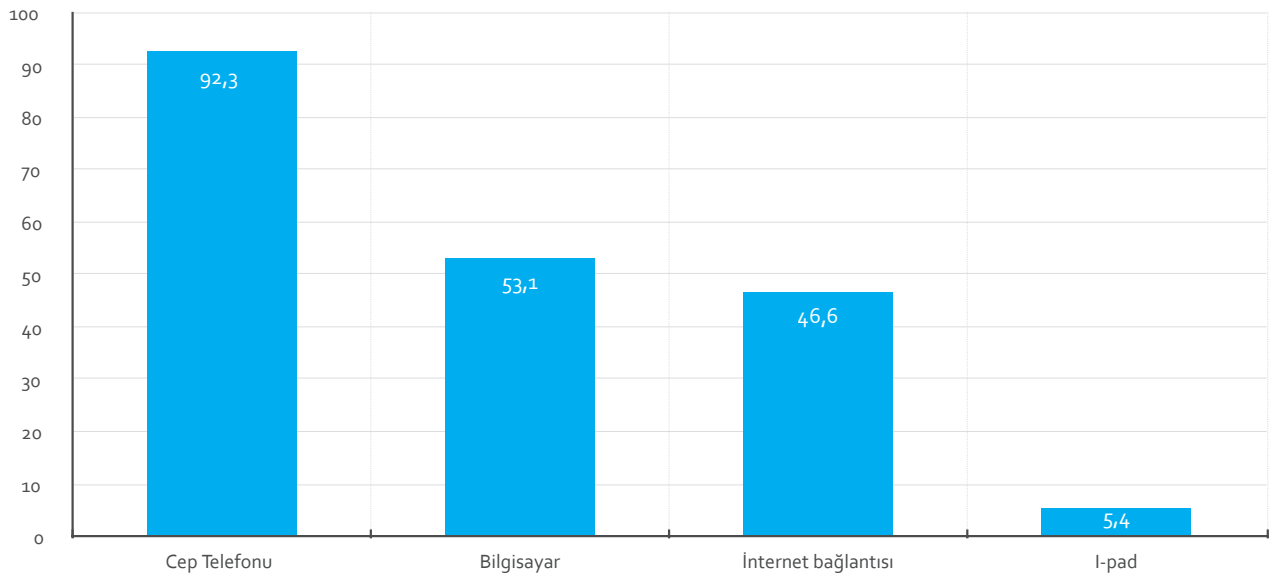


**Şekil 81: Gündemi televizyon ve ya gazeteden izlediğini söyleyen katılımcıların takip ettikleri kanal ve gazete sayıları (%)**



Katılımcıların teknolojik cihaz sahipliğinde birinci sırayı yüzde 92 ile cep telefonu almaktadır. Bilgisayar sahipliği ise yüzde 53 ile ikinci sıradadır (Şekil 82). Katılımcıların tamamı içerisinde bakıldığında internet bağlantısına sahip olanların oranı yarıdan azken (yüzde 47), bilgisayar sahibi olanlar arasında bu oranın yüzde 87 olduğu görülmektedir. I-pad sahipliği yüzde 5 ile oldukça düşük seviyededir ve I-pad sahibi olanların yüzde 96'sı aynı zamanda bilgisayar sahibidir. Katılımcıların yüzde 48'i Facebook ve ya Twitter gibi sosyal paylaşım sitelerini kullandıklarını belirtmiş, söz konusu siteleri kullananlar arasında yüzde 76 ile Facebook kullanımı ön plana çıkmıştır.

**Şekil 82: Sahip olunan teknolojik imkanlar (Tüm örneklem, %)**



# Sonuç

Engeli olan çocukların ve ailelerinin toplumla arasındaki sosyal mesafeyi azaltmak amacıyla Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Yaşlı ve Engelli Hizmetleri Genel Müdürlüğü ve UNICEF ortaklığında yürütülmekte olan “Bir Sen Daha Var” projesi çerçevesinde yılında gerçekleştirilmiş olan Bilgi, Tutum ve Davranış çalışması ile:

- Türkiye’de insanların engeli olan bireylere yönelik bilgi ve tutumlarının ölçülmesi,
- Kişilerin engeli olan bireylere karşı tutumlarını etkileyen demografik faktörlerin ortaya çıkarılması,
- Tasarlanacak olan bilinçlendirme kampanyalarının etkilerinin ölçülmesi için gerekli veri setinin oluşturulması

amaçlanmıştır.

Bu kapsamda 2012 yılında gerçekleştirilmiş olan saha çalışmasının sonuçları bazı temel mesajlara işaret etmektedir.

Öncelikle, engel durumlarının toplum tarafından algılanmasına bakıldığında katılımcıların daha çok görünür olan ileri düzeydeki fiziksel ve duysal engel gruplarına yoğunlaştıkları, bu grupları zihinsel engel ve otizmin takip ettiği görülmektedir. Engeli olan çocukların tanımlanmasında ise daha çok olumsuz sıfatlar kullanılmaktadır.

Katılımcıların engeli olan bir çocukla karşılaştıklarında engelli olma tehlikesinin verdiği kaygı nedeniyle engeli olan bireyden uzaklaşma isteği yaşamakta ve bu durum olumsuz tutumların geliştirilmesine yol açmaktadır. Engelli bir çocukla karşılaştıklarında normal davrananların oranı üzülen ve acıyanların gerisinde kalmakta; gözünü kaçıranlar içerisinde ise yardımcı olmaya çalışanlar oldukça az bir katılımcı grubunu oluşturmaktadır.

Katılımcıların neredeyse yarısı engeli olan bir çocukla tanıştığını belirtmiştir. Söz konusu çocuğun akraba, komşu, hane gibi yakın çevrede bulunduğu ve bu çocukla görüşme sıklığının ise genellikle haftada en az bir defa olduğu görülmektedir. Görüşme sıklığı arttıkça normal davranma eğilimi yükselmekte, gözünü kaçırma oranı ise düşmektedir. Ziyaret sıklığındaki düşüşle birlikte engeli olan çocuklarla ilgili yeterince bilgi sahibi olduğunu söyleyenlerin oranı da azalmaktadır. Ziyaret sıklığı arttıkça insanlar daha düşük oranda medyadan haber almakta, arkadaş-akraba ve tanıdıkların ve günlük deneyimlerin payı ise artmaktadır. Bu durum, engeli olan çocuklarla ilgili bilgi seviyesinin yükseltilmesinde medyanın ve engeli olan çocuklar ve toplumun diğer bireylerini bir araya getirmeye yönelik programların önemini ortaya çıkarmaktadır.

Toplum, engeli olan çocuklarla sosyal ilişkiyi kendilerinin ya da ailelerinin zarar görmediği, çocuklarının gelişimlerinin olumsuz etkilenmediği ve kendilerini herhangi bir sorumluluk altına sokmayan durumlarda kabul edilebilir bulmaktadır. Benzer bir şekilde, engeli olan çocukların engeli olmayan yaşlılarıyla aynı sınıfta eğitim görmesi de ancak katılımcıların kendilerinin/çocuklarının zarar görmeyeceği, eğitimlerinin sekteye uğramayacağı durumlarda kabul edilebilir bulunmaktadır.

Katılımcıların büyük çoğunluğu engeli olan çocukların daha iyi yaşam şartlarına kavuşması ve sosyal hayata katılmasında en önemli görevin devlet ve toplumda olduğunu düşünmektedir. Sosyal hizmetlere

erişim konusunda en sorunlu alanın eğitim olduğu görünmekte bu noktada devlet okullarının, özel eğitim merkezlerinin ve sivil toplum kuruluşlarının iş birliği yapması gerektiği vurgulanmaktadır. Katılımcıların tamamına yakını ise engeli olan çocukların haklarını koruyan ayrı bir kanun olması gerektiğini söylemektedir.

Bu sonuçlar işiğında değerlendirildiğinde toplumun engeli olan çocuklara yönelik bilgi, algı ve tutumlarını ölçmek üzere gerçekleştirilen bu çalışmanın, toplumla engeli olan çocuklar ve aileleri arasındaki mesafenin azaltılmasına yönelik tasarlanacak politika ve programların içeriğinin geliştirilmesine katkı sağlanması ve etkilerini değerlendirilmesi açısından önemli bir kaynak oluşturduğu görülmektedir. Benzer çalışmaların zaman içerisinde tekrarlanmasıyla toplumun bilgi, algı ve tutumlarındaki değerifimler izlenebilecek, yrrlkteki politika ve programların değeriflen ihtiyalara uyarlanması mümkün olabilecektir.



# Kaynaklar

Antonak, R.F., Livneh, H.L. (1988). Measurement of Attitude Toward Persons with Disabilities: Methods, psychometrics and scales, *Disability and Rehabilitation*, 22(5), 21-224.

Department of Health, UK. (2003). *Attitudes to Mental Illness*.

Equal Opportunities Commission. (2011). *Baseline Survey on Public Attitudes Towards Persons with a Disability 2010*. Hong Kong.

İnceoğlu, M. (2010). *Tutum Algı İletişim*. İstanbul: Beykent Üniversitesi Yayınevi.

National Disability Authority. (2007). *Public Attitudes to Disability in Ireland in 2006*. Dublin: National Disability Authority.

Office for Disability Issues, Social Development Canada (2004). *Canadian Attitudes Towards Disability Issues: 2004 Benchmark Survey*.

Office for Disability Issues, UK(2009). *Public Perceptions of Disabled People – Evidence from the British Social Attitude Survey 2009*.

Sabancı Üniversitesi. (2013). *Engelsiz Türkiye için: Yolun Neresindeyiz? Mevcut Durum ve Öneriler*. İstanbul: Sabancı Üniversitesi.

Staniland, L. (2009). *Public Perceptions of Disabled People: Evidence from the British Social Attitudes Survey 2009*, Publication of Office of Disability Issues, Great Britain.

Westervelt, V.D., Turnbull, A.P. (1980). *Children's Attitudes Toward Physically Handicapped Peers and Intervention Approaches for Attitude Change*. *Phys Ther*, 60(7), 896-901.

Yazbeck, M., McVilly, K., Parmanter, T.R. (2004). *Attitudes Towards People with Intellectual Disabilities*. *Journal of Disability Policy Studies*, 15 (2), 97-111.

Zajonc, R.B. (1968). *Attitudinal Effects of Mere Exposure*, *Journal of Personality and Social Psychology*, 9(2), 1-27.

# Ek 1: Anket sorularına verilen cevapların yüzdesel değerleri

Ek-1 Tablo 1: Engel denince akla gelen ilk 3 cevap (%)

	Ortalama	Kadın-Erkek		Engelli Yakını-Genel		Eğitim			
		Erkek	Kadın	Engelli Yakını	Genel	İlkokul	Ortaokul	Lise	Üniversite ve Yüksek Lisans
Diğer	28,2	28,0	28,2	35,3	27,0	22,3	32,8	28,1	36,0
Özürlü/Sakat/Kusurlu	30,5	31,5	29,4	23,5	31,6	33,4	27,2	28,1	32,2
Kendi ihtiyacını göremeyen	23,6	23,1	24,2	27,3	23,0	27,3	19,9	25,1	17,6
Cevap yok	11,0	11,2	10,9	10,0	11,2	10,8	11,4	11,0	10,1
Zihinsel engelli	7,9	7,6	8,3	7,0	8,1	6,5	7,5	7,3	12,4
Ayağı tutmayan/Topal	5,6	5,5	5,6	5,5	5,6	9,2	3,9	4,3	2,7
Sınırlı/Kısıtlı insan	5,4	5,3	5,5	6,3	5,2	3,3	5,6	6,3	7,9
Eli kolu tutmayan/olmayan	3,8	4,1	3,6	3,3	3,9	6,6	2,3	3,1	1,6
Şanssız/Çaresiz	3,4	3,2	3,7	2,8	3,5	3,1	3,9	4,1	2,5
Gözü görmeyen	3,3	3,3	3,4	3,3	3,3	3,6	1,9	3,4	2,9

	Yaş				Gelir			
	18-27	28-37	38-48	49+	0-1.000	1.000-1.500	1.500-2.000	2.000+
Diğer	29,2	29,7	27,8	26,0	22,0	27,1	33,2	31,2
Özürlü/Sakat/Kusurlu	34,2	30,3	26,1	31,3	32,4	33,0	31,2	29,1
Kendi ihtiyacını göremeyen	23,2	22,1	25,4	23,9	29,9	26,9	19,4	21,5
Cevap yok	8,3	11,2	11,8	12,7	8,5	8,9	10,0	9,0
Zihinsel engelli	9,2	8,3	7,4	6,8	8,7	7,8	9,6	7,9
Ayağı tutmayan/Topal	4,7	5,0	6,1	6,6	9,1	6,3	4,6	2,7
Sınırlı/Kısıtlı insan	4,8	6,6	6,3	3,8	4,1	4,7	6,2	7,4
Eli kolu tutmayan/olmayan	3,2	3,5	4,1	4,5	5,7	4,4	3,8	2,0
Şanssız/Çaresiz	3,8	2,8	4,0	3,1	3,8	3,4	2,6	4,3
Gözü görmeyen	3,2	3,0	3,4	3,6	3,9	4,9	4,0	1,4

	Yerleşim Tipi			Gelir						
	Büyükşehir	Kent	Kır	Akdeniz	Doğu Anadolu	Ege	Güney-doğu Anadolu	Karadeniz	Marmara	İç Anadolu
Diğer	24,5	30,7	29,2	24,9	23,9	29,8	18,4	54,8	27,4	18,3
Özürlü/Sakat/Kusurlu	31,3	28,0	32,7	47,4	33,3	36,0	36,2	11,4	28,5	25,2
Kendi ihtiyacını göremeyen	22,5	25,4	22,7	21,0	25,6	21,0	42,9	14,1	24,3	25,2
Cevap yok	12,0	10,7	10,3	4,4	11,1	5,5	5,1	9,1	11,3	23,9
Zihinsel engelli	7,1	9,8	6,5	10,9	7,8	8,3	17,3	5,0	6,3	6,2
Ayağı tutmayan/Topal	6,0	5,2	5,6	6,9	6,7	4,5	6,1	2,3	7,7	3,7
Sınırlı/Kısıtlı insan	6,1	4,0	6,2	6,7	1,7	6,4	4,1	5,6	5,7	4,7
Eli kolu tutmayan/olmayan	5,0	2,7	3,9	3,5	7,2	3,8	1,0	1,5	5,6	2,9
Şanssız/Çaresiz	3,3	3,3	3,7	2,5	2,8	2,4	4,1	5,3	4,2	2,5
Gözü görmeyen	3,5	3,6	2,7	5,4	1,1	5,2	5,1	1,5	3,0	1,9



**Ek-1 Tablo 2: Sayılan durumların engel grubu olarak değerlendirilmesi ("Katılıyorum" diyenler, %)**

	Ortalama	Kadın-Erkek		Engelli Yakını-Genel		Eğitim			
		Erkek	Kadın	Engelli Yakını	Genel	İlkokul	Ortaokul	Lise	Üniversite ve Yüksek Lisans
Hiç görmeyen çocuklar	94,2	94,4	94,1	95,3	94,1	93,5	96,9	93,5	93,7
El ya da ayağı olmayan çocuklar	92,7	92,9	92,6	94,0	92,5	92,6	94,0	92,4	91,7
Hiç duymayan çocuklar	91,2	91,8	91,4	92,0	91,1	89,7	93,8	90,4	92,6
Zeka geriliği olan çocuklar	86,5	86,2	86,7	85,8	86,6	87,6	86,9	85,6	84,9
Otistik çocuklar	77,3	75,7	78,9	76,5	77,4	75,0	77,4	79,1	77,7
Vücudunda çeşitli şekil bozukluğu olan çocuklar	69,6	69,2	70,1	73,3	69,0	70,4	72,0	70,5	63,7
Saldırgan davranışları olan çocuklar	45,2	45,7	44,7	48,5	44,7	43,4	44,2	48,6	44,6
Ruhsal duygusal sorunları olan çocuklar	41,2	42,9	39,4	38,0	41,7	41,0	46,1	40,8	36,0
Az duyduğu için işitme cihazı takan çocuklar	32,7	34,3	31,1	32,0	32,9	34,2	37,8	31,7	24,1
AIDS olan çocuklar	31,4	30,0	32,8	30,3	31,6	31,9	32,2	33,7	23,6
Dikkat bozukluğu olan çocuklar	28,5	29,4	27,5	26,0	28,8	30,9	29,0	28,3	23,2
Konuşma bozukluğu olan çocuklar	28,0	29,1	26,8	28,0	28,0	30,4	28,4	26,9	25,5
Şeker, kalp, kanser gibi uzun süreli hastalıkları olan çocuklar	24,3	24,6	24,0	24,8	24,2	24,4	27,4	24,3	18,9
Hiperaktif çocuklar	22,7	24,7	20,7	23,0	22,6	24,6	25,5	21,6	17,1
Bulanık gördüğü için gözlük takan çocuklar	20,2	21,4	19,0	17,0	20,8	25,4	21,2	18,5	11,0

	Yaş				Gelir			
	18-27	28-37	38-48	49+	0-1.000	1.000-1.500	1.500-2.000	2.000+
Hiç görmeyen çocuklar	92,8	95,4	93,6	95,1	95,3	93,8	93,4	94,7
El ya da ayağı olmayan çocuklar	93,4	92,8	90,9	93,9	93,7	95,5	92,6	92,6
Hiç duymayan çocuklar	91,4	92,3	89,9	91,4	91,7	90,3	92,0	92,6
Zeka geriliği olan çocuklar	84,9	87,0	86,6	87,3	89,1	84,4	89,4	84,9
Otistik çocuklar	78,2	77,2	74,9	78,7	76,9	74,0	78,0	80,1
Vücudunda çeşitli şekil bozukluğu olan çocuklar	69,6	67,6	70,7	70,6	66,8	68,8	72,8	72,7
Saldırgan davranışları olan çocuklar	43,2	46,3	43,4	47,7	43,0	40,7	47,4	50,9
Ruhsal duygusal sorunları olan çocuklar	39,3	42,0	40,6	42,6	42,2	38,6	44,6	42,8
Az duyduğu için işitme cihazı takan çocuklar	31,5	31,7	34,6	33,2	37,5	30,0	36,6	30,1
AIDS olan çocuklar	28,7	29,5	32,1	35,2	29,4	29,7	34,8	34,4
Dikkat bozukluğu olan çocuklar	24,3	29,3	27,8	32,2	29,4	26,5	28,8	28,5
Konuşma bozukluğu olan çocuklar	25,4	28,9	27,8	29,6	29,6	26,5	29,0	29,9
Şeker, kalp, kanser gibi uzun süreli hastalıkları olan çocuklar	20,9	23,8	25,8	26,6	25,7	22,7	25,2	25,8
Hiperaktif çocuklar	17,7	24,1	23,1	25,8	23,5	22,2	22,4	22,4
Bulanık gördüğü için gözlük takan çocuklar	16,4	20,3	21,9	22,3	24,7	20,0	20,2	18,1

	Yerleşim Tipi			Gelir						
	Büyükşehir	Kent	Kır	Akdeniz	Doğu Anadolu	Ege	Güney-doğu Anadolu	Karadeniz	Marmara	İç Anadolu
Hiç görmeyen çocuklar	92,2	94,5	96,2	97,0	97,2	92,1	93,4	95,3	90,8	97,7
El ya da ayağı olmayan çocuklar	91,3	93,5	93,5	95,1	97,8	95,2	91,3	86,2	90,7	95,1
Hiç duymayan çocuklar	90,6	90,8	92,5	93,6	90,6	91,7	90,3	87,4	89,0	95,7
Zeka geriliği olan çocuklar	85,1	89,0	84,8	95,1	82,8	89,8	85,7	83,3	82,4	87,0
Otistik çocuklar	83,0	76,3	72,0	58,8	52,2	77,6	81,1	84,8	82,9	85,0
Vücudunda çeşitli şekil bozukluğu olan çocuklar	69,0	69,5	70,5	77,3	57,2	75,5	56,1	74,5	65,2	72,0
Saldırgan davranışları olan çocuklar	43,4	49,7	41,6	49,6	51,1	40,5	29,1	54,0	37,5	55,9
Ruhsal duygusal sorunları olan çocuklar	40,4	42,5	40,3	41,0	55,6	46,0	35,7	43,7	34,0	43,9
Az duyduğu için işitme cihazı takan çocuklar	39,0	28,1	31,5	24,4	39,4	39,5	21,9	24,9	38,2	32,0
AIDS olan çocuklar	35,4	30,6	27,8	18,0	31,7	33,3	19,9	33,4	40,8	28,3
Dikkat bozukluğu olan çocuklar	26,6	29,3	29,6	23,0	32,2	27,9	26,0	26,1	29,7	32,4
Konuşma bozukluğu olan çocuklar	33,8	21,4	29,6	30,1	28,3	35,5	16,3	16,4	27,7	32,4
Şeker, kalp, kanser gibi uzun süreli hastalıkları olan çocuklar	27,3	22,7	22,9	23,0	23,9	24,3	17,9	22,6	30,1	20,0
Hiperaktif çocuklar	26,6	22,5	18,5	21,5	23,3	26,0	8,2	18,5	21,7	30,7
Bulanık gördüğü için gözlük takan çocuklar	23,1	17,0	21,0	12,1	35,6	18,6	17,9	17,3	25,4	17,5

**Ek-1 Tablo 3: Engeli olan bir çocuklar karşılaştığında hissedilenler (%)**

	Ortalama	Kadın-Erkek		Engelli Yakını-Genel		Eğitim			
		Erkek	Kadın	Engelli Yakını	Genel	İlkokul	Ortaokul	Lise	Üniversite ve Yüksek Lisans
Üzülürüm	59,8	57,3	62,3	52,3	61,0	69,1	59,7	53,9	52,0
Yardımcı olmaya çalışırım	38,5	39,5	37,5	41,5	38,0	38,3	38,2	38,6	40,3
Acırım	25,4	26,0	24,7	20,8	26,1	30,0	24,1	22,9	21,4
Kendimi düşünür, halime şükrederim	25,3	24,7	25,9	16,8	26,7	22,2	28,0	26,6	26,1
Normal davranırım, sonuçta aynıyız	16,8	17,7	15,9	30,5	14,6	11,6	17,0	20,5	19,1
Gözümü kaçırırım	6,1	6,0	6,3	1,5	6,9	4,7	6,6	5,8	9,5
Diğer	1,6	1,4	1,8	2,8	1,4	1,2	1,4	2,0	1,8
Cevap yok	0,7	0,9	0,4	1,0	0,6	0,4	0,2	1,1	0,9

	Yaş				Gelir			
	18-27	28-37	38-48	49+	0-1.000	1.000-1.500	1.500-2.000	2.000+
Üzülürüm	58,1	57,4	59,5	64,1	68,5	61,0	57,8	55,1
Yardımcı olmaya çalışırım	38,7	39,3	39,2	36,7	42,4	41,6	33,0	36,7
Acırım	23,0	25,7	24,2	28,4	30,2	24,0	23,4	24,1
Kendimi düşünür, halime şükrederim	27,8	25,0	24,6	23,6	20,0	26,3	25,8	26,6
Normal davranırım, sonuçta aynıyız	18,1	19,2	16,1	13,8	14,3	15,7	23,0	16,6
Gözümü kaçırırım	6,2	5,7	6,8	5,7	4,6	5,2	7,6	8,0
Diğer	1,7	1,7	1,3	1,6	0,9	1,9	1,4	2,2
Cevap yok	0,8	0,6	0,4	0,8	0,9	0,8	0,4	0,3

	Yerleşim Tipi			Gelir						
	Büyükşehir	Kent	Kır	Akdeniz	Doğu Anadolu	Ege	Güney-doğu Anadolu	Karadeniz	Marmara	İç Anadolu
Üzülürüm	55,1	60,3	64,5	62,0	66,1	62,6	72,4	51,3	53,2	64,7
Yardımcı olmaya çalışırım	38,9	37,1	39,8	36,3	37,2	41,7	49,5	24,6	37,6	44,3
Acırım	19,4	27,8	29,2	32,8	37,8	29,8	20,4	33,7	18,3	19,0
Kendimi düşünür, halime şükrederim	19,6	29,1	27,0	25,2	36,1	26,7	26,0	29,3	19,6	26,4
Normal davranırım, sonuçta aynıyız	18,3	16,0	16,0	12,8	8,9	18,3	20,4	18,5	18,1	16,9
Gözümü kaçırırım	4,8	7,0	6,5	6,9	3,3	5,5	8,2	15,8	4,1	2,9
Diğer	1,8	1,9	1,0	0,5	1,1	2,9	0,5	2,9	1,9	0,6
Cevap yok	1,7	0,1	0,2	0,0	0,0	0,2	0,0	0,3	2,0	0,2

Ek-1 Tablo 4: Engeli olan çocukların en çok dışlandıkları alanlar (%)

	Ortalama	Kadın-Erkek		Engelli Yakını-Genel		Eğitim			
		Erkek	Kadın	Engelli Yakını	Genel	İlkokul	Ortaokul	Lise	Üniversite ve Yüksek Lisans
Sosyal yaşam	37,7	37,1	38,2	39,8	37,3	35,9	34,0	39,1	41,7
Hepsi	23,8	22,5	25,2	25,8	23,5	26,4	27,2	21,1	20,3
Eğitim	17,4	16,2	18,6	17,0	17,4	15,9	16,0	18,9	19,8
İş hayatı	9,7	12,2	7,2	8,8	9,9	9,9	10,8	9,9	8,3
Sağlık	4,6	4,2	4,9	3,0	4,8	4,3	6,2	4,7	2,9
Hiçbiri	4,4	5,5	3,2	4,3	4,4	4,9	3,5	4,1	4,7
Diğer	0,9	1,0	0,9	0,5	1,0	0,8	1,0	0,9	0,9
Ev	0,8	0,7	1,0	1,0	0,8	1,1	0,6	0,5	0,9
Cevap yok	0,8	0,7	0,8	0,0	0,9	0,9	0,8	0,9	0,5

	Yaş				Gelir			
	18-27	28-37	38-48	49+	0-1.000	1.000-1.500	1.500-2.000	2.000+
Sosyal yaşam	39,3	39,7	38,6	33,2	38,3	34,1	40,0	38,8
Hepsi	21,0	22,3	24,8	27,0	25,2	25,2	24,6	21,9
Eğitim	20,8	15,4	17,0	16,4	12,6	17,9	16,8	20,3
İş hayatı	10,2	9,7	9,3	9,7	10,1	11,5	9,4	9,5
Sağlık	3,1	5,4	4,1	5,6	4,1	5,7	5,6	4,0
Hiçbiri	3,4	5,0	3,4	5,6	6,5	3,6	2,6	3,8
Diğer	0,7	1,1	1,1	0,8	1,1	1,0	0,4	0,2
Ev	1,3	0,4	0,9	0,8	1,3	1,1	0,4	0,7
Cevap yok	0,3	1,1	0,9	0,8	0,9	0,0	0,2	0,7

	Yerleşim Tipi			Gelir						
	Büyükşehir	Kent	Kır	Akdeniz	Doğu Anadolu	Ege	Güney-doğu Anadolu	Karadeniz	Marmara	İç Anadolu
Sosyal yaşam	40,1	36,4	36,5	42,2	37,2	40,0	32,7	39,0	36,9	34,6
Hepsi	21,7	26,3	23,0	23,7	27,2	22,1	29,6	27,3	17,3	29,7
Eğitim	15,5	18,7	17,7	12,8	17,8	17,4	11,7	16,1	20,5	18,6
İş hayatı	9,5	9,5	10,2	10,9	10,0	9,3	11,2	6,2	11,8	7,6
Sağlık	3,8	3,5	6,9	3,7	1,7	6,0	4,1	8,5	3,6	4,3
Hiçbiri	5,9	3,0	4,3	4,7	2,2	3,6	7,7	1,8	6,1	3,3
Diğer	1,0	1,2	0,5	1,5	2,8	0,5	0,5	0,3	1,1	0,6
Ev	0,7	0,9	0,8	0,5	0,6	1,0	2,0	0,6	1,0	0,6
Cevap yok	1,8	0,4	0,1	0,0	0,6	0,2	0,5	0,3	1,7	0,8

Ek-1 Tablo 5: Katılımcıların engeli olan bir çocukla tanışıklık durumu (%)

	Ortalama	Kadın-Erkek		Engelli Yakını-Genel		Eğitim				
		Erkek	Kadın	Engelli Yakını	Genel	İlkokul	Ortaokul	Lise	Üniversite ve Yüksek Lisans	
Hayır yok-Tanımiyorum	43,6	44,3	42,9	3,5	50,1	44,7	43,4	44,7	53,8	
Tanıyanların yüzdesi	Akrabalarımnda var	36,5	36,5	36,5	17,6	42,4	41,8	37,9	33,5	31,6
	Komşumda var	28,7	26,9	30,4	8,3	35,0	31,3	32,8	26,4	25,4
	Yaşadığım evde var	23,5	22,5	24,4	78,8	6,1	26,9	22,2	22,2	14,5
	Arkadaşlarımda var	17,6	18,7	16,6	7,8	20,7	8,9	20,1	22,2	23,0
	Okulda var	4,8	5,4	4,3	3,4	5,3	1,4	1,4	7,1	12,1
	İşyerimde var	4,0	5,1	3,0	0,3	5,2	1,6	3,4	3,8	10,5
	Diğer	2,9	3,2	2,6	3,1	2,8	3,4	2,7	2,8	3,1

	Yaş				Gelir				
	18-27	28-37	38-48	49+	0-1.000	1.000-1.500	1.500-2.000	2.000+	
Hayır yok-Tanımiyorum	43,6	42,6	40,5	47,5	41,4	40,3	43,4	44,2	
Tanıyanların yüzdesi	Akrabalarımnda var	34,3	36,2	37,4	36,9	43,3	37,5	32,2	32,9
	Komşumda var	24,8	30,9	31,0	27,0	31,7	28,5	25,8	29,8
	Yaşadığım evde var	23,8	23,9	24,9	20,6	28,8	26,1	24,0	15,6
	Arkadaşlarımda var	21,6	17,1	18,3	13,2	12,9	15,8	23,3	20,0
	Okulda var	11,5	4,6	3,1	0,2	1,9	3,0	6,7	7,7
	İşyerimde var	3,0	5,1	5,1	2,8	1,3	1,9	5,7	7,7
	Diğer	1,8	2,2	5,3	2,4	3,8	3,0	1,4	2,7

	Yerleşim Tipi			Gelir							
	Büyükşehir	Kent	Kır	Akdeniz	Doğu Anadolu	Ege	Güney-doğu Anadolu	Karadeniz	Marmara	İç Anadolu	
Hayır yok-Tanımiyorum	41,6	47,5	41,0	37,8	47,2	46,4	25,0	44,9	48,1	43,7	
Tanıyanların yüzdesi	Akrabalarımnda var	34,2	34,8	41,0	34,1	29,5	36,0	56,5	27,7	32,7	42,4
	Komşumda var	24,4	29,0	33,0	30,2	29,5	33,8	34,0	23,9	27,4	25,2
	Yaşadığım evde var	24,8	22,6	22,9	23,0	21,1	24,0	22,4	20,2	26,0	23,1
	Arkadaşlarımda var	16,9	19,5	16,3	16,7	15,8	15,1	21,1	33,5	13,6	14,8
	Okulda var	4,1	7,0	3,2	7,1	9,5	3,6	2,7	8,0	3,3	3,4
	İşyerimde var	4,8	4,7	2,4	3,2	1,1	2,7	4,1	8,0	5,0	2,8
	Diğer	2,7	4,8	1,0	3,2	8,4	3,1	2,0	3,2	1,9	2,4

**Ek-1 Tablo 6: Katılımcıların çevrelerindeki engeli olan çocukla görüşme sıklığı (%)**

	Ortalama	Kadın-Erkek		Engelli Yakını-Genel		Eğitim			
		Erkek	Kadın	Engelli Yakını	Genel	İlkokul	Ortaokul	Lise	Üniversite ve Yüksek Lisans
Her gün	32,9	33,9	32,0	78,0	18,8	38,0	28,7	30,6	28,5
Haftada bir kaç defa	18,3	18,7	18,0	8,0	21,5	16,6	18,4	20,6	18,8
Haftada 1 defa	7,7	8,2	7,1	2,1	9,4	7,5	7,5	7,5	8,2
Ayda birkaç defa	14,0	13,3	14,8	5,2	16,8	12,7	17,4	14,5	13,7
Ayda 1 defa	10,8	10,6	11,1	3,6	13,1	9,5	12,3	10,7	11,7
Senede birkaç defa	14,2	14,2	14,3	1,8	18,1	12,7	13,3	14,7	18,0
Hiç görmem	1,3	0,5	2,1	0,8	1,5	2,0	1,7	0,8	0,8
Diğer	0,4	0,2	0,6	0,5	0,4	0,8	0,3	0,2	0,4
Cevap yok	0,2	0,4	0,1	0,0	0,3	0,2	0,3	0,4	0,0

	Yaş				Gelir			
	18-27	28-37	38-48	49+	0-1.000	1.000-1.500	1.500-2.000	2.000+
Her gün	32,3	30,6	34,2	34,6	36,6	33,7	33,2	28,5
Haftada bir kaç defa	20,3	18,3	19,6	14,8	20,2	14,9	20,1	19,6
Haftada 1 defa	9,0	9,2	6,2	6,3	5,9	8,7	7,8	8,5
Ayda birkaç defa	12,8	14,0	13,9	15,6	12,4	15,2	11,7	15,8
Ayda 1 defa	10,0	10,4	11,7	11,2	11,0	11,1	11,7	10,4
Senede birkaç defa	14,5	15,9	12,0	14,6	11,3	14,7	14,5	15,6
Hiç görmem	0,5	0,0	0,2	0,3	1,9	1,1	0,4	1,3
Diğer	0,3	0,5	1,0	0,0	0,8	0,3	0,4	0,0
Cevap yok	0,3	1,2	1,2	2,6	0,0	0,3	0,4	0,2

	Yerleşim Tipi			Gelir						
	Büyükşehir	Kent	Kır	Akdeniz	Doğu Anadolu	Ege	Güney-doğu Anadolu	Karadeniz	Marmara	İç Anadolu
Her gün	34,9	31,7	32,0	32,9	30,5	32,4	28,6	27,1	37,5	33,4
Haftada bir kaç defa	15,0	21,1	18,9	19,8	25,3	15,1	19,7	17,0	15,0	22,1
Haftada 1 defa	5,5	7,7	10,1	5,2	10,5	8,0	12,9	13,3	6,0	4,8
Ayda birkaç defa	14,1	12,5	15,7	17,9	17,9	14,2	9,5	19,1	12,2	11,0
Ayda 1 defa	11,4	10,6	10,5	9,5	8,4	10,2	15,0	12,2	11,9	8,6
Senede birkaç defa	16,9	13,6	11,9	13,9	3,2	18,7	10,2	10,1	15,5	17,6
Hiç görmem	1,4	1,8	0,6	0,0	1,1	0,9	4,1	1,1	1,2	1,7
Diğer	0,5	0,5	0,2	0,0	3,2	0,0	0,0	0,0	0,7	0,3
Cevap yok	0,2	0,4	0,2	0,8	0,0	0,4	0,0	0,0	0,0	0,3

**Ek-1 Tablo 7: Çevresinde engeli olan bir çocuk bulunan katılımcıların söz konusu çocuk ile ilgili bilgi seviyeleri (%)**

	Ortalama	Kadın-Erkek		Engelli Yakını-Genel		Eğitim			
		Erkek	Kadın	Engelli Yakını	Genel	İlkokul	Ortaokul	Lise	Üniversite ve Yüksek Lisans
Oldukça fazla bilgi sahibiyim	6,8	5,7	8,0	5,7	8,0	6,9	5,7	6,9	7,3
Yeterince bilgi sahibiyim	29,5	32,1	26,9	32,1	26,9	25,9	29,1	29,0	40,9
Çok az bilgi sahibiyim	53,0	51,8	54,2	51,8	54,2	55,1	53,7	54,6	44,1
Hiç bilgi sahibi değilim	10,7	10,4	10,9	10,4	10,9	12,1	11,5	9,5	7,7

	Yaş				Gelir			
	18-27	28-37	38-48	49+	0-1.000	1.000-1.500	1.500-2.000	2.000+
Oldukça fazla bilgi sahibiyim	8,1	4,8	7,2	7,3	8,8	7,3	3,8	6,2
Yeterince bilgi sahibiyim	29,6	29,6	29,3	29,6	21,5	28,0	35,1	34,2
Çok az bilgi sahibiyim	53,5	54,7	52,3	51,5	54,2	56,7	52,4	49,0
Hiç bilgi sahibi değilim	8,8	10,9	11,2	11,6	15,4	8,0	8,7	10,6

	Yerleşim Tipi			Gelir							
	Büyükşehir	Kent	Kır	Akdeniz	Doğu Anadolu	Ege	Güney-doğu Anadolu	Karadeniz	Marmara	İç Anadolu	
Oldukça fazla bilgi sahibiyim	7,0	8,0	5,4	6,1	14,3	9,0	5,0	4,7	6,8	5,9	
Yeterince bilgi sahibiyim	29,9	30,4	28,2	31,1	22,9	23,4	25,0	35,8	35,5	24,8	
Çok az bilgi sahibiyim	52,6	52,5	54,0	54,1	52,9	58,1	55,8	49,3	49,2	54,5	
Hiç bilgi sahibi değilim	10,5	9,2	12,4	8,7	10,0	9,6	14,2	10,1	8,5	14,9	



Ek-1 Tablo 8: Engeli olan çocuklarla ilgili haber ve bilgi alma kanalları (%)

	Ortalama	Kadın-Erkek		Engelli Yakını-Genel		Eğitim			
		Erkek	Kadın	Engelli Yakını	Genel	İlkokul	Ortaokul	Lise	Üniversite ve Yüksek Lisans
Medyadan	80,7	82,3	79,1	73,0	81,9	82,7	79,2	79,9	82,2
Arkadaş-Akraba ve tanıdıklardan duyduklarım	45,4	44,2	46,5	46,5	45,2	47,2	48,1	42,7	43,2
Günlük deneyimlerimden	26,7	26,3	27,2	32,8	25,8	26,2	24,7	27,6	28,2
Kamu kurumlarından	5,6	5,4	5,8	6,3	5,5	3,7	6,4	6,6	6,1
Hiçbir yerden duymam, almam	1,8	1,2	2,3	1,5	1,8	2,4	2,3	1,0	1,4
Çocuğumun okulda edindiği deneyimleriden	1,7	1,4	2,0	2,3	1,6	2,0	1,7	1,8	0,7
Cevap yok	1,6	1,7	1,4	1,5	1,6	1,1	1,2	1,8	1,8
Diğer	1,2	1,0	1,4	6,0	0,4	1,1	0,4	1,6	1,4

	Yaş				Gelir			
	18-27	28-37	38-48	49+	0-1.000	1.000-1.500	1.500-2.000	2.000+
Medyadan	79,9	83,4	79,5	79,9	81,7	82,1	81,4	79,9
Arkadaş-Akraba ve tanıdıklardan duyduklarım	44,5	44,4	47,6	45,1	50,1	43,7	46,6	43,7
Günlük deneyimlerimden	29,4	24,9	25,6	27,0	26,1	28,2	26,0	26,2
Kamu kurumlarından	6,4	5,7	4,8	5,5	6,1	4,9	5,8	6,3
Hiçbir yerden duymam, almam	1,4	1,0	2,3	2,5	1,9	1,1	1,4	2,3
Çocuğumun okulda edindiği deneyimleriden	0,8	1,8	2,8	1,2	1,3	2,4	2,2	1,3
Cevap yok	2,1	1,4	1,4	1,4	0,8	1,8	1,2	1,2
Diğer	1,7	0,7	1,3	1,1	1,7	1,1	1,0	1,2

	Yerleşim Tipi			Gelir						
	Büyükşehir	Kent	Kır	Akdeniz	Doğu Anadolu	Ege	Güney-doğu Anadolu	Karadeniz	Marmara	İç Anadolu
Medyadan	78,0	83,9	79,7	85,4	78,3	88,6	77,6	70,4	78,3	83,1
Arkadaş-Akraba ve tanıdıklardan duyduklarım	36,8	48,4	51,4	39,3	61,7	41,9	60,7	54,5	38,6	46,0
Günlük deneyimlerimden	25,5	28,8	25,5	28,4	22,2	27,9	33,7	28,4	27,4	21,4
Kamu kurumlarından	4,3	5,5	7,2	8,6	2,8	7,6	8,2	4,7	4,7	3,5
Hiçbir yerden duymam, almam	1,7	1,1	2,7	1,0	1,1	2,4	1,5	3,8	1,9	0,8
Çocuğumun okulda edindiği deneyimleriden	1,9	1,1	2,1	1,2	0,6	2,9	1,5	1,5	2,4	0,6
Cevap yok	3,9	0,2	0,7	3,5	0,0	0,0	1,0	0,3	2,5	1,6
Diğer	1,5	1,3	0,7	2,2	0,6	0,7	0,0	2,3	1,2	0,6

Ek-1 Tablo 9: Katılımcıların Türkiye’de yaşayan “normal” çocukları tanımlamaları (%)

	Ortalama	Kadın-Erkek		Engelli Yakını-Genel		Eğitim			
		Erkek	Kadın	Engelli Yakını	Genel	İlkokul	Ortaokul	Lise	Üniversite ve Yüksek Lisans
Sosyal	48,4	48,8	48,1	49,3	48,3	46,3	50,0	49,2	49,8
Bağımsız	30,6	31,5	29,7	29,8	30,8	31,0	31,1	29,1	33,1
Güçlü karakterli/Cesur	29,0	29,4	28,7	27,0	29,4	26,2	29,5	30,3	32,2
İyimser	28,6	29,3	27,9	25,3	29,2	27,1	28,8	30,3	27,5
Eşit fırsatlara sahip	26,4	26,7	26,1	28,5	26,1	26,8	28,4	24,8	26,6
Güvensiz	14,0	15,0	13,0	16,5	13,6	12,3	13,3	14,3	18,5
Üzgün/Mutsuz	11,6	11,2	12,0	9,8	11,9	11,2	11,4	10,4	15,8
Diğer	4,2	4,4	4,1	5,5	4,0	4,2	4,6	4,3	3,4
Cevap yok	2,7	1,9	3,4	1,0	2,9	3,8	2,1	1,8	1,6
Doyumsuz	0,3	0,1	0,4	0,0	0,3	0,4	0,2	0,2	0,2

	Yaş				Gelir			
	18-27	28-37	38-48	49+	0-1.000	1.000-1.500	1.500-2.000	2.000+
Sosyal	50,0	49,7	48,7	45,4	50,6	50,3	51,8	45,9
Bağımsız	31,5	30,6	30,9	29,5	29,6	27,4	36,2	31,2
Güçlü karakterli/Cesur	30,8	28,4	30,2	26,9	26,9	27,4	31,6	31,4
İyimser	29,5	29,7	25,9	29,2	32,6	27,8	28,2	27,0
Eşit fırsatlara sahip	25,8	25,3	27,5	27,0	25,8	25,2	25,8	28,5
Güvensiz	15,1	13,8	14,4	12,7	14,6	12,7	13,8	14,3
Üzgün/Mutsuz	12,6	10,2	13,7	10,1	12,0	11,4	11,8	11,7
Diğer	3,5	4,1	4,7	4,5	5,0	3,9	4,4	4,5
Cevap yok	2,4	2,6	2,3	3,3	4,1	2,1	1,0	1,9
Doyumsuz	0,1	0,1	0,4	0,4	0,2	0,2	0,6	0,3

	Yerleşim Tipi			Gelir						
	Büyükşehir	Kent	Kır	Akdeniz	Doğu Anadolu	Ege	Güney-doğu Anadolu	Karadeniz	Marmara	İç Anadolu
Sosyal	39,9	52,3	53,2	53,8	54,4	59,0	63,8	43,7	37,5	47,8
Bağımsız	29,6	29,4	33,3	27,9	40,6	37,1	30,6	37,2	22,8	31,8
Güçlü karakterli/Cesur	21,8	32,6	32,8	27,2	38,9	32,9	36,7	31,1	27,0	22,9
İyimser	26,0	29,9	29,9	23,7	46,1	32,6	45,4	27,3	28,1	18,4
Eşit fırsatlara sahip	25,1	27,1	27,1	26,2	22,8	33,6	18,4	31,1	23,1	27,2
Güvensiz	11,9	15,2	14,8	17,5	5,6	11,9	9,7	15,0	13,2	18,1
Üzgün/Mutsuz	11,4	12,2	11,2	12,6	6,7	8,8	14,8	9,4	14,1	11,3
Diğer	3,1	6,3	2,9	7,7	1,1	4,8	2,6	9,4	3,1	1,2
Cevap yok	3,3	2,4	2,3	2,2	2,8	0,2	7,7	2,3	3,2	2,3
Doyumsuz	0,4	0,2	0,2	0,0	0,0	1,0	0,0	0,0	0,5	0,0

Ek-1 Tablo 10: Katılımcıların Türkiye’de yaşayan “engeli olan ” çocukları tanımlamaları (%)

	Ortalama	Kadın-Erkek		Engelli Yakını-Genel		Eğitim			
		Erkek	Kadın	Engelli Yakını	Genel	İlkokul	Ortaokul	Lise	Üniversite ve Yüksek Lisans
Üzgün/Mutsuz	73,0	73,4	71,6	71,5	70,6	73,5	73,7	73,2	68,9
Güvensiz	52,7	53,3	51,4	55,0	51,7	50,6	52,3	51,2	59,9
İyimser	14,7	14,8	14,4	17,0	11,9	12,5	12,9	16,2	18,7
Güçlü karakterli/Cesur	12,9	12,1	13,6	11,5	8,8	12,2	13,1	13,9	13,1
Diğer	7,4	8,0	6,7	10,5	4,7	8,0	7,9	6,4	7,7
Bağımsız	5,5	5,5	5,5	5,5	5,0	5,6	6,9	4,5	6,8
Sosyal	4,2	4,0	4,4	3,8	3,4	3,8	2,9	4,8	6,1
Eşit fırsatlara sahip	4,2	4,6	3,6	6,0	3,3	4,9	3,7	3,5	4,5
Cevap yok	1,5	1,2	1,8	1,0	1,6	1,8	1,7	1,2	1,1
Doyumuz	1,0	1,0	1,0	1,5	1,1	0,9	1,0	1,3	0,9

	Yaş				Gelir			
	18-27	28-37	38-48	49+	0-1.000	1.000-1.500	1.500-2.000	2.000+
Üzgün/Mutsuz	73,7	73,0	74,4	70,9	77,6	71,1	77,8	72,2
Güvensiz	55,2	53,5	53,3	48,9	50,9	50,6	55,6	55,0
İyimser	17,1	13,1	13,8	14,8	15,1	14,3	15,4	13,8
Güçlü karakterli/Cesur	13,3	12,7	13,8	11,9	10,6	13,6	16,2	12,3
Diğer	6,5	5,1	8,8	9,3	8,3	7,1	7,8	7,8
Bağımsız	5,5	6,1	4,4	6,1	5,5	7,5	4,2	4,4
Sosyal	4,7	4,4	4,7	3,1	3,9	3,9	4,2	3,8
Eşit fırsatlara sahip	6,1	3,9	5,0	5,7	3,3	5,7	4,4	5,7
Cevap yok	1,4	1,7	0,7	2,2	2,2	1,8	0,6	0,7
Doyumuz	6,1	3,9	5,0	5,7	3,3	5,7	4,4	5,7

	Yerleşim Tipi			Gelir						
	Büyükşehir	Kent	Kır	Akdeniz	Doğu Anadolu	Ege	Güney-doğu Anadolu	Karadeniz	Marmara	İç Anadolu
Üzgün/Mutsuz	61,9	78,8	78,3	85,2	80,6	77,1	87,8	71,3	62,9	68,7
Güvensiz	47,7	55,4	55,0	48,4	68,3	61,4	70,4	62,2	43,8	44,5
İyimser	13,2	15,1	15,9	14,8	14,4	16,0	12,2	10,6	16,6	14,4
Güçlü karakterli/Cesur	15,1	11,9	11,6	11,9	6,7	14,0	8,2	6,7	18,2	12,6
Diğer	5,8	9,3	6,9	8,1	12,8	6,7	4,6	13,8	5,0	6,4
Bağımsız	2,4	6,4	8,1	4,4	8,9	7,4	11,2	8,5	3,1	3,5
Sosyal	3,1	5,2	4,3	4,9	3,9	5,0	5,6	3,2	4,7	2,5
Eşit fırsatlara sahip	6,1	3,8	5,8	3,0	5,0	5,0	1,5	2,3	8,3	5,4
Cevap yok	1,8	1,5	1,2	0,7	1,7	1,4	3,6	1,2	1,9	1,0
Doyumuz	6,1	3,8	5,8	3,0	5,0	5,0	1,5	2,3	8,3	5,4

**Ek-1 Tablo 11: Sayılan engel gruplarındaki çocukların kendileri için özel düzenlenmiş sınıflarda, aynı engelle sahip çocuklarla eğitim alması gerektiğini düşünenler (%)**

	Ortalama	Kadın-Erkek		Engelli Yakını-Genel		Eğitim				
		Erkek	Kadın	Engelli Yakını	Genel	İlkokul	Ortaokul	Lise	Üniversite ve Yüksek Lisans	
Bulaşıcı hastalıkları olan çocuklar	88,9	89,1	88,8	85,3	89,5	89,8	89,0	88,8	87,6	
Zihinsel engelli çocuklar	85,4	84,9	85,9	83,8	85,7	83,6	89,4	84,9	84,9	
Görme özürlü çocuklar	79,0	78,2	79,8	76,0	79,4	77,2	81,7	79,3	77,3	
İşitme engelli çocuklar	76,8	76,5	77,1	75,3	77,0	75,0	80,7	76,6	74,3	
Ruhsal duygusal hastalıkları olan çocuklar	76,6	75,9	77,4	74,3	77,0	76,7	79,3	76,6	73,2	
Süreğen hastalıkları olan çocuklar	64,3	64,5	64,2	59,8	65,1	65,3	66,6	62,0	65,1	
Hiperaktivite ve dikkat dağınıklığı olan çocuklar	58,4	57,8	58,9	53,3	59,2	58,8	57,7	58,8	55,6	
Ortopedik engelli çocuklar	57,2	56,6	57,9	51,8	58,1	59,9	56,6	55,5	54,7	
	Yaş				Gelir					
	18-27	28-37	38-48	49+	0-1.000	1.000-1.500	1.500-2.000	2.000+		
Bulaşıcı hastalıkları olan çocuklar	88,8	90,2	87,5	89,2	88,5	88,5	89,4	90,7		
Zihinsel engelli çocuklar	85,7	85,2	86,5	84,3	83,3	86,4	87,8	86,3		
Görme özürlü çocuklar	79,2	79,8	79,3	77,5	76,2	82,6	77,4	80,6		
İşitme engelli çocuklar	76,3	78,0	77,2	75,7	74,3	80,2	75,8	77,6		
Ruhsal duygusal hastalıkları olan çocuklar	78,2	76,3	77,4	74,7	78,0	77,4	78,8	78,4		
Süreğen hastalıkları olan çocuklar	64,0	62,9	64,5	65,8	64,4	67,2	63,8	66,0		
Hiperaktivite ve dikkat dağınıklığı olan çocuklar	54,7	59,1	59,3	60,4	55,3	58,1	59,0	60,7		
Ortopedik engelli çocuklar	57,1	56,4	57,7	57,8	56,5	58,1	58,6	60,5		
	Yerleşim Tipi			Gelir						
	Büyükşehir	Kent	Kır	Akdeniz	Doğu Anadolu	Ege	Güneydoğu Anadolu	Karadeniz	Marmara	İç Anadolu
Bulaşıcı hastalıkları olan çocuklar	91,1	86,3	89,8	94,6	96,7	87,9	76,0	83,9	87,6	93,0
Zihinsel engelli çocuklar	85,0	84,8	86,7	87,7	82,8	90,2	95,4	76,5	82,1	88,0
Görme özürlü çocuklar	80,6	76,8	79,8	80,0	71,7	77,9	93,4	63,9	79,8	84,7
İşitme engelli çocuklar	78,3	75,7	76,4	78,3	67,8	74,8	95,4	57,8	78,3	83,5
Ruhsal duygusal hastalıkları olan çocuklar	74,9	76,0	79,5	77,3	84,4	80,2	91,8	78,9	67,5	77,7
Süreğen hastalıkları olan çocuklar	59,0	64,8	69,8	74,1	84,4	63,3	74,5	67,2	53,7	61,4
Hiperaktivite ve dikkat dağınıklığı olan çocuklar	61,4	57,8	55,7	59,5	56,1	53,3	56,1	61,9	57,9	61,6
Ortopedik engelli çocuklar	52,3	57,8	62,2	63,7	73,3	53,3	66,3	61,3	51,7	52,2

**Ek-1 Tablo 12: Sayılan engel gruplarındaki çocukların engeli olmayan yaşlıları ile aynı sınıfta eğitim alması gerektiğini düşünenler (%)**

	Ortalama	Kadın-Erkek		Engelli Yakını-Genel		Eğitim				
		Erkek	Kadın	Engelli Yakını	Genel	İlkokul	Ortaokul	Lise	Üniversite ve Yüksek Lisans	
Bulaşıcı hastalıkları olan çocuklar	9,5	9,5	9,4	13,5	8,9	9,4	9,8	10,4	9,0	
Zihinsel engelli çocuklar	13,5	14,2	12,7	15,3	13,2	14,0	9,7	13,5	15,8	
Görme özürlü çocuklar	19,7	15,9	18,4	23,0	19,2	19,2	17,4	20,9	21,8	
İşitme engelli çocuklar	21,9	22,4	21,2	24,0	21,6	21,9	18,3	23,6	24,1	
Ruhsal duygusal hastalıkları olan çocuklar	21,8	22,9	20,5	24,0	21,5	21,7	19,3	24,8	22,1	
Süreğen hastalıkları olan çocuklar	34,3	34,3	34,0	39,5	33,5	36,5	32,4	33,1	33,7	
Hiperaktivite ve dikkat dağınıklığı olan çocuklar	40,2	41,1	38,8	46,0	39,2	39,6	41,1	42,1	40,2	
Ortopedik engelli çocuklar	41,5	42,4	40,0	47,3	40,5	43,2	42,7	43,2	39,0	
	Yaş				Gelir					
	18-27	28-37	38-48	49+	0-1.000	1.000-1.500	1.500-2.000	2.000+		
Bulaşıcı hastalıkları olan çocuklar	9,3	8,2	11,0	9,7	10,1	10,7	9,4	8,1		
Zihinsel engelli çocuklar	12,6	13,7	12,7	15,2	16,1	12,8	11,4	12,9		
Görme özürlü çocuklar	19,1	18,7	19,2	21,9	22,7	16,7	21,4	18,6		
İşitme engelli çocuklar	21,9	20,6	21,7	23,5	24,9	19,0	23,0	21,5		
Ruhsal duygusal hastalıkları olan çocuklar	20,2	21,9	21,1	24,0	20,9	21,8	19,4	20,6		
Süreğen hastalıkları olan çocuklar	34,5	35,3	34,3	33,3	34,3	32,0	34,8	33,1		
Hiperaktivite ve dikkat dağınıklığı olan çocuklar	43,6	39,3	39,0	38,8	43,5	41,1	39,8	38,1		
Ortopedik engelli çocuklar	41,4	42,0	41,0	41,4	42,7	41,1	40,2	38,7		
	Yerleşim Tipi			Gelir						
	Büyükşehir	Kent	Kır	Akdeniz	Doğu Anadolu	Ege	Güney-doğu Anadolu	Karadeniz	Marmara	İç Anadolu
Bulaşıcı hastalıkları olan çocuklar	7,6	12,3	8,2	4,7	1,7	11,0	24,0	11,7	11,1	5,4
Zihinsel engelli çocuklar	14,2	14,0	12,2	11,6	15,6	9,0	4,6	20,8	17,0	11,3
Görme özürlü çocuklar	18,5	21,9	18,3	19,3	26,1	21,4	6,6	31,7	19,1	14,6
İşitme engelli çocuklar	20,7	23,0	21,9	21,0	30,6	24,3	4,6	38,1	20,5	15,7
Ruhsal duygusal hastalıkları olan çocuklar	23,9	22,7	18,4	22,2	13,9	18,8	8,2	16,1	31,2	21,0
Süreğen hastalıkları olan çocuklar	40,2	33,9	28,3	25,2	13,3	35,7	25,0	29,0	45,2	37,9
Hiperaktivite ve dikkat dağınıklığı olan çocuklar	37,5	40,7	42,5	39,8	42,2	46,0	43,4	34,6	40,7	36,7
Ortopedik engelli çocuklar	46,7	41,0	36,1	35,6	25,0	46,0	33,7	35,2	46,9	46,8

Ek-1 Tablo 13: Sayılan ifadelere katılanlar (%)

	Ortalama	Kadın-Erkek		Engelli Yakını-Genel		Eğitim			
		Erkek	Kadın	Engelli Yakını	Genel	İlkokul	Ortaokul	Lise	Üniversite ve Yüksek Lisans
Türkiye'deki okulların engeli olan çocukların ihtiyaçlarına uygun hale getirilmesi, devletin ve toplumun önemli görevlerinden biridir.	89,8	89,7	90,0	93,8	89,2	89,6	89,6	90,8	88,1
Engeli olan çocuklar eğitim alsalar dahi, iş bulma şansı, aynı eğitimi alan diğer çocuklardan daha azdır	73,5	73,6	73,4	75,8	73,1	77,4	75,9	70,7	66,9
Engeli olan çocuklar normal okullarda eğitim görürse, gelişimlerinde olumlu etki yaratır	54,9	54,8	55,0	58,3	54,3	53,8	57,7	56,6	53,2
Devlet ve toplum ne ölçüde maddi yardım yaparsa yapsın engeli olan çocuklara tam anlamıyla yardımcı olamaz	54,8	55,1	54,5	54,8	54,8	59,7	55,6	52,2	49,3
Türkiye'nin, okulları engeli olan çocuklara uygun hale getirmekten daha önemli meseleleri vardır	31,9	33,6	30,2	25,0	33,1	35,3	33,4	30,6	27,9

	Yaş				Gelir			
	18-27	28-37	38-48	49+	0-1.000	1.000-1.500	1.500-2.000	2.000+
Türkiye'deki okulların engeli olan çocukların ihtiyaçlarına uygun hale getirilmesi, devletin ve toplumun önemli görevlerinden biridir.	90,5	90,3	89,0	89,3	91,3	90,3	91,4	88,5
Engeli olan çocuklar eğitim alsalar dahi, iş bulma şansı, aynı eğitimi alan diğer çocuklardan daha azdır	72,7	73,4	73,2	74,6	73,9	74,0	75,0	72,0
Engeli olan çocuklar normal okullarda eğitim görürse, gelişimlerinde olumlu etki yaratır	55,6	51,3	55,1	57,4	51,5	52,9	59,2	59,2
Devlet ve toplum ne ölçüde maddi yardım yaparsa yapsın engeli olan çocuklara tam anlamıyla yardımcı olamaz	50,8	54,2	56,3	57,9	54,2	55,0	55,8	54,9
Türkiye'nin, okulları engeli olan çocuklara uygun hale getirmekten daha önemli meseleleri vardır	29,0	33,6	34,0	31,1	35,0	32,0	33,6	28,3

	Yerleşim Tipi			Gelir						
	Büyükşehir	Kent	Kır	Akdeniz	Doğu Anadolu	Ege	Güney-doğu Anadolu	Karadeniz	Marmara	İç Anadolu
Türkiye'deki okulların engeli olan çocukların ihtiyaçlarına uygun hale getirilmesi, devletin ve toplumun önemli görevlerinden biridir.	94,2	89,7	85,0	91,1	87,2	93,1	91,8	72,7	94,6	90,1
Engeli olan çocuklar eğitim alsalar dahi, iş bulma şansı, aynı eğitimi alan diğer çocuklardan daha azdır	79,4	70,9	70,1	67,9	71,1	75,2	78,6	50,1	83,9	74,6
Engeli olan çocuklar normal okullarda eğitim görürse, gelişimlerinde olumlu etki yaratır	65,6	48,6	50,5	32,6	56,1	56,9	44,4	62,8	65,1	53,0
Devlet ve toplum ne ölçüde maddi yardım yaparsa yapsın engeli olan çocuklara tam anlamıyla yardımcı olamaz	60,6	54,3	48,9	41,0	31,7	64,0	54,6	37,8	66,2	59,8
Türkiye'nin, okulları engeli olan çocuklara uygun hale getirmekten daha önemli meseleleri vardır	29,6	29,4	37,8	17,8	39,4	36,2	36,2	30,8	32,2	35,7

**Ek-1 Tablo 14: Türkiye’de engeli olan çocukların haklarını koruyan ayrıca bir kanun olması gerektiğini düşünenler (%)**

	Ortalama	Kadın-Erkek		Engelli Yakını-Genel		Eğitim			
		Erkek	Kadın	Engelli Yakını	Genel	İlkokul	Ortaokul	Lise	Üniversite ve Yüksek Lisans
Evet	85,3	84,9	85,7	95,0	83,7	84,1	83,0	87,1	86,3
Cevap yok	10,9	10,2	11,5	3,0	12,1	11,4	13,1	9,6	9,9
Hayır	3,8	4,9	2,7	2,0	4,1	4,5	3,9	3,3	3,8

	Yaş				Gelir			
	18-27	28-37	38-48	49+	0-1.000	1.000-1.500	1.500-2.000	2.000+
Evet	87,6	87,6	83,6	82,5	87,9	85,4	84,0	84,7
Cevap yok	9,2	8,7	12,0	13,5	9,3	9,4	13,0	11,4
Hayır	3,2	3,7	4,4	4,0	2,8	5,2	3,0	4,0

	Yerleşim Tipi			Gelir						
	Büyükşehir	Kent	Kır	Akdeniz	Doğu Anadolu	Ege	Güney-doğu Anadolu	Karadeniz	Marmara	İç Anadolu
Evet	87,5	85,2	82,9	83,7	77,2	86,2	90,8	66,9	89,1	92,8
Cevap yok	8,5	10,6	13,8	13,8	13,9	8,6	8,7	28,2	6,3	5,8
Hayır	4,0	4,1	3,3	2,5	8,9	5,2	0,5	5,0	4,6	1,4



**Ek-1 Tablo 15: Engeli olan çocukların daha iyi yaşam şartlarına kavuşmasının ve sosyal hayata katılmasının önündeki engeller (%)**

	Ortalama	Kadın-Erkek		Engelli Yakını-Genel		Eğitim			
		Erkek	Kadın	Engelli Yakını	Genel	İlkokul	Ortaokul	Lise	Üniversite ve Yüksek Lisans
Devletin ilgisizliği	55,0	54,7	55,3	57,5	54,6	56,3	54,6	56,4	51,8
Halkın önyargıları	48,7	47,4	50,0	51,5	48,2	43,0	49,6	50,8	56,5
Vatandaşların ilgisizliği	45,5	47,7	43,2	53,0	44,3	47,1	45,2	44,7	45,5
Halkın bilgisizliği	41,8	41,5	42,2	40,5	42,1	42,4	41,3	41,3	43,5
Para eksikliği	41,6	40,0	43,2	45,0	41,1	49,7	42,7	38,4	30,9
Eğitilmiş uzmanların-kurumların yetersiz olması	39,7	40,4	38,9	42,0	39,3	33,8	38,4	44,4	43,2
Kanuni yetersizlik	32,8	34,5	31,0	35,8	32,3	31,5	35,7	32,2	34,0
Engelli çocukların istismar ve ihmali	26,7	26,1	27,2	28,3	26,4	21,1	26,6	29,8	30,9
Net bir politika eksikliği	24,5	26,6	22,4	26,0	24,3	23,0	22,6	25,8	28,2
Ülkenin öncelikli başka sorunlarının olması	12,6	12,7	12,5	9,0	13,2	11,7	13,1	12,2	15,1
Cevap yok	1,0	1,2	0,8	0,5	1,1	0,9	0,8	1,2	0,9

	Yaş				Gelir			
	18-27	28-37	38-48	49+	0-1.000	1.000-1.500	1.500-2.000	2.000+
Devletin ilgisizliği	57,3	54,1	54,4	54,2	53,5	57,8	54,8	55,8
Halkın önyargıları	47,7	51,0	47,7	48,2	46,9	46,3	49,6	53,3
Vatandaşların ilgisizliği	47,7	44,1	45,6	44,5	46,6	46,9	45,8	46,5
Halkın bilgisizliği	42,7	43,6	41,5	39,8	44,6	37,5	43,4	43,0
Para eksikliği	38,6	42,2	41,6	44,0	46,6	45,5	40,0	36,5
Eğitilmiş uzmanların-kurumların yetersiz olması	42,8	40,2	39,7	35,9	39,2	36,7	44,0	44,7
Kanuni yetersizlik	33,3	33,3	33,6	30,9	29,9	31,5	31,6	33,4
Engelli çocukların istismar ve ihmali	26,8	27,5	29,2	23,2	24,7	27,1	30,2	27,1
Net bir politika eksikliği	24,7	24,1	25,5	23,8	22,8	25,8	23,6	25,2
Ülkenin öncelikli başka sorunlarının olması	14,0	9,7	14,2	12,6	12,0	11,7	16,2	11,7
Cevap yok	1,1	0,7	0,4	1,8	0,8	1,1	0,2	1,0

	Yerleşim Tipi			Gelir						
	Büyükşehir	Kent	Kır	Akdeniz	Doğu Anadolu	Ege	Güney-doğu Anadolu	Karadeniz	Marmara	İç Anadolu
Devletin ilgisizliği	55,1	57,1	52,3	53,3	65,0	63,1	53,6	56,6	49,1	55,0
Halkın önyargıları	45,6	54,3	45,1	46,2	52,8	54,3	44,9	52,8	46,5	46,8
Vatandaşların ilgisizliği	40,7	51,8	42,9	45,2	54,4	42,4	46,9	47,5	42,7	47,6
Halkın bilgisizliği	36,8	46,8	41,4	42,2	45,0	36,7	50,5	48,7	42,3	36,1
Para eksikliği	45,2	36,4	44,1	31,4	43,3	46,4	43,9	35,8	38,0	53,8
Eğitilmiş uzmanların-kurumların yetersiz olması	34,5	43,6	40,6	54,1	44,4	38,1	59,7	42,8	29,6	34,0
Kanuni yetersizlik	30,9	33,2	34,3	34,1	21,1	28,8	29,6	32,3	29,5	45,8
Engelli çocukların istismar ve ihmali	20,0	30,2	29,8	42,2	30,6	22,1	32,1	27,0	23,4	19,6
Net bir politika eksikliği	27,8	21,4	24,7	16,8	10,0	22,4	17,9	29,3	30,3	27,6
Ülkenin öncelikli başka sorunlarının olması	11,6	13,0	13,3	6,4	16,7	16,9	21,9	10,0	13,6	9,1
Cevap yok	2,1	0,3	0,7	1,0	0,0	0,7	0,0	0,0	2,2	0,8

**Ek-1 Tablo 16: Engeli olan çocukların diğer çocuklara kıyasla daha fazla savunmasız olduğu riskler/ tehlikeler**

	Ortalama	Kadın-Erkek		Engelli Yakını-Genel		Eğitim				
		Erkek	Kadın	Engelli Yakını	Genel	İlkokul	Ortaokul	Lise	Üniversite ve Yüksek Lisans	
Görevlilerin darp ve hakareti	73,6	73,6	73,7	75,3	73,4	18,3	21,2	19,8	15,5	
Terk, ihmal ya da izole edilmek	70,9	71,4	70,4	71,3	70,9	55,2	51,5	52,0	60,1	
Ebeveynlerin darp ve hakareti	66,6	66,6	66,7	59,0	67,9	65,2	64,1	67,1	70,5	
Cinsel istismar	60,5	59,1	61,8	59,5	60,6	51,7	49,0	50,9	53,6	
Saldırıya uğramak	58,2	55,8	60,6	61,3	57,7	52,2	51,9	53,5	57,0	
Çalışan olarak sömürülmek	49,2	47,8	50,6	52,5	48,6	47,2	43,8	45,8	48,0	
Suçta teşvik	49,0	48,3	49,7	46,8	49,3	17,5	19,7	19,3	21,8	
Erken evlilik	45,5	43,3	47,7	43,0	45,9	42,2	40,7	42,8	47,3	
Cevap yok	1,6	1,7	1,5	2,5	1,5	1,4	1,4	1,5	0,7	
	Yaş				Gelir					
	18-27	28-37	38-48	49+	0-1.000	1.000-1.500	1.500-2.000	2.000+		
Görevlilerin darp ve hakareti	74,6	71,1	74,1	74,9	74,3	73,7	72,8	76,0		
Terk, ihmal ya da izole edilmek	71,0	71,9	70,8	69,9	75,1	67,4	69,2	71,7		
Ebeveynlerin darp ve hakareti	69,6	63,2	67,0	66,8	66,0	66,1	68,0	69,8		
Cinsel istismar	61,2	59,8	59,7	61,2	59,5	58,6	58,8	65,0		
Saldırıya uğramak	54,7	54,8	53,1	55,5	53,7	50,5	57,0	60,7		
Çalışan olarak sömürülmek	48,3	48,3	49,4	50,7	53,5	49,7	49,8	49,1		
Suçta teşvik	20,8	23,0	21,2	20,2	20,5	19,8	22,6	23,5		
Erken evlilik	48,9	44,0	42,2	46,9	45,4	45,8	41,8	50,5		
Cevap yok	1,3	2,4	0,9	1,9	1,4	1,8	1,0	0,9		
	Yerleşim Tipi			Gelir						
	Büyükşehir	Kent	Kır	Akdeniz	Doğu Anadolu	Ege	Güney-doğu Anadolu	Karadeniz	Marmara	İç Anadolu
Görevlilerin darp ve hakareti	76,5	75,2	68,5	75,1	67,8	71,2	85,7	67,7	70,4	81,0
Terk, ihmal ya da izole edilmek	76,9	68,0	67,8	79,8	71,1	62,1	65,8	61,0	74,1	74,6
Ebeveynlerin darp ve hakareti	74,6	63,6	61,4	64,4	66,1	53,8	79,1	49,9	70,7	79,0
Cinsel istismar	71,1	59,0	50,1	60,2	27,2	59,8	70,4	54,8	61,0	71,8
Saldırıya uğramak	63,2	54,3	44,9	57,3	41,7	43,3	54,1	59,5	58,8	56,1
Çalışan olarak sömürülmek	60,2	46,6	39,9	40,0	25,0	49,0	53,1	44,9	53,8	59,0
Suçta teşvik	17,3	21,7	25,3	21,2	23,9	28,1	15,8	33,1	22,0	8,0
Erken evlilik	60,7	40,0	35,0	36,3	18,3	41,2	45,9	41,3	53,6	55,5
Cevap yok	2,1	0,9	1,9	1,0	2,8	2,1	1,0	0,3	2,0	1,7

Ek-1 Tablo 17: Engeli olan çocuklar için önerilen düzenlemeleri uygun bulanlar (%)

	Ortalama	Kadın-Erkek		Engelli Yakını-Genel		Eğitim			
		Erkek	Kadın	Engelli Yakını	Genel	İlkokul	Ortaokul	Lise	Üniversite ve Yüksek Lisans
Ağır engeli olanlar yatılı bakım merkezlerine yerleştirilmeli, diğerleri toplumun içerisinde normal faaliyetlerine devam etmelidir	63,6	64,5	62,7	56,3	64,8	61,1	66,0	64,1	66,0
Engelli çocukların tamamı toplum içinde yaşamalıdır.	28,9	28,1	29,7	40,5	27,0	31,3	27,4	28,4	26,6
Cevap yok	7,5	7,4	7,6	3,3	8,2	7,6	6,6	7,5	7,4

	Yaş				Gelir			
	18-27	28-37	38-48	49+	0-1.000	1.000-1.500	1.500-2.000	2.000+
Ağır engeli olanlar yatılı bakım merkezlerine yerleştirilmeli, diğerleri toplumun içerisinde normal faaliyetlerine devam etmelidir	63,0	62,5	62,8	66,0	64,3	65,4	67,0	63,4
Engelli çocukların tamamı toplum içinde yaşamalıdır.	29,5	30,6	28,9	26,6	30,1	28,4	26,6	28,1
Cevap yok	7,5	6,9	8,3	7,4	5,7	6,2	6,4	8,5

	Yerleşim Tipi			Gelir						
	61,0	64,9	64,8	Akdeniz	Doğu Anadolu	Ege	Güney-doğu Anadolu	Karadeniz	Marmara	İç Anadolu
Ağır engeli olanlar yatılı bakım merkezlerine yerleştirilmeli, diğerleri toplumun içerisinde normal faaliyetlerine devam etmelidir	32,9	27,2	26,5	72,1	60,6	60,0	81,1	58,1	56,7	68,7
Engelli çocukların tamamı toplum içinde yaşamalıdır.	6,0	7,9	8,7	18,3	28,9	34,0	10,7	30,2	38,0	24,9
Cevap yok	4,0	4,1	3,3	9,6	10,6	6,0	8,2	11,7	5,3	6,4

**Ek-1 Tablo 18: Engeli olan çocukların durumunu iyileştirme ve toplum hayatına daha fazla katılmasını sağlamada sorumluluğu olanlar (%)**

	Ortalama	Kadın-Erkek		Engelli Yakını-Genel		Eğitim			
		Erkek	Kadın	Engelli Yakını	Genel	İlkokul	Ortaokul	Lise	Üniversite ve Yüksek Lisans
Eğitim sistemi ve okullar	17,5	49,5	52,4	50,0	51,1	50,5	48,8	51,3	54,3
Sağlık sistemi	17,2	49,4	51,2	53,0	49,9	50,4	53,7	50,2	47,1
Merkezi hükümet	14,8	44,2	42,1	48,5	42,3	46,3	43,6	40,2	41,7
Halk, Toplum v.b	9,8	27,5	29,9	29,8	28,6	26,9	28,6	30,9	27,0
Engelli çocukların anne-babaları ve akrabaları	9,2	25,3	28,3	26,0	26,9	28,9	24,3	26,6	24,8
Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü	6,7	19,6	19,6	17,5	19,9	20,8	21,2	18,0	18,9
Sosyal Hizmet Kurumu	6,2	19,1	16,9	14,3	18,6	17,6	18,0	19,2	17,6
Sivil toplum kuruluşları	5,5	16,7	15,5	15,3	16,3	13,8	15,3	15,9	22,5
Medya	5,0	15,2	13,8	13,3	14,7	10,5	14,3	16,7	18,9
Yerel düzeydeki yetkililer	4,9	14,6	14,1	14,0	14,4	16,5	13,7	14,4	10,1
Ben	3,1	10,0	8,4	10,3	9,0	8,3	10,4	9,3	8,8
Cevap yok	0,4	0,5	0,4	0,5	0,4	0,4	0,4	0,4	0,2

	Yaş				Gelir			
	18-27	28-37	38-48	49+	0-1.000	1.000-1.500	1.500-2.000	2.000+
Eğitim sistemi ve okullar	53,1	54,1	48,7	48,0	49,1	51,3	50,0	51,7
Sağlık sistemi	54,1	46,9	48,7	51,5	50,4	51,9	47,0	47,7
Merkezi hükümet	38,8	43,7	43,9	46,2	47,4	43,2	45,4	40,2
Halk, Toplum v.b	29,8	29,0	29,1	27,0	28,5	29,1	30,6	28,4
Engelli çocukların anne-babaları ve akrabaları	29,0	25,2	25,2	27,7	31,3	25,6	25,0	27,3
Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü	19,4	18,4	21,9	18,7	20,6	20,6	18,2	18,7
Sosyal Hizmet Kurumu	18,5	19,5	18,7	15,4	19,4	16,1	18,8	18,3
Sivil toplum kuruluşları	16,2	14,5	17,9	15,8	12,4	14,3	16,2	20,8
Medya	15,1	15,6	14,4	13,0	11,5	14,4	16,2	16,3
Yerel düzeydeki yetkililer	10,5	14,9	16,7	15,2	13,7	15,1	15,6	12,9
Ben	9,3	8,0	9,4	10,0	7,6	10,9	10,4	8,8
Cevap yok	0,3	0,4	0,3	0,7	0,2	0,5	0,4	0,3

	Yerleşim Tipi			Gelir						
	Büyükşehir	Kent	Kır	Akdeniz	Doğu Anadolu	Ege	Güney-doğu Anadolu	Karadeniz	Marmara	İç Anadolu
Eğitim sistemi ve okullar	50,2	54,8	46,9	54,8	41,7	54,0	52,0	52,2	43,7	58,8
Sağlık sistemi	47,8	51,9	51,1	48,4	63,3	46,4	56,6	48,7	51,0	48,0
Merkezi hükümet	45,7	41,4	42,5	46,4	40,6	47,1	39,3	47,2	43,2	37,1
Halk, Toplum v.b	30,3	28,8	26,8	28,1	29,4	31,4	20,9	35,5	27,2	27,6
Engelli çocukların anne-babaları ve akrabaları	21,1	28,9	30,5	35,8	49,4	25,2	41,3	18,2	19,3	24,9
Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü	20,4	18,3	20,3	22,7	13,9	18,6	12,8	12,0	22,9	22,3
Sosyal Hizmet Kurumu	15,6	19,6	18,8	16,8	28,9	15,5	29,1	15,8	15,8	17,9
Sivil toplum kuruluşları	18,8	14,7	15,0	11,4	9,4	13,8	16,3	14,1	21,0	17,7
Medya	12,7	15,4	15,4	12,6	5,6	14,0	8,2	26,1	16,1	11,8
Yerel düzeydeki yetkililer	17,0	11,5	14,8	10,6	7,2	20,2	9,2	8,8	18,8	13,4
Ben	8,5	9,6	9,4	10,4	7,8	9,8	5,6	18,5	9,3	3,3
Cevap yok	0,4	0,2	0,7	0,2	0,6	0,2	1,0	0,0	0,7	0,2

**Ek-1 Tablo 19: Engeli olan çocuklarla ilgili yapılması gereken çalışmalar (%)**

	Ortalama	Kadın-Erkek		Engelli Yakını-Genel		Eğitim			
		Erkek	Kadın	Engelli Yakını	Genel	İlkokul	Ortaokul	Lise	Üniversite ve Yüksek Lisans
Eğitime erken başlanmalı	60,1	58,3	62,0	62,0	59,8	61,9	59,8	59,6	59,9
Kurumlar arası işbirliği yapılmalı	54,9	57,0	52,8	52,5	55,3	56,3	52,9	52,3	59,0
Devlet altyapı düzenlemesini zorunlu yapmalı	46,8	48,8	44,8	48,3	46,6	42,7	47,1	50,1	48,2
En çok görünen yerlerde bilgilendirme çalışmaları yapılmalı	30,2	28,2	32,3	28,5	30,5	30,2	33,8	30,3	26,4
Diğer	1,0	1,1	0,9	1,3	1,0	1,4	0,6	1,2	0,5
Cevap yok	0,9	0,6	1,2	0,8	0,9	0,7	0,6	1,0	0,7

	Yaş				Gelir			
	18-27	28-37	38-48	49+	0-1.000	1.000-1.500	1.500-2.000	2.000+
Eğitime erken başlanmalı	62,1	56,7	60,3	61,5	58,9	63,3	62,2	61,2
Kurumlar arası işbirliği yapılmalı	52,5	55,0	57,1	55,1	56,9	55,2	51,8	54,5
Devlet altyapı düzenlemesini zorunlu yapmalı	49,9	49,5	44,3	43,6	50,2	43,2	48,6	48,5
En çok görünen yerlerde bilgilendirme çalışmaları yapılmalı	29,2	29,5	31,6	30,5	27,6	30,5	30,2	28,7
Diğer	1,0	1,5	0,4	1,1	1,4	1,3	0,8	0,6
Cevap yok	0,8	1,0	0,9	0,8	0,5	1,0	0,8	0,9

	Yerleşim Tipi			Gelir						
	Büyükşehir	Kent	Kır	Akdeniz	Doğu Anadolu	Ege	Güney-doğu Anadolu	Karadeniz	Marmara	İç Anadolu
Eğitime erken başlanmalı	62,5	60,9	56,5	61,2	47,8	61,7	57,7	50,4	65,7	61,0
Kurumlar arası işbirliği yapılmalı	53,3	55,4	56,2	57,3	67,2	56,4	56,6	54,3	47,9	58,4
Devlet altyapı düzenlemesini zorunlu yapmalı	43,8	48,0	48,8	53,6	53,3	52,6	58,2	48,1	40,5	39,2
En çok görünen yerlerde bilgilendirme çalışmaları yapılmalı	31,1	28,5	31,2	23,2	21,7	23,3	23,5	42,2	33,9	33,0
Diğer	0,6	1,1	1,3	0,7	2,2	1,4	0,5	1,5	0,7	0,8
Cevap yok	1,0	0,8	0,8	0,5	2,8	0,5	0,5	0,6	1,4	0,4

Ek-1 Tablo 20: Engeli olan çocuklarla ilgili sayılan faaliyetlere destek vereceğini söyleyenler (%)

	Ortalama	Kadın-Erkek		Engelli Yakını-Genel		Eğitim			
		Erkek	Kadın	Engelli Yakını	Genel	İlkokul	Ortaokul	Lise	Üniversite ve Yüksek Lisans
Devletin içki ve sigaraya ek vergi koyarak elde edilen geliri engelli çocuklara harcamasına	83,9	82,5	85,2	88,5	83,1	86,7	85,3	83,4	77,9
Çocuğumun okulunda engelli bir "Kardeş Öğrenci" sinin olmasına ve onunla çocuğumun okul dışında düzenli olarak görüşmesine	76,1	75,5	76,8	86,5	74,4	76,8	74,5	76,9	75,9
Engelli çocuklarla ilgili, izin günümde bilgilendirici seminerler düzenlenmesine	70,7	71,3	70,1	82,8	68,7	67,4	69,1	73,5	73,9
Maaşımdan ya da gelirimden engelli çocuklar için vergi kesintisi olmasına	68,7	69,1	68,4	79,8	66,9	67,9	68,9	68,8	71,6

	Yaş				Gelir			
	18-27	28-37	38-48	49+	0-1.000	1.000-1.500	1.500-2.000	2.000+
Devletin içki ve sigaraya ek vergi koyarak elde edilen geliri engelli çocuklara harcamasına	82,8	84,0	82,6	86,1	85,7	82,5	85,6	82,8
Çocuğumun okulunda engelli bir "Kardeş Öğrenci" sinin olmasına ve onunla çocuğumun okul dışında düzenli olarak görüşmesine	74,9	78,0	75,5	76,1	79,1	77,1	75,4	74,9
Engelli çocuklarla ilgili, izin günümde bilgilendirici seminerler düzenlenmesine	71,8	70,0	70,1	70,9	68,2	72,2	72,4	69,9
Maaşımdan ya da gelirimden engelli çocuklar için vergi kesintisi olmasına	71,0	68,3	66,8	68,7	69,9	67,9	71,6	67,0



	Yerleşim Tipi			Gelir						
	Büyükşehir	Kent	Kır	Akdeniz	Doğu Anadolu	Ege	Güney-doğu Anadolu	Karadeniz	Marmara	İç Anadolu
Devletin içki ve sigaraya ek vergi koyarak elde edilen geliri engelli çocuklara harcamasına	87,2	81,7	82,8	77,5	75,6	81,4	86,7	75,4	91,3	86,6
Çocuğumun okulunda engelli bir "Kardeş Öğrenci" sinin olmasına ve onunla çocuğumun okul dışında düzenli olarak görüşmesine	85,1	74,4	68,1	69,1	68,3	78,1	74,0	56,3	86,4	80,6
Engelli çocuklarla ilgili, izin günümde bilgilendirici seminerler düzenlenmesine	72,9	70,2	68,8	67,4	71,7	64,5	62,8	69,5	78,5	69,5
Maaşımdan ya da gelirimden engelli çocuklar için vergi kesintisi olmasına	71,5	69,8	64,3	56,8	68,9	58,6	75,5	58,4	79,1	74,4

## EK 2: Anket formu

01. Özürlülüğün ne olduğu konusunda herkesin farklı düşünceleri vardır. "Engelli" denince sizin aklınıza neler geliyor?

02-16. Şimdi size sayacağım çocukların hangileri engeli olan çocuklar kategorisine girer? Lütfen cevaplarınızı

1. Katılıyorum 2. Katılmıyorum 0. Bilmiyorum/Fikrim yok

şeklinde verir misiniz ?

- Hiç görmeyen çocuklar
- Bulanık gördüğü için gözlük takan çocuklar
- Hiç duymayan çocuklar
- Az duyduğu için işitme cihazı takan çocuklar
- El ya da ayağı olmayan çocuklar
- Vücudunda çeşitli şekil bozukluğu olan çocuklar
- Şeker, kalp, kanser gibi uzun süreli hastalıkları olan çocuklar
- AIDS olan çocuklar
- Dikkat bozukluğu olan çocuklar
- Otistik çocuklar
- Zeka geriliği olan çocuklar
- Konuşma bozukluğu olan çocuklar (kekemelik gibi)
- Saldırgan davranışları olan, kendilerine ve çevrelerine zarar verme eğiliminde olan, kendilerinden istenenlere sürekli karşı çıkan ve tersini yapan çocuklar
- Ruhsal duygusal sorunları olan çocuklar
- Hiperaktif çocuklar

17. Engelli bir çocukla karşılaştığınızda ne hissediyorsunuz?

- |                              |                                       |
|------------------------------|---------------------------------------|
| 1. Üzülürüm                  | 5. Normal davranırım, sonuçta aynıyız |
| 2. Acırım                    | 6. Kendimi düşünür, halime şükrederim |
| 3. Gözümü kaçıırım           | 7. Diğer .....                        |
| 4. Yardımcı olmaya çalışırım |                                       |

18. Sizce, engelli çocuklar toplum içerisinde EN ÇOK hangi alanda dışlanıyorlar?

- |                 |                |
|-----------------|----------------|
| 1. Eğitim       | 5. Ev          |
| 2. Sağlık       | 6. Diğer ..... |
| 3. Sosyal yaşam | 7. Hepsi       |
| 4. İş hayatı    | 8. Hiçbiri     |

<p>19. Çevrenizde - ailenizde engelli çocuk var mı? Ya da böyle bir çocuğu olan aile tanıyor musunuz?</p> <p>1. Yaşadığım evde var 2. Akrabalarımda var 3. Arkadaşlarımda var 4. Komşumda var</p> <p>5. Okulda var 6. İşyerimde var 7. Diğer .....</p> <p>8. Hayır yok-Tanımiyorum22. soruya geçin!</p>	<input type="checkbox"/>  <input type="checkbox"/>
<p>20. Çevrenizde engeli olan bir çocuk olduğunu söylediniz. Peki, siz bu çocuğu ne sıklıkta görürsünüz?</p> <p>1. Hergün 2. Haftada bir kaç defa 3. Haftada 1 defa 4. Ayda birkaç defa</p> <p>5. Ayda 1 defa 6. Senede birkaç defa 7. Hiç görmem 8. Diğer.....</p>	<input type="checkbox"/>  <input type="checkbox"/>
<p>21. Engeli olan bu çocuklar hakkında ne kadar bilgi sahibi olduğunuzu düşünüyorsunuz?</p> <p>1. Hiç bilgi sahibi değilim 2. Çok az bilgi sahibiyim</p> <p>3. Yeterince bilgi sahibiyim 4. Oldukça fazla bilgi sahibiyim</p>	<input type="checkbox"/>
<p>22. Çevrenizde engeli olan bir çocuk olduğunu söylediniz. Peki, siz bu çocuğu ne sıklıkta görürsünüz?</p> <p>1. Medyadan (Tv, Gazete, Radyo, İnternet vs.) 2. Arkadaş-Akraba ve tanıdıklardan duyduklarım 3. Günlük deneyimlerimden (Sokakta, alışverişte, toplu taşıma araçlarında vs..) 4. Çocuğumun okulda edindiği deneyimleri dinleyerek 5. Kamu kurumlarından (Sağlık merkezleri, hastaneler, belediyeler vs..) 6. Hiç bir yerden duymam, almam 7. Diğer (.....)</p>	<input type="checkbox"/> <input type="checkbox"/> <input type="checkbox"/> <input type="checkbox"/>

23-71. Şimdi size engelli çocuklar ile ilgili bazı cümleler okuyacağım. Lütfen cevaplarınızı

1. Kabul ederim 2. Kabul etmem

şeklinde verir misiniz ?

	Görme engelli		Duyma engelli		Fiziksel Engelli		Zihinsel Engelli		Ruhsal-Duygusal Bozukluğu olanlar		Bulaşıcı olmayan kronik hastalığa sahip (Şeker-Kalp-Lösemi vb.)		Bulaşıcı olan kronik hastalığa sahip (Hepatit, AIDS)	
Çocuğumla aynı mahallede oturması	1	2	1	2	1	1	2	2	1	2	1	2	1	2
Çocuğumla aynı okula gitmesi	1	2	1	2	1	1	2	2	1	2	1	2	1	2
Çocuğumla aynı sınıfta olması	1	2	1	2	1	1	2	2	1	2	1	2	1	2
Çocuğumla oyun oynaması arkadaşlık etmesi	1	2	1	2	1	1	2	2	1	2	1	2	1	2
Çocuğumun en iyi arkadaşı olması	1	2	1	2	1	1	2	2	1	2	1	2	1	2
Çocuğumun sevgilisi olması	1	2	1	2	1	1	2	2	1	2	1	2	1	2
Çocuğumla sözlü-nişanlı-evli olması	1	2	1	2	1	1	2	2	1	2	1	2	1	2

72. Şimdi size okuyacağım ifadelerden hangilerini TÜRKİYE’de yaşayan “Normal” çocukları tanımlarken kullanırsınız?

1. Güvensiz
2. Bağımsız
3. Sosyal
4. Eşit fırsatlara sahip
5. Üzgün/Mutsuz
6. İyimser
7. Güçlü karakterli/Cesur
8. Diğer.....

73. Peki şimdi bu ifadelerden hangilerini TÜRKİYE’de yaşayan “Engelli” bir çocuğu tanımlarken kullanırsınız?

1. Güvensiz
2. Bağımsız
3. Sosyal
4. Eşit fırsatlara sahip
5. Üzgün/Mutsuz
6. İyimser
7. Güçlü karakterli/Cesur
8. Diğer.....

74-81. Şimdi size okuyacağım çeşitli engel gruplarından çocukların, hangi eğitim ortamında eğitim görmeleri size göre daha uygundur?

	Engelli olmayan yaşlıları ile aynı sınıfta eğitim almalıdır.	Kendileri için özel olarak düzenlenmiş, aynı engeli olan çocukların gittiği sınıflarda eğitim almalıdır.
Zihinsel engelli çocuklar	1	2
İşitme engelli çocuklar	1	2
Görme özürlü çocuklar	1	2
Ruhsal duygusal hastalıkları olan çocuklar	1	2
Süreğen hastalıkları olan çocuklar	1	2
Ortopedik engelli çocuklar	1	2
Bulaşıcı hastalıkları olan çocuklar	1	2
Hiperaktivite ve dikkat dağınıklığı olan çocuklar	1	2

82-86. Şimdi size bazı ifadeler okuyacağım. Bu ifadelere katılıp katılmadığınızı

1. Katılıyorum 2. Katılmıyorum 0. Cevap yok/Fikri yok

şeklinde verir misiniz ?

- Engelli çocuklar normal okullarda eğitim görürse, gelişimlerinde olumlu etki yaratır.
- Türkiye'nin, okulları engelli çocuklara uygun hale getirmekten daha önemlimeseleleri vardır.
- Engeli olan çocukların eğitim alsalar dahi, iş bulma şansı, aynı eğitimi alan diğer çocuklardan daha azdır.
- Türkiye'deki okulların engelli çocukların ihtiyaçlarına uygun hale getirilmesi, devletin ve toplumun önemli görevlerinden biridir.
- Devlet ve Toplum ne ölçüde maddi yardım yaparsa yapsın engelli çocuklara tam anlamıyla yardımcı olamaz

87. Türkiye'deki engelli çocukların haklarını koruyan AYRI bir kanun olmalı mı?

1. Evet 2. Hayır 0. Fikrim yok-Bilmiyorum

<p><b>88.</b> Sizce, engelli çocukların daha iyi yaşam şartlarına kavuşmasının ve sosyal hayata katılmasının önündeki engeller nelerdir? (En fazla 5 cevap)</p> <p>01. Net bir politika eksikliği                      06. Halkın bilgisizliği  02. Para eksikliği                                      07. Halkın önyargıları  03. Kanuni yetersizlik                              08. Engelli çocukların istismar ve ihmali  04. Devletin ilgisizliği                              09. Ülkenin öncelikli başka sorunlarının olması  05. Vatandaşların ilgisizliği                      10. Eğitimli uzmanların-kurumların yetersiz olması</p>	<input type="checkbox"/> <input type="checkbox"/> <input type="checkbox"/> <input type="checkbox"/> <input type="checkbox"/> <input type="checkbox"/> <input type="checkbox"/> <input type="checkbox"/> <input type="checkbox"/> <input type="checkbox"/>
<p><b>89.</b> Şimdi size sayacağım hangi risklere/tehlikelere karşı engelli çocukların diğer çocuklara kıyasla daha fazla savunmasız olduğunu düşünüyorsunuz?</p> <p><input type="checkbox"/> Evde ebeveynleri ya da yakınları tarafından darp ve hakarete uğramak  <input type="checkbox"/> Okulda veya yatılı bakım merkezlerinde öğretmenleri, görevliler ya da arkadaşları tarafından hakarete uğrama, darp ve kötü muameleyle maruz kalma  <input type="checkbox"/> Terk, ihmal ya da izole edilmek  <input type="checkbox"/> Cinsel istismara maruz kalmak  <input type="checkbox"/> Kendi rızası olmadan erken evlendirilmek  <input type="checkbox"/> Çalışan olarak sömürülmek  <input type="checkbox"/> Suça teşvik edilmek  <input type="checkbox"/> Saldırıya uğramak ya da öldürülmek</p>	
<p><b>22.</b> Sizce, engelli çocuklar için nasıl bir düzenleme olmalıdır?</p> <p>1. Ağır engeli olanlar yatılı bakım merkezlerine yerleştirilmeli, diğerleri toplumun içerisinde normal faaliyetlerine devam etmelidir.  2. Engelli çocukların tamamı toplum içinde yaşamalıdır.  0. Bilmiyorum/Fikrim yok</p>	<input type="checkbox"/>
<p><b>91.</b> Engelli çocukların durumunu iyileştirme ve toplum hayatına daha fazla katılmalarını sağlayabilmek için, okuyacaklarım arasından sorumluluğu en fazla olan İLK ÜÇÜ hangisidir?</p> <p>01. Sağlık sistemi  02. Merkezi hükümet / devlet düzeyindeki yetkililer  03. Eğitim sistemi ve okullar  04. Çocuk hizmetleri genel müdürlüğü  05. Yerel düzeydeki yetkililer (Belediye vb.)  06. Siz  07. Sivil toplum kuruluşları (Dernek, vakıf, birlik v.b.)  08. Medya  09. Halk, Toplum v.b.  10. Engelli çocukların anne-babaları ve akrabaları  11. Sosyal Hizmet Kurumları</p>	<input type="checkbox"/> <input type="checkbox"/> <input type="checkbox"/> <input type="checkbox"/> <input type="checkbox"/> <input type="checkbox"/>

92. Sizce, engelli çocuklar için nasıl bir düzenleme olmalıdır?

1. Engellilerle ilgili eğitime erken yaşta başlanmalıdır.
2. Devlet okulları ile Engelli çocuklar özel eğitim merkezleri veya sivil toplum kuruluşları işbirliği yapmalıdır.
3. En çok görülen noktalarda engellilerle ilgili bilgilendirme çalışmaları yapılmalıdır.
4. Devlet, engelli çocukların sosyal ortamlara girebilmesi için gerekli altyapının hazırlanmasını, ilgili kuruluşlara zorunlu hale getirmelidir (Sinema-Tiyatro-Spor Salonu vs.)
5. Diğer .....

93-96. Engelli çocuklara daha iyi bir gelecek hazırlanması için şimdi size sayacaklarımdan hangisi yada hangilerinin yapılmasına destek verirsiniz?

1. Destek veririm      2. Destek veremem      3. Cevap yok/Fikri yok

- Maaşımdan ya da gelirimden engelli çocuklar için vergi kesintisi olmasına
- Engelli çocuklarla ilgili, izin günümde bilgilendirici seminerler düzenlenmesine
- Devletin içki ve sigaraya ek vergi koyarak elde edilen geliri engelli çocuklara harcamasına
- Çocuğumun okulunda engelli bir "Kardeş Öğrenci" sinin olmasına ve onunla çocuğumun okul dışında düzenli olarak görüşmesine

97. Engelli çocukların hayatını kolaylaştırmak için sizin farklı bir öneriniz var mı? Siz bu konuda ne önerirsiniz?

98. Sizce, engelli çocukların daha iyi yaşam şartlarına kavuşmasının ve sosyal hayata katılmasının önündeki engeller nelerdir? (En fazla 5 cevap)

1. Televizyon
2. Radyo
3. Gazete
4. Dergi (..... Dergisi)
5. İnternet
6. Arkadaşlar, Komşular, Aile
7. Diğer (.....)

99. Düzenli olarak hangi gazeteleri okuyorsunuz?

1. .... 2. .... 3. ....

100. En sık hangi televizyon kanallarını izliyorsunuz?

1. .... 2. .... 3. ....



<b>101.</b> En sık dinlediğiniz radyo kanalları hangileri? 1. .... 2. .... 3. ....	
<b>102.</b> İnternet kullanıyor musunuz? <b>1. Evet</b> <b>2. Hayır</b> > 105. soruya gidiniz	<input type="checkbox"/>
<b>103.</b> En sık ziyaret ettiğiniz siteler hangileri? 1. .... 2. .... 3. ....	
<b>104.</b> Facebook – Twitter gibi sosyal paylaşım sitelerini kullanıyor musunuz? Hangisi veya hangileri? <b>1. Facebook</b> <b>2. Twitter</b>	<input type="checkbox"/> <input type="checkbox"/>
<b>105-109.</b> Evinizde şu sayacaklarımdan hangisi veya hangileri var? <b>1. Var</b> <b>2. Yok</b> [ ] Bilgisayar      [ ] Cep Telefonu [ ] İnternet Bağlantısı      [ ] En az bir araba [ ] I-pad	
<b>110.</b> Cinsiyet <b>1. Kadın</b> <b>2. Erkek</b>	<input type="checkbox"/>
<b>111.</b> Kaç yaşındasınız ?	<input type="text"/> <input type="text"/>
<b>112.</b> Medeni durumunuz nedir ? <b>1. Evli</b> <b>2. Bekar</b> <b>3. Boşanmış / Dul</b>	<input type="checkbox"/>
<b>113.</b> Eğitim durumunuz, yani son bitirdiğiniz okul nedir ? <b>1. İlkokul</b> <b>2. Ortaokul</b> <b>3. Lise</b> <b>4. Üniversite</b> <b>5. Y.Lisans / Doktora</b>	<input type="checkbox"/>

<p>114. Hanenizde siz de dahil olmak üzere toplam kaç kişi yaşıyorsunuz?</p> <p>..... kişi</p>	<input type="text"/> <input type="text"/>
<p>115. Hanenizde yaşayan 18 yaşından küçük kaç çocuk var?</p> <p>..... kişi</p>	<input type="text"/>
<p>116. Çalışıyor musunuz? Ne iş yaptığınızı öğrenebilir miyim ?</p> <p>01. Vasıfsız işçi 02. Kalifiye işçi 03. Yönetici vs. 04. Avukat, Doktor, Öğretmen, Memur vs. 05. Kendi hesabına çalışan Avukat, Doktor vs. 06. 20'den az çalışanı olan şirket sahibi 07. 20'den fazla çalışanı olan şirket sahibi</p> <p>08. Çiftçi 09. Öğrenci 10. Ev kadını 11. Emekli 12. İşsiz 13. Diğer (.....)</p>	<input type="text"/> <input type="text"/>
<p>117. Evinizin aylık toplam geliri ne kadardır? Herkesin her türlü kazancı dahil evinize ayda ortalama kaç lira giriyor?</p>	
<p>E-mail adresiniz varsa sizi bazı konularda bilgilendirebilmek için e-mail adresinizi alabilirmiyim?</p>	
<p><b>Anketin yapıldığı ;</b></p> <p>il :..... İlçe :.....</p> <p>Mahalle :.....</p> <p>Sokak :.....</p> <p>Bina No :..... Daire No:.....</p>	

